T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ŞERİF ALİ KÂDİRÎ DÎVÂNI
(METİN- İNCELEME)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

AYFER TURAN DOLUEL

DANIŞMAN
Prof. Dr. Abdullah AYDIN

KASTAMONU 2020

T.C
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞERİF ALİ KÂDİRÎ DÎVÂNI
(METİN, İNCELEME)

Ayfer TURAN DOLUEL

Danışman	**Prof. Dr. Abdullah AYDIN**
Jüri Üyesi	**Dr. Öğr. Üyesi M. Malik BANKIR**
Jüri Üyesi	**Doç. Dr. Fatih SONA**

KASTAMONU-2020

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Ayfer TURAN DOLUEL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ŞERİF ALİ KÂDİRÎ DÎVÂNI (Metin-İnceleme)

Ayfer TURAN DOLUEL
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Abdullah AYDIN

Osmanlı Dönemi edebiyatı olan dîvân edebiyatında şairlerin şiirlerini belli bir düzene göre bir araya getirdikleri esere dîvân adı verilir. Dîvân edebiyatının önemli unsurlarından biri de dîvânlardır. Osmanlıca yazılan ve çoğu el yazması olan dîvânların günümüz alfabesine çevrilip içerik açısından incelenmesi, Türk Edebiyatı açısından oldukça önemlidir.

Günümüzde dîvânlar üzerine pek çok araştırma ve çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalar aracılığıyla dîvânlardaki şiirler ve içerikleri gün yüzüne çıkarılmaktadır. İncelemesi yapılan eserler genellikle tezkirelerde adı geçen, toplum tarafından adı duyulmuş şairlerdir.

Çalışma konumuz olan Dîvân, tezkirelerde adı geçmeyen, bugüne kadar adına pek rastlanmamış olan Şerîf Ali Kâdirî'ye aittir. Eser, İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde, "Mecmû'a-i Gazeliyat" ismiyle 430 demirbaş numarasıyla kayıtlı olmasına rağmen, bizce bir dîvândır. Eserin başlangıcındaki " İşbu Dîvân-ı güft…" sözünden, eserde gazel dışında nazım şekillerinin olmasından ve şiirlerin kâfiye harflerine göre tertip edilmesinden bu kanıya varılmıştır. Dîvânda gazel dışında murabba, muhammes ve kıt'a nazım şekilleri de bulunmaktadır. Dîvân, Şerîf Ali Kâdirî'ye ait olup müstensihi Derviş Râmiz Kâdirî'dir.

Çalışmamızda söz konusu eserin transkripsiyonlu metni hazırlanarak şiirlerin vezinleri bulundu. Şiirlerden hareketle şairin tarîkatı, edebî görüşü, dil ve üslup özellikleri ile ilgili bilgilere ulaşıldı. Ayrıca dîvânda yer alan şiirlerin nazım şekilleri belirlendi. Dîvânda dinî-tasavvufî şiirlerin çokça yer almasından dolayı şiirlerdeki dinî-tasavvufî ögeler üzerinde çalışma yapıldı.

Anahtar Kelimeler: Divân, Nazım Şekli, Tasavvuf, Şerîf Ali Kâdirî.

2020, 299 Sayfa

ABSTRACT

Master Thesis

THE DÎVÂN OF ŞERİF ALİ KÂDİRÎ(Text-Review)

Ayfer TURAN DOLUEL
Kastamonu University
Social Sciences Institute
Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Prof. Dr. Abdullah AYDIN

In dîvân literature, which is the literature of the Ottoman period, the work in which poets bring together their poems according to a certain order is called dîvân. One of the important elements of the Divan literature is the dîvâns, too. It is very important in terms of Turkish Literature that the divans, which are written in Ottomon Turkish and are mostly manuscripts, are translated into today's alphabet and analyzed in terms of content.

Today, many researches and studies have been carried out on the dîvâns. Through these works, the poems and their contents in the divans are brought to light. The works examined are poets who are generally mentioned in the collections of biographies (tezkires) and have been known by the society.

Dîvân, our subject of study, belongs to Şerîf Ali Kâdirî, whose name is not mentioned in collections of biographies (tezkires) and whose name has not been seen until today. Although the work is registered in Istanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Research Library under the name of "Mecmû'a-i Gazeliyat" with a fixture number of 430, in our opinion, it is a divan. We came to this view from the word "Bu Dîvân-ı Güft ..." at the beginning of the work, the presence of poetry forms other than ghazal and the arrangement of the poems according to the letters of citation. Apart from the gazel, there are also verse forms of murabba, muhammes and kıt'a in the Divan. Dîvân belongs to Şerîf Ali Kâdirî and its base is Derviş Râmiz Kâdirî.

Based on the poems, information about the poet's history, literary view, language and style features were obtained. In addition, the verse forms of the poems in the divan were determined. Due to the large number of religious-mystical poems in the Divan, studies were made on the religious-mystical elements in the poems.

Keywords: Divan, form of verse, Sufism, Şerîf Ali Kâdirî.

2020, 299 Pages

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nde edebiyat, çok değer verilen, devlet tarafından desteklenen bir alandır. Şiirler yazmaları için şairler, padişahlar tarafından bizzat teşvik edilmiş ve ödüllendirilmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti döneminin edebiyatı olan dîvân edebiyatı oldukça gelişmiş, çok çeşitli türde eserler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en yaygın olanı şüphesiz ki dîvânlardır. Tezkirelerde adı geçmeyen şairlerin dîvânlarının ortaya çıkarılması da dîvân edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

Çalışmamızda tezkirelerde adı geçmeyen Şerîf Ali Kâdirî'nin tanınması, şiirlerinin gün yüzüne çıkarılması, dîvânla ilgili daha önce bir çalışma yapılmamış olması ve eserdeki dinî-tasavvufî ifadelerin incelenmesi düşüncesinden yola çıkılmıştır.

Osmanlı Türkçesiyle yazılan el yazması eser tarafımızdan Latin alfabesine çevrilmiştir. Çeviride transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Eserde yer alan şiirler, nazım şekilleri ve vezinleri tespit edilmiştir. Şairin mahlası ve şiirlerin içerikleri hasebiyle eserdeki dinî-tasavvufî ögeler üzerinde durulmuştur. Şiirlerde geçen ayet ve hadislerin mealleri dipnotlarda verilmiştir.

Çalışmamızda, giriş bölümünün dışında üç bölüm yer almaktadır. Giriş bölümünde eserin yazıldığı dönem ile ilgili bilgi verilmiştir. Birinci bölümde eserdeki şiirlerden yola çıkılarak şairin hayatı, tarîkatı, sanatı ve eser ile ilgili bilgi verilmiştir. Eserde yer alan şiirlerin nazım şekilleri ve vezinleri tablo halinde tasnif edilmiş, kafiye ve redifleri incelenmiştir. İkinci bölümde eserdeki şiirler içerik açısından incelenmiş, dinî-tasavufî tahlilleri yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise eserin transkripsiyonlu metni, metnin hazırlanmasında izlenen yol ve transkripsiyon sistemi gösterilmiştir.

Çalışmam esnasında her zaman yanımda olan ve beni destekleyen aileme ve eşim Serhat DOLUEL'e teşekkür eder; hiçbir zaman benden yardımını esirgemeyen, çalışmamın eksiksiz ve kusursuz olması için engin bilgileriyle bana ışık tutan değerli hocam Prof. Dr. Abdullah AYDIN'a teşekkürü borç bilip sonsuz saygılar sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
KISALTMALAR xvi
TABLOLAR DİZİNİ xvii
GİRİŞ 1
18. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASAL VE KÜLTÜREL DURUMU 1
I.BÖLÜM 5
ŞERÎF ALİ KÂDİRÎ 5
1.Hayatı 5
2.Tarîkatı 7
3.Sanatı 11
a.Dil 11
b.Üslup 14
4.Eseri 15
a. Divânın Şekil Özellikleri 16
1.Nazım Şekilleri 16
2.Vezinler 17
3.Kafiye ve Redifler 18
b. Dîvânın Muhteva Özellikleri 20
II. BÖLÜM 21
ŞERÎF ALİ KÂDİRÎ DÎVÂNI'NIN TAHLİLİ 21
A. DİN 21
1. Allah 21
2.Melekler 25
3.Kitaplar 26
4.Ayet ve Hadisler 26
5.Peygamberler 29
a) Hz. Muhammed 29
b)Hz. Âdem 32
c)Hz. Yusuf 32

6.Âl-i Abâ 33
7.Diğer Dinî Kişiler 33
a. Abdulkâdir Geylanî 33
b.İsmâil Rûmî 35
c.İbrahim Edhem 36
8.Diğer Dinî Mefhumlar 37
a)Kıyamet 37
b)Cennet ve Cehennem 37
C) Namaz, Salât 39
d) Hac 40
e) Şeytan 40
f) Günah 41
g) Müslüman, Mümin, Ümmet 41
ğ) Münkir 42
B.TASAVVUF 44
1.Âb-ı Hayat, Çeşme-i Hayvan 44
2.Akl 44
3.Âlem 44
Âlem-i Suğra: 45
4. Arş 45
5.Aşk 46
6.Âşık 46
7.Ayn, Çeşm 47
8.Bağ 49
9.Bâtın, Zâhir 49
10.Belâ-Belvâ 50
11.Bezl 50
12.Bezm-i Ezel, Bezm-i Elest, Bezm-i Belâ, Ezel 51
13.Can, Zinde 51
14. Cem‘ 52
15.Cevher 53
16.Cevr 53
17.Cezb 54

18.Çarh 54
19.Dede.....55
20.Delîl 55
21.Dem 56
22.Dergâh 56
23.Dert 56
24.Dest.....57
25.Devir 57
26.Dil, Gönül.....58
27.Din 59
28.Dost 59
29.Dünya 61
30.Düş.....61
31.Ebed.....62
32.Ebrâr 62
33.Ehl-i Dil, Ehl-i Hâl 63
34.Ehl-i Hevâ.....65
35.Ehl-i Tarîkat 65
36.Elif 66
37. Emri Bi‘l-Ma‘rûf 66
38.Emr-i Hak 67
39.Eren 67
40.Evvel.....67
41.Fahr.....68
42.Fakr.....68
43.Fark.....68
44.Fazilet 69
45.Fenâ, Fâni 69
46.Ferâh 70
47.Feth 70
48.Feyz 70
49.Fütûhât.....71
50.Gaflet 71

51.Garip 71
52.Gark 72
53.Gavs, Gavs-ı Âzam 72
54.Gayret 73
55.Gazap 73
56.Gedâ 73
57.Genc 74
58.Göçmek 74
59.Gönül 75
60.Gül, Gülzâr, Gülşen-zâr 76
61.Hâb 78
62.Habib 78
63.Hâcet 79
64.Hakîkat 79
65.Halka-i Tevhit 80
66.Halvet 80
67.Hâmuş 80
68.Hân-Gâh,Tekke,Tekye 81
69.Harf 82
70.Havf u Reca 83
71.Hayat 83
72.Hayr 84
73.Hayret-Hayrân 84
74.Hevâ 84
75.Hırka 85
76.Hikmet 85
77.Hilâfet 86
78.Himmet 86
79.Hizmet 86
80.Hû 87
81.Hüsn 88
82.İbn-i Vakt 88
83.İbret 88

84.İhlâs 89
85.İhsân 90
86.İhyâ 90
87.İksîr 91
88.‘İlm 91
89.İlm-i Ledün 91
90.Îman 92
91.İnâyet 92
92.İnsan-ı Kâmil 92
93.İrfan 93
94.İrşat 93
95.İsraf 93
96.İstihsan 93
97.İstikâmet 94
98.İşaret 94
99.İtibar 95
100.İvaz 95
101.Ka‘be 95
102.Kadir Gecesi, Leyletü'l-Kadr 96
103.Kâl 96
104.Kalender 97
105.Kalp 97
106. Kanaat 97
107.Karar 98
108.Kat‘ 98
109.Kelâm 98
110.Kendini Bilmek 99
111.Kerâmet 100
112.Kerem, Lütuf 100
113.Kesb 101
114.Keşf 102
115.Kitap 102
116.Kudret 103

117.Kudsi 103
118.Kul 103
119.Kurb, Kurban 104
120.Kutb 105
121.Lisân, Zebân 105
122.Mahv ve İsbat 106
123.Makam 107
124.Marifet 108
125.Mâsivâ, Sivâ, Kesret 109
126. Medet 110
127.Mert 111
128.Mertebe 111
129.Mest, Mestâne, Sâki 112
130.Meşrep, Mezhep 113
131.Mevt 114
132.Meydan 114
133. Mey-hâne, Kadeh, Cam 114
134.Meyl 116
135.Mizân 116
136.Muhabbet 117
137.Mülk 117
138.Mürüvvet 118
139.Nâm 118
140.Nazar 118
141.Nefes 119
142.Nefs 119
143.Neseb 121
144.Neş'e 121
145.Niyaz 122
146.Niyet 123
147.Nokta 123
148.Nur 124
149.Nutuk 124

150.Nüsha.....125
151.Pazar.....125
152.Pend.....126
153.Perde.....126
154.Rabbanî.....127
155.Rağbet.....127
156.Rahat.....127
157.Râh-ı Hak.....128
158.Rahmet.....128
159.Rehber.....129
160.Resm.....129
161.Rıza.....130
162.Riya.....130
163.Ruh.....131
164.Saadet.....131
165.Sabır.....132
166.Sadaka.....132
167.Sâhip.....132
168. Salavât.....133
169.Sâlik, Tâlip, Mürît, Derviş.....133
170.Sâye.....135
171.Sebep.....135
172.Seccade.....135
173.Secde.....136
174.Sefer.....136
175.Seher.....137
176.Selâm.....137
177.Semâ.....137
178.Ser.....139
179.Serîr.....139
180.Sevap.....139
181.Sevdâ.....140
182.Seyr, Seyr ü Sülûk.....140

183.Seyyid 141
184. Sıdk 141
185.Sıfat 142
186.Sırr, Esrâr 142
187. Sîne 144
188.Sofi, Sofu, Sûfi 145
189.Sohbet 145
190.Söz, Sühân 145
191.Su'âl 146
192.Sultân 147
193.Sûret 148
194.Sürûr 148
195.Şâd 148
196.Şâh 149
197. Şarap, Bade, Mey, Müdâm 149
198.Şeb 149
199.Şefaat 150
200.Şefkat 150
201.Şek 151
202.Şems 151
203.Şeri'at 152
204.Şevk 152
205.Şeyda 153
206.Şeyh, Mürşit, Ârif, Pir 153
207.Şikâyet 154
208.Şöhret 155
209.Şükr 155
210.Tabi'at 156
211. Tâc 156
212.Tâhir 156
213.Taht 157
214.Tarîk 157
215.Tarîkat 157

216.Tasavvuf 158
217.Tecellî 158
218.Tedbîr 159
219.Tefekkür 159
220. Tehlîl, Tesbîh.....160
221.Telkîn.....161
222.Temaşa.....161
223.Terk 162
224.Teşne 163
225.Tevekkül.....163
226.Tevfîk 164
227.Tûl-i Emel.....164
228.Tûr 165
229.Uyandırmak 165
230.Uzlet 166
231.Üftâde 166
232.Ülfet.....167
233.Ümmet 167
234.Vacip 168
235.Vahdet , Tevhit 168
236.Vakt 170
237.Varlık, Benlik 171
238.Vasf 171
239.Vâsıl, Vasl 171
240.Vech.....172
241.Vefâ 173
242.Velî, Evliya.....173
243.Vesile.....174
244.Vicdan 175
245.Virâne 175
246.Vuslat, Visâl 176
247.Vücût 177
248.Yâ Hû 177

249.Yâr 178
250.Zâhit 178
251.Zahm 179
252.Zat 179
253. Zer 179
254.Zevk 180
255.Zikr, Ezkâr 180
256.Ziyâ 181
257.Zühd 181
III. BÖLÜM 182
ŞERÎF ALİ KÂDİRÎ DİVÂNI ve HAZIRLANMASI 182
1.Eserin Nüsha Özellikleri 182
2.Transkripsiyonlu Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol 185
3.Şerîf Ali Kâdirî Dîvânı (Transkripsiyonlu Metin) 187
SONUÇ 297
KAYNAKÇA 299
ÖZGEÇMİŞ 301

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
b.	: bin
C.	: Cilt
G.	: Gazel
Hz.	: Hazreti
Kı.	: Kıt’a
Mu.	: Murabba
Muh.	: Muhammes
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
S.A.V.	: Sallallahu aleyhi vesellem
Y.	: Yıl

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Şiirin yazma eserdeki sırası ve başlığı- Şiirin nazım Şekli 16
Tablo 2: Murabbaların bent sayıları 16
Tablo 3: Gazellerin beyit sayıları 17
Tablo 4: Hece ölçüsüyle yazılan şiirler 17
Tablo 5: Şiirlerin vezin kalıpları 18
Tablo 6. Transkripsiyon Sistemi 186

GİRİŞ

18. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASAL VE KÜLTÜREL DURUMU

18. yüzyıl, Osmanlı Devleti açısından oldukça sorunlu bir zaman dilimidir. 17. yüzyılın sonunda imzalanan Karlofça Anlaşmasıyla Osmanlı Devleti ilk kez büyük çapta toprak kaybetmiş ve kaybettiği bu toprakları geri almak için 18. yüzyıl boyunca uğraşmıştır. Bu sebeple 18. yüzyıl, Osmanlı Devleti için Gerileme Dönemi'nin başlangıcı olarak kabul edilir.

Toprak kaybının ve çöküşün giderek hızlandığı bu dönemde Osmanlı Devleti birçok Avrupa devletiyle kaybettiği toprakları geri almak adına savaş yapmış, kimi zaman bu mücadelelerden başarıyla ayrılmış ancak yaşanan bu başarılar uzun soluklu olmamıştır.

1715 yılında başlayan Osmanlı Devleti ile Venedik ve Avusturya arasında yapılan savaşın sonucunda 1718 yılında imzalanan Pasarofça Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Macaristan tamamiyle Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştır. Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman döneminden beri Avusturya'ya karşı kurduğu üstünlüğü kaybetmiştir.

Pasarofça Anlaşmasının ardından Osmanlı Devleti'nde on iki sene sürecek olan Lale Devri başlamıştır. Lale Devri, Türk modernleşme tarihinin başlangıcı olarak kabul edilir.[1] Bu dönemde devlet yöneticileri ekonomik, sosyal ve bilimsel alanlarda gelişmiş ülkelerden yararlanma düşüncesini uygulamaya geçirmişlerdir. Bu sebeple Lale Devri, siyasi olaylardan ziyade sanat ve toplımsal hayata özgü faaliyetlerin yoğun olduğu bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Lale Devri'nde Osmanlı Devleti'nin başında padişah III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa bulunuyordu. Damat İbrahim Paşa yaptığı yeniliklerle ülkeyi huzurlu bir ortamda geliştirmeyi umuyordu. Avrupa'ya gönderdiği elçiler aracılığıyla bilim ve sanat alanında önemli gelişmelerin Osmanlı Devleti'nde de görülmesinin yolu açılmıştır. Bu dönemde Said Efendi ve İbrahim

[1] Ali Rıza Şimşek, "*Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. yy.da Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.1-20.

Müteferrika tarafından Avrupa'dan getirilen matbaa Osmanlı Devleti'nin kültür hayatında önemli değişimlere yol açmıştır. Matbaanın kurulmasıyla artan kâğıt ihtiyacını karşılamak için Yalova'da bir kâğıt fabrikası kurulmuştur. Ayrıca Damat İbrahim Paşa'nın çabalarıyla Aristo başta olmak üzere birçok yabancı tarih kitabının Osmanlı Türkçesine çevirisi yapılmıştır. Sonuç olarak, Damat İbrahim Paşa'nın Osmanlı Devleti'nde yenilik hareketlerini gerçek anlamda yapmak isteyen ilk devlet adamı olduğu söylenebilir.

Osmanlı Devleti için bu yüzyılın önemli özelliklinden biri de askeri alanda yapılan ıslahatlardır. Devletin eski gücüne ulaşmasında savaş kazanmanın önemli olduğunu düşünen devlet adamları, özellikle askerî alanda ıslahatlara önem vermişlerdir. Lale Devri'ni bitiren Patrona Halil Ayaklanması'ndan sonra devletin başına geçen I. Mahmut, devlet otoritesini tekrardan eski gücüne kavuşturmak için askeri alanda yenilik yapılmasını önemli görüyordu. I. Mahmut Osmanlı ordusunda önemli bir görevi üstlenen fakat zamanla çağın gerisinde kalan Humbaracı Ocağı ile ilgili iyileştirme çalışmaları yaptı. Bu dönemde Osmanlı ordusu bölük, tabur ve alay sistemine göre yeniden düzenlendi. Ayrıca Avrupa tarzı ilk teknik okul olan Kara Mühendishanesi açıldı. Bu okulun amacı kara subayı yetiştirmekti. Askeri alanda yapılan bu çalışmalar başarıya ulaşmış ve Osmanlı Devleti bu dönemde yaptığı savaşlardan başarıyla ayrılmıştır.

I. Mahmut'tan sonra Osmanlı Devleti'nin başına III. Mustafa geçmiştir. Bu dönemde yapılan en önemli yenilik Sürat Topçuları Ocağı'nın kurulmasıdır. Ayrıca deniz subayı yetiştirmek için Deniz Mühendishanesi kurulmuştur.

III. Mustafa'dan sonra Osmanlı Devleti'nin başına I. Abdülhamit geçmiştir. I. Abdülhamit döneminin en önemli olayı hiç şüphesiz ki 1774 yılında Ruslarla imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşmasıdır. Bu anlaşma sonucunda Kırım'a bağımsızlık verilmiş ve Rusya, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma hakkı elde etmiştir.

I. Abdülhamit'ten sonra 18. yüzyılın son padişahı III. Selim tahta geçmiştir. III. Selim dönemi de yenilikler açısından yoğun bir dönemdir. III. Selim zamanında devletin içinde bulunduğu kötü durumdan çıkmak adına önemli devlet adamlarına layihalar hazırlatılmıştır. Lahiyalarda yerli ve yabancı devlet adamları devletin eski günlerine

dönmesi için yapılabilecek yenilikleri anlatmışlardır. Bu dönemde Avrupa'nın önemli başkentlerinde (Londra, Paris, Viyana ve Berlin'e) sürekli elçilikler açılmıştır. Dönemin en önemli yeniliği ise Nizam-ı Cedid ordusunun kurulmasıdır. Bu ordunun kurulmasındaki amaç artık giderek bozulmaya yüz tutan Yeniçeri Ocağı'na alternatif bir askeri birlik kurma düşüncesiydi. Nizam-ı Cedid ordusunun giderlerini karşılamak amacıyla da İrad-ı Cedid hazinesi kurulmuştur. III. Selim döneminde eğitim ve kültür alanında yenilikler yapılmaya devam edilmiştir. III. Selim, matbaanın gelişimine katkı sağlamıştır. Özellikle Fransızcadan birçok eser Türkçeye çevrilmiş ve Fransızca, askerî okullarda ders olarak okutulmaya başlanmıştır.

18. yüzyılda yapılan yenilikler padişah ve diğer devlet adamları tarafından yapılmış, halk nezdinde bir karşılık bulamamıştır. Özellikle Yeniçeri Ocağı'nın yeniliklere karşı direnç göstermesi yapılan çalışmaların sürekliliğine engel olmuştur. Bu sebeple yenilik çalışmalarında amaçlanan hedeflere ulaşılmamış ve devlet çöküş sürecinden kurtulamamıştır.

18. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasi anlamda çöküş sürecindeyken edebi alanda bu durumun tersine yükseliş süreci yaşamıştır. Bu dönem edebiyatı 17. yüzyıl edebiyatının devamı niteliğinde olup estetik bakımdan önceki döneme göre büyük bir gelişme göstermiştir. Bu yüzyılda, Nedim ve Şeyh Galip divan edebiyatının öncüleri olmuştur. Dönemin padişahlarından III. Ahmet ve III. Selim'in sanata ve sanatçıya verdiği büyük önem edebiyatın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Dönemin sanatçıları, önceki dönemlerde görülen süslü, sanatlı söyleyişten uzaklaşarak günlük konuşma dili ve mahalli söyleyiş özelliklerinden de yararlanmışlardır.

Birçok kaynağa göre 18. yüzyıl şair ve şiir yüzyılı sayılır. Çünkü bu dönem, şair kadrosu bakımından divan edebiyatının en zengin dönemidir.[1] Bu dönemin önemli şairleri arasında Çelebizade Âsım, Ayıntaplı Aynî, Enderunlu Fazıl, Enis Dede, Esrar Dede, Fıtnat Hanım, Hevayî, Edirneli Kami, Tokatlı Kani, Koca Ragıp Paşa, Nabi, Nahifi, Osmanzade Taib, Ratib Ahmet Paşa, Sakıb Dede, Seyyid Vehbi, Sünbülzade Vehbi ve Vahid Mahtumi başta gelen isimlerdir.

[1] Mustafa Aslan, *"18. Yüzyıl Olaylarında Düşülmüş Tarihler"*, **Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi**, Y.4, S.8, 2018, s.144-187.

18. yüzyıl dini-tasavvufi Türk edebiyatında ise Bursalı İsmail Hakkı, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Cemali, Üsküdarlı Haşim, Kul Şükrü, Nasuhi ve Mahvi eserler vermiştir. Üzerinde çalışma yaptığımız Dîvân'ın sahibi Şerif Ali Kâdirî de bu dönemde eser vermiş Kadirî bir şairdir.

Osmanlı Devletinde padişahlar, vezirler, devlet adamları ve halk tarikat şeyhlerine karşı yakın ilgi göstermişlerdir. Bu durum tarikatların halk tarafından rağbet görmesini sağlamıştır. [1] Kadiriyye tarikatı, incelediğimiz eserde adı geçen Eşrefoğlu Rumi aracılığıyla Anadolu'da yayılmıştır.

İncelediğimiz eserin sahibi Şerif Ali Kâdirî, İsmâil Rumi'nin müridi olduğunu ifade etmektedir. Şair, İstanbul Tophane'de bulunan Kâdirî tekkesinde mürit olmuş, tarikatı burada öğrenmiş ve icazetini burada almıştır. Bundan sonra dünyaya geldiği Girit'in Kandiye kentinde mensup olduğu Kâdirîlik tarikatının bir dergâhını kurmuş ve burada tarikat yoluna girmek isteyen sâliklere mürşitlik yapmıştır.[2] Bu nedenle şiirleri, dini-tasavvufi özellikler taşımaktadır. Dîvân edebiyatında, dinî-tassavvufî unsurlar içeren şiirler yazmıştır.

[1] Selçuk Eraydın,**Tasavvuf ve Tarikatlar,** İFAV Yayınları, 13. bs., İstanbul 2017, s.303.
[2] Selami Turan, Veysel Murat Erdem, *"Şerif Ali'nin Mecmua-i Gazeliyatı'nda Yer Alan Nutukları",* **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Y.201, S.35, 2019, s.53-83.

I.BÖLÜM

ŞERÎF ALİ KÂDİRÎ

1.Hayatı

Şerîf Ali Kâdirî'nin adına tezkirelerde rastlanamamıştır. Şair hakkında fikir edinebileceğimiz tek eser, şimdiye kadar tespit edebildiğimiz tek eseri Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesinde "Mecmû'a-i Gazeliyat" adıyla kayıtlı olan "Dîvân"ıdır. Şairin doğduğu yerin Girit'in Hanya şehri olduğu bilinmektedir.[1] Şair, 1794 senesinde vefat etmiştir. Şairin vefatından sonra Ahmed Muhyiddin Efendi tarafından düşürülen bir tarih şiiri yazılmıştır. Şiire göre şair, Muharrem 1209/ Temmuz-Ağustos (1794) tarihinde vefat etmiştir:

Hazret-i sultân kutb-ı evliyâ merd-i Hudâ
Şâh-ı Abdülkâdir'in her yerde nûru pür ziyâ
Tâ mahşere her mehâfilde okunur virdi hem
Şöhreti âfaka çıkmış Cenâb-ı Hak'dan livâ
Bâhusus olmuş münevver feyz-i nûrundan onun
Dâr-ı İslâm Girid içinde hasn-ı Kandiyâ
Hanyevî Şeyh Ali kim sâlik olmuş aşk ile
Dergeh-i Tophâne'de mürşidden almış behrehâ
Eyleyip tekmîl-i esmâ devr-i etvarın tamam
Çün hilâfet mesnedine eylemiş kendin sezâ
Arzu kılmış vatan azm eylemiş ihlâsla
Kandiye'de eylemiş bir zaviye tarh u binâ
Cem' edip bir şeyh dervîşânı tevhid etmede
Rehrev-i aşk olana rehber olup verdi Hudâ

[1] Turan ve Erdem, agm., s.53-83.

Eyleyip ihyâ vü vakfı kıldı meşrût anı
Kâdirîler dergehine … ol pür safâ
Tekye-i Tophâne'dir kim iştihâr-ı tâm ile
Kâdirî âyîninin zikrin ede subh u mesâ
Tâlib-i Hak idi matlûbuna vâsıl oldu çün
Bin iki yüzler dokuzda gitdi cennetden yana
Eyledi mâh-ı Muharrem'de Cenâb-ı Hakk'a kasd
Rahmet ede cânına anın rûz-i cezâ
Ey Şerîfâ sırr-ı pâk-ı evliyâ-yı âtiyesin
Ruhuna şeyh Ali'nin eyle ihlâsı ve duâ (1209/1794)[1]

Aşağıdaki beyitte şair peygamber soyundan gelen bir seyit olduğunu söyleyerek övünmektedir. Bu beyitteki bilgiye dayanarak şairin mahlasını da bu nedenden almış olduğu düşüncesindeyiz:

Bi-ḥamd'illah Şerīf ibnü'ş-Şerīf āl-i 'abāyuz biz
Bu ṣūretde yine da'vā ile īrādımız yoḳdur
46/5

Şair, seyit olmasıyla her ne kadar övünse de aşağıdaki beyitte soyla övünmenin Hak yolunda faydası olmadığını belirtir:

Bu ṭarīḳ-i Ḥaḳ'da olmaz iftiḫār ile ġurūr
İtme bī-hūde ṣaḳın bu yolda da'vā-yı neseb
6/3

Aşağıdaki beyitte ise şair Kâdirî soyundan geldiğini ifade etmektedir:

Ṭarīḳ-i Ḳādirīden ced-be-ced aḫẕ eyledim zīrā
Bi-ḥamd'illah ṭarīḳat irṣile himmet nişānımdır
51/4

[1] Selami Şimşek, **Dünden Bugüne Girit'te Türk Tasavvuf Kültürü**, Doğu Kitabevi, İstanbul 2014,s.143-144.

Şair öldükten sonra içten bir dua ile anılmak istediğini şu şekilde ifade eder:

Ḫān-ḳāh-ı ḫizmetimde cān ile bel bağladım
Bir du‘ā-yı bī-riyā ile beni yād isterim

88/4

2.Tarîkatı

Mahlasından ve vefatı üzerine yazılan tarih şiirinden anlaşıldığı üzere şair, Kâdirî tarîkatına mensuptur. Bu şiire göre şair, İstanbul Tophane'de bulunan Kâdirî tekkesinde mürit olmuş, tarikatı burada öğrenmiş ve icazetini burada almıştır. Girit'in Kandiye kentinde mensup olduğu Kâdirîlik tarikatının bir dergâhını kurmuş ve burada tarikat yoluna girmek isteyen sâliklere mürşitlik yapmıştır.

Dâr-ı İslâm Girid içinde hasn-ı Kandiyâ
Hanyevî Şeyh Ali kim sâlik olmuş aşk ile
Dergeh-i Tophâne'de mürşidden almış behrehâ
Eyleyip tekmîl-i esmâ devr-i etvarın tamam
Çün hilâfet mesnedine eylemiş kendin sezâ
Arzu kılmış vatan azm eylemiş ihlâsla
Kandiye'de eylemiş bir zaviye tarh u binâ[1]

Şair, Kâdirî olduğunu pek çok beyitte dile getirmektedir. Şairin tarîkatını söylediği beyitlerden bazıları şunlardır:

Aşağıdaki beyitte şair atalarından bu yana Kâdirî tarîkatına mensup olduğunu ifade etmektedir.

Biz ḳanā‘at ḳāfınuñ lā[ne]-nişīniyüz Şerīf
Ḫān-gāh-ı Ḳādirī'nüñ ced-be-ced ‘anḳāsıyuz

[1] Şimşek, age., s.143-144

64/5

Şair, isminin Şerîf olduğunu, tarîkatının Kâdirî olduğunu söyler.

Muḫlişim ismim Şerīfā meslegimdir Ḳādirī
Kesb-i taḥṣīl-i ma‘ārif intimā olsam gerek

81/5

Aşağıdaki beyitte şair Şerîf soyundan geldiğini ve Kâdirî olduğunu söylemektedir:

Biz Şerīf ibnü’ş-Şerīf’iz āsitānuñ bekleriz
Ḫadim ü faḳr-ı fenāyuz Ḳādirī’yüz Ḳādirī

118/6

Şair, manevi olarak kendini Bektaşî görür. Aşağıdaki beyitte Bektâşî mezhebine gönülden bağlı olduğunu ifade etmektedir:

Ḳalender meẕheb oldım ma‘nevī Bektāş[i] meşreble
Ṭarīḳ-i bezm-i ‘ışḳuñ ġālibā merdānesiyim ben

91/3

Kâdirîlik tarîkatıyla ilgili genel bilgilerin bilinmesi şiirdeki tasavvuf ögelerini anlamamızda bize yardımcı olacaktır.

KÂDİRÎLİK TARÎKATI

Kâdirîlik’in kuruluş tarihi Abdülkâdir-i Geylânî’ye kadar uzanmaktadır. Kâdirîlik, Irak başta olmak üzere İslâm dünyasının nerdeyse tüm coğrafyasında yayılmıştır. Abdülkâdir-i Geylânî, hocası Hanbelî fakihi Ebû Sa‘d Mübârek el-Muharrimî’nin kendisine ayırdığı medresede 1127 yılında öğrenci yetiştirmeye başlamıştır. Müderris ve vâiz olması, fikirlerinin benimsenip yayılmasında etkin rol oynamıştır. Kâdirilik’in en yaygın tarîkat olmasında Abdülkâdir-i Geylânî’nin çocuklarının babasının ilmini devam ettirmeleri etkili olmuştur. Abdülkâdir-i Geylânî’nin bazı çocukları babalarının ölümünden sonra farklı yerlere giderek tarîkatın yayılmasını sağlamışlardır.

Kâdirîlik, Anadolu'ya 15. yüzyılda, Eşrefoğlu Rûmî tarafından getirilmiştir. Tarîkat, 17. yüzyılda, İsmâil Rûmî'nin çalışmaları ile İstanbul'da, Anadolu'da ve Balkanlar'da yaygınlık kazanmıştır. İstanbul-Tophane'de İsmâil Rûmî tarafından kurulan dergâh, Anadolu'daki Kâdirî tekkelerinin merkezi konumuna gelmiştir.[1]

Kâdirî tarîkatının silsilesi şöyledir :

1-Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.)

2-Hz. Ali (r.a)

3-Hz. Hüseyin (r.a) , Hasan Basrî (r.a)

4-Zeyne'l-Âbidin (r.a) , Habîbü'l-A'cemî (k.s)

5-Muhammed Bâkır (r.a) , Şeyh Dâvûdu't- Tâî (k.s)

6-Ca'fer Sâdık (r.a) , Ma'ruf Kerhî (k.s)

7-Mûsa Kâzım (r.a)

8-Ali Rızâ (r.a)

9-Ma'ruf Kerhî (k.s)

10-Seriyyü's-Sakatî (k.s)

11-Cüneyd Bağdadî (k.s)

12-Ebûbekr Şiblî (k.s)

13-Abdü'l-Aziz et-Temîmî

14-Ebü'l-Ferec Yûsuf et-Tarsûsî

15-Ebû'l Hasan Aliyyübnü Muhammed b. Yûsuf el-Kureşî (k.s)

16-Ebû Saîd el-Manzûmî (k.s.)

17-Abdü'l-Kâdir Gîlânî (k.s)[2]

Kâdirîlik Şubeleri[3]

Esediyye (Seyyid Abdullah Esed)

---

[1]A.Adıvar vd. , *"Kādiriye"*, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, C.6, s.50.
[2]Eraydın,age., s.437-438.
[3]Eraydın, age. , s. 438.

Îseviyye (Şeyh İsa)

Yâfiiyye (Abdullah Yâfiî)

Eşrefiyye (Abdullah Rûmî)

Hilâliyye (Muhammed Hilâl Hemedânî)

Rûmiyye (İsmâil Rûmî)

Garîbiyye (Muhammed Garîbullah Hindî)

Hâlisiyye (Ziyâeddin Abdurrahman et-Tâlibânî)

Kâdirîlikte Zikir Tertibi: Kâdirîlikte müritler, hilâl şeklinde bir halka yaparlar. Zikir oturarak başlar. Şeyh Fâtiha sûresini okur, sonra salâvat getirilir ve Abdülkâdir-i Geylânî'nin Kibrît-i Ahmer adlı evrâdı kendine has okunma şekliyle okunur, ardından kelime-i tevhit ve ism-i celâl zikri okunur. Bunlar okunurken bir yandan ilâhiler okunur. Oturularak yapılan zikir, aşr-ı şerif okunmasıyla tamamlanır. Bundan sonra zikir ayakta devam eder. Dervişler, "Pîrim Abdülkâdir'in" sözleriyle başlayan ilâhinin okunmasıyla zikre başlar. Eşrefiyye usûlü üzere aşağıdaki ilahi okunur.

Cem' oldu âşıkların pîrim Abdü'l-Kâdir'in[1]

Yolunda sâdıkların pîrim Abdü'l-Kâdir'in

Elim verdim eline kurban oldum diline

Cânım fedâ yoluna pîrim Abdü'l-Kâdir'in

Sana derim ey kişi çıkar dilinden teşvîşi

Oda yanmaz dervişi pîrim Abdü'l-Kâdir'in

Arısının balıyım bahçesinin gülüyüm

Bağının bülbülüyüm pîrim Abdü'l-Kâdir'in

Hak katında uludur iki cihân doludur

Eşrefzâde kuludur pîrim Abdü'l-Kâdir'in

Daha sonra, Allah'ın isimlerinden olan "hayyü'l-kayyûm, Allah" esmâlarıyla uyumlu olarak hareket edilir ve dönülür. Zikir halkası eşit adımlarla sağa doğru döner. Bu esnada zikir halkasının dönüşüne uygun olarak ilahiler okunur. Zikir, bir aşr-ı şerif okunduktan

[1] Eraydın, age. , s.437.

sonra şeyhin duasıyla sonlanır. Zikir yapılırken kudüm, bendir, halile, nevbe gibi vurmalı sazlardan yararlanılır.[1]

Kâdirî Tâcı: Kâdirîliğin Türkiye'deki kollarında tarîkat işaretlerine büyük önem verilir. Birkaç türü olan Kādirî tacının üzerinde tarîkat işaretleri bulunur. Bunlardan en çok Bağdat veya Celâlî müjgânlısı denilen, kubbesi yüksek ve sivri olan taç bilinir. Tâcın başa geçen kısmında müjgân denilen tüylü bir kısım bulunur. Rûmiyye kolunun tâcı beyaza benzer bir çuhadan yapılır ve sekiz bölümlüdür. Tepesindeki on dokuz tığlı besmeledeki on dokuz harfi temsil eder ve yedi renkli Kādirî gülü esmâ-i seb'ayı temsil eder. Eşrefî tacı ise yedi bölümlüdür.[2]

3.Sanatı

"Şerîf " mahlasıyla şiir yazan Şerîf Ali Kâdirî'nin şiirlerinde ağırlıklı olarak dinî-tasavvufî konuları işlediğini görmekteyiz.

Şerîf Ali Kâdirî'nin şiirleri şekil ve muhteva açısından 2. bölümde incelendiği için bu bölümde dil ve üslup özellikleri ele alınacaktır.

a.Dil

17. yüzyılda ortaya çıkıp 18. yüzyılda bir akım hâline gelen "Mahallîleşme"nin etkisiyle dilde Arapça ve Farsça kelimelerin kullanımının azaldığı görülmektedir. Başlangıçta, şairler klasik şiirin alışılmış konu, söyleyiş özelliği, süslü ve mecazlı anlatımından uzaklaşmadan sonradan kullanılmaya başlayan mahallileşme anlayışını geleneksel şiir biçimleri içinde klasik ile yeniyi birlikte uygulamıştır.[3]

Şairin dil özelliklerini değerlendirirken yaşadığı dönem göz önünde bulundurulmalıdır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi mahallîleşmenin etkisiyle şair, halkın anlayacağı bir dil kullanmayı tercih etmiştir.

---

[1] Nihat Azamat, *"Kadiriyye",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, s.131-136. 0
[2] Azamat, age., s.131-136.
[3] Fikret Turan, *"Elyazması Mecmualarda Gündelik Hayat, Güncel Sorunlar ve Günlük Dil: 18. Yüzyıl Osmanlı Edebiyatında Mahallileşmenin Kapsamı"*, **FSM İlmi Araştırmalar ve Toplum Bilimleri Dergisi** , S.2, 2013, s.346.

Ayrıca şair, kendinden önceki dönemlerde dinî-tasavvufî konularda şiirler yazan Yunus Emre, Aziz Mahmud Hüdayî, Niyazi-i Mısrî vd. tarîkat ehli şairler gibi sade bir dil kullanmıştır.

Zāhidlere ḳarşu bu dem
Dönsün bizim devrānımız

Maḥşer yerinde ey dedem
Dönsün bizim devrānımız

65/1

Konuşma dilinin kelime dağarcığı, söyleyiş biçimi, yazım açısından yeni anlatım biçimleri edebiyatta kullanılmaya başlanmıştır. Eğitimi daha az olan, fazla tanınmayan yazar ve müstensihlerin yapıtlarında bu anlatım biçimlerinin kullanılmasıyla yeni bir dil ve söyleyiş özelliği oluşmuştur. Önceleri Türkçenin konuşma dilinde dilinde görülen b>p, c>ç ve d>t gibi harf değişimleri zamanla Arapça ve Farsça kelimelerde de kullanılmaya başlanmıştır.[1]

Şerîf Ali Kâdirî'de ise bu durum Arapça, Farsça tamlamaların Türkçe söyleyişe uygun yazılması olarak görülür. Şair, tamlamalarda Arapça'da yazılmayan terkip "î" sini Türkçedeki gibi yazar:

Olmaḳ isṭersen ṭarīḳ-i Ḳādirī'den feyż-yāb
Gel 'azīzīm intisāb eyle ṭarīḳa intisāb

5/1

İçürüp āb-ı zūlālinden bular mestān olup
Sidre-i 'arş-ı mu'āllāya uçup idüp seyāḥ

16/4

Şerîf Ali Kâdirî'nin, Türkçe olan fakat günümüzde kullanılmayan kelime ve ekleri kullandığı görülmektedir. Bu eklere "-gıl/-gil, -uban/-üben , -dıkda/-dikde " örnek gösterilebilir:

[1] Turan, agm., s.346.

Yā İlāhī ş'ol seni sevenlere virgil ferāḥ

Müşkilātlar ḥall idüben ḥāllerin sen ḳıl ṣalāḥ

16/1

Ḳalbinüñ pāsını sil andan bize ṭutġıl ḳulaḫ

Eydeyim saña bu 'ışḳuñ ḥallerin tuṭġıl ḳulaḫ

18/1

Şerīfā nefsini bildikde Ḥak ẓāhir olur sende

Ḳoma inṣāf[ı] elden böyle nā-puḫte edādan geç

15/6

Şairin vezne uyum sağlaması için Arapça kelimeleri Türkçe söyleyişe uygun olarak kullandığı görülür. "Şükr" kelimesini "şükür" olarak yazması bu durumu örneklendirir.

Ḫudā emrine rāżīyem iderim emri bi'l-ma'rūf

'Avāya kendimüñ aṣla şükür hiç ruḫṣatım yoḳdur

26/4

Vezne uyum sağlaması için Türkçe kelimelerin birleştirilerek söylendiği görülmektedir. "N'idersin, nic'olur, n'ola " kelimeleri bu kullanımlardandır:

Dilde derdim var

Ḥālim nic'olur

Yā ne virdim var

Ḥālim nic'olur

28/1

Şair, uzun olan bazı harfleri vezne uyum sağlaması için kısa ünlü olarak yazmıştır. Aşağıya bir bendini aldığımız 50 numaralı şiirde "Ḳādirīler" şeklinde yazılması gereken kelime "Ḳādiriler" olarak yazılmıştır:

Ṭarīḳatde ḥaḳīḳatde

Bize Ḳādīriler dirler

Ẓuhūrātı kerāmetde

Bize Ḳādīriler dirler

50/1

Şair, Arapça veya Farsça bazı kelimeleri sözlükteki yazımından farklı yazmıştır. Aşağıdaki beyitte sözlükte "iḥyā" olarak yazılan kelimeyi "iḫyā" olarak yazdığı görülür:

Ey Şerīfā gicelerde idelim iḫyā anı

İtmede rūz [u] şebi luṭf [u] ʻaṭā māh-ı Receb

4/7

Şairin bazı kelimeleri ağız özelliğiyle kullandığı görülür. "Güreşmek" kelimesini, "güleşür" olarak söylemesi şairin ağız özelliğidir:

Dāʾimā çarḫ-ı felekle güleşür dünyā içün

Ṭālibi meydān-ı ḥaḳda gör ki ol devrān arar

25/5

Şair, bazı kelimelerde vezne uyum sağlaması için değişiklik yapmıştır. Sözlükte "ḳāʾim-maḳām" olarak geçen kelimenin bir harfini eksilterek günümüzdeki gibi "ḳāʾi-maḳām" şeklinde kullanmıştır:

İmdi her esmā bir ādem üzerinde ḳāi-maḳām

Ḥüküm üzredir tesellī virir iḥsān-ı ʻivāż

69/3

b.Üslup

Şerîf Ali Kâdirî şiirlerinde anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Dinî-tasavvufî Türk Edebiyatı'nda kullanılan halk tarafından anlaşılır dil kullanımı Şerîf Ali Kâdirî'de de görülür.

Şerîf Ali Kâdirî, sayıları çok fazla olmayacak şekilde bazı şiirlerde hece ölçüsü kullanmıştır. Bu durum şairin halk şiirine yakınlaştığını göstermektedir.

Şerîf Ali Kâdirî şiirlerinde ayetleri, hadisleri ve tasavvufî terimleri anlamlarına uygun olarak kullanan bir şairdir. Bunlar kısmen kullanılmıştır. Eserin muhteva incelemesinde bu ayet ve hadisler tespit edilmiş, transkripsiyonlu metinde ise mealleri dipnot olarak gösterilmiştir.

Aşağıdaki beyitlerde hadislerin ve ayetlerin kısmen kullanıldığı görülmektedir:

Celīs-i mesned-i levlāk
Enīs-i nūr-ı *erselnāk*
Medār-ı devre-i eflāk
Ebu'l Ḳāsım Muḥammed'dir

52/3

İçürüp āb-ı zülālinden bular mestān olup
Sidre-i 'arş-ı mu'āllāya uçup idüp seyāḥ

16/4

Manṭıḳu't-ṭayr-ı ḥaḳāyıḳdır zebānım ey Şerīf
Kim lisān-ı ḳuvvemi yazmaz Aḫterīyle Ṣaḥāḥ

17/5

Tekke ve dergâhlar tasavvuf müziğinin sıkça söylendiği yerlerdir. Bestelenecek olan güfteler o tekke veya dergâhtaki şairlerin şiirlerinden seçilir. Mecmûada pek çok şiirin "İlâhi" başlığıyla yazılması ve bu şiirlerde görülen ahenk onların bestelenmek üzere yazıldığı fikrini ortaya çıkarır. Eserde bu başlıkta 61 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin nazım şekilleri değişiklik gösterir.

4.Eseri

Şerîf Ali Kâdirî'nin adına tezkirelerde rastlanamamıştır. Şairin şimdiye kadar tespit edebildiğimiz tek eseri "Dîvân"ıdır.

a. Divânın Şekil Özellikleri

1.Nazım Şekilleri

Eser "Mecmû'a-i Gazelìyat" olarak adlandırılsa da içinde gazel dışında başka nazım şekilleri de bulunmaktadır. Bu nedenle eser, mecmû'a-i gazelîyat değil, bir dîvândır. Eserde, kafiyelenişine göre sıralanan şiirler numaralandırılmış ve nazım şekilleri belirlenmiştir. Dîvânda 11 murabba,1 muhammes, 2 kıt'a ve 125 gazel bulunmaktadır. Şair veya müstensih bazı şiirlere nazım şeklinden farklı başlıklar yazmıştır. 2 ve 8. sırada yer alan şiirlerin nazım şekli kıt'a olmasına rağmen başlığı ilâhidir. 28. ve 115. şiirlerin nazım şekli murabbadır, başlığı ise gazeldir. Yazma eserdeki başlığı ve nazım şekli farklılık gösteren şiirler tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1: Şiirin yazma eserdeki sırası ve başlığı- Şiirin nazım Şekli

Şiirin Yazma Eserdeki Sırası ve Başlığı	Şiirin Nazım Şekli
2. İlâhi	Kıt'a
8.İlâhi	Kıt'a
28.Gazel	Murabba
115.Gazel	Murabba

Musammatlar çeşitlilik gösterir. Şiirlerden, 28, 50, 52, 65, 89, 98, 108, 114, 115, 123, 132 numaralı şiirler mütekerrir murabbadır. Dîvânda bir tane muhammes bulunmaktadır. Bu muhammes 139.sırada bulunmaktadır ve 5 bentten oluşmaktadır.

Tablo 2: Murabbaların bent sayıları

Sıra	**Bent Sayısı**	**Murabbanın Numarası**
1.	Dört Bentten Oluşan	132 numaralı şiir
2.	Beş Bentten Oluşan	50, 52 ve 98 numaralı şiirler
3.	Altı Bentten Oluşan	123 numaralı şiir
4.	Yedi Bentten Oluşan	89,108 ve 114 numaralı şiirler
5.	Sekiz Bentten Oluşan	65 ve 115 numaralı şiirler
6.	Dokuz Bentten Oluşan	28 numaralı şiir

Dîvândaki gazellerin beyit sayıları farklılık göstermekle birlikte, 5 beyitten oluşan gazeller çoğunluktadır. Dîvânda 2 ve 8.sıradaki şiirler kıt'adır. 2.sıradaki kıtéa 4, 8. sıradaki kıt'a 7 beyitten oluşmaktadır.

Eserdeki gazellerin beyit sayıları ve kaç gazelde kullanıldıkları tablo 3 ‘te gösterilmiştir.

Tablo 3: Gazellerin beyit sayıları

Sıra	**Beyit Sayısı**	**Şiir Sayısı**
1.	Dört Beyitten Oluşan	10
2.	Beş Beyitten Oluşan	84
3.	Altı Beyitten Oluşan	20
4.	Yedi Beyitten Oluşan	10
5.	Sekiz Beyitten Oluşan	1

2.Vezinler

Şerîf Ali Kâdirî şiirlerinde çoğunlukla aruz veznini kullanmıştır. Bunun yanı sıra beş şiirinde hece ölçüsü kullandığı görülmektedir. Bu durum şairin halk şiiriyle yakınlaştığını göstermektedir. Hece ölçüsü ile yazılan şiirler tablo 4’te gösterilmiştir. 28. sırada bulunan murabbada 5’li hece ölçüsü , 98 ve 114.sıradaki murabbalarda 7’li hece ölçüsü ; 65.sıradaki murabbada 8’li hece ölçüsü ; 97. sıradaki gazelde 14’lü hece ölçüsü kullanmıştır.

Tablo 4: Hece ölçüsüyle yazılan şiirler

Sıra	**Ölçüsü**	**Kullanıldığı Şiir**
1.	5’li Hece	28 numaralı şiir
2.	7’li Hece	98 ve114 numaralı şiirler
3.	8’li Hece	65 numaralı şiir
4.	14’lü Hece	97numaralı şiirler
Toplam		5

Dîvândaki vezin kalıpları ve bunların kaç şiirde kullanıldıkları tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: Şiirlerin vezin kalıpları

Sıra	**Bahirler**	**Kalıplar**	**Şiir Sayısı**
1.	Remel	Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	52
2.	Remel	Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	2
3.	Remel	Fâ‘ilâtün fâ‘ilün	1
4.	Remel	Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün	8
5.	Remel	Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün	1
6.	Hezec	Mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	4
7.	Hezec	Mef ‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün	7
8.	Hezec	Mefâ‘îlün mefâ‘îlün	4
9.	Hezec	Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün	54
10.	Hezec	Mef ‘ûlü mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün	1
Toplam			134

Buna göre Şerîf Ali Kâdirî hezec bahrinin “mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün” kalıbı ile remel bahrinin “fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün” kalıplarını daha fazla kullanmıştır. Kullanım sıklığı açısından bu kalıpları remel bahrinin “fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün” kalıbı ile hezec bahrinin “mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün” kalıbı takip etmektedir. Buna göre Haluk İpekten’in 61 şairin dîvânı üzerinde yaptığı inceleme ile Şerîf Ali Kâdirî’nin Dîvânı vezin kalıpları yönünden karşılaştırıldığında kullanım sıklıkları benzerlik göstermektedir.[1]

3.Kafiye ve Redifler

Şerîf Ali Kâdirî Dîvânı’nda çoğunlukla tam kafiye kullanmıştır. Tam kafiyenin yanı sıra yarım ve zengin kafiyeleri de kullandığı görülmektedir. Şair, şiirlerinde ahengi sağlamak amacıyla redife de yer vermiştir.

Eserde rediflerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu redifler başta Yunus Emre ve Niyâzî-i Mısrî olmak üzere pek çok şair tarafından kullanılmış olan kelimelerdir. Bunlar : “gör, olur, dede” gibi çoğu Türkçe kelimelerdir.

Bu ortak rediflerin kullanıldığı şiirler, kafiyedeki küçük farklılıklar olsa da birbirlerine nazire olarak düşünülebilir:

[1] Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergah Yayınları, İstanbul 2016, s. 309-365.

Gel sivādan geç yürü var ol ulı dergāh[ı] **gör**

Cān gözüñden sil ġubārı yür[i] ẕikr'ullāh[ı] **gör**

29/1

Ġāfil olma aç gözünü, hāline bak ölen**i gör**[1]

Kürelik etme dünyāda yazıkların dilen**i gör**

Yunus Emre

Sāḥa-yı dilde Ḫudā ẕikr ile devr**ān olur**

Ḳıl naẓar āyīne 'aksin eyleyüp ins**ān olur**

27/1

Dervīşliğe kadem vuran her manāde sult**ān olur**[2]

Dervīş nice miskīn ise anun gönli mek**ān olur**

Yunus Emre

Derviş olan kişinüñ sözleri 'umr**ān olur**[3]

Sālik-i Ḥaḳ olanuñ rāhına bürh**ān olur**

Niyâzî-i Mısrî

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi muhteva açısından Yunus Emre'nin ve Niyâzî-i Mısrî'nin kullandığı rediflerin kullanılması tesadüf değildir. Şerîf Ali Kâdirî'nin diğer mutasavvıf şairler gibi Yunus'un izinden gittiği görülmektedir. Ayrıca şiirlerin muhtevası açısından şairin, Niyâzî-i Mısrî'den büyük ölçüde etkilendiği görülmektedir.

Aşağıdaki şiir "dede" redifiyle dikkat çekmektedir:

Mülk-i fāninüñ ġamın bilmezlenür sulṭān dede

Taḫt-ı dil ḥükminüñ icrāsındadır bürhān dede

21/1

[1] Mustafa Tatcı,**Yunus Emre Divânı**, H Yayınları, Ankara1991, s.55.
[2] Tatcı,age., s.95.
[3] Kenan Erdoğan, **Niyâzî-i Mısrî Divânı** , Akçağ Yayınları, 3.bs., Ankara 2019. s.193

Şair, Kâdirî tarîkatından olduğu için bununla ilgili redifleri sıklıkla kullanmıştır. Bir muhammes ve beş gazelin redifinin "Kādirī " olduğu, iki gazelde ise "'Abdü'l-ḳādiri" ve "'Abdü'l-ḳādir'iñ" redifinin kullanıldığı görülmektedir.

Ravża-yı gülzār-ı Ḥaḳ'dır 'ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī
Maẓḥar-ı esrār-ı Ḥaḳ'dır 'ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

120/1

b. Dîvânın Muhteva Özellikleri

Şerîf Ali Kâdirî Dîvânı muhteva olarak daha çok dinî-tasavvufî unsurlar barındırmaktadır. Eser, bu yönüyle 2. bölümde kısaca tahlil edilecektir.

II. BÖLÜM

ŞERÎF ALİ KÂDİRÎ DÎVÂNI'NIN TAHLİLİ

A. DİN

1. Allah

Şerîf Ali Kâdirî Dîvânı'nda Allah; Allah, Bâri, Cemîl, Gafûr, Ganî, Gufrân, Hakk, Hayy, Hudâ, İlâh, Kâdir, Kerem, Kerîm, Kibriyâ, Kudret, Mevlâ, Pâdişâh, Rabb, Rahmân, Rahîm, Sultân, Sübhân, Yezdân isim ve sıfatları ile anılmaktadır:

Ḳapu[ña] geldim ey luṭf ıssı **Allah**
Ümīdim sendedir yoḳ ġayra vallah
Didüñ *lā taḳneṭü* fermānuñ māniñ ey şāh
Tecellī eyle yā **Rabbi** tesellī

132/3

Şerīf it ḫiẕmet-i pīrān
Kerem eyler saña **Yezdān**
Yeter lütfile bu iḥsān
Ṣalā yā hū edībāna

115/8

Şeḥr-i **Ġufrān**dır bu māh ol şād-kām
Geldi yā **Rabb**ʾ-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām
Eyledi ḳullarına luṭfuñ tamām
Geldi yā **Rabb**eʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

89/1

Ṣāʾimīn ü ṣāʾimāta ol **Ḫudā**

Dünye vü ʿuḳbāda luṭf eyler ʿaṭā

Şevḳ ile ṣāʾim olandır dāʾimā

Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrüʾṣ-ṣiyām

89/3

Şeḥr-i ümmetdir bu māh-ı pür-sürur

Maġfiret eyler bizi Rabbi **Ġafūr**

Gündüzi ʿıyd gice olmuş ḳadr-i nūr

Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrüʾṣ-ṣiyām

89/4

Giceler tervīḥa vü tesbīḥ ile

Deger **Mevlā** idelim taṣriḥ ile

Bu dil-i nā-şādımız tefrīḥ ile

Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrüʾṣ-ṣiyām

89/5

Raḥmān Raḥīmsin

Ġufrān Kerīmsin

Her ḥālde muʿīnsin

Ḥālim nicʾolur

28/8

Kibārı evliyā **Ḥaḳḳ**'a

İder ʿāşıḳların iḥyā

Ṭarīḳi pāk [ü] bī-hemtā

Bize Ḳādīriler dirler

50/4

İlāhī ey **Ġanī Yezdān** [u] **Sübḥān**

İden ʿāşıḳlara biñ dürlü dermān

Ḫarāb olmuş idüp luṭfuñla iḥsān

Tecellī eyle yā **Rabb**i tesellī

132/2

Sen **Kerīm** bir **Pādişāh**'sın bilürüm şāhım seni

Maḥrem-i esrārına mālik olalar vir necāḥ

16/

İsm-i **Ḥayy** ile semā eyler özümde ʻāşıḳān

Söndürür āteşleri hū çeşme-i ḥayvān olur

42/3

Muvaffaḳ olmayan ṣabra tesellī rütbesin bulmaz

Medārı ism-i **Ḳudret**'dir o bir esrār-ı ḥikmetdir

32/4

Ḫudā'dır **Ḳādir** ü muṭlaḳ yaratdı bunları el-ḥaḳ

Şerīfā dillere mülḥaḳ u gūyān eyleyen kimdir

34/6

Ḫırḳaya çekmiş başın dāʾim niyāzdadır Şerīf

Ṣunʻ-ı **Bāri**'yi tefekkür eyleyüp ḥayrān dede

21/5

Biz **Cenāb-ı Kibriyā**'nuñ ẕākir-i esmāsıyuz

Ḫalḳa-yı tevḥīd-i ẕikrüñ velvele-ārāsıyuz

64/1

Münevverdir benim ḳalbim bu esmā-yı **İlāhī**den

Dem-ā-dem naʻra-yı yā **hū** daḫı vird-i zebānımdır

51/2

Cibāb-ı **Ḥażret-i Ḫaḳḳ**'dan niyāzım dāʾimā vuṣlat

Çeküp kesretden ez-dil el murādım bī-riyā ʻuzlet

13/1

Allah Allah hū diyerek

Ẕikr-i **Ḫudā** eyleyerek

İnkār ehlin[i] dögerek

Dönsün bizim devrānımız

65/4

Allah'ın kâinattaki tüm varlıkların mutlak yaratıcısı olduğu, tüm varlıkları onun yarattığı ifade edilmektedir:

Ḫudā'dır Ḳādir ü muṭlaḳ yaratdı bunları el-ḥaḳ

Şerīfā dillere mülḥaḳ u gūyān eyleyen kimdir

34/6

Bütün varlıklar Allah'ın kâinattaki tecellisidir. Şair, Allah'ın tecellisi ile huzura erip şereflendiğini dile getirmektedir:

Bi-ḥamd'illah bu şeb ma'mūr olup göñlüm tecellādan

Şeref-yāb oldı ez-dil bī-riyā feyż-i tesellādan

95/1

Allah celâl ve cemâl olarak iki şekilde tecellî eder. Celâl, Allah'ın kahrının ve büyüklüğünün tecellisidir. Cemâl ise lütuf ve ihsanının tecellisidir. Şair, Allah'tan medet umarak kendisine cemâliyle tecelli etmesini dilemektedir:

Şerīfā'ya meded senden Kerīm ü ez-Kerīm sensin

Celālüñ olsa da hem-dem 'ināyetler Cemāl üzre

31/5

Allah, kâinatta isim ve sıfatlarıyla tecelli etmektedir. Bütün insanların bu tecellilerden muradı vardır. Allah her kuluna bir şekilde tecelli eder:

Bin bir esmādan murād tesellīsidir ‘ālemin

Her ḳuluna bir tecellī itdi iḥsān-ı ‘ivāż

69/2

Kendisini Allah’ın varlığına, birliğine veren insanlar rahat eder, kendini kesrete verenler ise sıkıntı çeker:

Gāh vaḥdetde bulup kendüyi rāḥat eyler

Gāh kesretde ẓuhūrāt ile miḫnetde olur

40/2

Kâinattaki her şey Allah’ın kudretinin hikmetleriyle doludur. Sabırlı olmayan teselli rütbesine ulaşamaz:

Muvaffaḳ olmayan ṣabra tesellī rütbesin bulmaz

Medārı ism-i Ḳudret’dir o bir esrār-ı ḥikmetdir

32/4

Baḳılsa bu nuḳūş-ı mā-sīvāya bir nümāyişdir

Vücūd ile ‘adem birdir hele ‘ālemde ḥāṣiyyet

12/4

Şair, Allah’tan yardım etmesini ve iyilikte bulunmasını dilemektedir:

Şerīfā bendeye yā Rabb ‘ināyet eyle feyżüñle

O da dergāh-ı luṭfunda sezā-himmet nişāb olsun

104/5

2.Melekler

“Kur’ân ve hadislerden öğrenilen bilgilere göre, melekler, yumuşak, hoş ve ince güzelliği olan nurlu, farklı görünümlere bürünebilen, ruhî varlıklardır. Melekler, Allah’ın emir ve yasaklarına uyarlar, Allah’a karşı gelmezler, Allah’a ibadet ederler.”[1] Eserde melekler, Allah’a ibadet etmesi yönüyle zikredilmiştir:

[1] Ali Çolak, *“Melek İnancının Kur’ân Ve Hadis Temelleri ”*, **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** , 2002/1,C.1 , S.1., s.37.

Feleklerde melekler bī-riyā tesbīḥ ider dāʾim
O tesbīḥüñ ṣevabın bizlere iʿṭā iden kimdir

34/5

Ölüm meleği olarak bilinen Azrail ise bu göreviyle anılmaktadır:

Bu fırsat ele girmez [bir]gün ʿAzrāʾil olur ẓāhir
Yeter ṣarf itme bu ʿömrüñ yazıḳ bāḳī hevādan geç

15/2

3.Kitaplar

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın insanlara yönelik olarak söylediği sözdür. Allah tarafından söylenen sözler insanlar Hz. peygamber aracılığıyla iletilir. Kur'an'da Allah'ın birliğini ve niteliklerini anlamaları için insanlara işaretler gönderilmiştir. Kur'an'da toplumdaki sınıf ayrımcılığını önlemenin, tüm insanlara insan olduğu için eşit davranmanın temellerini anlatan ahlaki kurallar yer alır.[1]

ʿİlm ile ʿāmil olanlar bildiler ʿilmü'l-leẕīẕ
Zīra Ḳurʾān Ḥaḳ Cemālüñ gördüġiçündür leẕīẕ

23/1

4.Ayet ve Hadisler

Dîvân'da ayet ve hadisler bazen kısmi alıntılarla bazen de meal olarak kullanılmıştır. Bu ayet ve hadislerin mealleri transkripsiyonlu metindeki dipnotlarda verilmiştir. Eserdeki ayet ve hadisler şunlardır:

Ayetler[2]: ʿallem'el-esmā 2/31, manṭıḳu'ṭ-ṭayr 27/16, lā taḳneṭü min rahmet'illah 39/53, lī- maʿallah 51/51, kâbe kavseyni ev-ednâ 53/9, hel eta 76/1, tāc-ı mā-evha 53/10, ṭahā 20/1, erselnâ 4/64, es-sābiḳun 56/10, Beyt-i Māʿmūr 52/1-7 , sidre-i ʿarş-ı muʿāllā 53/11-18, rahmeten lil'âlemîn 21/107, hüsn-i me'ab 23/29, leyletü'l kadr 97/1

[1] Abdülhamit Birışık, *"Kur'an",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.26, Ankara 2002, s.417-422.
[2] Ayetlerdeki ilk sayı sureyi, ikinci sayı ayeti ifade etmektedir. (2/31: 2.sure , 31.ayet)

Hadisler: "Nefsini bilen Rabbini bilir." anlamına gelen "men aref " hadis-i şerifi kullanılmıştır[1]:

Men 'aref esrār idi 'ışḳ-ı İlahīden murād
Ehl-i 'ışḳuñ ḫāk-i pāyüñ ṭūṭiyā bilsen seni
127/2

"Kanaat tükenmez hazinedir." anlamına gelen "el kanaatü kenzün lâ yefnâ" hadis-i şerifi kullanılmıştır[2]:

Kenz-i *lā yefnāya* vāṣıl oldı ḳalb-i 'āşıḳān
Muṭṭali' envār-ı Ḥaḳ'dır 'ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī
120/2

*'Alleme'l-esmā*yı ta'līm eyleyen cānā biziz
Bu rümūzı añlamaġa yoḳ rūḥa bundan leẕīẕ
23/2

Añla remzin Aḥmed'üñ ey ẕü-fünūn eyle ḳabūl
Kim bizizdir aḫirūn *e's-sābiḳūn* itdi belāġ
73/4

Beyt-i mā'mūr beyt-i Yezdān didiler ādemdedir
Sen anı eyle ziyāret her zamānda ḳıl ṭavāf
74/2

Mekteb-i dilden oḳu gel *hel eta*dan bir sebaḳ
Aç gözüñ mirʾat-ı dilde ḥüccet-i Ḳurʾāna baḳ
76/2

Lī- ma'allah ḫamrını ḳılmış ezel 'āşıḳlara
Ḳaṭresin nūş eyleyüben cān-ı cānān olmuşum
86/3

---

[1] "Men arefe nefsehû fekad arefe rabbehû" : Kendini bilen Rabbini bilir. (Hadis-i Şerīf) El-Acluni , Keşfu'l-Hafâ , C.2 , s.262.

[2] "El kanaatü kenzûn lâ yefnâ : Kanaat tükenmez hazinedir." (Hadis-i Şerif) Beyhaki , **Kitab'üz-Zühd**,C.1 , s.335.

Men ʿarefden feyż-yāb olmaḳ ümīdinden olup
Noḳṭa-yı serbestimüñ ḥalline imdād isterim
88/2

Başında *tāc-ı mā-evha* seniñ şānındadır *Ṭāhā*
Şerīf'e şefkatüñ ḥālā kerāmet yā Resūl'allah
110/5

Kenz-i *lā yefnāya* vāṣıl oldı ḳalb-i ʿāṣıḳān
Muṭṭaliʿ envār-ı Ḥaḳ'dır ʿışḳ-ı pāk-i Ḳādirī
120/2

Men ʿaref esrār idi ʿışḳ-ı İlahīden murād
Ehl-i ʿışḳuñ ḫāk-i pāyüñ ṭūṭiyā bilsen seni
127/2

Ḥabīb-i Ḥażret-i Mevlā
Nişīn eyvān-ı *ev-ednā*
Emīn-i Kaʿbe-i ʿulyā
Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed'dir
52/2

Ḳapu[ña] geldim ey luṭf ıssı Allah
Ümīdim sendedir yoḳ ġayra vallah
Didüñ *lā taḳneṭü* fermānuñ māniñ ey şāh
Tecellī eyle yā Rabbi tesellī
132/3

Müʾminleruñ ṣalāḫı
Her maḫlūḳuñ felāḫı
Cennetiñ ḫod miftāḫı
Lā ilāhe illā'llah
114/3

Ḥaḳīḳat ‘āleminde *cümleye raḥmet Muḥammed’dir*

Ẓuhūrı mā-sivāya bā‘iṯ-i ḫilḳat Muḥammed’dir

48/1

Ḥaḳīḳat-bīn olan erler bulurlar sırr-ı tevḥīdi

Oḳursan nūn ile ṣādı saña *ḥüsn-i me’āb* oldı

125/3

Giceler tā ṣubḥa dekdir ẕikr ile ḥalvetleri

Leyle-i ḳadr inne-mādır menzili ‘āriflerin

102/3

“Cennetin anahtarı lâ ilâhe illallah’tır.” anlamına gelen hadis-i şerifi kullanılmıştır.

Mü’minleruñ ṣalāḫı

Her maḫlūḳuñ felāḥı

Cennetiñ ḫod miftāḥı

Lā ilāhe illā’llah

114/3

5.Peygamberler

Allah, insanlara doğruyu gösterip onları yanlışlıktan uzaklaştırması; emir ve yasaklarını insanlara ulaştırması için peygamberleri yol gösterici olarak göndermiştir.[1]

Şerîf Ali Kâdirî Dîvânı’nda peygamberlerden Hz. Muhammed, Hz. Adem ve Hz.Yusuf ‘un adı geçmektedir.

a) Hz. Muhammed

Allah'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği son elçisi eserde; Hz. Muhammed, Ahmed, Resûlullah, habîb, levlâk, nûr-ı erselnâk, âlemlere rahmet, fahr-ı cihân,‘ayn-ı ‘ināyet,

[1] Recep Önal, *“İslam Kelamı’nda Nübüvvetin Mahiyeti, Kapsamı ve Gerekliliği”,* **İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, C.2, S.2, 2013, s.155.

baḥr-ı raḥmet, āyīne-i Raḥmān isim ve sıfatlarıyla anılmaktadır. Bu isim ve sıfatların geçtiği beyit bentlerden birer örnek alınmıştır:

Kemāl olan baña ancaḳ o ẕāt-ı sırr-ı **Aḥmed**'dir
Benim ḳalbim o sırrile şeref-yāb-ı penāhımdır

24/3

Eserde 52. sırada yer alan murabbada Hz. Muhammed'in (S.A.V.) adı ve sıfatları çokça yer almaktadır.

Celīs-i mesned-i **levlāk**
Enīs-i **nūr-ı *erselnāk***
Medār-ı devre-i eflāk
Ebu'l Ḳāsım **Muḥammed**'dir

52/3

Cümlesi 'āşıḳlaruñ ḳulu 'Abdü'l-ḳādir'in
Faḫr-ı cihāna çıḳar yolu 'Abdü'l-ḳādir'in

97/1

Eserde 110. sıradaki gazel bir naattır. Şiirde peygamberimizin yukarda söylenen isim ve sıfatlarla tarif edildiğini görüyoruz. Onun varlığı izzet ve mutluluk kaynağıdır ve tüm insanlığın iyiliği içindir:

Ẓuhūruñ bā'iṣ-i 'izz ü sa'ādet yā Resūl'allah
Vücūduñ cümleye 'ayn-ı 'ināyet yā Resūl'allah

110/1

Onun doğumu yeryüzünü şenlendirir ve onun dünyaya adım atması kâinata rahmettir:

Şereflendik bugün mevlūd-ı pāküñle olup iḥyā
Ḳudūmuñ kā'ināta baḥr-ı raḥmet yā Resūl'allah

110/2

Allah, Hz. Peygamberin yüreğini ferahlatacak, Allah'a olan inancını ve Allah'a bağlanma duygusunu çoğaltacak bir hadise olmasını isteyerek, kevn içinde

Hz.Peygamber'e bazı ayetleri ve olağanüstü durumları göstererek onu mutlu etmek istemiştir. Bu nedenle ona bu olağanüstü durumu yaşatmak amacıyla "İsrâ ve Miraç" olayını gerçekleştirmiştir.[1]

Şair, peygamberin sidre-i müntehaya çıktığını şu beyitte ifade eder:

İçürüp āb-ı zūlālinden bular mestān olup
Sidre-i 'arş-ı mu'āllāya uçup idüp seyāḥ

16/4

Kur'an-ı Kerim Hz. peygamberi tarif eder ve peygamber Allah'ın aynasıdır. Şair peygamberimize kavuşmanın derdine derman olacağını ifade etmektedir:

Yüzüñ āyīne-i Raḥmān seni vaṣf eyledi Ḳur'ān
Viṣālüñ derdime dermān şefā'at yā Resūl'allah

110/3

Şair, mahşer gününde peygamberden yardım istemektedir. Eğer Hz. peygamber yardım etmezse şair iki dünyada da mahvolacağını söylemektedir:

'İnāyet eylemezsen rūz-ı maḥşerde bu nā-çāra
Tebāh olur iki 'ālemde kārım yā Resūl'allah

111/4

Levlâk , "Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım." anlamına gelen "Levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâke"[2] olarak geçen kudsî hadisin baş kısmıdır. Şair, peygamberin levlâk hadisine muhatap olduğunu ifade eder:

Celīs-i mesned-i levlāk
Enīs-i nūr-ı *erselnāk*
Medār-ı devre-i eflāk
Ebu'l Ḳāsım Muḥammed'dir

[1] Ahmet Ağırakça, *"Kaynaklar Işığında İsra ve Miraç Olayı"* , **Artuklu Akademi Dergisi** , 2014 , 1/(2), s.1-30
[2] Ali Yıldırım, *"Sen Olmasaydın Felekleri Yaratmazdım" Hadis-i Kudsîsinin Klasik Şiire Yansımaları*", **ESTAD**, C.1, S.1, Ağustos 2018, s.154-168.

52/3

b)Hz. Âdem

İlk peygamberdir. Bu nedenle Allah'ın emir ve yasaklarını ilk olarak tebliğ eden de odur. Şair, peygamberlerin dosdoğru sözlerinin Hz. Âdem ile başladığını ifade ederken Hz. Âdem'in ilk peygamber olduğunu bize anlatmak ister:

Enbiyālar her ne söz kim söylediler bī-gümān
Geldi Ādem āşikāre eyledi itdi belāġ

73/2

Şair ilk peygamber Hz. Âdem ve son peygamberin sözünü anlayanın ruhuna bu sözden daha lezzetli başka bir şey olmadığını söyler:

Ādemüñ vü Ḫātem'üñ inṭāḳların añlayana
Bu sebebden didiler kim rūḥa yoḳ andan leẕīẕ

23/3

c)Hz. Yusuf

Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atıldıktan sonra köle olarak satılmış, en son Mısır'da köle olmuştur. Şair, Hz.Yusuf'un ömrü karşılığında satın alınmasını aşağıdaki beyitte ele almıştır:

Yūsuf-ı Mıṣr'a sa'ādet ise de ehl-i kemāl
Naḳd-i 'ömrini virüp bey' [ü] şirā isterler

38/5

Şair, kalbindekileri sır gibi saklarsa Hz. Yusuf gibi rahata kavuşacağını söyler:

Sırr idüp dil mülkini maḳṣūda eylerse vüṣūl
Şüpḥesiz dīdār görüp ol Yūsuf-ı Ken'ān olur

27/3

6.Âl-i Abâ

Hz. Peygamber'e gelen, "Ey Ehl-i beyt! Allah kusurlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak ister." (el-Ahzâb 33/33) ayeti üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi, Hz. Fâtıma'yı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i hırkasının altına alarak ehl-i beytinin onlar olduğunu söylemiş ve onları tertemiz yapması ve hatalarının affı için Allah'a dua etmiştir.[1]

Aşağıdaki beyitte şair peygamber soyundan gelen bir seyit olduğunu söylemektedir:

Bi-ḥamd'illah Şerīf ibnü'ş-Şerīf āl-i 'abāyuz biz
Bu ṣūretde yine da'vā ile īrādımız yoḳdur

46/5

7.Diğer Dinî Kişiler

a. Abdulkâdir Geylanî

1077 senesinde, Hazar Denizi'nin güneybatısında bulunan Gilan şehrine bağlı Neyf köyünde dünyaya gelmiştir. Geylanî adıyla anılmasında doğduğu yer olan Gilan şehri etkili olmuştur. Hz. Hasan soyundan gelen şeriflerden olduğu kabul edilmiştir. On sekiz yaşındayken ilim almak amacıyla Bağdat'a gitmiştir. Bağdat'ta hadis, fıkıh, edebiyat ilimlerini almıştır. Bağdat'taki tasavvuf ehliyle yakınlık kurmuştur. Ebü'I-Hayr Muhammed b. Müslim ed-Debbas aracılığıyla tasavvuf yoluna girmiştir. Debbas, damadı olan Geylanî'ye tarikat hırkasını kendisi giydirmiştir.

Tarîkata girdikten sonra Babülerec'deki medresede öğrencilerine hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimleri okutmuş ve vaazlar vermiştir. Bir müddet sonra tüm bunlardan elini ayağını çekerek yalnızlık köşesine çekilmiştir. Yirmi beş yıla yakın süren yalnızlık köşesine çekilmeden sonra Ebü Said el-Muharrimi, onu yalnızlık

[1] Süleyman Uludağ, *"Âl-i Abâ",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.2, TDV Yayınları, İstanbul 1989,s.306-307.

köşesinden çıkarmış ve şeyhlik hırkasını giydirmiştir. Bundan sonra kendi adıyla anılacak olan Kâdirîyye tarîkatının kurucusu olmuştur.

Abdulkâdir Geylani, kendisine daha uygun olduğu düşüncesiyle bağlı olduğu Şafii mezhebinden Hanbelî mezhebine geçmiştir. Kendisini bu mezhebi tanıtmaya, canlandırmaya adamıştır.

Zaman içinde geniş bir halk kitlesi tarafından sevilmeye başlanmış ve yolundan gidenler artmıştır. Öyle ki müritleri darda kaldıkları zaman "medet yâ Abdulkâdir!" sözünü âdet hâline getirmiştir. Abdulkâdir Geylâni'ye ait elliye yakın eser vardır. Şeyh, vaazlarında ve eserlerinde insanların rahatlıkla anlayacağı bir dil kullanmıştır. Geniş bir mürit kitlesine sahip olan Geylanî hakkında pek çok menkıbe yazılmıştır. 1165-66 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

Geylanî'nin vefatından sonra torunları dünyanın farklı bölgelerine giderek tarîkatın devamında ve yayılmasında etkin olmuşlardır.[1]

Şair, Abdulkâdir'e bağlı bir mürit olduğunu, şeyhinin himmetiyle mutlu olduğunu ifade eder:

Ḥażreti sulṭān 'Abdü'l-kādi̇̄r'e ḳul olmışuz
Himmetiyle pür-ṣafāyuz Ḳādiri̇̄'yüz Ḳādiri̇̄

118/3

Şair, tarîkatının geleneği olarak şeyhinden medet istemektedir:

Didi Şeri̇̄fā meded himmetidi[r] mu'ammed
Bendeye oldı sened şāl[ı] 'Abdü'l-ḳādir'in

97/6

[1] Süleyman Uludağ, *"Abdülkādir-i Geylânî",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** C.1, İstanbul 1988, s.234-239.

b.İsmâil Rûmî

Tosya'ya bağlı Bansa köyünde dünyaya gelmiştir. Eğitim alabilmesi için babası köyden Tosya'ya taşınmıştır. Bir yandan medresede ders alırken diğer yandan Halvetiyye şeyhinin sohbetlerine katılmıştr. Rüyasında Kâdiriyye tarîkatının kurucusu Abdulkâdir Geylanî'yi görmüş, bunu bir işaret olarak kabul etmiş ve Bağdat'a gitmiştir.

Bağdat'ta Kâdiriyye tarîkatının merkez dergâhında seyr ü sülûkunu tamamladıktan sonra Mısır'da Ahmed-i Mısrî'den icazetname almıştır.

Daha sonra istanbul'a giderek Tophane'de bir dergâh yaptırmıştır. Bursa'da da Eşrefiyye kolunun gelişmesiyle tarîkat, Anadolu'da yaygınlık kazanmıştır. İsmâil Rûmî, Kâdiriyye'nin Rûmiyye kolunun kurusu kabul edilir. Bu nedenle pîr-i sâni olarak adlandırılmıştır. Vefatından sonra İstanbul Tophane'deki dergâhın bahçesine defnedilmiştir.

İsmâil Rûmî, Sultanahmet Camii'nin açılışında müritleriyle Kâdirî zikri eda etmiştir. Bu olaydan dolayı bu camide cuma namazından sonra Kâdiriyye'ye ait özel dualaların okunması âdet hâline gelmiştir.[1]

Şair, şeyhi İsmâil Rûmî'nin Anadolu'ya geldiğini, kırk sekiz tekke yaptırdığını, üç yüz halifeye hizmet ettiğini ve Kâdirîlik tarîkatının kurucusu olduğunu ifade eder:

Bā-işāret Ruma teşrīfi iṣābet eyledi
Kırk sekiz tekye binā iderek himmet eyledi
Ez-kerem üç yüz ḫalīfesine ḫizmet eyledi
Sālikān-ı bī-şimārı aña ḫizmet eyledi
Şeyḫim İsmā'il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/2

Şair, şeyhi İsmâil Rûmî'nin İstanbul Tophane'deki dergâhta türbesi olduğunu ifade etmektedir:

[1] Mehmet Akkuş, *"İsmâil Rûmî"* , **TDV İslam Ansiklopedisi** , C.23, İstanbul 2001, s.120.

Türbesidir bur[da] ta‘yīn oldı ol Topḫāne’de
Feste‘īnu sırr[ı] ẓāhir oldı ol kāşānede
Gūyiyā ‘anḳā-yı himmetdir yatur ol lānede
Cān[a] minnetdir Şerīfā [ḫiz]met [it] ol ḫānede
Şeyḫim İsmā‘il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/5

c.İbrahim Edhem

Horasan’a bağlı Belh kentinde doğmuştur. Rivayetlere göre Belh kentinin hükümdarının çocuğu veya torunudur. Varlıklı bir aileye mensup olmasına rağmen günahlardan uzak durup kendisini ibadete vermiştir. Bu nedenle hayatı menkıbelere konu olmuştur.

İbrâhim b. Edhem’in ibadete yönelmesinde kerametli bazı olaylar yaşaması etkili olmuştur. Bir ceylanı avlarken kendisine yaratılış sebebini soran ve nerden geldiği belli olmayan bir ses duymuştur. Bu olaydan sonra dünyadan elini eteğini çekmiş, ailesinin sahip olduğu tahtı, zenginliği terk etmiş, geçimini kendisi sağlamış ve ibadetle meşgul olmuştur.

Edhem, yalnızca zenginliği değil, memleketini de terk etmiştir. Bu onun nefsine çok ağır gelse de geri dönmemiştir. Dünyanın farklı yerlerinde alın teriyle kazanarak hayatını devam ettirmiştir. Babasının ölümü üzerine tekrar memleketine dönmüş, babasından kalan mirasın bir kısmını dağıtmış, kendine düşen kısmı da diğer mirasçılara bırakarak Mekke’ye dönmüştür.

Hayatını taat ve ibadetle geçirmiştir. Gündüzleri oruç tutarak, geceleri Allah’ı anarak geçirmiştir. Bazı zamanlar dağa gidip Allah ile yakınlık kurmaya çalışmıştır. Buna rağmen halktan hiçbir zaman kopmamış, onlara tavsiyelerde bulunmuştur.

İbrâhim b. Edhem’in Bizanslılar’la karşı yapılan bir deniz seferi sırasında bir adada vefat ettiği bilinmektedir.

Türk ve dünya edebiyatında İbrahim b. Edhem'le ilgili kitaplar yazılmıştır.[1]

Şair, İbrâhim Edhem'in dünya nimetlerini elinin tersiyle itmesini aşağıdaki beyitte telmih eder:

Fenāsın añlayup ez-dil meger terk ide dünyāyı
Ẓuḥūr itdi bu ḥālet fī'l-ḥaḳīḳa İbni Edhem'de

22/2

8.Diğer Dinî Mefhumlar

a)Kıyamet

Kıyamet, insanların öldükten sonra diriltilerek Allah'ın huzuruna çıkarılacağı ve hayattayken yaptıklarının hesabını verecekleri gündür.[2]

Ḳıyāmetde ḥesābuñ var ma'āẕ'allah 'aẕābuñ var
Ne fikr-i ictinābuñ var meger ḥaşre inanmazsın

103/3

Bā'iṯ-i rūz-ı ḳıyāmetde ola ḳalb-i selīm
'Ākıbet dār-ü's-selāma irgürür dānā-yı ġavṯ

14/3

b)Cennet ve Cehennem

Müslümanlıkta insanlar yaptıklarından dolayı ödüllendirilmek için cennete, cezalandırılmak için de cehenneme gidecektir.[3]

Şair, feyz ile cennete kavuşmak istediğini belirtmektedir:

Viṣāl-i cennete pākīze rehber ḥalḳa-yı tevḥīd

[1] Reşat Öngören, *"İbrahim Edhem"*, **TDV İslam Ansiklopedisi** , C.21, İstanbul 2000, s.293-295.
[2] Şakir Kocabaş , *"Kur'an ve Hadislerde Kıyamet Günü /Araştırma Notları "* , **Dîvân** , 2001 /2 ,s.130.
[3] Hasan Hüseyin Tunçbilek , *"İslâm Düşüncesinde Cehennemin ve Cehennem Azabının Ebediyeti ve Fenası Problemi"* , **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** , Cilt 6 ,S.1., Ocak-Haziran 2006 ,s.15.

Kemāl-i vuṣlata feyżile hem-ser ḥalḳa-yı tevḥīd

19/1

Hz.Peygamberin nurunun ışığı, peygamberlerin doğuşunun başlangıcıdır. Hz.Peygamber cennete kavuşmak için rehberdir:

Ṭulū‘ı enbiyānuñ evvellidir pertev-i nūrı

Ḫülāṣa reh-nümā-yı nā’il-i cennet Muḥammed’dir

48/2

Şair, vahdetin lezzetine kavuşmak için mânâ cennetinde olmak gerektiğini söylemektedir:

Gülşen-i vuṣlat dilersen bāb-ı istiġnāda ol

Leẕẕet-i vaḥdet dilersen cennet-i ma‘nāda ol

82/1

Aşağıdaki beyitte cehennem ateşine dayanmanın zorluğundan bahsederek insanları uyarmaktadır:

Ża‘īf [ü] nā-tüvānsın sen taḥammül nice ḳābildür

Cehennem nārına bir dem a bī-çāre dayanmazsın

103/4

Şair, lâ ilâhe illallah lafzının hikmetlerinden olan “Cennetin anahtarı lâ ilâhe illallahtır.”[1] hadis-i şerifine telmih yapmıştır:

Mü’minleruñ ṣalāḫı

Her maḫlūḳuñ felāḥı

Cennetiñ ḫod miftāḥı

Lā ilāhe illā’llah

114/3

[1] Hadis , Ahmed b. Hanbel , **Müsned** , Ocak Yayınları , 2014, C.5 , s.242.

C) Namaz, Salât

İslam'ın beş şartından olan namaz, ramazan ayında her gece kılınan teravih namazıyla eserde yer almaktadır:

Giceler tervīḥa vü tesbīḥ ile
Deger Mevlā idelim taṣriḥ ile
Bu dil-i nā-şādımız tefrīḥ ile
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

89/5

İftitah tekbiri, namaza başlarken getirilen tekbirdir. İnsan namaza başladığında nefsini kenara bırakır:

Enfüsi āfāḳı gel gör cümleden evvel göñül
Çün ṣalātuñ evvelinde oldı tekbīr iftitāḥ

17/4

Şeḥr-i Ġufrāndır bu māh ol şād-kām
Geldi yā Rabbʾ-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām
Eyledi ḳullarına luṭfuñ tamām
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām
…
Gel Şerīf sen ṭā'at eyle ḳıl 'amel
Eyleme tesbīḥ [u] tehlīle kesel
Māh-ı Ġufrāndır bu şeḥr-i [bī]-bedel
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

89/1,7

Şaban ayı, ramazan ayının müjdecisidir. Aşağıdaki beyitte bu ifade edilmektedir:

Ramażān müjdesi ile dilim iḥyā itdi
Ḥaḳ bu kim luṭf-ı ‘aẕīm geldi bu māh-ı Ṣa‘bān

135/4

d) Hac

Hac ibadetinin mefhumlarından olan tavaf, 74. sırada bulunan gazelin redifi tavaftır. Şeytan Hz. Âdem'e tavaf etmeyerek isyan etmiştir.[1] Şair, bu olayı işaret ederek, Hz.Âdem'e eğri bakma, tavaf et der:

Ādeme sen egri baḳma her zamān eyle ṭavāf
Daḫı şeyṭān gibi olma eyle sen anı ṭavāf

74/1

e) Şeytan

Şeytan, insanları doğru yoldan saptırmak için kendisine Allah tarafından kıyamete kadar mühlet verilen ve ateşten yaratılan melektir. Şeytana uyup doğru yoldan sapan insanların yeri cehennemdir.[2] Şair, Allah'ın varlığını ve birliğini ifade eden "lâ ilâhe illallah" sözünün şeytanı kovduğunu ifade etmektedir:

İtmām ider īmānı
Maṭrūd ider şeyṭānı
Esmālaruñ sulṭānı
Lā ilāhe illā'llah

114/6

Şeytanın Allah'a karşı geldiği ve Allah'ın varlığını inkâr ettiği belirtilerek, insanlara onun gibi olmamaları öğütlenmekte ve tavaf yapmaları tavsiye edilmektedir:

Ādeme sen egri baḳma her zamān eyle ṭavāf

[1] Mustafa Öztürk, "*İblis'in Trajik Hikayesi -Allah, Şeytan, İnsan ve Kötülüğe Dair-*",**Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 5, S.1, Ocak-Haziran 2005, s.41.
[2] Öztürk, agm., s.40-43.

Daḫı şeyṭān gibi olma eyle sen anı ṭavāf

74/1

Şeytanın hileleriyle insanı kandırdığı ifade edilmektedir:

Saña zincīr ṭaḳmış boynına şeyṭān ḥaḳīḳatle
Ḳul ol bir mürşide ḫidmetle bāb-ı evliyādan geç

15/3

f) Günah

Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olmayan davranışlar günah olarak kabul edilir.[1] Şair nefsine uyup günah işlediğini, bu yüzden hâlinin sonu ile ilgili endişesini dile getirmektedir:

Nefsime uydum
Çoḳ günāh itdim
Mücrim ḳul oldum
Ḥālim nic'olur

28/6

g) Müslüman, Mümin, Ümmet

Kur'an-ı Kerim'de insanlar, Allah'a inanan ve İslamiyet'i kabul edip müslüman olmuş kişiler ve inanmayanlar olarak ikiye ayrılır. Allah'a inanlara mümin adı verilir.[2] Allah; 'Lâ ilâhe illallah' diyen ve böyle demekle Allah'ın rızasını amaçlayan kişiyi cehenneme haram kılmıştır."[3] Müminlerin kurtuluşu ve tüm mahlûkların rahatı "lâ ilâhe illallah" sözüne bağlıdır:

Müʾminleruñ ṣalāḫı
Her maḫlūḳuñ felāḫı
Cennetiñ ḫod miftāḫı

[1] Vecihi Sönmez, **İslam İnancında Günah Kavramı**, Journal Of İslamic Research, 2017; 28(1), s.44
[2] Ökkaş Üzümcü, Ahmet Abay, *"Mümin ve Münafık Açısından Emr-i Bi'l-Ma'ruf ve Nehy-i Ani'l-Münker"*, **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.31 (Haziran 2018) ,s.19-48.
[3] Buhârî, Salât, 46; Müslim, Mesâcid, 48.

Lā ilāhe illā'llah

114/3

İslâmiyet'i kabul edip Müslüman olan ve Hz. Muhammed (S.A.V.)'i peygamberi olarak kabul eden kişilere ümmet-i Muhammed ya da İslâm ümmeti denilmektedir. [1] Hz.Peygamber kıyamet gününde ümmetine şefaat edecektir. Şair de peygamberden şefaat dilemektedir:

Günāhkārım cihānda cürm[ü] 'işyānım ḳati çoḳdur

Ümit-vār-ı şefā'atüñ ḥabībim yā Resūl'allah

112/5

ğ) Münkir

Peygamberin din adına insanlara tebliğ ettiği bilgileri onaylamamaya ve kabul etmemeye münkir denir.[2]

Şair, Allah'ı anlatan ilmin sırrının münkirden değil, bu ilme kendini verenlerden sorulması gerektiğini belirtir:

Ma'ārif sırrını 'irfān-ı 'ışḳa kān olandan ṣor

Maḳām-ı 'ışḳ[ı] bülbüller gibi nālān olandan ṣor

…

Bu eṭvārı ṣaḳın esrār-ı münkirden su'āl itme

Yegāne pīr-i perver ṭālib-i 'irfān olandan ṣor

33/1-4

İmanı münkire anlatmak zordur. Bildiğini inkâr eden pek çok münkir vardır:

Münkire vaṣf olunmaz ta'rīf[i] ḳatı güçdür

Bildigiñ inkār ider vāfir nādānlar vardır

37/3

[1] Abdullah Aygün, *"Kur'ân Perspektifinden Ümmet Kardeşliği"* , **Diyanet İlmî Dergi**, C.52, S.2, Nisan-Mayıs-Haziran 2016, s.11-30.
[2] Mustafa Sinanoğlu, *"Küfür",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.26, İstanbul 2002, s.533-536.

Münkirler nifak ehlidir, bunları bilmek gerekir:

Bilürsin ṣūretā aġyār [u] münkir
Nifāḳ ehli bulardır ey marābūṭ

70/5

Dervişlerin şanı çok büyüktür. Cahil olan münkirle karşılaştırılamaz:

Münkir-i cāhile bir vechile olur mı ḳıyās
Da‘va-yı şāyestedir şöhret[i] dervīşānuñ

105/3

Vahdet sırrı bize çok şey anlatır fakat ondan yansıyan ışığı münkirler göremez:

Şerīfā sırr-ı vaḥdetden ṭulū‘ iden bu envārı
Ki görmez münkirān anı bu dünyāya ‘amā geldi

129/5

B.TASAVVUF

1.Âb-ı Hayat, Çeşme-i Hayvan

Ölümsüzlük çeşmesi demektir. Tasavvufta Allah'ı tanıtan bilginin aslı ve membaı anlamında kullanılır[1]: Âşıklar, Allah'ın "Hayy" ismiyle sema ederler, yine Allah'ın "Hû" adıyla ateşleri söndürüp ölümsüzlük çeşmesi olurlar. Yani Allah'tan gelip Allah'a giderler.

İsm-i Ḥayy ile semā eyler özümde ʻāşıḳān
Söndürür āteşleri hū çeşme-i ḥayvān olur

42/3

2.Akl

İnsanın kendisini yönetip çevresini anlamaya yarayan güçtür. İslamiyet'te bir bireyin dinî yükümlülüklerinin olması için ilk şart akıllı olmasıdır. Aklı olmayan bireyler dinen yükümlü değildir. Nefis mücadelesini tamamlayıp kemâle ermiş olan velîler, ölümden sonraki hayatı ve geleceği düşünen akla , "akl-ı maʻad"; yalnızca dünya işlerini düşünen akla da "akl-ı maʻaş" demişlerdir[2] :

ʻAḳl-ı maʻāş ʻaḳl-ı maʻād duzaḫından ḳurtılup
ʻAḳl-ı ḳudsiyye iresin bilesin nidāʾ-i ses

66/3

3.Âlem

Allah'tan başka ve Allah'ın yarattığı her şey âlem kelimesinde toplanmıştır. Yeryüzü, kâinat, insanlar vs. anlamları vardır.[3]

---

[1] Ethem Cebecioğlu ,**Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Otto Yayınları, Ankara 2014 (6.bs), s.28.
[2] Cebecioğlu, age., s.39.
[3] Cebecioğlu, age., s.41.

Bazı insanlar makam ve mal ile bir düzen kurup, kendisini yeryüzüne hükümdar ilân eder:

Kimisi māl ile cāh ile niẓām-āver olup
Zu‘m ider kendüsini ‘āleme sulṭān ancaḳ

77/6

Âlem kelimesi ilm yani bilmek kelimesinden türemiştir.[1] Şair, bu kelimenin anlamındaki gibi onu bilen olmadığını ve zevke değer bir yanı olmadığını ifade etmektedir:

‘Ālemüñ ismi gibi ‘ālemi yoḳ
Zevḳe şāyeste olur bir demi yoḳ

79/1

Âlem-i Suğra: İnsan anlamında kullanılan ve âlemin küçüğü anlamında kullanılan bir tabirdir.

İnsan, varlığını Hak yolunda harcarsa Hakk'ın divanında en yüksek makamı görür:

‘Ālem-i ṣuġrāda maḥv eyle vücūduñ varlığıñ
Dergeḥ-i Ḥaḳ'da Şerīfā sen de ‘ālī cāh[ı] gör

29/5

4. Arş

Tüm varlıkları kuşatan, Allah'ın gücünü ve büyüklüğünü simgeleyen dokuzuncu kat semada bulunan yerdir.[2] Şair, Hz. Muhammed'in miraç hadisesine telmihte bulunarak onun arşa yükseltildiğini söyler:

İçürüp āb-ı zülālinden bular mestān olup
Sidre-i ‘arş-ı mu‘āllāya uçup idüp seyāḥ

16/4

[1] Cebecioğlu, age., s.41.
[2] Cebecioğlu, age., s.52.

İnsanın gönlü arş-ı âlâdan bile yükseğe çıkabilir çünkü gönül hikmetlerin ortaya çıktığı yerdir:

‘Arş-ı a‘lādan daḫı her vecḥile olmuş bülend
Ḥāṣılı ‘ibret-nümā ḥikmet mekānıdır gönül

84/2

5.Aşk

Normalden daha fazla sevgi anlamına gelir. Tasavvufta Allah’a olan aşırı sevgi, O’na kavuşma isteği, O’nu gerçek anlamda bilme isteğini ifade eder. Allah’ı seven kişi, O’nun kâinattaki tüm yansımalarını Allah’tan dolayı sever.[1] Yunus Emre : “Yaradılanı severim Yaradan’dan ötürü.” sözüyle ifade eder.

Allah’ın yeryüzündeki varlıklardaki görünümü dile gelir ve bütün eşyalar aşkın makamını anlatır:

Tecellīyāt ile cümle meẓāhir hem-zebān olmuş
Maḳām-ı ‘ışḳ[ı] zirā cümle eşyā rāyegān söyler

35/2

Kâdirî tarîkatının zikrinde müridler halka oluşturup dönerek Allah aşkıyla Hakk’ı zikrederler:

Mevlā ‘ışḳına dönerler
Nār-ı ‘ışḳ ile yanarlar
Neş’e-yi şevḳe ḳanarlar
Dönsün bizim devrānımız

65/5

6.Âşık

[1] Cebecioğlu, age., s.54.

Seven birey anlamına gelir. Allah'ı çok seven, O'nu hakkıyla tanımak isteyenlere âşık denir.[1]

Âşıklar seher vaktinde dert ile yanarak Allah'ı anarlar. Onların kârı da budur:

Uyan ḳıl āh ile zārı
Sen iste derdile yārı
Budur ʻāşıḳlaruñ kārı
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

108/3

Şair Allah'tan şunu istemektedir : "Âşıklara iyilikler bahşeden Allah'ım! Bize görünerek bizi teselli et. Gönlümüzde sıkıntı bırakma.":

İden ʻāşıḳlara luṭf[u] ʻināyet
Tecellī eyle yā Rabbi teselli
Ḳoma bu dilde biñ dürlü kesāfet
Tecellī eyle yā Rabbi tesellī

132/1

7.Ayn, Çeşm

Ayn, kendiliğinden oluşan pınar, kaynak ve göz anlamındadır. Şair, tarîkat makamının içinin sırlarla dolu olduğunu, kendinden geçen müridlerin sırlara ulaştığını ve bu makamın tamamının muhabbetin kaynağı olduğunu ifade etmektedir:

Derūnı sırra hem-dem cezbesi esrāra maḥremdir
Tamamı bu maḳāmın ʻayn-ı vicdānı maḥabbetdir

39/3

Herkes o aynada kendi resmini görür; bazısı mecaz gözüdür, bazısı hakîkat gözüdür:

[1] Cebecioğlu, age., s.54.

Ki herkes kendü resmüñ görür ol āyīnede zīrā

Kimi çeşm-i mecāzīdir kimi ‘ayn-ı ḥaḳīḳatdir

41/5

Bu makamın kaynağı hâl ehlidir. Kendisi dilsizdir ama aşkın sırları hilesiz olarak orada anlatılır:

Bī-zebāndır söylenir esrār-ı ‘ışḳ-ı bī-riyā

Bu maḳāmātuñ Şerīfā ‘ayn-ı ehl-i ḥāl olur

53/4

Hz.Peygamberin doğuşu mutluluk ve neşe kaynağıdır. Varlığı da tüm insanlara iyilik kaynağıdır:

Ẓuhūruñ bā‘iṯ-i ‘izz ü sa‘ādet yā Resūl’allah

Vücūduñ cümleye ‘ayn-ı ‘ināyet yā Resūl’allah

110/1

Şair tüm geçmişlerini çok iyi bilmektedir. Kâdirî topluluğu şairin övünç kaynağıdır:

Cümle ecdāduñ Şerīfā sırrına maḥrem durur

Saña dāḫı ‘ayn-ı ‘izzetdir gürūh-ı Ḳādirī

119/5

Mürit, kararsız ve dönek olmamalıdır ki mutluluğun kaynağına ulaşarak gölgesinde dinlensin:

Televvünden ḫalāṣ olmaḳ mürīde emr-i vācibdir

Ki ister şādına hem sāye olsun ‘ayn-ı ‘ummānı

134/3

Çeşm, Göz anlamına gelen bu sözcük, tasavvufta Allah'ın görme sıfatı olan basar anlamında kullanılır.[1] Şaire göre müritler, onları küçük görerek onlara bakmamızı istemezler. İki gözden birine Allah'ın isimlerinin görünmesini isterler:

İstemezler idelim çeşm-i ḥaḳāretle naẓar
İki göz birine ki cilve-nümā isterler

38/3

8.Bağ

Öldükten sonra kabir hayatı güzel olan ruhların âlemi olarak kullanılan, bahçe anlamına gelen kelimedir.[2] Şair, âşıklar meydana girsin, sâdıklar dönsün, cennet bahçelerinde bizim devranımız dönsün der:

Meydāna girsün 'āşıḳān
Devr eylesünler ṣādıḳān
Bāġ-ı cinān içre hemān
Dönsün bizim devrānımız

65/2

9.Bâtın, Zâhir

Arapça'da iç(bâtın) ve dış (zâhir) anlamına gelen bu sözcükler tasavvufta bir şeyin görünmeden akıl ve kalp yoluyla algılanan kısmı ve görünen kısmı anlamlarında kullanılmaktadır.[3] Şaire göre, bu dünyayı böyle yaratanı ve görünenleri kimin açığa çıkardığını söylemeye gerek yoktur.

'Aceb kimdir bu dünyāyı bu resme eyleyen bünyād
Ne ḥācet söylemek ẓāhir ü peydā eyleyen kimdir

34/2

[1] Cebecioğlu, age., s.113.
[2] Cebecioğlu, age., s.63.
[3] Cebecioğlu, age., s.72.

Âriflerin varacağı yer irfan ehline uygundur. Görünenler, görünmeyenlerin ancak zerresidir.

Ẓāhir ol bāṭın ḳatında zerre-i ḫardal degil
Ehl-i ‘irfāna sezādır menzili ‘āriflerin

102/2

10.Belâ-Belvâ

Belâ, Allah'ın kullarını imtihan etmek için verdiği sıkıntılardır. Kullar, Allah'a bezm-i elestte her türlü sıkıntı ve belaya katlanacakları sözünü vermiştir.[1] Şaire göre, hakîkat âriflerin kalbinde gizlidir. Şerîat ise ariflerin sıkıntısıdır.

Ḫaḳīḳat ‘ārifüñ ḳalbinde mektūm
Anuñ başı belāsıdır şerī‘at

8/4

11.Bezl

Bol bol verme, saçma anlamına gelir. Allah yolunda en sevilen şeyleri feda etmek, onlardan vazgeçmek olarak kullanılır.[2] Şaire göre, hak yolunda varını feda eden merde âşıklar yâr olurlar:

Ṣalādır vārını meydān-ı Ḥaḳ'da bezl iden merde
Ki zīrā ‘āşıḳānlar yār olurlar şöyle bār olmaz

61/2

Her durumda elinden geldiği kadar feda edenler, rızanın ve iyiliğin mutluluğunu yaşarlar:

Bezl-i maḳdūr eyleyüp her vechile teslīmde
Kām-yāb-ı maẓḥar-ı şevḳ-ı rıżā olsam gerek

81/2

[1] Cebecioğlu, age., s.76.
[2] Cebecioğlu, age., s.80.

12.Bezm-i Ezel, Bezm-i Elest, Bezm-i Belâ, Ezel

Ruhlar bedenlerine girmeden önce Allah, kullarına "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" sorusunu yönelttiğinde ruhlar "evet" anlamına gelen "belâ" cevabını vermiştir. Bu hadisenin yaşandığı yer, elest bezmidir.[1] Şair, ezel bezminden beri Allah aşkıyla yandığını ve bu aşktan susuz kaldığını ifade etmektedir:

Teşneyim ben tā ezel feyż-i maḥabbet cāmına
Nesne yoḳdur ḳanduran cān ḳandırur 'ışḳuñ beni

136/3

Ezel bezmi, kulların Allah'a yeryüzünde her türlü sıkıntı ve belaya katlanacakları sözünü verdikleri yerdir. Bu nedenle Allah, kullarının sözünü sınamak için onları yeryüzüne göndermiştir. Kullar dünyada sürekli bir imtihan hâlindedir. Şair, ezel meclisinden beri gönlü yaralı olarak dünyaya geldiğini ve bu sıkıntıların onun dostu ve yâri olduğunu söylemektedir.

Sīnemizüñ yarasıyla böyle ṭoġduḳ anadan
Derd [ü] miḥnetdir enīsimiz dilā hem yārimiz

57/4

13.Can, Zinde

Can: İnsanın kalbi ve onu yaşatan ruhu anlamına gelir. Mevlevîlerde dergâha yeni gelmiş sâlik için bu tabir kullanılır.[2] Şair, devre müdahale etme, onda pek çok ferahlık vardır. Dönerek ulaşılmış pek çok canlar vardır, der.

"Daḫl eyleme devrāna anda seyrānlar vardır
Devrāne ile yapılmış ḳatı çoḳ cānlar vardır

37/1

[1] Cebecioğlu, age., s.80.
[2] Cebecioğlu, age., s.92.

Zinde: Yaşayan anlamına gelen bu kelime, dünya nimetlerinden uzaklaşıp sonsuz olan ahiret hayatında yaşamaya hak kazanmayı ifade eder. Şair, kevser suyu olan sözlerinin dinlenmesi hâlinde kişinin gönlünün ebedî yaşayacağını söyler:

Āb-ı kevṣerdir kelāmı bu Ṣerīf'üñ nūş it
Ta ḳılasın cāvidān ey zinde-dil itdi belāġ

73/5

Şair, Allah'ın isimlerinden olan "Hayy" ismi ile Kâdirî müritlerinin ahiret hayatını kazandıklarını ifade etmektedir:

Sālikānuñ cümlesi dil-zindedir bu ism ile
Bendegānı eyledi arzū-yı lāl-i Ḳādirī

122/2

14. Cem'

Belli bir amaç üzere bir yerde toplanmak anlamına gelir.[1] Şair, nefsinin isteğiyle elde tesbihle saymak yerine zikri ve fikri birleştirip gönlün temiz olmasını tavsiye etmektedir:

Elde tesbīḥ u riyā ta'dād ider bād-ı hevā
Ẕikr [ü] fikri dā'imā cem' eyleyüp dil-sāde ol

82/6

Allah'a ulaşmanın son katında birleşen âşıklara perde yoktur:

Āsitānı sidresinde cem' olan 'āşıḳlara
Mülḥaḳ ol kim perde olmaz 'āşıḳa bunda ḥicāb

5/2

[1] Cebecioğlu, age., s.96.

15.Cevher

Yer altından çıkarılan değerli taş anlamına gelir. Bedende bulunan veya soyut olan değerlerdir.[1] Şaire göre, "lâ-yefnâ" sözü, kanaatin iksiridir. Kıymetli bir mücevherdir.

Bize bu kenz-i *lā-yefna* ki iksīr-i ḳanā'atdır
Baḳılsa cevher-i yektā gibi zī-ḳadr-i ḳıymetdir
32/1

16.Cevr

Dert, sıkıntı anlamına gelir. Mürit kalben yükselmekten uzaklaştırıldıysa bu, onun için cevrdir.[2] Şair, derde düştükten sonra deva aramaktan ve gönlüne tabi olmanın cevrinden bıktığını ifade etmektedir:

Dil-ḫaste olup cevr-i eṭibbādan uṣandım
Derde düşeli fikr-i müdāvādan uṣandım
90/1

Feleğin cefasının gamı şairin cânına işlemiştir, şair dertlerini dünyaya anlatmaktan bıkmıştır:

Cevr-i felegin cānımıza geçdi ġumūmı
Ekdārımızı ġabrāya inhādan uṣandım
90/3

Sevgilinin çektirdiği cefalara katlanamayan âşıklar, aşkın kölesi olabilir fakat sevgiliye yâr olamazlar:

İtmeyen yār cevrine dā'im taḥammül 'āşıḳān
Bend-i 'ışḳ olup o yār kim yāre hem-yār olmasun
99/2

[1] Cebecioğlu, age., s.99.
[2] Cebecioğlu, age., s.101.

17.Cezb

Yaradanın kullarını huzuruna çekmesi anlamına gelir. "Cezbeden aklı başından gitmiş olan kişi" anlamına gelen meczup kelimesi de aynı kökten türemiştir. Allah dostları cezb olarak Allah'ın huzuruna varır.[1] Şair, Kâdirîlerin Allah'ın huzuruna çıkmanın cevheri olduğunu ve yollarının olgunluk üzere olduğunu ifade etmektedir:

Ṭarīḳ-i ceẕbenüñ ḳānı
Bulup enfās-ı bürhānı
Kemālāt üzre 'irfānı
Bize Ḳādīriler dirler

50/2

Kâdirîlerin âşıkları Allah'tan korkarlar, aşk şarabı ile sarhoş olurlar, her zaman Allah'ın huzuruna sersem bir şekilde varırlar:

Olur 'āşıḳları med-ḥūş
Şarāb-ı 'ışḳ ile ser-ḫoş
Dem-ā-dem ceẕbede bī-hūş
Bize Ḳādīriler dirler

50/3

18.Çarh

Felek, talih, gök, devreden, dönen anlamına gelir. Sema yapılırken sol ayak sabit kalır, sağ ayak ise onun etrafında döner. Bu nedenle Mevlevîlerde sağ ayak çarh olarak adlandırılır.[2] Kâdirîlik'te zikir oturarak başlar ve ayakta devran ederek döner. Bu bir bakıma çarh etmektir.[3] Şair, felek incisinin çarkı gönül arzusuyla döner durur; eğer amacına ulaşmak istiyorsan sabretmek gerekir der:

Maḳṣūd'irsem dir isen ṣabr eyle kim encām-ı kār
Dil-ḫˇāhuñ üzre devr ider çarḫ-ı felek dür-dānesi

[1] Cebecioğlu, age., s.101.
[2] Cebecioğlu, age., s.110.
[3] A.Adıvar vd. , *"KÀdiriye",* **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, C.6, s.50.

137/2

19.Dede

Mevlevîlikte bir rütbe olup, Alevîlikte peygamber nesebinden gelen seyyidlere de dede denmektedir.[1] Şair, dergâhtaki dedeye seslenerek devranlarının mahşerde dahî devam etmesini dilemektedir:

Zāhidlere ḳarşu bu dem
Dönsün bizim devrānımız
Maḥşer yerinde ey dedem
Dönsün bizim devrānımız

65/1

Vuslatın neşesinin kokusu gül bahçesinden alınmıştır ve seyyid soyundan gelen dede , gül bahçesinde bülbül olup ferahlık ister :

Bāġ-ı gülşenden alınmış būy-ı vuṣlat neşʾesi
Gülsitānda bülbül olmuş çağırur seyrān dede

21/4

20.Delîl

Doğruyu gösteren, işaret eden, kılavuz, rehber anlamlarına gelen bir kelimedir. Tasavvufta müride yol gösteren mürşit, şeyh anlamında kullanılır. Çünkü şeyh, müride doğru yolu göstererek Allah'a ulaşmasını sağlar.[2]

Şair, şeyhi İsmail-i Rumi'nin keramet sahibi olduğunu, her türlü sözün Allah'ın izniyle şeyhine ulaştığını, bu sırlı durumların rehber olduğunu ifade etmektedir:

Aña iḥsān-ı kerāmet eylemişdi ẕüʾl-cemāl
Her ne nuṭḳ itse bi-iznʾillāh olur aña viṣāl
İşte ez-cümle delīl olmaz mı bu esrār-ı ḥāl
Kim ola nuṭḳa iṣābet eylese zīb-i maḳāl

[1] Cebecioğlu, age., s.119.
[2] Cebecioğlu, age., s.121.

Şeyḫim İsmā‘il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/3

21.Dem

Vakit, nefes ve kan anlamlarına gelir. Tasavvufta ise mutasavvıfın içinde bulunduğu anı yaşaması , olup bitmiş olayları ve henüz olmamış olayları düşünmemesidir. Bu sürede mutasavvıf Allah ile beraberdir. Mutasavvıflar bu anı "dem bu dem, saat bu saat" sözüyle ifade ederler[1]:

Şerīfā çekme ġam sen de hemīşe vaḳtini ḫoş gör

Ḫülāṣa dem bu dem derler bu demde ez-kerem ni‘met

12/5

22.Dergâh

Makam, kapı girişi, eşik anlamına gelir. Allah dostları tarafından öğrenmek için gönüllü olan talabelere tasavvufun, İslam'ın, Allah'a ulaşma yollarının öğretildiği bir okul mahiyetindedir.[2] Şaire göre, tevhit halkasındaki erler, bulundukları dergâhta doğru yolu bulmuşlardır ve her zaman ilâhî fetihler yaparlar:

Fütūḥāt-ı İlāhī hem-demidir dāʾimā zīrā

O dergāhile bulmış rāh[ı] erler ḥalḳa-yı tevḥid

19/2

Şair, yüce dergâhta (Allah'ın huzurunda) secde ettiğini ve kendisine ondan daha güzel gelen bir şey olmadığını ifade etmektedir:

"Biz ş'ol ‘abdiz ‘ālī dergāhında secde ideriz

Ol ciḥetden didi ẕātım yoḳ bize bizden leẕīẕ

23/4

23.Dert

[1] Cebecioğlu, age., s.122.
[2] Cebecioğlu, age., s.124.

Katlanması zor olan sıkıntılardır. Allah aşkı anlamında kullanılır.[1] Şaire göre, ârifler aşk derdine düşüp pervane gibi dönerler ve varacakları yer başlarını feda etmektir:

Derd-i ‘ışḳa dūş olup pervāne-veş yanmaḳdadır
‘Āşıḳāna ser-fedādır menzili ‘āriflerin

102/4

Şair, Allah âşıklarının kendisi gibi gece gündüz Hakk’ın kapısına sığınarak, dertlerine derman aradığını ifade etmektedir:

Dergeh-i Ḥaḳḳa teveccüh eyleyüp leyl ü nehār
Kim Şerīf gibi dem-ā-dem derdine dermān arar

25/6

24.Dest

El, kudret, fayda anlamına gelen bu kelime tasavvufta olgunluğa ulaştıran niteliklerin öğrenilmesi ve davranış hâline gelmesidir.[2] Şair, Kur’an-ı Kerim’in kudret eliyle yazıldığını, hikmetlerle dolu olduğunu ve güzelin güzelliğini anlattığını ifade eder:

Kitāb-ı ḥüsn-i dilber nüsḫa-yı kübrā-yı ḳudretdir
Yazılmış dest-i ḳudret ile zīrā ders-i ḥikmetdir

41/1

Şair , elini kaldırıp gece gündüz Allah’a yalvarması gerektiğini, Allah’tan bir şey isterken temiz kalple istemesi gerektiğini ifade etmektedir:

Destini ḳaldır niyāz it derd ile ṣubḥ u mesā
Ḫāliṣ ol bāb-ı recāda ey Şerīf dīvāna baḳ

76/5

25.Devir

[1] Cebecioğlu, age., s.123.
[2] Cebecioğlu, age., s.126.

Kendi ekseni çevresinde ve bir şeyin etrafında dolanmak anlamına gelir. Dünyaya madde olarak gönderilen varlıklar öncelikle cansız varlık, sonra bitki, hayvan ve insan biçimlerine dönüşür. En son olarak da mükemmel insan olur ve Allah'a ulaşır. Buna devir denir.[1]

Edebiyatımızda yazılan devriye türündeki şiirler bu devri anlatır. Bu tür, tekke edebiyatı içinde ele alınır. Devriye, ağırlıklı olarak Alevî-Bektaşî şairler tarafından yazılır. Tasavvuf ehline bu devri, devir nazariyesi ile değerlendirir. Allah'tan gelip Allah'a kavuşma olan devir, şekil itibariyle bir daireye benzetilir.[2]

Mevlevîlikte semazenlerin kendi etrafında dolanmalarına da bu isim verilmiştir. Kâdirîlik'te, zikir esnasında Allah'ın isimlerinden olan "hayyü'l-kayyûm, Allah" esmâlarıyla uyumlu olarak hareket edilir ve dönülür. Zikir halkası eşit adımlarla sağa doğru devreder.

Şaire göre, gönülleri süsleyen ve gönüllere ferahlık veren, çölde gezen ve etrafını devredip cennet pınarı gibi sürekli akmasını sağlayan Allah'tır:

Gezer ṣaḥrāyı devr eyler devān olup aḳar dāʾim
Müferriḥ selsebīl-āsā dil-ārā eyleyen kimdir

34/3

26.Dil, Gönül

Kalpte bulunan ve tüm duyguları barındıran iç dünyadır. Tasavvufta ise Allah'ın nurunun ortaya çıktığı insan kalbi olarak kullanılmaktadır.[3] Şairin gönlü Allah aşkıyla yanmış, dert ise canını yakmıştır. Şair bu durumda geleceğinin ne olacağını düşünmektedir:

Dil oda yandı
ʿAşḳa boyandı
Ġam cānım aldı

[1] Cebecioğlu, age., s.129.
[2] Mustafa İsmet Uzun, *"Devriyye",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** C.9, İstanbul 1994, s.251-253.
[3] Cebecioğlu, age., s.131.

Ḥālim nic'olur

28/3

Şair Allah'a şükredip, gönülden Allah'ı anmak ve dilde zikretmek istemektedir:

Gel Mevlāya şükr eyle
Dā'im dilde fikr eyle
Şerīf Ḥaḳḳ'ı ẕikr eyle
Lā ilāhe illā'llah

114/7

Şaire göre, gönlü ibadetle temizlemek gerekir:

Gel imdi sen de inṣāf it 'ibādetle dili ṣāf it
'Avān olmadan isbāt-ı şeḥādet isteyen dānā

1/4

27.Din

Tasavvufta Allah'tan ayrı kalınan dünyada ortaya çıkan sevgi, aşk anlamına gelir.[1] Şair, sırr yoluna şehirde kavuştuğunu, şahit göstermeye gerek olmadığını, bu yolda davranışlarının kaynağının din olduğunu belirtmektedir:

Ṭarīḳ-i sırrına beste bizüm ādābımızdandır
Şehirde ittiṣal itdik hele işḥādımız yoḳdur

46/4

28.Dost

[1] Cebecioğlu, age., s.132.

İnsanın sevdiği, güvendiği ve en yakınında bulunan arkadaşıdır. Tasavvufta ise dost, Allah'tır. Allah dostları, Allah'a ulaşmak için aynı yolu izleyen kişilere de dost derler.[1] Şair, Allah'ın yolunu bilmeyen o kapıya gelmesin, Allah aşkıyla yanmasın der:

Bilmeyen dost zülfini ol dāra ber-dār olmasun
Görmeyen dost vechini 'ışḳa giriftār olmasun

99/1

Aşağıdaki beyitte dost kelimesi bu anlamıyla Kâdirîlik yolundan gidenler için kullanılmıştır:

Biz Ḳādirī eṭvārına hem dost-ı viṣālüz
Gel sen de bizimle idelim 'uzlet-i vaḥdet

11/5

Şaire göre, dergâhtaki dedeye Allah sevgisi gösterilmiş, meskeni sonsuz olmuştur. Dede, dünyada misafiriz deyip Allah'ı anmaktadır :

Dost cemāli gösterilmiş meskeni olmuş beḳā
Bir iki gündür misāfir hū diyüp hemān dede

21/3

Şair şiirlerinin Allah'ın sırrı olduğunu, dünyaya gelmesinin ise kendisiyle aynı yolda olan dostlarına kavuşma olduğunu belirtmektedir:

Ḥaḳīḳat dilde eş'ārım benim kenz-i İlāhımdır
Vücūd iḳlīmine gelmek vīṣāl-i dosta rāhımdır

24/1

Şair, dostlarının derdiyle dertlendiğini, derdine derman için zenginlerin kapısının bir işe yaramayacağını söylemektedir:

Aġlayup efġānile dost derdi içün her zamān
Derdime dermāna dār-ı aġniyā bilmem nedir

[1] Cebecioğlu, age., s.133.

45/4

Şair, Allah'tan başka şeyleri Allah aşkıyla yakalım, hû diyerek Allah sevgisine ulaşalım, der:

'Işḳ ile gel mā-sivāyı biz yaḳalım oda kim
Vech-i dostı 'āşıḳāne görelim yā hū diyü

107/2

Şair, kapıların açılıp Hakk sırlarının kendisine aşikar olduğunu, Allah sevgisine düştükten sonra dünyanın kendisine haram olduğunu söylemektedir:

Açılup feṭḥ-i bāb oldı baña sırr-ı Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ
Bu gönlüm dostını gördüm şeḥā dünyā ḥarām oldı

126/4

29.Dünya

En yakın, en aşağı anlamına gelen bu kelime tasavvufta insanları Allah'tan uzaklaştıran her şeyi ifade eder. Dünya geçici, insanları kandırıcı ve yalancıdır. Kulların, sınanmak için gönderildiği yerdir. Kalıcı olan ahiret hayatına hazırlık yapmak için gelinen, geçici olarak kalacağımız gezegendir.[1]

Şaire göre insanlar bu geçici dünyanın gösterişine kanıp ahireti unuturlar:

Kimisi āline aldandı fenā dünyānuñ
Añlamaz mı ötesin meşreb-i ḥayvān ancaḳ

77/5

30.Düş

Bilinçaltında kalan şeylerin uykudayken açığa çıkmasıdır. Dergâhlarda düş, Allah'ın isimleriyle müridin izleyeceği yolu gösterir. Müridin gördüğü rüyaya göre şeyhi ona Allah'ın isimlerinden sürekli olarak tekrar edeceği esmâyı söyler. Dergâhlarda rüyaya göre karar verme işi çok görülmez. Çünkü rüyalar Allah tarafından da şeytan tarafından

[1] Cebecioğlu, age., s.135.

da gösterilmiş olabilir.[1] Aşağıdaki beyitte müritlerin aşk derdini düşlerinde görüp pervane gibi yandıkları ifade edilmektedir:

Derd-i ‘ışḳa dūş olup pervāne-veş yanmaḳdadır
‘Āşıḳāna ser-fedādır menzili ‘āriflerin

102/4

31.Ebed

Allah dostalarına göre Allah'ın isimlerinden biridir. Allah'ın sonu yoktur, o her zaman vardır. Şair, Allah ile arasındaki perdenin her zaman açık olmayacağını, bu nedenle geceleri gafil olmayıp ibadet etmesi gerektiğini ifade etmektedir:

Giceler durma sen ġāfil
Olagör sözime ḳā'il
Ebed olmaz saña ḥā'il
Ṣalā yā hū edībāna

115/4

32.Ebrâr

Özü sözü doğru olan iyilik ve hayır sahipleri için kullanılan bir tabirdir. Allah'ın sevdiği, hayır sahibi kullardır.[2] Şaire göre Kâdirîlerin aşkı Allah'ın yarattığı iyiliklerdir.Dini için dünyayı önemsemeyenler aşk ehlinin bu hâlini bilmez:

Ehl-i ‘ışḳuñ ḥāline vāḳıf degildir zāhidān
Ḫilḳat-i ebrār-ı Ḥaḳ'dır ‘ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

120/4

[1] Cebecioğlu, age., s.136.
[2] Cebecioğlu, age., s.138.

33.Ehl-i Dil, Ehl-i Hâl

Ehl-i Dil: Maneviyata çok değer veren, kalben Allah'a çok yakın olan ve hikmetlerden çok anlayan kişilerdir.[1] Şair, kendisinin bildiği bazı haberlerin maneviyatı çok olan ehl-i dili yakıp kül ettiğini ifade etmektedir:

Çoḳ ehl-i dili yaḳdı kül itdi ḥaberim var
Cānuñ var ise eyle ḫıref nār-ı maḥabbet

9/3

Şair, ehl-i dilden muhabbet terazisinin cevherini öğrendiğini, bu nedenle başkalarına bakmayıp kendisine dikkat ettiğini ifade etmektedir:

Şerīfā ġayra baḳmaz kendüyi dāʾim ider tefrīş
İşitmiş ehl-i dilden kānı mīzānı maḥabbetdir

39/5

Ehl-i dilin birbirine yüce bir desteği gerekir:

Himmet-i ʻālī gerek ehl-i dilüñ birbirine
Pertev-i iḫlāṣile himmet-sezā olsam gerek

81/4

Ehl-i dil, her durumda eksiklikler için hizmet eder. Şair, kendisinin de gafil olmayıp seccade gibi sessiz bir şekilde maneviyata değer vermesi gerektiğini ifade etmektedir:

Ehl-i dil her vechile ḫidmet geçirmişdir ḫora
Eyleme aṣlā teġāfül ṣūretā seccāde ol

82/5

Şaire göre, Allah dostlarının yıkılan gönülleri bir gün düzelir. Berbat bir durumdayken huzura kavuşur:

[1] Cebecioğlu, age., s.143.

Bir gün ol ehl-i dilüñ ma‘mūr olur vīrānesi

Ber-bād iken ābād olur dil ḳaṣrınuñ kāşānesi

137/1

Ehl-i Hâl : İlâhî aşka bağlanmış, Allah'ın tecelllîlerine ulaşmış kişilerdir.[1] Şair, eğer talep ediyorsan ve bağlıysan mürşidin sohbetine kulak ver ki manevi zevklere ulaş demektedir:

Lisān-ı mürşidüñ ṣoḥbetine ir var işe sıdḳın

Eger maṭlūb ise bilmek zebānı ehl-i ḥāl üzre

31/3

[1] Cebecioğlu, age., s.143.

Bu makam ilâhî feyze kavuşur. Bu makamda aşk sırrı yalansız olarak söylenir:

Bī-zebāndır söylenir esrār-ı ‘ışḳ-ı bī-riyā
Bu maḳāmātuñ Şerīfā ‘ayn-ı ehl-i ḥāl olur

53/4

Şair, Kâdirî ehli ile Rifâi tarîkatının kollarından olan Sa’diyye kolunun durmadan devam eden cümbüşlerinin birbiriyle aynı olduğunu ve kendilerinden geçtiklerini ifade etmektedir:

Ceẕbe-i Sa‘diyye oldu muttaşıl cünbişleri
Birbirinden farḳ olunmaz ehl-i ḥāl-i Ḳādirī

122/6

34.Ehl-i Hevâ

Nefsine uyan, nefsin isteklerinin peşinde koşanlar için kullanılan bir tabirdir.[1] Şair, nefsinin isteklerine uyduğunu, zâhidin kendisini ayıplamamasını istemektedir:

Zāhid bizi ṭa‘n eyleme kim ehl-i hevāyuz
Şūrīde-dil-i me’āl-i pākize liḳāyuz

59/1

35.Ehl-i Tarîkat

Bu ifade bir dergâha bağlı olup Allah’ın yolunda gidenler için kullanılır. Şair,eğer dünyada bir zevk var ise yalnızlık köşesine çekilmekte olur, demektedir. Şaire göre, yalansız ve hilesiz neşe ve mutluluk tarîkat ehlinde olur:

Var ise zevḳ-i cihān ‘ālem-i ‘uzletde olur
Bī-riyā şevḳ [ü] ṣafā ehl-i ṭarīḳatde olur

43/1

Tarîkat ehlinde delirmenin belirtileri olmaz. Hakîkati düşünenler nefse yenik düşmezler:

[1] Cebecioğlu, age., s.143.

Ṭarīḳat ehlinüñ ẕātında āsār-ı cünūn olmaz
Ḥaḳīḳat-bīn olan bir vecḥile nefse zebūn olmaz

54/1

Kâdirî tarîkatının şeyhi Abdulkadir'in eli tüm müritlerinin üstündedir:

Ehl-i ṭarīḳat eri 'āşıḳ olur her biri
Cümlenüñ üstündedir eli 'Abdü'l-ḳādir'in

97/2

36.Elif

Arapça'da ilk harf olmakla birlikte ebced hesabındaki değeri bir olan harftir. Yazılışı, Arapçadaki bir rakamının yazılışına da benzer. Bir rakamının karşılığı vahid kelimesidir. Bu kelime, benzeri olmayan, emsalsiz anlamlarına gelir. Bu anlamından dolayı Allah'ın birliğini ifade eder. Tasavvufta Allah'ın bir olmasının işareti olarak kullanılır.[1]

Şiare göre, Allah'ın varlığı ve birliği dünyaya nakış olmuştur. Bunun anlamını ve değerini Kur'an-ı Kerim'i hayatına geçirenler bilir:

Elif bāsı elif yāya 'aceb naḳş oldı 'ālemde
Ki ma'nāsında ebced-ḫān olan ehl-i faẓīletdir

41/2

37. Emri Bi'l-Ma'rûf

İnsanları, Allah'a iman ve itaate çağırmak anlamına gelir. İyilik için rehberlik yapmak ve Allah'ın emirlerine ve peygamberin sünnetine uygun olanı anlatmaktır.[2] Şair, Allah'ın emrine boyun eğdiğini ve bu emirleri insanlara anlattığını ifade etmektedir:

Ḫudā emrine rāżīyem iderim emri bi'l-ma'rūf
'Avāya kendimüñ aṣla şükür hiç ruḫṣatım yoḳdur

[1] Cebecioğlu, age., s.145.
[2] Cebecioğlu, age., s.148.

26/4

38.Emr-i Hak

Allah'ın buyruğu anlamına gelir. Hayatın sona ermesi, ruhun bedenden çıkmasını ifade için kullnılır.[1] Şair, Allah'ın sıfatlarının kendisinde bulunduğunu, görünürde açığa çıkarmadığını, Allah'a can verip, onun yüzünün hayranı olduğunu ifade etmektedir:

Biz ene'l-Ḥaḳ sırrını ẓāhirde ifşā etmezüz
Emr-i Ḥaḳḳ'a cān virüp pīrān-ı vech ḫayrānıyuz

58/3

39.Eren

Benliğinden uzaklaşmış ve Allah'a ulaşmış kişi, velî anlamına gelir.[2] Şaire göre, rabıta alıp Allah'a bağlanmış olan kişiler yabancılara kanmamalıdır. Onlara erenler yardım ederler:

İdüp himmet erenler saña yardım
Ṣaḳın aldanma aġyāra merābūṭ

70/4

40.Evvel

Allah'ın esma-i hüsnasından olan, her şeyden önce var olan ve yaratılanların önceki hâline de hükmeden anlamına gelir.[3] Şair, Allah aşkıyla susamış olduğunu ve bununla sarhoş olduğunu ifade etmektedir:

Mest idik evvel şarāb-ı lā-yezālīden şehā
Bir ayılmaz derd ile meyḫāne olduḳ bilmedik

80/4

[1] Cebecioğlu, age., s.148.
[2] Cebecioğlu, age., s.149.
[3] Cebecioğlu, age., s.154.

41.Fahr

Övünç, kıvanç, övünmeye sebep olacak kişi anlamına gelir. Dilim sayısı değişken olan Bektaşî tâcına bu isim verilir. Hz.Peygamber'in "Fakirlik, benim övüncümdür." hadisinden hareketle Allah dostları başlarına giydikleri tâc ile bunu simgelemişlerdir.[1] Şair, şeyhi Abdulkadir'in yolunun kâinatın övünç kaynağı olan Hz.Peygambere çıktığını ifade etmektedir:

Cümlesi 'āşıḳlaruñ ḳulu 'Abdü'l-ḳādir'in
Faḫr-ı cihāna çıḳar yolu 'Abdü'l-ḳādir'in
97/1

42.Fakr

Fakr, dünya malından ve mülkten uzaklaşıp Allah'a ulaşmaktır. Mala mülke önem vermemek, elinde olsa da ona değer vermemektir.[2] Şair, Kâdirî tarikatına mensup olmakla övünerek Şerif oğlu Şerif olduğunu ve dünyaya dair hiçbir şeye önem vermeyen bir fakir olduğunu ifade etmektedir:

Biz Şerīf ibnü'ş-Şerīf'iz āsitānıñ bekleriz
Ḫadem u faḳr-ı fenāyuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī
118/6

43.Fark

Ayrılık, başkalık, ayrılma anlamlarına gelir. Tasavvufta, mâsivânın insanı Allah'tan alıkoymasına fark-ı evvel denir. Tasavvuf yoluna giren sâliğin Hakk'ı bulmasına cem' denir. Bu olaydan sonra sâliğin kendisinin Allah'la birlikte olduğunu anlaması ve mâsivâdan uzaklaşması ise fark-ı sâni olarak adlandırılır.[3] Şair, gözünü maddeden uzak tutup, Allah'ı görecek gözle bakmak istemektedir:

Cān gözüñ cāndan uyandır eyle ol gözden naẓar

[1] Cebecioğlu, age., s.157.
[2] Cebecioğlu, age., s.158.
[3]Süleyman Uludağ, *"Fark"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s.171-172.

Sen seni gör anda farḳ eyle saña budur cevāb

5/4

44.Fazilet

İyilik, iman, ilim itibarı ile yüksek olan derecedir. Bir insanda iyilik yapmaya devamlı olan istek, güzel huydur.[1] Şaire göre, Kur'an-ı Kerim'in anlamını çözenler iyilik ehlidirler:

Elif bāsı elif yāya ʻaceb naḳş oldı ʻālemde

Ki maʻnāsında ebced-ḫān olan ehl-i faẕīletdir

41/2

45.Fenâ, Fâni

Devamlı olmayan, gelip geçici, yok olmak anlamına gelir. Tasavvufta Allah'tan alıkoyan her şeyden uzaklaşmak, Allah'ı anmak için yapılan zikirlerde kendinden geçmek ve yok olmak anlamına gelir.[2] Şair, vücudundan vazgeçip Allah'ın aşkıyla kendisinden fani olması gerektiğini ifade etmektedir:

Vücūduñ varlıġuñ maḥv it olagör kendiden fānī

Mecāzīden ol āzāde olup mevcūd-ı ḥaḳḳānī

128/1

Fenâ hâli, hiçbir durum ile kıyaslanamaz. Bu durum hilesiz bir durumdur. Sözle açıklanamaz:

Ḳıyās itme beḳādır bu fenā-ender-fenādır bu

Kelām-ı bī-riyādır bu beyān olmaz meʻāl üzre

31/2

Dünyanın geçici nimetlerine aldanıp, geleceğine kanmamak gerekir:

Aldanma fenā mülkiniñ ʻāline göñlüm

[1] Cebecioğlu, age., s.160.
[2] Cebecioğlu, age., s.161.

Meyl eyleme bir vechile iḳbāline göñlüm

85/1

46.Ferâh

Sevinç, rahat, huzur anlamına gelir. Allah'a yakın olmaktan ortaya çıkan rahatlığı ifade eder.[1] Şair, zor durumda olanlara ve Allah'ı sevenlere Allah'tan ferâhlık vermesini dilemektedir:

Yā İlāhī̇ şol seni sevenlere virgil ferāḥ

Müşkilātlar ḥall idüben ḥāllerin sen ḳıl ṣalāḥ

16/1

47.Feth

Açmak anlamına gelir. Allah dostlarına, Allah'a ulaşma yolundaki çabalardan ve ibadetlerden sonra feth kapısı açılır.[2] Şair, şeyhi Abdulkdir'e gönülden bağlananlara, feth kapılarının açılacağını söylemektedir:

Bende ol sulṭān ʻAbduʾl-ḳādir'e ez-cān [u] dil

Ola rūḥāniyyeti rehber saña fetḥ ola bāb

5/3

48.Feyz

Bolluk, bereket, suyun taşıp akması gibi anlamlara sahiptir. Allah'ın kudretinin ortaya çıkması, insan kalbine yansımasıdır.[3] Şair, ruhların yaratılmasından beri Allah aşkına susadığını, Allah aşkından başka bir şeyin bu susuzluğu gidermediğini ifade etmektedir:

Teşneyim ben tā ezel feyż-i maḥabbet cāmına

Nesne yoḳdur ḳanduran cān ḳandırur ʻışḳuñ beni

136/3

[1] Cebecioğlu, age., s.163
[2] Cebecioğlu, age., s.164.
[3] Cebecioğlu, age., s.165.

49.Fütûhât

Umulmadan gelen şeyler anlamına gelir. Müritlere açılan ilahi rahatlıklar, olgunluklar anlamında kullanılır.[1]

Şaire göre, tevhit halkasındaki erler, ilâhî feyzler daima dergahta bulurlar:

Fütūḥāt-ı İlāhī hem-demidir dāʾimā zīrā
O dergāhile bulmış rāh[ı] erler ḥalḳa-yı tevḥid
19/2

50.Gaflet

Farkında olmama, dikkatsizlik, endişe etmeme anlamlarına gelir. Kulun dünyadaki nimetlerin Allah tarafından gönderildiğinin farkına varmaması, Allah'ın sıfatlarının yeryüzüne tecelli ettiğinin bilincinde olmaması demektir. Yani dikkatle bakıp hayretle incelemeyen ve Allah'ın yeryüzündeki tecellisini göremeyenler için kullanılır.[2] Şair, gaflet uykusuna daldığını, dünyadan ibret almadığını söylemektedir:

Şerīfā ḫāb-ı ġafletden yaṭursun böyle ḥayretde
Cihāndan 'ibret almazsın bu ġafletden uyanmazsın
96/5

51.Garip

Yalnız, kimsesiz, yabancı, kimsesi olmayan, gurbete düşmüş kimse anlamlarına gelir. Tasavvufta ise Allah'tan ayrı düşmüş, dünyada varlık bulmuş kişi anlamına gelir.[3] Şair, eğer dünya konuşsaydı garipliğin hikayesini anlatırdı; eşyalar konuşsaydı hâl dili ile Allah'tan ayrı kalıp dünyaya düşmeyi anlatırdı,der:

Ḥiḳāyāt-ı ġarīb eyler eger dünyāyı söyletsen

[1] Cebecioğlu, age., s.169.
[2] Cebecioğlu, age., s.171.
[3] Cebecioğlu, age., s.172.

Ẕebān-ı ḥāl ile söyler bütün eşyā[yı] söyletsen

93/1

52.Gark

Suyun içinde kalıp nefessiz kalmak anlamına gelir. Allah dostlarının kendilerine gelen feyz durumuyla boğulup kendilerinden geçme hâlidir.[1] Şair , her seher vaktinde "hû" diye feryat edip inlediğini ve aşk denizinde boğulan bir kişinin, okyanusu istemeyeceğini belirtmektedir:

Her seḥer feryād-ı nārım nāle-i hūdur benim

Bahr-ı ʻışḳa ġark olan bir baḥr-ı ʻummān istemez

60/3

53.Gavs, Gavs-ı Âzam

Yardım eden, kullara yardımla görevlendirilen velî kişi anlamına gelir. Allah'ın sıfatlarını üzerinde taşıyan ve Hz.Peygamberi tanıyan kişidir.[2] Şair, vahdete ermek için gavs ile beraber ol, çünkü o olgunluğa ermiştir ve seni de olgunluğa ulaştırır, demektedir:

Zāt-ı tevḥīd ile ġavvāṣ kim ere bu vaḥdete

Gösterüp aña kemālüñ ẕātına çün irdi ġavṣ

14/4

Gavs-ı Âzam: Kâdirîlik tarîkatının kurucusu ve Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde açıkça bildirilmemiş hükümleri, Hanbelî mezhebine göre açıkça bildiren âlim, Abdulkâdir Geylânî'nin lakâbıdır. Şair, aşağıdaki bentte şeyhi İsmail Rumi hazretlerinin gavs-ı âzama bağlı olduğunu söylemektedir:

Mürşid-i kāmil mükemmel sālikānuñ reh-beri

Ġavṣ-ı aʻẓam ḳuṭb-i ekrem bu ṭarīḳüñ de eri

Ser-firāzı ʻaṣrınuñ mümtāzı şeyḫ-i ekberi

[1] Cebecioğlu, age., s.173.
[2] Cebecioğlu, age., s.173.

Fil-ḥaḳīḳa bī-muʿādil ol kerāmet maṣdarı
Şeyḫim İsmāʿil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/1

54.Gayret

Dikkatle ve bağlılıkla çalışmak, çaba, kıskanmak gibi anlamları vardır. Kulun gayreti üç kısımdır. İlk ikisi Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan bir hâl görünce kişinin eliyle ve diliyle önlemeye çalışmasıdır. Eğer bunu yapamazsa kalpten bu duruma kızmasıdır. Üçüncü kısım ise gerçek sevgiyle mecazî sevgiyi ayırt etmektir.[1] Şair, rıza meydanının merdi olduğunu, marifetin çalışıp çabalamayla elde edileceğini ifade etmektedir:

Merd-i meydān-ı rıżā oldı Şerīfā bendene
Maʿrifet kesb[i] hele saʿyile ġayretde olur

43/5

55.Gazap

Hiddet, sinirlenme, celallenme anlamlarına gelir.[2] Şair, nefs-i emmarenin insanların dostu olduğunu, insanların boş boş dolaşıp ahiret için hiçbir şey yapmadıklarını, bu davranışlarının sonucunda Allah'ın gazabına uğrayacaklarını hatırlatır:

Enīsüñ nefs-i emmāre hele fikriyle bir pāre
Gezersin böyle āvāre ġazābına inanmazsın

96/2

56.Gedâ

Başkalarından isteyen, dilenen anlamına gelir. Allah'ın sıfatlarının kendisinde bulunmasını isteyen müride gedâ denir.[3] Şair, her gözün onları fark edemeyeceğini, tasarruf mülkünde şah, gözlerde ise dilenci olduklarını ifade etmektedir:

Her dīde bizi farḳ idemez ḥāletimizden

[1] Cebecioğlu, age., s.176.
[2] Cebecioğlu, age., s.176.
[3] Cebecioğlu, age., s.176.

Biz mülk-i taṣarrufda şehiz gözde gedāyuz

59/2

57.Genc

Define, gizli hazine anlamına gelir. Tasavvufta insanın Allah'a kulluk etmesi ve Allah'ı bulması olarak kullanılır.[1] Şair, biz Allah'ın gizli hazinesiyiz, onu öğrenmek için bize okulda ilim arkadaş oldu, der:

Ḥıżr oldı bize mekteb-i 'irfānda sebaḳ-dāş

Bir ḫāzin-i gencīne-i esrār-ı Ḫudāyuz

59/4

Şair, vahdet hazinesinde kaldığını, orda kalmak için çaba göstermediğini ifade etmektedir:

Genc-i vaḥdetde Şerīfā ḳaldı

Kendi yoḳ kendisine iḳdāmı yoḳ

79/6

Şaire göre, yalnızlık köşesine çekilmek insana yeter, dünya bir işe yaramaz. Kanaat etmek dururken zevk ve sefa için çok yaşama isteği bir işe yaramaz:

Saña gencīne-i 'uzlet yeter dünyāyı n'eylersin

Ḳanā'aṭ var iken ṭūl-ı emel sevdāyı n'eylersin

101/1

58.Göçmek

[1] Cebecioğlu, age., s.177.

Canın bedenden çıkıp ruhun Allah'a teslim olması, ebedî âleme gitmek anlamında kullanılır.[1] Şair, çöl konuşsaydı, kimlerin gelip geçtiğini, kimlerin ansızın konup göçtüğünü, tüm gördüklerini anlatırdı, der:

Neler geldi neler geçdi nāgehān ḳondı hem göçdi
Temāşālar beyān eyler eger ṣaḥrāyı söyletsen
93/5

59.Gönül

Gönül, sevginin konağıdır. Allah'a olan bağlılık burada bulunur.[2] Şair , ilahî kudretin ortaya çıkmasından gönlünün huzurlu olduğunu ve teselliden feyz aldığını söylemektedir :

Bi-ḥamd'illah bu şeb ma'mūr olup göñlüm tecellādan
Şeref-yāb oldı ez-dil bī-riyā feyż-i tesellādan
95/1

Kendini aşka veren ilimden lezzet alır, gönlü Allah'ın sırlarına erişene nice kapılar açılır.

Degişdim zühdi ben 'ışḳa ma'ārif lezzetim aldım
Göñül 'ilm-i ledünnīde niçe biñ faṣl-ı bāb oldı
125/2

Gönül dünyanın güzelliklerine aldanmamalı, herhangi bir sebeple dünyaya gönül vermemelidir.

Aldanma fenā mülkiniñ 'āline göñlüm
Meyl eyleme bir vechile iḳbāline göñlüm
85/1

Gönül kuşu gönülden başkasına yuva yapmaz:

Göñül 'anḳāsı dilden ġayr-ı bezme lāne-sāz olmaz

[1] Cebecioğlu, age., s.178.
[2] Cebecioğlu, age., s.178.

Ḥaḳīḳat ḳāfıdır pervāzına ucı mecāz olmaz

62/1

Aşk ve muhabbetle ilgili olan sohbetlere gönül meyil verir.

Dā‘imā ‘ışḳ [u] maḥabbetden açarlar ṣoḥbeti
Ḥüsn-i ta‘bīre sezā-vāra göñül meyyāl olur

53/3

60.Gül, Gülzâr, Gülşen-zâr

Kâdirîlik tarîkatının tabiridir. Kâdirîlik tarîkatına ilk girenler başlarına yeşil bir şerit takarlar. Bir yıl sonra ise başlarına keçeden yapılma br külah takarlar. Bu külahın tepesine yuvarlak bir parça dikilir. Buna gül adı verilir. Bu güllerin yapılışına göre farklı isimleri vardır. Güller çoğu zaman üç yuvarlaktan oluşur ve her yuvarlak on sekize bölünür. Şeyhlerin başındaki arakiye dıştan içe doğru üç yuvarlaktan oluşur. Dervişlerin başlığında da farklı güller bulunur.[1]

Şair, henüz olgunluğa ermemiş bir gonca olduğunu, feryadının hep güle olduğunu ve "hû" diyerek yandığını ifade etmektedir:

Bülbülüm feryād [u] zārım heb güledir heb güle
Ġoncayım ben ḫāra ḳarşu yana yana hū dirim

87/4

İlkbahar yağmurlarının gönül arayan ve güzel gülleri açılır, bu durumu ber biri kendine has ölüler çok iyi anlatır:

Açıldı gülleri zībā kimi dil-cū kimi ra‘nā
Ki her birisi müsteṣnā yaṭan mevtāyı söyletsen

93/6

Bahar mevsiminde güller açılınca seher vaktinden güzel haberler gelir:

[1] Cebecioğlu,age., s.181.

Mevsim-i vaḳt-i baḥār oldı açıldı güller

Geliyor vaḳt-i seḥerden ḫaber inşāʾallah

117/3

Tevhit halkası gönül gibi açıldıkça, altından yapılmış gül durmadan Hakk'ı zikreder.

Dem-ā-dem ẕikr-i Ḥaḳdır cā-be-cā gül-miḥ-i zerrīni

Göñül-āsā açıldıḳça mükerrer ḥalḳa-yı tevḥid

19/3

Gül-zâr: Gül bahçesi anlamında olan bu kelime gönlün Allah'a ulaşması olarak kullanılır. Aşk ehli daima bülbül gibi Allah'a ulaşır. Aşk, insanı papağan gibi konuşturur:

Bülbül eyler ehl-i ʻışḳı dāʾimā gülzār-ı ʻışḳ

Söyledir ṭūṭī-yi şekker gibi iẓḥār-ı ʻışḳ

75/1

Şair, Allah'a kavuşmak için aşk ile "hû" demektedir:

ʻĀşıḳım gülzāra ḳarşu yana yana hū dirim

Derd ile dildāra ḳarşı yana yana hū dirim

87/1

Kâdirîlerin temiz aşkı, Allah'ın gül bahçesi ve Allah'ın sırlarına ulaşmaktır:

Ravża-yı gülzār-ı Ḥaḳ'dır ʻışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

Maẓḥar-ı esrār-ı Ḥaḳ'dır ʻışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

120/1

Şair, hakikatin gül bahçesinde sessiz olmaması gerektiğini, gül bahçesinde kendisine dostun bülbüllerinin göründüğünü söylemektedir:

Gülzār-ı ḥāḳīḳatde Şerīf olma ḫāmūş

Gülşende saña bülbül-i cān bāġı göründi

124/5

Gönül, aşkın gül bahçesinde bülbül olmuştur. "Hû" sözüne ait gül bahçesinin parlaklığı daha fazladır.

Gülşen-i ʻışḳ içre bülbüldür göñül
Revnaḳ-efzādır aña gül-zārı hū

106/2

61.Hâb

Dış uyaranlara karşı bilincin kısmen veya tamamen kaybolması, uyku anlamlarına gelir. Tasavvufta ise kulun dünyevi işlere dalıp ahireti ve Allah'ı unutmasını ifade eder.[1] Şair, dünyanın bir hayal gibi gelip geçtiğini, Allah aşkının şairi uykudan uyandırdığını söylemektedir:

Bir ḫayāl-āsā diyü dünyāyı teşbīh itdiler
Ḫāba varsam dāʾimā uyandırur ʻışḳuñ beni

136/2

62.Habib

Arapçada sevgili, seven, dost anlamlarına gelir. Habibullah kelimesi de aynı kökten türemiştir ve Allah'ın sevgilisi anlamına gelir. Allah, Hz. Muhammed (S.A.V.)'e habibim diye seslenmektedir. Hz. Muhammmed (S.A.V.)'e saygı olarak bu söz kullanılır. Allah'ın isimlerinden olan "vedud" kelimesi de çok seven, çok sevilen anlamlarıyla habib kelimesinin abartı bildiren şeklidir.[2] Şair, Hz.Muhammed'in Allah'ın sevgilisi olduğunu ifade etmektedir.

Ḥabīb-i Ḥażret-i Mevlā
Nişīn eyvān-ı *ev-ednā*

[1] Cebecioğlu, age., s.183.
[2] Cebecioğlu, age., s.183.

Emīn-i Ka‘be-i ‘ulyā

Ebu’l-Ḳāsım Muḥammed’dir

52/2

63.Hâcet

Eksik olan ve lazım olan şey anlamına gelir. Allah dostlarına göre mecburi olan şeyler hacettir. Bunun fazlası ise gereksizdir.[1] Şaire göre dünyayı yaratan, gizliyi açık hâle getiren şüphesiz ki Allah’tır. Bunu söylemek ise gereksizdir, çünkü bu açıkça bellidir:

‘Aceb kimdir bu dünyāyı bu resme eyleyen bünyād

Ne ḥācet söylemek ẓāhir ü peydā eyleyen kimdir

34/2

64.Hakîkat

Allah’ın açık ve gizli olarak sunduğu her şey hakîkattir. Allah’ın isim ve sıfatlarında var olup da herkesin anlayamadığı varlıklara ve durumlara hakîkat sırrı denir. Bu sırrı anlayanlar ise hakîkat ehlidir. Hakîkat, Allah’a ulaşma yolundaki aşamalardan biridir. Allah’a ulaşmak isteyen bir kimsenin bu aşamadan geçip hakîkat sırrına ermesi gerekir.[2] Şair, Kâdirîlerin hakîkat sırrına erdiğini, Allah’ın hikmetlerini bildiğini ifade etmektedir:

Ḥāmil-i sırr-ı ḥāḳīḳatdır gürūh-ı Ḳādirī

Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmetdir gürūh-ı Ḳādirī

119/1

Hakîkat sırrı gönül gözüyle anlaşılır, dünyalık şeyleri gözden çıkarmadan hakîkat sırrına erilmez:

Dīde-i cāndan temāşa it ḥaḳīḳat sırrını

Çeşm-i cāndan sil ġubārı dīdeden şāhāne baḳ

76/4

[1] Cebecioğlu, age., s.185.
[2] Cebecioğlu, age., s.188.

Hakîkatin içinde olanlar tevhid sırrına ererler. Onlar için Kur'anda kesin hükümler vardır : "İnanan ve salih amel işleyenler için, mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır." (Ra'd 13/29)[1]

Ḥaḳīḳat-bīn olan erler bulurlar sırr-ı tevḥīdi
Oḳursan nūn ile ṣādı saña *ḥüsn-i meʾāb* oldı

125/3

65.Halka-i Tevhit

Tekkelerde dervişlerin zikretmek amacıyla yan yana gelerek yuvarlak şekilde oluşturdukları halkadır.[2] Şair, hayatın onu daha çok yorduğunu, tevhit halkasıyla kendinden geçip sırlara ulaştığını söyler:

Vücūduñ maḥv ider dervīş Şerīfā'nuñ ḥayāt-efzā
Olur cezbeyle esrārı beraber ḥalḳa-yı tevḥid

19/5

66.Halvet

Halvet, kişiyi dünyaya bağlayan her türlü şeyden uzaklaşarak Allah'ı anmak için yalnız kalmak, bir köşeye çekilmek demektir.[3] Ârifler, gece sabaha kadar zikredip her şeyden uzaklaşırlar. Bu sayede ulaşacakları yer, Kadir Gecesi'nde görünür.

Giceler tā ṣubḥa dekdir ẕikr ile ḥalvetleri
Leyle-i ḳadr inne-mādır menzili 'āriflerin

102/3

67.Hâmuş:

Susmuş, sessiz anlamına gelen bu kelime tasavvufta Mevlevîlikte "uyuyanlar" anlamına gelir. Mevlânâ türbesinin dışında Kâbe'nin bulunduğu yöne bakan mezarlığın kapısına

[1] K., Hayrettin vd., **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, TDV Yayınları, Ankara 2009, s.252.

[2] Cebecioğlu, age., s.192.
[3] Cebecioğlu , age , s.192-193.

verilen isimdir.[1] Şair, hakîkat bahçesinde ölü gibi sessiz olmaması gerektiğini, kendisine orda yaşam verildiğini ifade etmektedir:

Gülzār-ı ḥāḳīḳatde Şerīf olma ḥāmūş
Gülşende saña bülbül-i cān bāġı göründi

124/5

68.Hân-Gâh,Tekke,Tekye

Hân-gâh, mutasavvıfların toplanma yeri olan tekkelerin büyüğüne verilen addır. Bu toplanma yerleri küçükten büyüğe doğru zaviye, tekke ve hân-gâhtır. Âsitane kelimesi de bu anlama gelir. Kapı, eşik, makam anlamına gelen "dergâh" kelimesi de aynı işleve sahiptir. "Dergeh" şeklinde kullanımı da vardır.[2] Şaire göre, âriflerin toplandığı tekke yalansızdır ve orası Allah'a ulaştıran bir yoldur:

Ḥān-gāh-ı bī-riyādır menzili 'āriflerin
Meslek-i rāh-ı Ḫudā'dır menzili 'āriflerin

102/1

Şair, dergâhtaki şeyhinin söylediklerini yapmaya hazır olduğunu ve ondan çok iyilik ve yardım beklediğini söyler:

Şerīfā seniñ ḳuluñdır senden umar çoḳ kerem
Makbūl ola dergeh[üñ]de idesin dā'im feraḥ

16/5

Şair, şeyhi İsmail-i Rûmi'nin kırk sekiz tekke yaptırdığını söyler:

Bā-işāret Ruma teşrīfi işābet eyledi
Kırk sekiz tekye binā iderek himmet eyledi
Ez-kerem üç yüz ḫalīfesine ḫiẓmet eyledi

[1] Cebecioğlu, age., s.195.
[2] Cebecioğlu, age., s.196.

Sālikān-ı bī-şimārı aña ḫizmet eyledi
Şeyḫim İsmā‘il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/2

69.Harf:

Arapça'da bir şeye eğimli olmak ve ona yönelmek anlamına gelir. Tasavvufta ise Allah'ın kullarına bazı yönlendirmeler sunmasıdır.[1]

Hurûfîlik, Fazlullah Hurufi tarafından kurulan, harflerin sırlarına dayanan, iç alemle ilgili olan akımdır. Bu anlayışta harflerin ve sayıların sembolik anlamları vardır. Arapça'daki yirmi sekiz harf ve Farsça'daki dört harf ile sayılar arasında bağlantı kurularak bu sistem ortaya çıkmıştır. Bu akıma göre bütün dinî hükümlerin yirmi sekiz ve otuz iki sayısından yola çıkılarak insanın yüzünde temsil edildiği ileri sürülür.[2]

İlm-i Cifr, harflerin özelliklerine göre onlara bazı özellikler ve sayılar yükleyerek olaylara, tarihlere ve isimlere yorum getiren ilme cifr ilimdir. Bu ilme göre harfler sınıflandırılarak onlara farklı farklı anlamlar yüklenmiştir.[3] Şair, aşağıdaki beyitte harflerin bu özelliğinden bahsederek her harfin bir anlamı olduğunu ve bunlardan ders çıkarması gerektiğini belirtmektedir:

Ḥaḳīḳat üzre diñlersen olur her ḥarf[i] bir ‘ibret
Naẓar eyle bu ma‘nāya bu dem nuṭḳ-ı Şerīfā'dan

95/5

[1] Cebecioğlu, age., s.197.
[2] Hüsamettin AKSU, *"Hurûfîlik"* , **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.18, TDV Yayınları, İstanbul 1998, s.408-412.
[3] Cebecioğlu, s.237.

70.Havf u Reca

Havf: Korkmak anlamına gelir. Allah'ın emir ve yasaklarına uymamaktan dolayı duyulan üzüntü ve bunun karşılığında Allah'ın kula yönlendireceği kahırdan korkarak dine yönelmektir.[1]

Reca: Allah'tan umudu kesmemek anlamına gelir. Allah'tan umudu kesmek günah kabul edilmiştir. İnsanın olmasını istediği bir şeyi beklerken huzurlu olması durumudur. Allah'tan iyilik ve bağışlanma beklemek recâ duygusudur. Allah'ın gazabından korkarak dine yönelmek de havf duygusudur. Bu nedenle kul Allah'ın gazabını düşünerek Allah'a yönelmeli ve Allah'ın kendisini affedeceğine dair ümidini kaybetmemelidir.[2]

Şair, insanların yaptığı hatalardan pişman olmayıp havf ve haşyetten uzak kaldığını ifade etmektedir:

Geçmiş ammā şu ṣıfatdan kendini pāk eylemiş
Ḫavf [u] haşyetden ba'īd olmuş bugün insān dede

21/2

71.Hayat

Dirilik, canlılık anlamına gelen bu kelime Allah hakkında bilinmesi vâcip olan sıfatlardan biridir. Çünkü Allah, hiçbir leye bağlı olmadan kendinden vardır ve diridir, bir sonu yoktur. Başka birine veya bir şeye bağlı olarak canlı olmak ise bağlı bir diriliktir, geçicidir.[3] Şair, Hz. Peygamberin salat ve selamının kendisinin hayat kaynağı olduğunu ve hayatının ona bağlı olduğunu ifade etmektedir:

Ṣalātile selāmuñ baña her demde ḥayāt-efzā
Bi-ḥamd'illah bu ḥāletle rebībem yā Resūl'allah

112/3

[1] Cebecioğlu, age., s.199.
[2] Cebecioğlu, s.396.
[3] Cebecioğlu, age., s.201.

72.Hayr

Fayda ve sevap kazandıran iştir. Tasavvufî anlamda ise "İyiliği iyilik her kişinin, kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır." atasözündeki gibi zararlı olan şeyi faydalı olan bir şeyle karşılamak anlamına gelir.[1] Şaire göre, insan neye niyet ederse o olur. Bu nedenle insan niyetinde hayır dilemelidir:

Niyyetüñde fāl-i ḫayr eyle olup ṣābit ḳadem
Her neye sa'y eyler isen ḥāṣılı dil-ḫˇāhı gör

29/4

73.Hayret-Hayrân

Allah'a karşı duyulan istek, arzu, merak duygusudur. Allah'ın huzurunda âriflerin ve Allah'a ulaşanların kalbine gelen bir duygudur. Allah'a kavuşsa da Allah'ı bulma arzusu hep içindedir. Bu nedenle Allah'a yaklaştıkça hayret artar.[2] Şair, Allah'a kavuşursa hayretten uzaklaşıp bu durumun farkına varma isteğindedir:

['İnāyet] eyle ḥāṣıl luṭf [u] iḫsāna 'aṭā eyle
Sürme ḫayretde böyle mest [ü] ḫayrān eyleme yā Rab

7/1

Şair, bu sıkıntıların, ayrılıkların, gurbetin yaşandığı dünyada sürekli hayret hâlinde kalıp Allah aşkından usanmamaktadır:

Bu bezm-i dār-ı miḥnetde [bu] firḳatde bu ġurbetde
Ḳalup vādi-yi ḫayretde şarāb-ı bezme ḳanmazsın

96/3

74.Hevâ

[1] Cebecioğlu, age., s.202.
[2] Cebecioğlu, age., s.202.

Nefsin gelip geçici istekleridir. Allah'ın emir yasaklarını gözetmeden nefsin isteklerine uymaktır.[1] Şair, insanların seher vaktinde uyanıp Allah'ı anması gerektiğini, gafletten ve nefsin isteklerinden kurtulamadıklarını söylemektedir:

Ne ġafletdir uyanmazsın
Viṣāl-i yāre yetmezsin
Hevādan hīç uṣanmazsın
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

108/4

75.Hırka

Kumaş anlamına gelen bu kelime tasavvuf yoluna girenlerin üstüne giydiği önü düğmesiz, kolları geniş, yakasız olan kıyafettir. Dervişler hırkayı zikir esnasında giyerler. Tasavvufta resmî kıyafettir. Şeyhin karşısına çıkarken, mescide giderken ve sema alanına girerken hırka ile gidilir. Mevlevîlikte sema esnasında hırka çıkarılır. Tasavvuf yoluna ilk girmeye de hırka giymek denir. Tasavvufa yeni girenlere hırka, törenle giydirilir. Değişik renklerde hırkalar vardır. Tasavvufta yolunu tamamlayanların giydiği hırka beyaz renklidir.[2] Aşağıdaki beyitte şair, zikir yaparken hırka giydiğini ifade etmektedir:

Ḫırḳaya çekmiş başın dāʾim niyāzdadır Şerīf
Ṣunʿ-ı Bāri'yi tefekkür eyleyüp ḥayrān dede

21/5

76.Hikmet

Bilgelik, nübüvvet, faydalı söz, bilgi anlamına gelir. İnsanın bildiklerini uygulaması yoluyla ortaya çıkan ilimdir.[3] Şair, medrese öğrencilerinin dini insanlara öğretmesi hikmetli bir durumdur. Bunu her insan anlayamaz der:

Bu cer aḥvāl-i ḥikmetdir ki bilmez anı her insān

[1] Cebecioğlu, age., s.207.
[2] Cebecioğlu, age., s.210.
[3] Cebecioğlu, age., s.216.

Sezā-vār olmadıḳça fikr[i] heyhāt isteyen dānā

1/2

77.Hilâfet

Din ve dünya işlerini yönetme işi, yöneticilik anlamına gelir. Tasavvuf yolunun liderlerinin bulunduğu makama da hilâfet adı verilir.[1] Şaire göre, Allah hilâfet yoluyla insanlara doğruyu gösterir ve onları bağışlar:

Ḫulāṣa eyleyüp Mevlā kerāmet eyledi a'ṭā
Ḫilāfetle idüp iḥyā netīce nev'i insānı

128/3

78.Himmet

Lütuf, yardım, çaba, istek anlamlarına gelir. Kulun Allah'a ulaşmak için kalpten gösterdiği çabadır. Tasavvufta mürit himmetin ilk aşamasında fâni şeyleri terk edip Allah'a yönelir. İkinci aşamasında ise Allah'tan karşılığını, sevabını, bekleyerek ibadete yönelir.Velîlerin manevî yardımı ile birisini kollamasına da himmet denir.[2]

Şair, şeyhi Abdulkadir'in kendisine manevî yardımda bulunarak onu kolladığını ve bu himmetle kendisinin mutlu olduğunu söylemektedir:

Ḥażreti sulṭān 'Abdü'l-kādir'e ḳul olmışuz
Himmetiyle pür-ṣafāyuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī

118/3

79.Hizmet

[1] Cebecioğlu, age., s.217.
[2] Cebecioğlu, age., s.217.

Emirlere uyarak iş yapma anlamına gelir. Tasavvuf yoluna yeni giren müridin, şeyhin kendisinden yapmasını istediği şeyleri yapması hizmettir. Şeyhin ve Allah'ın himmeti yapılan hizmetler sonucunda kazanılır.[1] Şair, aşağıdaki beyitte sâliğin hizmet ederek merhamete mazhar olduğunu ifade etmektedir:

İdenler şeyḫine ḫidmet
Yetişür kendüye devlet
Ki böyle buldılar rifʿat
Ṣalā yā hū edibāna

115/2

80.Hû

Allah'ın ifade eden "o" anlamına gelen zamirdir. Dervişler bu ismi zikredip, bu isimle dua ederler. Biten bir işten bahsedilirken "yâ hû" denir.[2] Şair, derdin kendine yüklenip âşık dediklerini ve kendisinin"hû" diyerek yana yana zikrettiğini söyler:

Yükledüp bu derd metāʿın didiler ʿāşıḳ baña
Ey Şerīf ol dāra ḳarşu yana yana hū dirim

87/5

Şair, hilesiz bir şekilde her zaman gönülden "hû" diyerek zikretmeyi istemektedir:

Hem-dem olsun her nefesde bī-riyā
Cān u dilden diyelim hem-vār-ı hū

106/3

Şair, gönlün yuvasını tevhitle ayna gibi parlatalım, gönüldeki kirleri "hû" diyerek temizleyelim, der:

Pāk idüp tevḥīdle āyīne-veş dil-ḫānesini
Ġıll-u ġīşı tā içerden sürelim yā hū diyü

[1] Cebecioğlu, age., s.218.
[2] Cebecioğlu, age., s.220.

107/3

81.Hüsn:

Güzellik, iyilik manasına gelir. Allah'ta bulunan güzelliklerin yeryüzünde zuhur etmesidir.[1] Şaire göre, Kur'an-ı Kerim, kudretin en büyüğüdür, en güzel kitaptır. Allah'ın gönderdiği bir kitaptır ve hikmetleri anlatır:

Kitāb-ı ḥüsn-i dilber nüsḫa-yı kübrā-yı ḳudretdir
Yazılmış dest-i ḳudret ile zīrā ders-i ḥikmetdir

41/1

82.İbn-i Vakt:

Zamanın gerektirdiği gibi davranan kimse, devrin adamı anlamına gelir. Tasavvufta ise daha önceki zamanı ve henüz yaşanmamış zamanı düşünmeyip içinde bulunduğu zamanı değerlendiren Allah dostlarını ifade eder.[2] Şair, zaman rahat verirse anı değerlendireceğini ifade etmektedir:

Şerīfā ibni vaḳt olsun felekde rāḥat eylerse
Fenāya 'ārif-i āgāh olan fikri hemān çekmez

63/4

83.İbret

Yaşanan olaylardan ders almak anlamına gelir. Başka insanların veya kendisinin yaşadığı olaylara bakıp onlardan fikir edinmek ve ona göre hareket etmektir.[3] Şaire göre, dünyaya ibret gözüyle bakılırsa Allah'ı anlatan pek çok görüntü ortaya çıkar:

Baḳılsa çeşm-i 'ibretle eger mir'āt-ı dünyāya
Ne ṣūretler olur peydā o dem naḳḳāş-ı ma'nādan

95/4

[1] Cebecioğlu, age., s.226.

[2] Cebecioğlu, age., s.229.
[3] Cebecioğlu, age., s.229.

Yeryüzüne ibret gözüyle bak ki devrin yeniliklerini göresin:

Bir naẓar ḳıl ‘ibret ile baḳ ciḥānuñ yüzine
Bu fenānuñ inḳılābuñ devr-i ezmānda ara

2/3

O, bir ibret aynasıdır ki herkes onun gösterişsiz görüntüsüne hoşlanarak bakar.

O bir āyīne-i ‘ibret-nümādır vākı‘a herkes
Temāşāsında taḥṣīl itdigi bir ṣāde ṣūretdir

41/4

Dünya dile gelse hâlini anlatır, bu yüzden dünyaya dikkatle bakıp ibret alınmalıdır:

Şerīfā sen de ‘ibret al temāşā eyleyüp ez-dil
Beyān eyler saña ḥālüñ bütün dünyāyı söyletsen

93/7

Şair, gaflet uykusunda yattığını ve dünyadan ibret almadığını ifade etmektedir:

Şerīfā ḫāb-ı ġafletden yaṭursun böyle ḥayretde
Cihāndan ‘ibret almazsın bu ġafletden uyanmazsın

96/5

İbret gözüyle bakılsa hayat, herkesin nöbetini tutup geçtiği bir sırdır:

Bu bir ṭarz-ı ṭavırdır kim baḳılsa çeşm-i ‘ibretle
Ki herkes nevbetüñ bekler bu da bir sırr-ı Sübḫānī

130/3

84.İhlâs

İçtenlik, dürüstlük anlamına gelen bu kelime tasavvufta, ibadetleri sadece Allah’ın rızasını gözeterek yapmayı ifade eder. Yalnızca Allah emrettiği için ibadet etmek

anlamına gelir.[1] Şaire göre, ihlas cevheri sahibine sermaye olur. Gönül erbabını, ihlas süsü şenlendirir:

Ser-māye olur ṣāhibine cevher-i iḫlāṣ
Ma‘mūr ider erbāb-ı dili zīver-i iḫlāṣ

68/1

İlim tekkesinde ihlasla oturulursa Allah'ın sevgisine ulaşılır:

İḫlaṣ ile gel tekye-i ‘irfānda muḳīm ol
Ḥāṣıl ola ta maḳṣad-ı meveddet

11/4

85.İhsân

İyilik, lütuf, bağışlama anlamına gelir. Tasavvufta ise Allah'ın her an kendisini gördüğünü düşünerek davranmak ve ibadet etmektir. İhsan tasavvufta bir derecedir.[2] Şaire göre, olgunluğa eren bir zattan ders alan kimse sözlerin ihsânını bilenlerden olur:

Şerīfā didi kāmilden alan dersini ‘ārifden
Olur elbet ma‘ārifden dilinden aḥsen-i elfāẓ

71/5

86.İhyâ

Diriltmek, yeniden hayata kavuşturmak anlamına gelir. Allah'ın kulun kalbine gelip onu şenlendirmesine ihyâ denir.[3] Şair, pîri Abdulkadir'in kendilerini ihyâ ettiğini söyler:

Pīrimiz sulṭān ‘Abdü‘l-ḳādir’üñ her demde biz
Māye-endāz-ı şeref ṣāḥib-nefes iḥyāsıyuz

64/4

[1] Cebecioğlu, age., s.232.

[2] Cebecioğlu, age., s.233.
[3] Cebecioğlu, age., s.234.

87.İksîr

Değersiz madenleri altına çevirdiğine inanılan maddedir. Tasavvufî olarak ise iksîr, insanın nefsini değerli hâle getirir.[1] Şaire göre, "lâ yefnâ" sözünün insanları değerli hâle getiren iksiri kanaattir:

Bize bu kenz-i *lā-yefna* ki iksīr-i ḳanā'atdır[2]
Baḳılsa cevher-i yektā gibi zī-ḳadr-i ḳıymetdir

32/1

88.'İlm

Allah'ın sıfatlarından olup bilmek anlamına gelir. Allah her şeyi bilendir. Hz. Peygamber kendisine üç türlü ilmin öğretildiğini rivayet etmiştir. Allah dostlarına göre ise iki türlü ilim vardır. Bunlardan biri öğrenilebilen ilimdir, Allah'ın emir ve yasaklarını öğrenmek gibi. İkincisi ise öğrenmekle olmaz, kalbe gelir. Bu tür ilmin peygamberlere ve evliyalara verilen ilimdir.[3] Şaire göre, Kur'an-ı Kerim, Allah'ın cemâlini gördüğü için lezizdir. İlimle uğraşanlar bu lezzete ulaşırlar:

'İlm ile 'āmil olanlar bildiler 'ilmü'l-lezīz
Zīra Ḳur'ān Ḥaḳ Cemālüñ gördüġiçündür lezīz

23/1

89.İlm-i Ledün

Akıl yoluyla olmayan, kalp yoluyla olan ve Allah'tan öğrenilen ilimdir. Allah'ın sırlarına ait ilimdir.[4] Şaire göre, ilm-i ledünnün muhatabı velîlerdir. Kâdirî sâlikleri Allah'a yakınlık ilminin varisleridir:

'Ālem-i 'ilm-i ledündür vāriṣ-i sırr-ı velī
Sālik-i şāh-ı velāyetdir gürūh-ı Ḳādirī

[1] Cebecioğlu, age., s.236.
[2] "El kanaatü kenzûn lâ yefnâ : Kanaat tükenmez hazinedir." (Hadis-i Şerif) Beyhaki , **Kitab'üz-Zühd**,C.1 , s.335.

[3] Cebecioğlu, age., s.237.
[4] Cebecioğlu, age., s.239.

119/2

90.Îman

Kalp ile kabul edip dil ile söyleyerek Allah'a inanmaktır. Tasavvufî olarak ise iman dört çeşittir. Bunlardan ilki kaynaklardan okuyarak öğrenilir. Diğer üçü ise okuyarak değil kalben öğrenilir.[1] Şaire göre "lâ ilâhe illalah" sözü Allah'ın isimlerinin sultânıdır. İmânı tamamlar, şeytanı kovar:

İtmām ider īmānı
Maṭrūd ider şeyṭānı
Esmālaruñ sulṭānı
Lā ilāhe illā'llah

114/6

91.İnâyet

İyilik, ihsân anlamına gelir. Allah'ın kuluna yaptığı özel yardım, kuluna şefkat göstermesi ve onu kollamasıdır.[2] Şair, kendisinin isyankâr olduğunu söylemekte, Allah'tan Gufran ismiyle kendisini affedip yardım etmesini dilemektedir:

İşim her laḥẓa 'iṣyāndır velīkin luṭfa ġāyet yoḳ
'İnāyet sendedir cürm [ü] ḫaṭāmla 'afv-ı Ġufrān it

10/3

92.İnsan-ı Kâmil

Kemâle ermiş, mükemmel insan demektir. İslamiyet'in emir ve yasaklarına uyan, Hz.peygamberin yolundan giden ve söz ve davranışlarında hep Allah'ın istediği gibi davranan kişidir.[3] Şaire göre, vahdet hâlindeyken zikredilen ve zikreden kişi çok yücedir. İnsan-ı kâmilin sözünde herkesin anlamayacağı özel anlamlar vardır:

Ẕākiri meẕkūr ulu bil ḥāl-i vaḥdet böyledir

[1] Cebecioğlu, age., s.240.

[2] Cebecioğlu, age., s.242.
[3] Cebecioğlu, age., s.243.

Ṣoḥbet-i insān-ı kāmilde bulunur ıṣṭılāḥ

17/3

93.İrfan

Bilmek, anlamak, zeka ile veya kalp ile bilmek anlamındadır. Tasavvufta manevî olarak öğrenilen ilim anlamında kullanılır.[1] Şair, kendi devrinde irfan sahibi pek çok cevher olduğunu ifade etmektedir:

Nuṭḳ-ı Şerīf'e serā eyledi ḥüsn ü edā
Neslimizde vāḳı'a ḳān-ı 'irfanlar vardır

37/5

94.İrşat

Doğru yolu göstermek, kılavuzluk etmek, manevî olarak aydınlatmak anlamına gelir. Müritlere doğru yolu gösteren mürşit, irşat sahibidir, bu nedenle bu isim verilmiştir.[2] Şair, şeyhi Abdulkadir'in irşat sahibi olduğunu ifade etmektedir:

İbni Resūl[e] ider zübde-i evlādıdır
Cümlenüñ irşādıdır ḥāl[i] 'Abdü'l-ḳādir'in

97/5

95.İsraf

Gereksiz yere malı ve parayı harcamak anlamına gelir. Yanlış davranışta bulunmak demektir. Şaire göre, ömrü tahsil için harcamak ise israf değildir:

Ḳaldıḳ esrār-ı ṭarīḳatde hele bī-beḥre
'Ömri taḥṣīline ḫarc eyle ki isrāf degil

83/4

96.İstihsan

[1] Cebecioğlu, age., s.245.

[2] Cebecioğlu, age., s.245.

Beğenmek, güzel bulmak anlamına gelir. Mürşidlerin sâliğe yaptıkları özel davranıştır.[1] Şaire göre, tasavvuf bilmeyen fakat başka şeyleri bilen kişinin bir önemi yoktur. Allah'ı anlatmayan söz ve beğeni de işe yaramaz:

Taṣavvuf bilmeyen nādān[ı] vü 'irfān[ı] n'eylerler
Ḥaḳīḳat olmayan güfta[r] ü istiḥsān[ı] n'eylerler

36/1

97.İstikâmet

Doğruluk, doğru yol, adaletten ve doğru yoldan ayrılmamak, Allah'ın beğendiği hak yolda olma anlamındadır. İstikâmet kelimesinden türeyen "müstâkim" kelimesi Kur'an-ı Kerim'de "yol" anlamına gelen "sırat" kelimesiyle birlikte geçmektedir. Sırat-ı müstâkim, düz bir çizgi gibi dosdoğru yol anlamına gelir, hak ve hakikat yolunu ifade eder.[2] İnsanların sırat-ı müstâkim üzere olması gerekir. İstikâmetin gerçeğini peygamberler ve ermiş zatlar bilir. Olgun kişilerin makamına yaraşır olan bağlılık ve istikâmettir. Bağlılık ve istikâmeti bilmeyen bilgin kişi bir işe yaramaz:

Ṣadāḳatdir ḥaḳīḳatde makām-ı kāmile lāyıḳ
Ṣadāḳat istiḳāmet bilmeyen nādān[ı] n'eylerler

36/5

98.İşaret

Bir ifadeyi başka bir şeyin aracılığıyla anlatmaktır. Belirti, alamet, iz anlamları da vardır. İlâhî sırlara ermenin en üst aşamasında işaretler vardır. Bunu ancak olgunluğa ermiş olanlar anlar. Yani işaretleri yalnızca ehil olanlar anlar.[3] Aşağıdaki bentte şair, İsmail-i Rûmi'den bahsederken Receb ayını işaret ederek Rum diyarına bu ayda geldiğini söylemiştir:

Bā-işāret Ruma teşrīfi işābet eyledi
Kırk sekiz tekye binā iderek himmet eyledi

[1] Cebecioğlu, age., s.249.

[2] Süleyman Uludağ, Mustafa Çağrıcı, *"İstikâmet"* , **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.23,İstanbul 2001, s.348-349.
[3] Cebecioğlu, age., s.251.

Ez-kerem üç yüz ḫalīfesine ḫizmet eyledi
Sālikān-ı bī-şimārı aña ḫizmet eyledi
Şeyḫim İsmā‘il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/2

99.İtibar

Bir olaydan veya durumdan ders çıkarmak ve önem vermek anlamına gelir. Dünyanın geçici olduğunu, orda yaşayanların bir gün göçüp gideceğini, dünyanın durumunu mahvolmuş görmek demektir.[1] Şair, dünya, sevincine ve hüznüne değer verilmeye değmez, eğer akıllı isen gönülden değer verme,der:

Eger ‘āḳil isen sen de derūnī i‘tibār itme
Sürūrı ḫüznine degmez viṣāli cümleten ḫayret

12/3

100.İvaz

Bir hizmete verilen karşılık veya bedel anlamına gelir. İbadet ederken karşılık beklemeden, gönülden ve hizmet olduğunun bilinciyle yapmaktır.[2] Şaire göre, Allah, âşıklara tecellî ve tesellî ederek karşılıklarını verir:

Ḥaḳ te‘ālā ‘āşıḳına ider iḥsān-ı ‘ivāż
Hem tecellī hem tesellī ider iḥsān-ı ‘ivāż

69/1

101.Ka‘be

Hz. İbrahim tarafından inşa edilen, Müslümanların kutsal ibadethânesidir. Tasavvuf ehline göre iki türlü Ka‘be vardır. Birisi taştan topraktan yapılan Ka‘be, ikincisi ise insanın gönlüdür. Bir insanın gönlünü yıkmak Ka‘be’yi yıkmaktan daha kötü bir

[1] Cebecioğlu, age., s.252.

[2] Cebecioğlu, age., s.253.

davranış olarak değerlendirilir.[1] Şair, Hz.Muhammed (S.A.V.), Allah'ın habibidir, Allah'a iki yay uzunluğu kadar yaklalandır ve Ka'be'nin eminidir, der:

Ḥabīb-i Ḥażret-i Mevlā
Nişīn eyvān-ı *ev-ednā*
Emīn-i Ka'be-i 'ulyā
Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed'dir

52/2

102.Kadir Gecesi, Leyletü'l-Kadr

Onur gecesi anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'in inmeye başladığı Ramazan ayının son on gününde saklı olduğu ve kulun Allah'a yaklaşarak şereflenmesini sağlayacak çok değerli bir gecedir. Tasavvufta, müridin ilahî feyze mazhar olduğu ve kendi mertebesini elde ettiği gecedir.[2] Şair, âriflerin mertebelerini alıp şereflenmek için gece sabaha kadar zikrettiğini ifade eder:

Giceler tā ṣubḥa dekdir ẕikr ile ḥalvetleri
Leyle-i ḳadr inne-mādır menzili 'āriflerin

102/3

103.Kâl

Söz, ifade, laf anlamına gelir. İlm-i kâl, İslâm hukukuna ait bilimdir. İlm-i hâl, hayat ile ilgili, içselleştirilmiş, hayata geçirilmiş ilimdir. Kâl, hâle dönüşmedikçe bir değeri yoktur.[3] Şaire göre râbıta ile tasavvuf yoluna bağlanmış kişi kâli hâl eder:

Ne güzeldir şu ādem ki marābūṭ
Ki ḳālüñ ḥāl ide işbu marābūṭ

70/1

[1] Cebecioğlu, age., s.257.

[2] Cebecioğlu, age., s.309.
[3] Cebecioğlu, age., s.264.

104.Kalender

Dünyaya değer vermeyen ve kendini Allah yoluna adayan kimselere kalender denir. Bu tip insanların özellikleri, yoksul, umursamaz, kayıtsız ve pervasız olmalarıdır. Her şeyi hoş karşılayan rahat insanlar için de bu tabir kullanılır. Kalenderiye tarikatına mensup kişilere de bu ad verilir.[1] Şair, gönülden Bektaşî mezhebine bağlı olduğunu ve bu nedenle dünyaya değer vermediğini, aşk meclisinin yolunun merd bir kişisi olduğunu ifade etmektedir:

Ḳalender meẕheb oldım maʿnevī Bektāş[i] meşreble
Ṭarīḳ-i bezm-i ʿışḳuñ ġālibā merdānesiyim ben
91/3

105.Kalp

İnsanın yaşamasını sağlayan, göğsünün sol kısmında bulunan ve anne karnındayken oluşan, hayatî organdır. Tasavvufa göre ise kalp, Allah'ın sıfatlarının yer aldığı mahaldir. Allah, "Yere göğe sığmadım, mümin kulumun kalbine sığdım." buyurmuştur.[2] Şair, kendisine kulak verene aşkın hâllerini anlatacağını ve anlattıkları ile o kişinin kalbindeki pasın silineceğini söylemektedir:

Ḳalbinüñ pāsını sil andan bize ṭutġıl ḳulaḫ
Eydeyim saña bu ʿışḳuñ ḥallerin tutġıl ḳulaḫ
18/1

106. Kanaat

Kısmetine razı olmak, yetinmek, helal olanı kabullenip haram olanı istememek anlamına gelir. Hayatta kalmak için gerekli olan yeme, içme gibi gereksinimlerde aşırıya kaçmadan sadece hayatta kalacak kadar istifade etmektir. Nefsin isteklerinden

[1] Cebecioğlu, age., s.265.

[2] Süleyman Ateş, *"Hazarât-ı Hams"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.17, İstanbul 1998, s.115-116.

kaçmaktır.[1] Şaire göre, kanâat varken zevk ve safe için uzun yaşamayı istemek anlamsızdır. İnsana uzlet köşesi yeter , dünya geçici bir hevestir.

Saña gencīne-i ‘uzlet yeter dünyāyı n’eylersin
Ḳanā‘aṭ var iken ṭūl-ı emel sevdāyı n’eylersin

101/1

107.Karar

Sabit ve sakin olmak, değişmeyen bir duruma gelmek, istikrar anlamına gelir.[2] Şair, bu dünyada karar kılmadığını, mutluluğun zirvesinde bir can kuşu olduğunu söylemektedir:

Bu ‘ālem-i ‘unṣurda ḳarār eylemezüz bir dem
Biz evc-i sa‘ādetde uçan murġ-ı hümāyuz

59/3

108.Kat‘

Karar verme, sona erdirme, bitirme, kesme anlamına gelir. Kulun Allah’tan uzaklaşmasına sebep olacak meşguliyetlerle ilgilenmesidir.[3] Şaire göre, Allah’tan alıkoyan her şey terk edilip Allah’a itaat edilirse Allah’ın rahmetinin bir damlası okyanus olur:

Terk-i tecrīd eyleyüp ṭā‘at olursa seyrine
Cümleden ḳaṭ‘-ı naẓarla ḳaṭresi ‘ummān olur

27/4

109.Kelâm

Söz, söyleyiş, nutuk anlamlarına gelir. İslâmiyet’in temel kurallarını inceleyen bilim dalıdır. Tasavvufta ise ortaya çıkma anlamında kullanılır.[4] Şair, sohbet meclisinde

[1] Cebecioğlu, age., s.268.
[2] Cebecioğlu, age., s.271.

[3] Cebecioğlu, age., s.273.
[4] Cebecioğlu, age., s.277.

kendisinin yabancı bir sofu olmadığını, hilesiz olan kelâm ile sohbet ettiğini söylemektedir:

Bizi zāhid kimi bī-gāne ṣanma bezm-i ṣoḥbetde
Kelām-ı bī-riyāya fil-ḥaḳīḳa hem-nevāyuz biz

56/2

110.Kendini Bilmek

İnsanın kendisinin zayıf, aciz, yetersiz olduğunu bilerek Allah'ın kudretinin, kusursuzluğunun farkına varmasıdır. Allah'ın kulunu yarattığının ve Allah'ın sıfatlarının insanda bulunduğunun bilinmesidir. Bundan hareketle "Kendini bilen Rabbini bilir." hadisi, tasavvufta bir rehber olarak kabul edilir. Tasavvuf ehli kendini bilerek yaşamaya gayret etmiştir. Eserlerinde kendini bilmenin önemini anlatmışlardır.[1] Yunus Emre, kendini bilmeden alınan ilimin hiçbir fayda vermeyeceğini ve değersiz olduğunu ifade etmiştir:

İlim ilim bilmekdir ilim kendin bilmekdir[2]
Sen kendini bilmezsin ya nice okumakdır

Yunus Emre

Şair aşağıdaki beyitte kendisini doğru yolu gösteren bir rehber olarak bilirse mutlu olacağını ifade etmektedir:

Sen Şerīfā kendini bilsen eger irşād ile
Şād[u] ḫandān olaraḳ kān-ı ṣafā bilsen seni

127/6

[1] Cebecioğlu, age., s.280.
[2] Mustafa Tatcı, **Yunus Emre Divânı**, H Yayınları. Ankara 1991, s.92.

111.Kerâmet

Bağış, iyilik, ağırlama, ikram anlamlarına gelir. Allah dostlarının gösterdiği olağanüstü durumlara kerâmet denir.[1] Şair, Hz.Peygamberin kendisine şefkat etmesinin normal olmayan bir cömertlik olarak görmektedir:

Başında *tāc-ı mā-evha* seniñ şānındadır *Ṭāhā*
Şerīf'e şefkatüñ ḥālā kerāmet yā Resūl'allah

110/5

112.Kerem, Lütuf

Bir kimseye yapılan iyilik, ikram anlamına gelir. Şair, pîrlerine hizmet ederse Allah'ın kendisine ihsanda bulunacağını ümit etmektedir:

Şerīf it ḫizmet-i pīrān
Kerem eyler saña Yezdān
Yeter lüṭfile bu iḥsān
Ṣalā yā hū edībāna

115/8

Şair, Allah'ın tüm kulların isteğini vermesi ve onlara lütuf göstermesi Allah'a için dua etmektedir:

Ḥaḳ te'āla kereminden ide elṭāf-ı Ḫudā
Cümle maḳṣūdumuz iḥsān ider inşā'allah

117/2

Şair, Allah'tan hüzünlü gönlünü iyilik ve bağışlamasıyla şenlendirmesini dilemektedir:

Bu maḥzūn gönlümi yā Rab meded lüṭfuñla şādān it
Yıḳıḳ vīrāneyim her ḥāl viṣālüñ ile ḫandān it

10/1

[1] Cebecioğlu, age., s.281.

113.Kesb

Çalışıp kazanmak, geçimini sağlamak için iş yapmak anlamına gelir. Mutasavvıfların yaptığı bir iş mevcuttur. Her birinin mutlaka meşgul olduğu bir iş vardır.[1] Şair, rıza meydanının merdi olduğunu ve buna mazhar olmak için kesb, marifet ve gayret ettiğini söylemektedir:

Merd-i meydān-ı rıżā oldı Şerīfā bendene
Ma‘rifet kesb[i] hele sa‘yile ġayretde olur

43/5

Şair, inancında içten olduğunu, isminin Şerif olduğunu, Kâdirîlik tarîkatına bağlı olduğunu, ilim almak için çalışıp bir yere bağlı olduğunu ifade etmektedir:

Muḫlişim ismim Şerīfā meslegimdir Ḳādirī
Kesb-i taḥṣīl-i ma‘ārif intimā olsam gerek

81/5

Şair, aşk ile çalışıp çaba göstermek ve durumunu pirlere anlatıp onlarla birlik olmak istemektedir:

‘Işḳ ile kesb eyleyüp ādāb ḳıl sa‘y-i cemīl
Ḥālini ‘arż eyle pīrāna hemān inḥāda ol

82/3

Boşu boşuna uğraşmak bir işe yaramaz, hakîkatin aşkıyla çabalanırsa muhabbet ve mutluluk yetişir:

Yetişmez mi maḥabbet kesb iden ‘ışḳ-ı ḥaḳīḳatden
Safāya vāṣıl ol ġayrı ḳuru ġavġāyı n’eylersin

101/3

[1] Cebecioğlu, age., s.282.

114.Keşf

Keşf, var olan fakat açığa çıkmamış olanı açığa çıkarmak demektir. Gözle değil de gönül gözüyle görülen bilgiler keşf edilir.[1] Şair, yeniden heves getirmeyeceği için sırları açığa çıkarmanın gereği olmadığını düşünmektedir:

Kime keşf eyleyelim esrārı
Bā'iṯ-i şevḳ olacaḳ elzemi yoḳ
79/5

Gönül, olgun bir mürşit gibi gizli tutulan sırdır. Sırrını söyler ama onun aslını söylemez:

Söyler ammā söylemez esrārını keşf eylemez
Mürşid-i kāmil gibi rāz-ı nihānīdir göñül
84/3

Şair perişan bir hâlde olduğunu, bu hâlini açığa çıkarıp diğer varlıklardan yardım istemeyeceğini ifade etmektedir:

Ḥālimi keşf eylesem maḥlūḳdan olmaz bu meded
Ben ki aḥvālim dimem ġayrı perīşān olmuşum
86/2

115.Kitap

Allah'ın ezeldeki hükümleri, gerçekleşmiş ve gerçekleşecek olan olayları ezelde bilmesidir.[2] Şair, kudret eliyle yazılan kitabın hikmetlerle dolu olduğunu ifade eder:

Kitāb-ı ḥüsn-i dilber nüsḫa-yı kübrā-yı ḳudretdir
Yazılmış dest-i ḳudret ile zīrā ders-i ḥikmetdir
41/1

[1] Cebecioğlu, age., s.282.

[2] Cebecioğlu, age., s.290.

116.Kudret

Varlık, güç, güçlü olma anlamlarına gelir. Allah'ın sıfatlarının yeryüzünde bulunan bütün mahlûkat üzerinde görünür hâle gelmesidir.[1] Şair, Allah, "Kudret" isminin kaynağıdır, hikmetlerin sırrıdır. Sabırlı omayan bu sırra eremez, der.

Muvaffaḳ olmayan ṣabra teselli̇̄ rütbesin bulmaz
Medārı ism-i Ḳudret'dir o bir esrār-ı ḥikmetdir

32/4

117.Kudsi

Mukaddes, kutsal, temiz, arınmış anlamlarına gelir. Allah dostlarının kalplerinin Allah'ın tecellîlerine açık olması, temiz olması olarak kullanılır.[2] Şair, aşağıdaki beyitte sözlerinin ilâhî olduğunu, Allah'ın tecellîlerinin velîlerin kalbine geldiğini ifade etmektedir:

Rūh-ı ḳudsi̇̄ ḫidmeti mi'rāc ider ḳudsi̇̄lere
Bu Şeri̇̄füñ nuṭḳı kudsi̇̄dir sözine ṭut ḳulaḫ

18/5

118.Kul

Bir kimsenin emirlerini yerine getiren kişidir. Allah insanları kendisine kulluk etsinler diye yaratmıştır. Allah'a köle olan, yani kul, olan kişi başka şeylerden uzaklaşır. "Kulluk kemerini bağlamak" deyimi, bir dergâha bağlanarak Allah yolunda yürümeye niyet etmektir. "Bende olmak" ise kulu doğru yola iletecek bir mürşide bağlanmak anlamındadır.[3] Şair, Allah'tan başka şeyleri bırakıp Allah'a kul olmak istemektedir:

Göñül gel Ḥaḳḳa kul ol ġayrı fikr-i mā-si̇̄vādan geç
Tevekkül bendini muḥkem ḳılup cümle 'anādān geç

[1] Cebecioğlu, age., s.291.
[2] Cebecioğlu, age., s.292.

[3] Cebecioğlu, age, s.293.

15/1

Şair, Allah'a kul olduğunu, Allah'tan çok karşılık beklediğini, Allah'ın huzurunda ferahlığa kavuşmak istediğini ifade etmektedir:

Şerīfā seniñ ḳuluñdır senden umar çoḳ kerem
Makbūl ola dergeh[üñ]de idesin dāʾim feraḥ

16/5

Şair, şeyhi Abdulkadir'e gönülden bağlanırsa onun ruhaniyetinin kendisine rehber olacağını ve fetih kapılarınını açılacağını ifade etmektedir:

Bende ol sulṭān ʻAbduʾl-ḳādir'e ez-cān [u] dil
Ola rūḥāniyyeti rehber saña feṭḥ ola bāb

5/3

119.Kurb, Kurban

Kurb: Yakın olma anlamına gelen bu kelime tasavvufta Allah'a yakın olma, Allah'a verilen sözde durma, kalbin Allah'a yakınlığı anlamındadır.[1] Şair, "Ey Derviş! Tarikat Allah'a yakın olmaktır, şeriat ise Kur'an nurudur, onu ara bul." demektedir:

Şerīʻat nūr-ı Ḳurʻān'dır bilürsin bunı ey dervīş
Ṭarīḳat ḳurb-ı Raḥmān'dır ara bul yolunu dervīş

67/1

Kurban: İslam'ın ibadetlerinden biridir. Bir hayvanın Allah rızası için kesilmesi demektir. Hz. İbrahim, yaşlılık döneminde Allah'a bir çocuğu olması için dua etmiştir ve bu duası üzerine Hz. İsmail doğmuştur. Hz. İsmail, yaşı çok küçükken babası tarafından Haram bölgesine bırakılmıştır. Hz.İsmail belli bir yaşa gelince babası tarafından Allah'a kurban edilmek istenmiştir.[2] Bunun üzerine Allah tarafından bir koç gönderilmiş ve kurban olarak onu kesmesi emredilmiştir. Kurban kelimesi, tasavvufta kulun Allah rızası için kendinden geçmesi, kendini feda etmesi anlamına gelir. Şair, dergâha gelenlerin canlarını kurban etmeye hazır olduğunu söylemektedir:

[1] Cebecioğlu, age., s.294.
[2] Mustafa İsmet Uzun, Ömer Faruk Harman, *"İsmâil",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.23, İstanbul, 2001,s.80-82.

Gelenler ṭoġrı meydāna
Virirler cānı ḳurbāna
Aṭılmaz bunda yabana
Ṣalā yā hū edībāna

115/5

Şair, Allah sevgisiyle yananların ârifler ve âşıklar meydanının, kurbanı olduğunu ifade etmektedir:

Bu Şerīf her dem maḥabbet ṭālibānuñ bir eri
ʻĀrifān u ʻāşıḳān meydānınuñ ḳurbānıyuz

58/5

120.Kutb

Kutb, değirmen taşının ortasında bulunan, onun ekseninde taşın döndüğü kısımdır. Bu anlamıyla insanların doğru yolu bulması için pusula görevi yapan, onlara önderlik eden büyük zatlara bu isim verilir.[1] Şair, aşağıdaki bentte şeyhi İsmail-i Rûmi'nin insanlara yol gösteren bir evliya olduğunu belirtmektedir:

Mürşid-i kāmil mükemmel sālikānuñ reh-beri
Ġavṯ-ı aʻẓam ḳuṭb-i ekrem bu ṭarīḳüñ de eri
Ser-firāzı ʻaṣrınuñ mümtāzı şeyḫ-i ekberi
Fil-ḥaḳīḳa bī-muʻādil ol kerāmet maṣdarı
Şeyḫim İsmāʻil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/1

121.Lisân, Zebân

[1] Cebecioğlu, age., s.295.

Konuşulan dil anlamındadır. Allah'ın hakîkatlerini bize ulaştıran ilim dilidir. İlim lisânı kâldir, onu gerçeğe döndüren ise hâldir.[1] Aşağıdaki beyitte bu ifade açıklanmaktadır:

Lisān-ı mürşidüñ ṣoḥbetine ir var işe sıdḳın
Eger maṭlūb ise bilmek zebānı ehl-i ḥāl üzre
31/3

Şair, "yâ hû" zikrini sürekli söylediğini, Allah'ın bu ismiyle kalbinin aydınlandığını ifade etmektedir:

Münevverdir benim ḳalbim bu esmā-yı İlāhīden
Dem-ā-dem na'ra-yı yā hū daḫı vird-i zebānımdır
51/2

Bu makamın kaynağı hâl ehlidir. Kendisi dilsizdir ama aşkın sırları hilesiz olarak orada anlatılır:

Bī-zebāndır söylenir esrār-ı 'ışḳ-ı bī-riyā
Bu maḳāmātuñ Şerīfā 'ayn-ı ehl-i ḥāl olur
53/4

122.Mahv ve İsbat

Mahv: Bir şeyin varlığının ortadan kaldırılmasıdır. Cezbe hâlindeyken kişinin varlıktan uzaklaşıp sadece kalben var olmasıdır.[2] Şair, aşk ateşinin her gece ve gündüz sinesini yaktığını, aşk ateşinden dolayı varlığını yok ettiğini ifade etmektedir:

İsbat: Bir şeyin varlığını devamlı kılmak, yerinde bırakmak anlamına gelir. Allah'ın kâinatta bazı varlık ve kuralları silip bazılarını geçerli tutması demektir. Müridin her şart ve durumda Allah'ın iradesine teslimiyetidir.[3]

Āteş-i 'ışḳ sīnemi yaḳmaḳdadır her rūz [u] şeb

[1] Cebecioğlu, age., s.310.

[2] Cebecioğlu, age., s.316.
[3] Cebecioğlu, age., s.246.

Varımı maḥv eyledi sūzān idüp bil-cümle hep

6/1

Şair, tevhit halkasında vücut varlığını yok ettiğini söyler:

Vücūduñ maḥv ider dervīş Şerīfā'nuñ ḥayāt-efzā
Olur cezbeyle esrārı beraber ḥalḳa-yı tevḥid

19/5

123.Makam

Durulan, durulacak yer anlamına gelir. Allah dostlarının kabirlerinin veya hayatta iken geçtiği, hatırasını bıraktıkları yere de makam denir. Kabri başka bir yerde olan bir velînin hatırasının olduğu yere de makamı yapılır.[1] Şair, aşağıdaki bentte şeyhi İsmail-i Rumi'nin farklı yerlerde makamının olduğunu söyler:

Bī-riya sa'y-i belī' itdi bu işler de tamām
Yapdı tekmīl eyledi iḫlāṣile bunca maḳām
Hep kerāmetle tamām oldı maḳāma ihtimām
Ḥamdü-lillāh ḫāṣıl oldı bī-riyā neyle merām
Şeyḫim İsmā'il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/4

Şair, gavsının kendisini hakikat makamına ulaştırdığını ifade eder:

Kim ki bu vaṣl-ı ḥaḳīḳat şehrine bula maḳām
Bu Şerīfā maḥremüñ ol şeh de anı itdi ġavṣ

14/5

Şair, Kâdirî makamının kökünün iyilik nuru olduğunu ve sadık âşıkların orada şenlendirildiğini ifade etmektedir:

'Āşıḳ-ı ṣādıḳlaruñ ma'mūr olur eṭvār ile

[1] Cebecioğlu, age., s.317.

Menşe-i nūr-ı ‘ināyetdir maḳām-ı Ḳādirī

121/4

124.Marifet

Allah’ı bilme tanıma anlamına gelir. Tasavvufta dört kademe vardır. Bunlar: şeriat, tarikat, hakikat, marifettir. Allah’ı bulmak için yola çıkanların bu aşamalardan geçmesi gerekir ve bu aşamalar birbiririnin devamıdır. Yani en baştaki aşamadan geçmeden en sondakine ulaşılamaz. Bunların en son mertebesi ise marifettir. Marifet aşamasında kişinin kalbine sırlar gelir ve kişi bu sırlardan bahseder.[1]

Şaire göre sofu, marifet sırrını bilmez, onu ancak vahdet ile bir olanlar bilir:

Bilür mi ben de bilmem mā‘rifet esrārını zāhid

Geçüp ḫodbīnden vaḥdet ile yeksān olandan ṣor

33/3

Marifet ancak Allah’ı anmakla ve çalışıp çabalamakla elde edilir:

Merd-i meydān-ı rıżā oldı Şerīfā bendene

Ma‘rifet kesb[i] hele sa‘yile ġayretde olur

43/5

İnsanlar marifetten haberdar olmasa da sâlik, hakîkat terazisinde yanlış bir hareket yapmaz:

Metā‘-ı ma‘rifetden bī-ḫaberdir olsa da ‘ālem

Terāzū-yı ḥaḳīḳatde o sālik kem-‘ayār olmaz

55/4

Şair, dünyanın derdinden uzaklaştığını, marifet cevherini bulmak yolundakilerle arkadaş olduğunu ifade etmektedir:

Geçenlerle geçüp āzāde olduḳ ḳayd-ı ‘ālemde

[1] Cebecioğlu, age., s.318.

Sebük-bārı ṭarīḳ-i ma‘rifet kān-ı vefāyuz biz

56/4

Şair marifetle ilgili olarak şöyle söylemektedir: “Ey derviş! Hakîkat yüce bir bir makamdır, Allah’ın sırrıdır, marifetin kaynağıdır, onu ara bul” :

Ḥaḳīḳat sırr-ı Sübḥān’dır ki sevḳü’l-ma‘rifetdir bul

Ḳatı ulu şeḥirdir ol ara bul sende ey dervīş

67/3

125.Mâsivâ, Sivâ, Kesret

Allah’tan başka her şey mâsivâdır. Bir bakıma mâsivâ, kişinin Allah’a ulaşmasında araya girerek onu engelleyen her şeydir. Allah’a ulaşmak için insanın kalbinde yalnızca Allah olmalıdır. İnsanın gönlünde Allah’tan başka ne varsa hepsi mâsivâdır. Mâsivâ, şairin gönlünde yer edindiği için, şair gönlünün temiz olmadığını belirtir:

Mā-sivā ḥubbı dil-i ṣāfa kudūret virdi

O cihetle bu gönül āyine-i ṣāf degil

83/2

Kalpteki mâsivâ aşk ateşi ile yakılır, Allah dostlarıyla birlikte kalp Allah derse, Allah’a kavuşulur:

‘Işḳ ile gel mā-sivāyı biz yaḳalım oda kim

Vech-i dostı ‘āşıḳāne görelim yā hū diyü

107/2

Şair, Kâdirîlik tarikatına mensup olduğunu ve bu tarikatta sivâya -başka şeylere- önem vermediğini, mâsivâdan uzak olduğunu ifade eder:

Çekmezüz ḳayd-ı sivāyı māsivādan ‘āriyüz

Tārik-i her dü-sezāyuz Ḳādīri’yüz Ḳādirī

118/2

Hz. Muhammed’in yaratılışı, yeryüzündeki diğer tüm varlıklarların yani mâsivânın yaratılmasına sebep olmuştur.

"Ḥaḳīḳat 'āleminde *cümleye raḥmet Muḥammed'dir*

Ẓuhūrı mā-sivāya bā'iṯ-i ḫilḳat Muḥammed'dir

48/1

Şair, daima kesretten uzaklaşıp Allah'a kavuşmayı dileyerek yaşamaktadır:

Cibāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'dan niyāzım dā'imā vuṣlat

Çeküp kesretden ez-dil el murādım bī-riyā 'uzlet

13/1

Şair, köşesine çekilip başka kesretlerin ortaya çıkmasına sebep olacak kesretleri olmadığını ifade eder:

Çekildim kūşe-i vīrāneye āḫir zamān oldı

Şerīfā bā'iṯ-i kesret olur [bir] kesretim yoḳdur

26/5

Şair kimi zaman vahdet ile rahat eder, kimi zaman ise hesapta olmayan şeylerle kesrete dalar ve kendini sıkıntıda bulur:

Gāh vaḥdetde bulup kendüyi rāḥat eyler

Gāh kesretde ẓuhūrāt ile miḫnetde olur

40/2

126. Medet

İmdat ve inayet dilemek anlamına gelir. Allah'ın velî kullarından istenen inayettir. Şair, şeyhi Abdulkadir'den medet dilemektedir:

Didi Şerīfā meded himmetidi[r] mu'ammed

Bendeye oldı sened şāl[ı] 'Abdü'l-ḳādir'in

97/6

Şair, perişan bir hâle düştüğünü, bu durumunu kimseye söylemeyeceğini çünkü onlardan bir yardım alamayacağını söylemektedir:

Ḥālimi keşf eylesem maḥlūḳdan olmaz bu meded
Ben ki aḥvālim dimem ġayrı perīşān olmuşum
86/2

Şair, Allah'ın celâl sıfatı olsa da yardımın yine Allah'tan geleceğine inanmaktadır ve Allah'tan medet ummaktadır:

Şerīfā'ya meded senden Kerīm ü ez-Kerīm sensin
Celālüñ olsa da hem-dem 'ināyetler Cemāl üzre
31/5

127.Mert

Yiğit, adam, erkek anlamına gelir. Merdân-ı Hûda, Allah'ın adamları, merd-i mutlak ise olgunluğa ermiş olan kişi demektir.[1] Şair, Allah'ın feyzinin kendisini mutlu ettiğini, bu nedenle Allah'ı anan br adam olması gerektiğini düünmektedir:

Bu Şerīfā bende[yi] feyż-i ṣafā ma'mūr ide
Sen daḫı ma'mūr iseñ mürde dili iḥyāda ol
82/7

Şair, Hz.Peygamberin ayrılığını çeken garip bir adam olduğunu, peygamberin yüzünü görmek için bülbül gibi inlediğini söyler:

Cemālüñ gülşeninde 'andelībim yā Resūl'allah
Firāḳuñ çekmede merd-i ġarībim yā Resūl'allah
112/1

128.Mertebe

Derece, makam, rütbe anlamlarına gelir. Tasavvufta altı mertebe vardır. Bunlar: "zat-ı ehadiyyet, ilâhî hazret, vahidiyyet, bilici nefisler, mülk âlemi ve toplayıcı kevn mertebesidir." Bunlardan biri Allah'a aittir, diğerleri ise Allah'ın yansıdığı, zuhur ettiği

[1] Cebecioğlu, age., s.329.

mertebelerdir.[1] Şair, rütbe için bir yeteneği olmadığını, hüzünlü gönlünün mertebeyle mutlu olmasını istemektedir:

Yoḳdur isti‘dādım ‘ālemde Şerīfā rütbeye
Mertebeyle bu dil-i maḥzūnumu şād isterim
88/5

Şair, bir mertebe ilerlediğini fakat amacına ulaşamadığnı, insanlara bu amacı anlatmaktan bıkıp onu aramaya çıktığını söylemektedir:

Bir mertebe sa‘y itdüñ ele girmedi maḳṣūd
Taḥṣīle düşüp ḫalḳ ile ġavġādan uṣandım
90/4

129.Mest, Mestâne, Sâki

Mest, Mestâne: Şarabın etkisiyle sarhoş olan kimse için kullanılan tabirdir. Tasavvufta Allah aşkından yanıp tutuşan gönülleri ifade eder.

Şair, aşkın çılgınlık derecesinde delisiyim, aşk şarabının yalansız bir sarhoşuyum, der:

Cünūn-ı feyż-i ‘ışḳuñ dāʾimā dīvānesiyim ben
Şarāb-ı cām-ı şevḳüñ bī-riyā mestānesiyim ben
91/1

İlâhî aşkın şarabıyla şairin gönlü neşeyle dolmuştur, şair aşk sarhoşu olmuştur.

Mey-i ‘ışḳ-ı İlāhīden bu göñlüm feyż-āb oldı
Olup mestāne şevḳüñle derūnum neşeʾe-yāb oldı
125/1

[1] Cebecioğlu, age., s.329.

Sâki: Meyhânede içki dağıtan kişiye denir. Tasavvufta, Allah aşkını sunan pîre sâki denir.

Şair, bâkî olan şarap sunucunun elinden, Allah'tan, dolu bir kadehle şarap içmek istemektedir, keyfî istekleri olanlar o meyhaneyi bilmez:

Sāḳi-i bāḳī elinden bir ṭolu cām iç Şerīf
'Ārıż-ı keyfī olanlar bilmez ol mey-ḫāneyi

131/5

130.Meşrep, Mezhep

Mezhep: Gidilecek yol anlamına gelip İslamiyet'te bazı imamların önderliğinde, onların anlayışına göre dini yaşamaktır. İnancı olmayan kişilere mezhepsiz denir.

Meşrep: Kişinin sahip olduğu, kendine has davranış biçimine meşrep denir. Kişi mezhebini seçebilir, bu nedenle mezhepten bahsedilebilir. Fakat meşrep seçilemez, doğuştan gelen bir özelliktir. Bu nedenle meşrep konusu açılmaz.

Şair, kendi cinsinden olanlarla dostluk etmek istediğini, mezhepsiz olan kişiliğinin yabancıları kabul etmeyeceğini ifade etmektedir:

Cins ma'al-cinsümle ülfetdir murādım ġayrı yoḳ
İstemez bī-mezheb olan meşrebim yābāneyi

131/4

Marifete ulaşanlar dert çekmezler, Allah'tan başkasını önemsemeyenler sultan olurlar:

Ma'rifetle kām-yāb olan elem çekmez hele
Lā'übālī meşrebi 'irfān olan sulṭān olur

49/4

Bazı insanlar dünyanın aldatıcılığına kandı, hayvan gibi düşünme yetisi olmayanlar diğer dünyayı idrak edemez:

Kimisi āline aldandı fenā dünyānuñ
Añlamaz mı ötesin meşreb-i ḥayvān ancaḳ

77/5

131.Mevt

Ruhun bedenden çıkıp, canlılığın yitirilmesi, ölüm anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de "Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz."[1] ayetiyle tüm canlıların ölümü yaşayacağı bildirilmiştir. Tasavvufta ölüm, nefsin isteklerinin öldürülerek kalbin hakîkate ermesini sağlamaktır. Şair, kendisinde tembellik olduğunu, her an ölümün geleceğini, ölüm geldiğinde ne yapacağını düşünmektedir:

Mevt irer elbet
Sā'at bu sā'at
Bende beṭālet
Ḥālim nic'olur

28/5

132.Meydan

Etrafı çevrili, üstü açık geniş yer anlamına gelir. Tasavvufta yeryüzü anlamında kullanılır. Muhabbet meydanında ve tüm sevgilerde Allah'ın sıfatları vardır.

Bu meydān-ı maḥabbetde
Ṣalā yā hū edîbāna
Olan cümle meveddetde
Ṣalā yā hū edîbāna

115/1

133. Mey-hâne, Kadeh, Cam

Mey-hâne: Şarap içilen yer anlamına gelen bu kelime, tasavvufta kulun Allah'ı bulmak için başvurduğu tekke, dergâh anlamında kullanılır.

[1]Hayrettin Karaman vd, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, TDV Yayınları, Ankara 2009, Ankebût 29/57, s.402.

Şair, gönül meyhanesinden aşk şarabını içip ârif olduğunu söyler:

İçüp meyḫāne-i dilden mey-i ‘ışḳı olup āgāh
Vücūdum mülkine şāhım oluben ‘ārif-i billāh

113/1

Şair, şarabı devam ettiren şâha önceden mest olduğunu, farkına varmadan iyileşmeyecek bir dert ile o şarabın sunulduğu bir yer haline geldiğini ifade etmektedir:

Mest idik evvel şarāb-ı lā-yezālīden şehā
Bir ayılmaz derd ile meyḫāne olduḳ bilmedik

80/4

Kadeh, Cam, Sahbâ: Şarap sunulan bardak, kadeh anlamlarına gelir. Tasavvufta Allah aşkıyla ruhun kendinden geçmesidir, cezbe hâlidir. Allah dostunun kalbi için bu ifade kullanılır.

Allah aşkından bir kadeh içmemiş olan, Allah'ın ortaya çıkan sıfatlarının mükemmelliğini göremez ve kendini eksik görür.

Görmemiş ‘ışḳ-ı maḥabbet cür‘asından bir ḳadeḥ
Ẓāhiren ‘ilminde nāḳıṣ kendini insān arar

25/2

Şair, ezel bezminden bu yana Allah aşkına susamış olduğunu, onun bu susuzluğunu sadece Allah aşkının gidereceğini söylemektedir:

Teşneyim ben tā ezel feyż-i maḥabbet cāmına
Nesne yoḳdur ḳanduran cān ḳandırur ‘ışḳuñ beni

136/3

Şair, aşk şarabıyla gönlünü şenlendirdikten beri, kadehten gerçek bir mutluluk duyar:

Göñül meyḫānesin ma‘mūr idelden bāde-i ‘ışḳı
Ḥaḳīḳat neşʾe-yāb oldı ṣafā-yı şevḳ-ı ṣaḥbādan

94/2

134.Meyl

Farkında olmadan her şeyin aslına dönmesi demektir. Yeryüzündeki her şey özüne döner. Topraktan yaratılan insanın toprağa, maddelerin özüne dönmesidir.[1] Bazen şair, mutluluğa meyleder. Hilesiz bir şekilde herkesten uzaklaşarak şen bir hâle bürünür:

Gāh olur meyl-i Şerīfā'da ṣafālar görinü[r]
Bī-riyā 'uzlet ile şevk-i ṭabī'atde olur

40/6

Şair, gönlünün dünyanın geçiciliğine meyletmemesini, onun geleceğine kanmamasını söylemektedir:

Aldanma fenā mülkiniñ 'āline gönlüm
Meyl eyleme bir vechile iḳbāline gönlüm

85/1

Zaman zaman mecazî semte meyletmek gerekir, böyle olursa onun sonucu vuslat olur:

Cā-be-cā semt-i mecāza meyl ider bil-iḳtiżā
Fi'l-ḥaḳīḳa meyl-i vuṣlatdan olur ser-māyesi

133/3

135.Mizân

Ölçme aracı olan terazi anlamında olan bu kelime tasavvufta insanın doğruyu fark edip yanlıştan ayrılmasını sağlayan şeylerdir.[2] Şaire göre mizân, olgun insanın gönlüdür, Allah'ın insandaki yansımasıdır:

Kāmilüñ gönli evidir beyt-i ẓāhirdir mizān
Veche bāḳīyüz beḳāda keṣretinde ḳāniyüz

58/2

[1] Cebecioğlu, age., s.336.

[2] Cebecioğlu, age., s.339.

136.Muhabbet

Gönülden sevgi ve bağlılık anlamına gelir. Tasavvufta her şeyden vazgeçme, Allah için kendisinin sahip olduğu her şeyi feda etme anlamına gelir. Şair, bülbülün muhabbetin gül bahçesinde papağan gibi ötmeye başladığını ifade eder:

Sezā-yı ‘ışḳ olaldan feyż [ü] himmetle zamān söyler
Maḥabbet gülşeninde bülbül [ü] ṭūṭī lisān söyler
35/1

137.Mülk

Bir kimseye ait olan şeylerdir. Maddesel olan varlıkların tümüdür. Allah, bu mülkün sahibidir, Mâlikü’l-Mülk’tür. Şair dedenin fani dünyanın derdini bilmezlikten geldiğini, gönül tahtının istediklerini yerine getirdiğini ifade eder:

Mülk-i fāninüñ ġamın bilmezlenür sulṭān dede
Taḫt-ı dil ḥükminüñ icrāsındadır bürhān dede
21/1

Şair, aşkın sultanının gönül mülküne geldiğini, dert ile ulaşacağı yere ve amacına ulaştığını ifade etmektedir:

Şimdi dil mülkine ḳondı bir ‘aceb sulṭān-ı ‘ışḳ
Menzil-i maḳṣūd[ı] buldı derd ile pinḥān-ı ‘ışḳ
78/1

Şair, gönül meyhanesinden aşk şarabını içip vücudun varlığına vâkıf olmuştur:

İçüp meyḫāne-i dilden mey-i ‘ışḳı olup āgāh
Vücūdum mülkine şāhım oluben ‘ārif-i billāh
113/1

138.Mürüvvet

İyilik yapmak, insanlığa uygun olan şeyleri yapmak, insanlara faydalı olmak anlamlarına gelir. Velîlerin insanlara yaptığı iyilikler bu isimle anılır.[1] Şair, Kâdirîlik tarîkatına girdikten sonra kendisinin olgunluğa ererek şereflendiğini, Kâdirîlik makamının yemininin insanlara iyilik etmek olduğunu ifade etmektedir:

Bu Şerīfā Ḳādirī oldı şeref-yāb-ı kemāl
Hem-demi yümn-i mürüvvetdir maḳām-ı Ḳādirī

121/8

139.Nâm

İsim, lakap, ün, şan, şöhret anlamlarına gelir. Tasavvufta insanla Allah arasına giren engellere denir. Kalpte yer alan ve Allah'ın tecellîlerine yer bırakmayan dünyevî şeylerdir.[2] Şair, aşağıdaki beyitte tahsilini yalansız olarak aldığını ve tevekkülde şanlı bir gönlü olduğunu söyleyerek Allah'a hamd etmektedir:

Ḥamdü lillah oldı dil bāb-ı tevekkülde be-nām
Bendeñiz taḥṣīl-i ders-i bī-riyā olsam gerek

81/3

140.Nazar

Bakmak anlamına gelen bu kelime tasavvufî olarak şeyhin sâliğe kalben bakışıdır. Bu bakış, ilâhî tecellîleri sâliğe ulaştırır. Mevlevîlerde nazar müritlerin karşılıklı geçip bakışması ile olur. Nazar değmesi, zarar veren bir anlama sahipken tasavvufta faydalı bir ifadedir. Çünkü şeyhin müride bakışı onu kısa sürede yetiştirir. Yine nazar etmek de aynı şekilde olumlu bir bakış anlamına gelir.[3] Şair, sözlerindeki anlama dikkatle bakılırsa her harfin bir ders vereceğini söylemektedir:

[1] Cebecioğlu, age., s.351.

[2] Cebecioğlu, age., s.357.
[3] Cebecioğlu, age., s.360.

Ḥaḳīḳat üzre diñlersen olur her ḥarf[i] bir ‘ibret
Naẓar eyle bu ma‘nāya bu dem nuṭḳ-ı Şerīfā’dan
95/5

141.Nefes

Soluk, soluma, bolluk gibi anlamları vardır.Allah’tan gelen güzel duygular sayesinde ruhun rahatlık hissetmesidir.[1] Şair, şeyhi Abdulkadir’in nefesiyle rahatladıklarını belirtir:

Pīrimiz sulṭān ‘Abdü‘l-ḳādir’üñ her demde biz
Māye-endāz-ı şeref ṣāḥib-nefes iḥyāsıyuz
64/4

Şair, Allah’ın ruhundan bir nefes alarak ondan ders çıkarması gerektiğini ve bunun çok değerli, inci gibi saklanması gereken bir şey olduğunu söyler:

Ṭut sözüm cānuñ gibi ṣaḳla bunı incü gibi
Rūḥ-ı ḳudsīden sebaḳ Şerīfā’dan al bir nefes
66/5

Allah, her nefeste şaire bir teceellî ve tesellî verdiğini söyler:

Her nefesde bir tecellī ẕātıma ider ṭulū‘
Her dem-ā-dem çoḳ tesellī göñlüme ider ṭulū‘
72/1

142.Nefs

Allah tarafından insanlara verilen ilâhi ben olarak bilinen, kendisine ait iradesi olan, insanı daha çok kötü isteklere yönlendiren bir ruhtur.[2] Şair, aşağıdaki beyitlerde nefsin

[1] Cebecioğlu, age., s.361.
[2] Cebecioğlu, age., s.363.

isteklerine uyup, Allah'a yönelmekten uzaklaştığı için sonu hakkında endişelenmektedir:

Nefsime uydum
Çoḳ günāh itdim
Mücrim ḳul oldum
Ḥālim nic'olur

28/6

Mekr-i nefsüñ ḥīlesinden dāʾimā ġāfil mebāş
Geç yüri aldanma bunlar ile ṭoġrı rāhı gör

29/3

Hevā-yı nefse uymaḳdan göñül ḥayfā uṣanmazsın
Bu rütbe irtikāb itdüñ maʿāṣīden uṣanmazsın

96/1

Ḥayāt-ı cāvidānidir saña her demde ẕikr'ullah
Hevā-yı nefsile mezmūm olan icrāyı n'eylersin

101/4

Hevā-yı nefsine uyduñ ne uṣanduñ vü ne duyduñ
Esīr-i mübtelā olduñ bu işlerden uṣanmazsın

103/2

Nefs-i emmare, nefs-i kudsiyye, nefs-i kâmile, nefs-i levvâme, nefs-i mardıyye, nefs-i mutmainne, nefs-i mulhime, nefs-i natıka, nefs-i râdıye, nefs-i rahmanî, nefs-i sâfiyye olmak üzere on bir tane nefs bulunur. Bunların her birinin farklı özelliği vardır.[1]

Nefs-i Emmâre: Bu nefs, insana emir verici özelliktedir. İnsana yaptırmak istediği şeyler aşağılık, bedenî şehvetletlerdir. Nefs-i emmâre kötü davranışların kaynağıdır.

[1] Cebecioğlu , age., s.364.

Şair, Allah'ın gazabına inanmadan boş boş gezdiğini ve nefs-i emmârenin dostu olduğunu söylemektedir:

Enīsüñ nefs-i emmāre hele fikriyle bir pāre
Gezersin böyle āvāre ġazābına inanmazsın

96/2

143.Neseb

Sülale, şecere, atalar zinciri demektir. Tasavvufta müridin bağlı olduğu yolun liderinin kalbî olarak ait olduğu soyu bilmesi ve bu soyu kendi soyu kabul ederek onu ezbere bilmesidir.[1] Aşağıdaki beyitte şair, şeyhi Abdulkadir'in seyyid soyundan olduğunu, bu silsilenin tamamının yüksek bir asaletinin olduğunu, o yolun kölesinin bile hiç sıkıntı çekmeyeceğini ifade etmektedir:

Seyyid-i vālā-neseb
Ol gül-i ālī-ḥaseb
Bendesi çekmez te'ab
Sulṭān 'Abdü'l-ḳādir'in

98/3

Şair, Allah yolunda övünmeye ve gurura yer yoktur, sakın boşu boşuna atalarınla övünme, der:

Bu ṭarīḳ-i Ḥaḳ'da olmaz iftiḫār ile ġurūr
İtme bī-hūde ṣaḳın bu yolda da'vā-yı neseb

6/3

144.Neş'e

[1] Cebecioğlu, age., s.368.

Eğlence, mest olmak anlamına gelir. Tasavvufta Allah yolunu tutan Allah dostlarının kişiliği, beğenileri, mizacı bu kelime ile karşılanır.[1] Şair, şeyhinin gül bahçesinde bülbül olup müritlerini kavuşmanın neşesine ortak olmaları için çağırdığını söyler:

Bāġ-ı gülşenden alınmış būy-ı vuṣlat neṣʾesi
Gülsitānda bülbül olmuş çaġırur seyrān dede

21/4

145.Niyaz

Bir hacet için dua etmek, istemek, yakarmak anlamına gelir. Tarîkatlerde, müridin mürşidinin huzuruna çıkması, elini öpmesi, ondan yardım istemesi niyaz olarak değerlendirilir.[2]

Kişi, bazı zamanlar ah ederek inleyerek duaya başlar. Bazen de duadan, yalvarmadan uzaklaşır, dünya kalabalığına karışır:

Vaḳt olur āh [u] enīn ile niyāza başlar
Vaḳt olur fikr[i] diger-gūnda kesretde olur

40/4

Şair, aşkın kıblesine dönüp yalvarmıştır, şaire tavaf etmesini söylemişlerdir:

Ḳıble-i ʻışḳa yöñeldim anda itdim ben niyāz
Didiler kim Şerīfā sen ādem isen ḳıl ṭavāf

74/5

Şair, coşkuyla Allah'a dua etmeliyiz çünkü Allah, bir ummandır, bir damla su ummanda bulunur der:

Cūşa gel ʻışḳile Ḥaḳ'dan eyle ʻirfānı niyāz
Ḳaṭre-i ʻummāndan iste dāʾimā ʻummāna baḳ

76/3

[1] Cebecioğlu, age., s.368.
[2] Cebecioğlu, age., s.373.

Şair, duasının şeyhinin himmetiyle dergâhta gerçekleşmesini, tüm dualaran kabul olmasını, fetih kapılarının açılmasını dilemektedir:

Niyāzım feyż-i himmetle ola maḳbūl-i dergāhı
Du'ālar da ḳabūl olsun hemīşe fetḥ-i bāb olsun

104/4

146.Niyet

Kalbin bir şeye yönelmesi anlamına gelir. Dinî bir emri yerine getirmek niyet temeline dayanır. Hz. Muhammed (S.A.V.) niyetin amelden daha makbul olduğunu, "Ameller niyetlere göredir." hadis-i şerifiyle ifade etmiştir. Pek çok âlim, İslâm dininin üçte birinin, bir kısmı da dörtte birinin bu hadis-i şerife denk olduğu görüşünü kabul eder. Bu hadisten hareketle kulun dinî bir emri yerine getirmesinin değil, o emri yerine getirmeye niyet etmesinin daha değerli olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Niyet kalpten yapıldığı için ona herhangi bir ikilik girmez fakat uygulama esnasında ikilik karışabilir.[1]

Mürşid-i kāmil rıżāsı reh-nümāsıdır anuñ
Sālikin iḫlāṣ-ı niyyetden olur ser-māyesi

133/4

147.Nokta

Harflerin durak işaretidir. Tasavvufta ise nokta, harflerin başlangıcı ve bitişidir. Yani tüm harfler noktaların bir araya gelmesiyle oluşur. Bu da yeryüzündeki varlıkların Allah'ın sıfatlarına ait birer nokta olması anlamına gelir.[2] Aşağıdaki beyite göre, "Kendini bilen Rabbini bilir." hadis-i şerifi, insanların Allah'ın yeryüzündeki birer noktası olduğunu gösterir :

Men 'arefden feyż-yāb olmaḳ ümīdinden olup
Noḳṭa-yı serbestimüñ ḥalline imdād isterim

[1] Nuri Tuğlu, *"Niyet Amel İlişkisi Bağlamında 'Ameller Niyetlere Göredir' Hadisi Üzerine Bir Yorum Denemesi"*, **Marife**, Yaz 2012, s.11.
[2] Cebecioğlu, age., s.375.

88/2

148.Nur

Allah'ın isimlerinden olup tam ve kusursuz olarak her şeyi ortaya çıkaran anlamındadır. Şair, "Lâ ilâhe illallah" sözü, değerli bir sözdür, iman ehlinin sözüdür ve özü nur olur, der:

Ehl-i imānuñ sözi
Nur olur anuñ özi
Aġardır dāʾim yüzi
Lā ilāhe illāʾllah

114/2

149.Nutuk

Konuşma, söyleyiş, söyleme yetkisi anlamına gelir. Tasavvufta mürşidin saliğe yaptığı öğretici, doğru yolu gösteren, rehberlik eden konuşmalarına nutuk adı verilir.[1] Aşağıdaki bentte şair, şeyhi İsmail-i Rumi'nin sözlerinin Allah'ın izniyle ona ulaştığını, bu durumun şeyhin sırlarına delil olduğunu söylemektedir:

Aña iḫsān-ı kerāmet eylemişdi ẕüʾl-cemāl
Her ne nuṭḳ itse bi-iznʾillāh olur aña viṣāl
İşte ez-cümle delīl olmaz mı bu esrār-ı ḥāl
Kim ola nuṭḳa iṣābet eylese zīb-i maḳāl
Şeyḫim İsmāʿil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/3

Şair, hizmet etmenin kutsal olduğunu, sözünün Allah tarafından gönderildiğini, bu nedenle müritlerin onu dikkatle dinlemesi gerektiğini söylemektedir:

Rūh-ı ḳudsī ḫidmeti miʿrāc ider ḳudsīlere
Bu Şerīfüñ nuṭḳı kudsīdir sözine ṭut ḳulaḫ

[1] Cebecioğlu, age., s.377.

18/5

Şair, ârif olanların isteklerine ulaşmayı ümit etmediğini söyler, âriflerin zamanı gelince de bundan şikâyet etmemelerini ister:

Olanlar ‘ārif-i āgāh ümīd itmez daḫı dil-ḫˇāh
Şikāyet itmese bārī felekde nuṭḳ-ı mülzemde

22/5

Şair, âlemin ince anlamlarının sözle açıklanamayacağını ifade etmektedir:

Nükte-i ‘ilm-i ledünnī nuṭḳ ile olmaz beyān
Ḳāl ile olmaz Şerīfā vaṣf-ı istiḳbāline

116/6

150.Nüsha

Yazılı bir şeyin aynısının kopya edilmesidir. Hastalık ve afetlerden korunmak için özel bir yazma yöntemiyle küçük kağıtlara yazılan ve özel bir sargı yöntemiyle sarılarak yapılan, kişinin üzerinde taşıdığı özel duadır. Muska da denilir.[1] Şair, sevgilinin yüce nüshada; ledün sırrının ise Kur’an’da aranması gerektiğini ifade eder:

Tende cānān ister isen nüsḫa-yı kübrāya baḳ
Vāḳıf-ı ‘ilm-i ledünni sırr-ı Ḳur’ān’da ara

2/1

Şair, bu sözünün irfan nüshasına yazılmasını istemektedir:

Yaz nüsḫā-yı ‘irfāna Şerīfā bu makāli
Hem-destin ola vuṣlatile dilber-i iḫlāṣ

68/5

151.Pazar

[1] Cebecioğlu, age., s.378.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için çıktıkları ve ihtiyaçlarını satın aldıkları yerdir. Allah aşkıyla yola çıkan kişi ve onun başına gelen belalar kast edilir.[1] Şaire göre, muhabbet pazarı, insanları baştan çıkarır. Âşıklar sevgili için gönlünü feda eder:

Naḳd-i dile cānın da fedā eyledi ‘uşşāḳ
Başdan çıḳarır ādemi bāzār-ı maḥabbet

9/2

152.Pend

Öğüt, nasihat, doğruyu ve iyiyi gösterme anlamına gelir. Şeyhin, müritlere yaptığı sohbet pend niteliğindedir. Aşağıdaki bentte, sûfilere seher vaktinde uyanıp zikretmeleri, kalplerini temizlemeleri öğütlenmektedir:

Gel imdi diñle ey ṣūfī
Ḳılasın ḳalbini ṣāfī
Bu pend olsun saña kāfī
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

108/1

153.Perde

Örtü anlamına gelen bu kelime tasavvufta kul ile Allah arasına giren örtüler anlamında kullanılır. Allah ile kul arasında yetmiş bin örtünün bulunduğunu ifade eden bir hadis-i şerif vardır.[2] Allah’a ulaşmak için tasavvuf yolunu seçenlerin bu perdeyi kaldırmaları gerekir.

Allah’a ulaşılabilecek en son katta toplanan âşıklara, sonradan eklenenler engel olmaz:

Āsitānı sidresinde cem‘ olan ‘āşıḳlara

[1] Cebecioğlu, age., s.386

[2] Cebecioğlu, age ,s.387.

Mülḫaḳ ol kim perde olmaz ‘āşıḳa bunda ḥicāb

5/2

154.Rabbanî

Kendisine ilim ve hikmet verilmiş, ilmi ile ibadet eden derin âlimdir. Allah’a ait anlamına da gelir.[1] Hayatın tecellîleri, şairin sonsuz hayatıdır. Bu nedenle Allah’ın isimleri, şairin yolcu olan ruhudur:

Tecellī-i ḥayāt ḥayy-ı ḥayāt-ı cāvidānımdır

Anuñçün ism-i Rabbānī benim rūh-ı revānımdır

51/1

155.Rağbet

Bir şeye olan istek, ilgi, düşkünlüğü ifade eder. Dünya nimetlerine ve âhiret nimetlerine olan istektir.[2] Şair, dünyanın geçici nimetlerine karşı bir isteğinin olmadığını, devlet makamına layık bir talihinin olmadığını söylemektedir:

Fenā gül-zārına cānā hele hīç raġbetim yoḳdur

Maḳām-ı devlet[e] lāyıḳ olur bir devletim yoḳdur

26/1

156.Rahat

Sıkıntının olmaması, dinlenme anlamına gelir. Mutasavvıflara göre dünya rahatlık yeri değildir. Fakat ahireti düşünmeyip dünyaya dalanlar dünyada rahata erer.[3] Şair, ârifler

[1] Cebecioğlu, age., s.391.

[2] Cebecioğlu, age., s.393.
[3] Cebecioğlu, age., s.393.

ve bilenlerin dünyaya aldanmayacağını, devir imkân verirse zamanı iyi değerlendireceğini ifade etmektedir:

Şerīfā ibni vaḳt olsun felekde rāḥat eylerse
Fenāya ‘ārif-i āgāh olan fikri hemān çekmez

63/4

157.Râh-ı Hak

Dosdoğru olan ve doğruyu gösteren Allah’ın yoludur. Şair, şeyhi Abdulkadiri’nin yolunun hak yolu olduğunu ve gönlündeki arzusu olduğunu belirtmektedir:

Rāh-ı Ḥaḳḳ’uñ rāhıdır
Cümlenüñ penāhıdır
Şerīf’üñ dil-ḫˇāhıdır
Şeyḫim ‘Abdü’l-ḳādirī

123/6

Velîlerin dergâhı hilesizdir, orada Allah yolunda çalışıp çabalarlar:

Ḥān-gāh-ı bī-riyādır menzili ‘āriflerin
Meslek-i rāh-ı Ḫudā’dır menzili ‘āriflerin

102/1

158.Rahmet

Merhamet etmek anlamına gelir. Hz. Peygamberin isimlerinden biridir. Allah’ın biri tüm insanlığa diğeri ise ahirette kendisine inanan mümin kullarına olan rahmetidir.[1]

Şair, Hz.Peygamberin doğuşuyla şereflendiğini ve ihya olduğunu, onun yeryüzüne adım atmasın rahmet deryası olduğunu ifade etmektedir:

Şereflendik bugün mevlūd-ı pāküñle olup iḥyā

[1] Cebecioğlu, age., s.394.

Ḳudūmuñ kā’ināta baḥr-ı raḥmet yā Resūl’allah

110/2

159.Rehber

Yol gösteren, kılavuzluk eden kimse demektir. Tarîkatte, tasavvuf yoluna girmeye karar veren kişiyi şeyhe götüren kişiye rehber denir.[1] Şair, Allah yolunda ilerlemek için rehbere ihtiyaç olduğunu, tevhit halkasının cennete ulaştıran temiz bir rehber olduğunu ifade etmektedir:

Viṣāl-i cennete pāk̄ize rehber ḥalḳa-yı tevḥ̄id

Kemāl-i vuṣlata feyżile hem-ser ḥalḳa-yı tevḥ̄id

19/1

160.Resm

Bir şeyin alâmeti, izi, suretidir. Yeryüzündeki tüm canlılar ezel bezminde nasıl ise yeryüzünde de o surete bürünmüştür.[2] Aşağıdaki beyitte, dünyayı yaratan, görünmeyeni açık hâle getirenin Allah olduğu ifade edilmektedir:

‘Aceb kimdir bu dünyāyı bu resme eyleyen bünyād

Ne ḥācet söylemek ẓāhir ü peydā eyleyen kimdir

34/2

Evlât, yüce geçmişine gönül bağıyla bağlıdır. Fakat soy ile övünmeye de izin verilmez:

Şerī̄fā eşref-i ecdāda dil-beste olur evlād

[1] Cebecioğlu, age., s.397.

[2] Cebecioğlu, age., s.398.

Faḳaṭ resm-i neseble faḫr-ı ruḫṣatda cevāz olmaz

62/5

161.Rıza

Hoşnut olma anlamına gelir. Kaza ve kaderi kabullenmektir. Kaza gerçekleştikten sonra ondan hoşnut olma, ona karşı çıkmamaktır. Şair, önceden takdir edilene teslim olup rıza olmanın mutluluğuna erişmek istemektedir:

Bezl-i maḳdūr eyleyüp her vechile teslīmde
Kām-yāb-ı maẓḥar-ı şevḳ-ı rıżā olsam gerek

81/2

162.Riya

Kendini olduğundan farklı göstermek, ikiyüzlülük anlamındadır. İbadet ederken Allah rızası için değil de başkalrına gösteriş için yapmaktır. Şair, dergâhtaki hizmetine bağlandığını, gösterişsiz bir dua ile mutlu olmak istediğini belirtmektedir:

Ḫān-ḳāh-ı ḫizmetimde cān ile bel baġladım
Bir du'ā-yı bī-riyā ile beni yād isterim

88/4

Şairin gönlü Allah'ın tecellîleriyle şenlenmiştir, bu yüzden şair içten ve samimi olarak dünyadan elini eteğini çekmiştir:

Yine dil feyż-yāb oldı maḳāmāt-ı tecellādan
Elüñ çekdi anıñçün bī-riyā iḳbāl-i dünyādan

94/1

Gösteriş olmadan bakılsa gerçekte iyi ve kötü birdir. Geleceğin sırları onun durumuna benzemez:

Nīk [ü] bed birdür ḥaḳīḳatde baḳılsa bī-riyā
Beñzemez esrār-ı iḳbāli anuñ aḥvāline
116/2

Bu yolda halisâne bir şekilde rehberlik için sabır gösterirsen, varacağın yer isteğinden daha iyi olur:

Bu yolda bī-riyā ṣabr-ı cemīli reh-nümā eyle
Olursun menzile vāṣıl murādından daḫı ‘a‘lā
3/3

163.Ruh

Allah tarafından insana üfürülen ve insan bedenine can veren cisimdir. Ruh maddî olan bedenden çıktığında ölüm gerçekleşir.[1]

Şair birtakım öğütler vererek sözü dikkate alınırsa Allah’ın kuluna cemâlini göstereceğini söylemektedir:

Göstere saña cemālüñ ‘ilmine maẓhar ide
Rūḥ-ı ḳudsiye irüben bu sözime ṭut ḳulaḫ
18/3

Şaire göre, geçim derdi ve beden bu yolda yenik düşer. Bunları terk etmek gerekir:

Rūḥ-ı ḥayvān ‘aḳl-ı ma‘āş [hem] bu yolda māt olur
Bunları hep terk idesin diñle baña ṭut ḳulaḫ
18/4

164.Saadet

[1] Cebecioğlu, age., s.403.

Mesut olmak anlamına gelir. Allah'ın rızasını kazanmış kişinin sahip olduğu mutluluktur. Şair, bu dünyaya istekli olmadığını, Allah'ın rızasını kazanıp mutluluk köşesinde can kuşu olduğunu söylemektedir:

Bu ʻālem-i ʻunṣurda ḳarār eylemezüz bir dem
Biz evc-i saʻādetde uçan murġ-ı hümāyuz

59/3

165.Sabır

Acıya ve zorluğa katlanma, başa gelen musibetlere isyan etmeme anlamındadır. İbadetlerde süreklilik ve Allah'a karşı gelmekten uzak durmak da sabırdır.[1] Şair, sırrı açığa çıkarmamayı, bu sırrı saklayarak yola devam ederse Allah'ın sırrına sabredeceğini söylemektedir:

Şerīfā sırr[ı] setr eyle ṣaḳın nā-dāna fāş itme
Yüri mektūm-ı sırr eyle idesin seyr-i sırr'ullah

113/5

166.Sadaka

Karşılığını Allah'tan umarak yoksullara yapılan yardıma sadaka denir. Kelimenin çoğulu "sadakât"tir. Allah dostlarını diğer insanlardan ayıran en önemli özellik cömert olmalarıdır.[2] Aşağıdaki beyite göre sadakanın etkisi herkeste olmaz, söz ile belli olur:

İnṭāḳ iledir güfte-i şāyān-ı Şerīfā
Herkesde bulunmaz hele teʾsīr-i ṣadāḳāt

11/7

167.Sâhip

[1] Cebecioğlu, age., s.409.

[2] Cebecioğlu, age., s.410.

Bir şeyi koruyan ve onu elinde bulunduran kişidir. Tasavvufta ise sohbete katılan, sâlik, bir işin uzmanı gibi anlamları vardır.[1] Şair, ihlasın sahibi olan kişiye sermaye olduğunu ifade eder. Şaire göre ihlas süsü, gönül ehlini şenlendirir:

Ser-māye olur ṣāhibine cevher-i iḫlāṣ
Ma‘mūr ider erbāb-ı dili zīver-i iḫlāṣ

68/1

168. Salavât

Dua, Hz.Peygamber'e yapılan ve ismi anıldığında söylenen duadır**.** Şair, Hz.Peygamber'in salat ve selamının kendisine daha çok hayat verdiğini söylemektedir:

Ṣalātile selāmuñ baña her demde ḥayāt-efzā
Bi-ḥamd'illah bu ḥāletle rebībem yā Resūl'allah

112/3

169.Sâlik, Tâlip, Mürît, Derviş

Sâlik, Allah'a ulaşmak için tasavvuf yoluna giren ve bir mürşite intisap eden kişidir. Eserde yer alan muhammes, şairin de bağlı oduğu Kâdirîlik tarikatının şeyhlerinden olan İsmâ‘il-i Rûmî'ye[2] bir methiyedir.

Mürşid-i kāmil mükemmel sālikānuñ reh-beri
Ġavṯ-ı a‘ẓam ḳuṭb-i ekrem bu ṭarīḳüñ de eri
Ser-firāzı ‘aṣrınuñ mümtāzı şeyḫ-i ekberi
Fil-ḥaḳīḳa bī-mu‘ādil ol kerāmet maṣdarı
Şeyḫim İsmā‘il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/1

Talip: Bir tekkeye veya dergâha bağlanmaya istekli olan kişiye talip denir. Tasavvufta yola girip son noktaya ulaşana kadar dört aşama vardır. Bunlar talîp, mürit, sâlik,

[1] Cebecioğlu, age., s.413.

[2] Mehmet Akkuş, *"İsmâil Rûmî",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, C.23, İstanbul 2001, s.120.

vâsıldır. Tâlip, tasavvufa başlamaktaki ilk aşamadır.[1] Eğer tasavvuf yoluna talip olunacaksa bu yolda korku olmamalıdır:

Maḳām-ı ‘ışḳa meydān-ı māḥabbet ser-fedānuñdır
Eger ṭālīb iseñ zīrā bu yolda iḫtirāz olmaz

62/3

Mürit: Allah’a kavuşmak, olgunlaşmak isteyen ve bu amaçla bir mürşide bağlanan kişiye mürit denir.[2] Şaire göre mürit kararsız ve dönek olmamalıdır:

Televvünden ḫalāṣ olmaḳ mürīde emr-i vācibdir
Ki ister şādına hem sāye olsun ‘ayn-ı ‘ummānı

134/3

Derviş: Fakir, dilenci anlamına gelen bu kelime, tasavvufta tarikata giren kişiler için kullanılan bir tabirdir. Derviş, dünyadan elini eteğini çekmiş, kendini Hak yoluna adamış kişidir.[3] Şair, Ey Derviş! Tarikat Allah’a kurban olmaktır, şeriat ise Kur’an nurudur, onu ara bul, der:

Şerī‘at nūr-ı Ḳur‘ān’dır bilürsin bunı ey dervīş
Ṭarīḳat ḳurb-ı Raḥmān’dır ara bul yolunu dervīş

67/1

Dervişler, mürşidi tarafından uyarılıp çalışıp çabalayarak feyze ve kemâle ulaşır:

Mürşidüñden uyanup kesb-i füyūżat iden
Ḥālet-i kāmiledir vuṣlat[ı] dervīşānuñ

105/2

[1] Cebecioğlu , age , s.472.
[2] Cebecioğlu, age., s.350.
[3] Cebecioğlu, age., s.124.

170.Sâye

Gölge anlamına gelir. Tasavvuf ehli yaptıkları güzel işleri kendilerine mâl etmemek için "Allah'ın sayesinde, erenlerin sayesinde, pir sayesinde" gibi sözlerle ifade ederler.[1]

Aşağıdaki beyitte tahammül ve sabretmenin kişiye gölge olacağı, karşısına güzel bir şekilde çıkacağı söylenmektedir:

Taḥammül ṣabr u hem-sāye ola hem-dem ola pāye
[Na]ẕar ḳıl resm-i dünyāya fenā-ender-fenā ḥālet

13/4

171.Sebep

Bir şeye vesile olmak anlamındadır. Yaradılan ile Yaradan arasındaki aracıdır. Allah sebeplerin yaratıcısıdır. Bu nedenle tasavvuf ehli sebeplerle değil, müsebbiple ilgilenirler.[2] Şair, kul kula vasıta olur derler fakat bu sebepleri yaratan Allah'tır, der:

Ḳul ḳula sebeb dediler bil müsebbib kendisi
Fā'il-i muḫtār durur kim itdi iḥsān-ı 'ivāż

69/4

Mürit, mürşidinden yardım almak vasıtasıyla hizmette bulunur, bu yardımda bulunması için mürşide ilâhî aşk gereklidir:

Mürşidüñ himmetine lāzım imiş 'ışḳ-ı İlāh
Himmet almaġa sebeb şeyḫine ḫidmetde olur

43/4

172.Seccade

Üzerinde namaz kılınan, küçük bir halı boyutunda, dikdörtgen kumaştır. Halı, post, hasır vs. malzemelerden de yapılabilir. Tasavvufta ilk üç aşamayı gerçekleştiren dervişlere

[1] Cebecioğlu, age., s.420.
[2] Cebecioğlu, age., s.420.

seccade denir. Hz. Peygamber'in yaptığı davranışları yapmaya da seccade denir. Hz.Peygamber'in gece namaz kılmak için Hz. Aişe'nin kendisine hediye ettiği hasırdan bir seccadesi vardır.[1] Aşağıdaki beyitte bu konuya değinilerek,en iyi dostun seccade olduğu, seher vaktinde namaz kılmanın çok değerli olduğu ifade edilmiştir:

Enīsüñ ola seccāde bulunmaz miṣl-i dünyāda
Sezā-yı ehl-i 'irfāna zamān vaḳt-i seḥerdir bu

109/2

173.Secde

İnsanların Allah'a saygı göstermek amacıyla yüzüstü yere kapanmasıdır. Bu hâldeyken kul Allah'ı andığında insana ait özellikler ortadan kalkar, kul ile Allah arasına kimse giremez.[2] Şair, yüce dergâhta secde ettiklerini ve bundan daha güzel bir şey olmadığını ifade etmektedir:

Biz ş'ol 'abdiz 'ālīī dergāhında secde ideriz
Ol ciḥetden didi ẕātım yoḳ bize bizden leẕīīẕ

23/4

174.Sefer

Bir yerden başka bir yere yol almak anlamına gelir. Tasavvufta kişinin kendi içinde Allah'a doğru yol almasını ifade eder. Bu yolculuğa sefer-der-vatan denir. İçteki bu yolculuk kişinin, doğru olmayan davranışlarını terk ederek iyiye yönelmesini sağlar.[3]

Şaire göre, büyük insanların nasihatlerinde her zaman kendi içimizde sefere çıkmalıyız. Bu bizi mutlu eder ve zikrimizi devamlı hâle getirir:

Ġazā-yı ekber-i ādem seferdir der-vaṭan her dem
Ola hem cūş der-i demdemde devām ẕikr ider cānı

128/4

[1] Cebecioğlu, age., s.421.
[2] Cebecioğlu, age., s.422.

[3] Cebecioğlu, age., s.422.

175.Seher

Sabaha karşı gün doğmadan önceki vakittir. Hz.Peygamber ve tasavvuf ehli, seher vaktinde uyanık olup namaz, niyaz, dua, zikir gibi Allah'a ulaştıracak işlerle meşgul olur.[1] Aşağıdaki bentte âşıkların kârının seher vaktinde uyanıp âh edip inleyerek dua etmeleri olduğu ifade edilmektedir:

Uyan ḳıl āh ile zārı
Sen iste derdile yārı
Budur ʿāşıḳlaruñ kārı
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

108/3

Şair, bahar vakti geldi, güller açıldı, seher vaktinde edilen dualardan güzel haberler geliyor inşallah diye sevincini belirtmektedir:

Mevsim-i vaḳt-i baḥār oldı açıldı güller
Geliyor vaḳt-i seḥerden ḫaber inşāʾallah

117/3

176.Selâm

Rahatlık, emniyet, iyilik, barış anlamına gelir. Kişinin dünya ve ahirette herhangi bir sıkıntıya uğramaması, esenlik içinde devam etmesidir. İnsan bazen tedbir ile teselliyi bozar, bazen de teselli semtinde olur ve rahatlık içinde olur:

Gāh tedbīre uyup naḳş-ı tesellī[yi] bozar
Gāh olur semt-i tesellīde selām[et]de olur

40/3

177.Semâ

[1] Cebecioğlu, age., s.423.

Bir şeye kulak verme, onu dinleme anlamına gelir. Allah dostlarının içten gelen ve açıkta olan sesleri duyması anlamında kullanılır. Dinî hükümlerin kabul edilmesi duymaya dayanır. Dinî görevlerin yerine getirilmesinde duymak, görmekten üstün kabul edilmiştir. Dinlenen bir sesten veya müzikten etkilenip ayağa kalkıp dönmeye de semâ adı verilir.

Başlarda tasavvuf ehli semâyı mûsikiden uzak şekilde sessizliğin işitilerek Allah ve peygamberi dinlemek olarak kabul etmişlerdir. Ahmed er-Rifâî ve Mevlânâ gibi tarîkat önderleri mûsiki manasına gelen semâyı elest meclisiyle bağlantı kurmak olarak değerlendirmişlerdir. Daha sonraki zamanlarda tarîkata bağlı kişiler tarafından gerçekleştirilen zikre semâ denmeye başlanmıştır.

Zikir törenleri semâ olan ve ilk akla gelen tarîkat Mevlevîliktir. Sesli ve hareketli zikri Mevlevîlikten başka Halvetiyye, Rifâiyye, Sa'diyye ve Bektaşîlik gibi tarîkatlar de benimsemiş ve uygulamıştır. Kaynaklarda, Kâdirîliğin kurucusu Abdulkâdir Geylanî'nin semâya karşı olmadığı belirtilmektedir. Nitekim, Kâdirîlikte de diğer tarîkatlarda olduğu gibi sesli ve hareketli zikir uygulanmaktadır. Nakşibendîliğin geç dönemlerinde mûsikiye bağlı zikirden uzak durulmuş ve sessiz zikir benimsenmiştir.[1] Şair, âşıkların Allah'ın "Hayy"ismiyle içten bir coşku yaşadığını ve bu coşkunun ateşleri söndürdüğünü ifade etmektedir:

İsm-i Ḥayy ile semā eyler özümde ʻāşıḳān
Söndürür āteşleri hū çeşme-i ḥayvān olur

42/3

Şair, yâre kavuşmayı dilerken, sıkıntıların hayaliyle onu coşturan bir ses gelmiştir ve ona müjde vermiştir:

Dilerken vuṣlat-ı yāri irişdi müjdeler fī̄l-ḥāl
Ḫayāl-i derd-i miḥnetden ki semʻe bir nidā geldi

129/2

[1] Semih Ceyhan, *"Semâ",* **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.36, İstanbul, 2009, s.455-457.

178.Ser

Baş, tepe anlamına gelir. Tasavvuf liderlerine bu isim verilir.[1] Aşağıdaki bentte şair, şeyhi İsmail-i Rumi'nin devrinde en büyük tasavvuf lideri, başı, olduğunu söylemektedir:

Mürşid-i kāmil mükemmel sālikānuñ reh-beri
Ġavṯ-ı a'ẓam ḳuṭb-i ekrem bu ṭarīḳüñ de eri
Ser-firāzı 'aṣrınuñ mümtāzı şeyḫ-i ekberi
Fil-ḥaḳīḳa bī-mu'ādil ol kerāmet maṣdarı
Şeyḫim İsmā'il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

139/1

İhlas, olgunluk için ilimle ortaya çıkar ve ârifler ihlasın başıdır:

'İrfāna kemāl üzre medār oldu ẓuḥūru
'Ārifler olur anuñ içün hem-ser-i iḫlāṣ

68/2

179.Serîr

Kürsü, üzerinde oturulan hafif yüksek yer, taht anlamlarına gelir. Allah katında bulunan bir kademedir.[2] Şair, dünya sonsuz değildir, gelip geçicidir; dünya saltanatı, devrin sultanını bile mahveder, der:

Cihān-ı bī-beḳādır 'āḳıbet 'ālem olur fānī
Serīr-i salṭanatda maḥv ider sulṭān-ı devrānı

130/1

180.Sevap

[1] Cebecioğlu, age., s.429.
[2] Cebecioğlu, age., s.430.

Karşılık, bal, bal arısı gibi anlamları vardır. Yapılan iyilikler ve Hz.Peygamberin şefaatini kazandıracak davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükâfattır.[1]

Aşağıdaki beyite göre melekler gösterişsiz ve yalansız gökte sürekli Allah'ı anarlar. O anmanın karşılığındaki sevabı Allah verir:

Feleklerde melekler bī-riyā tesbīḥ ider dāʾim
O tesbīḥüñ ṣevabın bizlere iʿṭā iden kimdir

34/5

181.Sevdâ

Siyah, hırs, gam, vücuttan çıkan bir sıvı, insan bünyesinde bulunan dört maddeden biri ve çılgınlık derecesindeki sevgi anlamlarına gelir. Tasavvufta Allah aşkını anlatır.[2] Şair, Allah aşkına düştükten sonra her zaman hayran olduğunu ve hasta gönlünün sevdadan vazgeçmediğini dile getirir:

Olaldan ʿışḳına beste göñül ḥayrān[u] dem-beste
Yatur ḥayretde dil-ḥaste bıraḳmaz sīne sevdāyı

138/3

182.Seyr, Seyr ü Sülûk

Seyr: Allah'a varmak amacıyla yapılan kalbî yolculuktur.

Seyr ü Sülûk: Bir mürşide bağlanarak Allah'a ulaşmak için yapılan kalbî yolculuktur.[3] Şair, şeyhine bağlanarak yaptığı yolculukta feyz gösteren bir yolu olduğunu, aşk vadisinde mecaz köprüsünden geçmedikçe buna ulaşılamayacağını ifade etmektedir:

Mecāzī köprüsünden geçmedikçe vādi-i ʿışḳda
Sülūkunda bilinmez seyrimiz feyż-nümāyüz biz

[1] Cebecioğlu, age., s.432.
[2] Cebecioğlu, age., s.432.
[3] Cebecioğlu, age., s.433.

56/5

Şair, Allah'ın lütfunu isteyenlerin, en uzak amaçlarına ulaştığını, bu nedenle kendisinin de tarîkatındaki yola bağlılıkla devam ettiğini söyler:

Bu Şerīfā eyleyüp seyr [ü] sülūka iḳtidā
Maḳṣad-ı aḳṣāyı buldı luṭf-ı Yezdān isteyen

100/4

183.Seyyid

Efendi anlamına gelen bu kelime tasavvufta Peygamber Efendimiz'in (S.A.V.) torunu Hz.Hüseyin aracılığıyla devam eden soyuna denir.[1] Şair, şeyhi Abdulkadir'in seyyid olduğunu söyler :

Seyyid-i vālā-neseb
Ol gül-i ālī-ḥaseb
Bendesi çekmez te'ab
Sulṭān 'Abdü'l-ḳādir'in

98/3

184. Sıdk

Doğruluk, samimiyet, doğru söz anlamlarına gelir. Kişinin özü neyse sözünde ve davranışlarında da onu yansıtmasıdır. Mürit sürekli sıdk ile hareket etmesi sonucunda sıddıklar topluluğuna katılır.[2] Şair, bağlandığı yolda doğrulukla yârine kavuşma hevesiyle hizmet etmesi gerektiğini belirtir:

Ḫidmet eyle sen yolunda ṣıdḳile hem ḳā'im ol
Tā iresin vaṣl-ı yāre çalışagör it heves

66/2

[1] Cebecioğlu, age., s.434.
[2] Cebecioğlu, age., s.435.

185.Sıfat

Bir varlıkta bulunan hâl, özelliktir. Allah'ın özellikleri dört şekilde sınıflandırılır. Bunlar, sıfât-ı cemâliyye, sıfat-ı ilâhiye, sıfat-ı sübûtiyye, sıfat-ı zatiyedir.

Sıfât-ı Cemâliyye: Allah'tan gelen iyilik ve acımayla ilgili sıfatlardır.

Sıfat-ı İlâhiye: Kendisi ve zıddı Allah'ta bulunan rıza, rahmet, gazap gibi sıfatlardır.

Sıfat-ı Sübûtiyye: Allah'ın yarattığı varlıklara da verdiği, en yüksek mertebeleri Allah'ta bulunan hayat, ilim, semi, basar, irade, kudret, kelâm, tekvin sıfatlarıdır.

Sıfat-ı Zâtiye: Allah'ın zatına ait olan ve başka hiçbir vaelıkta bulunmayan sıfatlardır.[1]

Aşağıdaki beyite göre insanlar Allah korkusundan uzak kalmışlardır. Dünyadan geçip kendilerini Allah'ın sıfatlarından uzak tutmuşlardır:

Geçmiş ammā şu ṣıfatdan kendini pāk eylemiş
Ḫavf [u] haşyetden ba'īd olmuş bugün insān dede

21/2

186.Sırr, Esrâr

Gizlilik, gizli bilgi anlamına gelir. Tasavvufta, gönülde bulunan Allah'ın hikmetidir. Nefs sır ile hareket eder, sırr olmazsa nefiste faydalı bir durum ortaya çıkmaz. Sır, anlayan çıkmayacağı için kimseye söylenmez, sırrın kendisi gizli değildir. Anlayanı bulunmaz.[2] Şair, şeriat gönlün açık sevgisidir, gel sen de Allah'ın sırrını şeriatta anla der:

Gel imdi sırr-ı Ḥaḳḳ'ı sen de añla
Dilüñ ẓāhir ü lāsıdır şerī'at

8/3

[1] Cebecioğlu, age., s.435-436.
[2] Cebecioğlu, age., s.437.

Şaire göre, vahdetin deryasına ulaşmak isteyenler, onun şeyhine bağlanmalıdır. Çünkü o, sırra ulaşanlardandır:

Kim dilerse irmege bu vaḥdetüñ deryāsına
ʻĀḳıbet ḳuvvet bulur sırrında esrārı çü ġavṣ
14/2

Şair, kendisine fetih kapılarının açılıp Hakk'ın sırlarının aşikâr olduğunu, bundan sonra dünyanın kendisine tat vermediğini söyler:

Açılup feṯḥ-i bāb oldı baña sırr-ı Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ
Bu gönlüm dostını gördüm şeḥā dünyā ḥarām oldı
126/4

Vahdet sırrından ortaya çıkan nurlar bir mesajdır fakat inkâr edenler onu anlamaz: Şerīfā sırr-ı vaḥdetden ṭulūʻ iden bu envārı

Ki görmez münkirān anı bu dünyāya ʻamā geldi
129/5

Şair, "Ey derviş! Hakîkat, Allah'ın sırrıdır ve insanı marifete ulaştırır. O, yüce bir şehirdir, onu ara bul." demektedir:

Ḥaḳīḳat sırr-ı Sübḥān'dır ki sevḳü'l-maʻrifetdir bul
Ḳatı ulu şeḥirdir ol ara bul sende ey dervīş
67/3

Esrâr: Sır kelimesinin çoğuludur. Nefste bulunan ve nefsin iş yapmasını sağlayan durumdur.

Şair hikmet sırlarında dolaşırken suskun olup gönlünün âlemin sultanı olduğunu ve yükselişinin canında olduğunu ifade etmektedir:

Şerīfā sırr-ı ḥikmetde yüri baḥs itme ebsem ol
Göñül sulṭān-ı ‘ālemdir ‘urūcum tende cānımdır
24/6

Vahdet sırrı gizlidir, kimseye söylenmez. Sırları bu işin ehli olan sır ehli bilir, onlardan öğrenilmelidir:

Açma sırr-ı vaḥdeti keşretde mektūm ol yüri
Sırrı sırr ehli bilür var bir dil-i āgāhı gör
29/2

Ârifliğin sırrı kendini ona verenlerden sorulur, aşkın makamı bülbüller gibi ağlayıp inleyenlerden sorulur:

Ma‘ārif sırrını ‘irfān-ı ‘ışḳa kān olandan ṣor
Maḳām-ı ‘ışḳ[ı] bülbüller gibi nālān olandan ṣor
33/1

187. Sîne

Göğüs, kalp, yürek anlamlarına gelir. Muharrem ayının onuncu günü göğsünü yaralayıp kanatan kişiye “sine-zen” adı verilir. Divân edebiyatında, sevgiliden gelen gamzelerin, âşıkların göğüslerini yaralamasına “sineye elif çekmek” denir.[1]

Şair, tarîkattaki amaçlarının din olduğunu söyler:

Ṭarīḳ-i sırrına beste bizüm ādābımızdandır
Şehirde ittiṣal itdik hele işḥādımız yoḳdur

[1] Cebecioğlu, age., s.440.

46/4

188.Sofi, Sofu, Sûfi

Sofi ve Sofu, Arapça'daki **sûfi** kelimesinin dilimize geçmiş hâlidir. Dingörevini hakkıyla yerine getirenlere "sofi" denmekle birlikte dini yozlaştıran, şekilciliğe önem veren ve dindar gibi görünenlere de "ham sofu" denir.[1] Aşağıdaki beyitte sofi ilk ve bozulmamış "dindar kişi" anlamıyla kullanılmıştır:

Gel imdi diñle ey ṣūfī
Ḳılasın ḳalbini ṣāfī
Bu pend olsun saña kāfī
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

108/1

189.Sohbet

Arkadaşlık etmek, birlikte oturup konuşmak anlamına gelir. Dergâhlarda mürit, mürşidin sohbetindeki manevîyatın yansımasıyla Hak yolunda ilerler. Bu nedenle tekke ve dergâhlarda sohbet önemli bir kavramdır. Ashab kelimesi sohbet kelimesinden türemiştir. Nitekim, Hz.Peygamber de ashabını sohbet aracılığıyla bilgilendirmiştir.[2] Şair, dervişlerin sohbetinin son mertebeyi bulan bir hikmet olduğunu ifade etmektedir:

Hüccet-i ḳāṭı'adur himmeti dervīşānuñ
Ḥikmet-i bāliġadur ṣoḥbet[i] dervīşānuñ

105/1

190.Söz, Sühân

Konuşma anlamına gelir. Tasavvufta sözden çok onu hayata geçirmeye önem verilir. Bu kâl değil hâl ile hareket etmektir. Söylemekten çok dinlemek önemlidir.[3] Bir işi o

[1] Cebecioğlu, age., s.441.
[2] Cebecioğlu, age., s.441
[3] Cebecioğlu, age., s.443.

işte ehil olan bilir, şair de sözünü ve içindeki derdi ehil olmayanın anlamayacağını, bu nedenle susmayı istemektedir:

Sözüñ nā-ehl olan bilmez Şerīfā sen de ebsem ol
Senüñ derd-i derūnuñ hīç bu ‘ālemde duyar olmaz
55/5

Peygamberler ne söylediyse insanlar onları doğru çıkardı:

Enbiyālar her ne söz kim söylediler bī-gümān
Geldi Ādem āşikāre eyledi itdi belāġ
73/2

Şair, sözlerinin müneccim sözü gibi fal olmadığını, doğruları anlattığını ifade etmektedir:

Hiç tehī ẓann eyleme nuṭḳ-ı Şerīfā zīrā
Sözleri nuṭḳ-ı müneccim gibi ‘arrāf degil
83/5

Şair, yeni bir şair sözden anlasa da yerinde söylemedikten sonra ne işe yarar, der:

Süḫândān olsa da bir şā‘ir-i nev-reste ‘ālemde
Belāġat-gūne ta‘bīr olmayan elfāẓ[ı] n’eylerler
36/2

191.Su’âl

Talep etme, cevabını öğrenmek üzere bilgi istemek anlamına gelir. Tasavvufta sorunun sayısının çok olması uygun değildir. Soru sormayıp susmak, kendini Allah’ın iradesine bırakmaktır. Soru soran kişide teslimiyet eksikliği vardır. Şeyhler katında çok soru sormak haddi aşmak olarak değerlendirilir. Hz. peygamber (S.A.V.)’e hac konusunda aynı sorunun üç defa sorulması üzerine soru sormakla ilgili bir ayet inmiştir.[1] Şair,

[1] “Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur’an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır.(Açıklanmadığına göre Allah onları affetmiştir.)…”**Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., Maide 5/101.

âşıkların değerini, değerden anlamayan cahillere sorma, gerçekten soracaksan insan olana sor, der:

Meḳādir bilmeyen nādāna ṣorma ḳadr-i ʻuşşāḳı
Ḥaḳīḳatde suʾāl eyler iseñ insān olandan ṣor

33/2

192.Sultân

Reis, padişah, hükümdar, yönetici anlamlarına gelir. İlk olarak Abbasi vezirleri için kullanılmış olup sonraları hükümdarlara da bu unvan verilmiştir. Mutasavvıfların liderlerine de zamanla bu isim verilmiştir.[1] Şaire göre ancak Allah'ın rızasından başka şey düşünmeyenler sultan olur:

Maʻrifetle kām-yāb olan elem çekmez hele
Lāʾübālī meşrebi ʻirfān olan sulṭān olur

49/4

Şair, pîri Abdulkadir'i sultan olarak görmekte, onun sayesinde bulunarak hayat bulduğunu söylemektedir:

Pīrimiz sulṭān ʻAbdüʻl-ḳādir'üñ her demde biz
Māye-endāz-ı şeref ṣāḥib-nefes iḥyāsıyuz

64/4

Şair, Hz.Peygamber'e de sultanım diye seslenmektedir:

Beni ervaʻ idüp feyż-i zülālüñ ile sulṭānım
Bu yolda ḳalmadı ṣabr u ḳarārım yā Resūl'allah

111/2

[1] Cebecioğlu, age., s.445.

Hikmet sırları kimseye söylenmez, suskun olunmalıdır. Gönül âlemin sultânıdır, yükseliş ise tendeki candadır:

Şerīfā sırr-ı ḥikmetde yüri baḫş itme ebsem ol
Göñül sulṭān-ı ‘ālemdir ‘urūcum tende cānımdı
24/6

193.Sûret

Biçim, görünüş, kılık, tarz anlamlarına gelir. Yeryüzünde gözle görünen veya görünmeyen tüm varlıklar Allah'ın sûretidir.[1]

Dünyadaki varlıklara ibretle bakılsa, Allah'ın nakışlarından pek çok sûret görünür:

Baḳılsa çeşm-i ‘ibretle eger mir’āt-ı dünyāya
Ne ṣūretler olur peydā o dem naḳḳāş-ı ma‘nādan
95/4

194.Sürûr:

Neşeli olmak, mutluluk anlamına gelir. Sevinç üç çeşittir. Zevkten olan sevinç, ilim öğrenmekten olan sevinç, müridin gönlünü şenlendiren sevinç.[2] Şaire göre aşk ışığının esası örtüktür, sevinç kaynağıdır, ateşe benzer fakat nur olur:

Nāra beñzer nūr olur māhiyyeti mestūr olur
Bā‘is-i şevḳ-i sürūr olsa n’ola envār-ı ‘ışḳ
75/3

195.Şâd

Sevinçli, ferah, şen, memnun anlamlarına gelir. Allah dostlarının tutuk hâlden ferâh hâle geçmesini anlatır.[3] Şaire göre, hakîkatte neşe ve üzüntü aynıdır. Bakıldığında insan ikisinin de yabancısıdır:

[1] Cebecioğlu, age., s.446.
[2] Cebecioğlu, age., s.448.
[3] Cebecioğlu, age., s.449.

Ḥaḳīḳat şād [u] ġam ikisi birdir

Baḳılsa anlaruñ bī-gānesidir

44/4

196.Şâh

Padişah, hükümdar anlamına gelir. Tarîkat liderlerine ve Allah dostlarına da bu isim verilir.[1] Şair, Allah'a dua eder: "Allah'ım, sen iyiliklerin sahibisin, senin sırlarını öğrenmeyi, zaferi bize nasip et." demektedir:

Sen Kerīm bir Pādişāh'sın bilürüm şāhım seni

Maḥrem-i esrārına mālik olalar vir necāḥ

16/3

197. Şarap, Bade, Mey, Müdâm

Şarap anlamına gelen bu kelimeler tasavvufta Allah aşkını ifade eder.

Şair, anlamların sırrıyla gönlünü uyandırırken vahdet şarabının kadehinin ayağı göründü, der:

Esrār-ı ma'ānīden iderken dili hūşyār

Vaḥdet-i meyi[nü]ñ mest-i ayāġı göründi

124/3

Şair, hayret vadisinde kalıp, sıkıntı meclisinden ayrılıktan, gurbetten uzaklaşmazsın; bu meclisin şarabına doymazsın demektedir:

Bu bezm-i dār-ı miḥnetde [bu] firḳatde bu ġurbetde

Ḳalup vādi-yi ḥayretde şarāb-ı bezme ḳanmazsın

96/3

198.Şeb

[1] Cebecioğlu, age., s.449.

Hava karardıktan sonraki koyu karanlık zamandır. Tasavvufta gözle görülmeyen âlemleri ifade eder. Şeb-i miraç, miraç gecesidir. İnsanın Allah katına çıkmasıdır. Şeb-i kadr, kadir gecesidir. Allah dostlarının Allah'a kavuşarak sonsuz olmasıdır. Şeb-i hicran, birbirinden uzak kalma gecesidir. Şeb-i yeldâ, en uzun gecedir.[1] Aşk ateşi, şairin gönlünü dağlamaktadır. Tüm varını yakıp yok etmiştir:

Āteş-i 'ışḳ sīnemi yaḳmaḳdadır her rūz [u] şeb
Varımı maḥv eyledi sūzān idüp bil-cümle hep

6/1

Şairin gönlü tecellîler ile şenlenmiştir, tesellî ile gösterişsiz ve yalansız şereflenmiştir:

Bi-ḥamd'illah bu şeb ma'mūr olup göñlüm tecellādan
Şeref-yāb oldı ez-dil bī-riyā feyż-i tesellādan

95/1

199.Şefaat

Af için vesile olmak anlamına gelir. Bağışlanmak ve affedilmek için Allah dostlarından birini aracı yapmaktır. Müslümanlar Hz.Peygamberin şefaatiyle müjdelenmiştir, buna büyük şefaat anlamına gelen şefaat-ı uzmâ denir.[2] Aşağıdaki bentte bu durum anlatılmıştır:

Cihānuñ aṣl-ı bünyādı
Ebu'l Ḳāsım Muḥammed'dir
Şefā'at ẕāt-ı mu'tādı
Ebu'l Ḳāsım Muḥammed'dir

52/1

200.Şefkat

[1] Cebecioğlu, age., s.454.
[2] Cebecioğlu, age., s.456.

İçten ve karşılıksız acımak anlamına gelir. Allah'ın insanlara güçleri yettiği kadar yük vermesi ve onların anlayacakları şekilde seslenmesi demektir.[1] Şair, Hz.Peygamber'in şefkatinin kendisine bir ikram olduğunu ifade etmektedir:

Başında *tāc-ı mā-evha* seniñ şānındadır *Ṭāhā*
Şerīf'e şefkatüñ ḥālā kerāmet yā Resūl'allah

110/5

201.Şek

Şüphe, zan anlamındadır. Tasavvufta doğruluktan uzaklaşmış kişilerin şekte olduğu, emin olup şüphesi olmayan kişilerin ise şekten uzak olduğu söylenir.[2] Şair, pîrinden şüphesiz ve ansızın himmet alıp velîler arasında imam olduğunu söylemektedir:

İrişüp pīrime nā-gāh alup himmetini bī-şek
Velīler 'arṣa-gāhında Şerīf bende imām oldı

126/5

202.Şems

Dünyanın ısı ve ışık kaynağı olan yıldızdır. Allah'ın ilâhi özelliklerinin çıktığı noktadır, nurun bulunduğu yerdir. Kur'an-ı Kerim'de duha vakti olarak geçen bir kelimedir. Bu vakitte kılınan namaz çok makbuldür. Hz. peygamber, duha vaktinde namaz kılmayı alışkanlık hâline getirenlerin günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir.[3] Şair, duha vaktinde yapılan ibadetlerin makbul olduğunu ifade ederek o vakitte ibadet etmek nasip olduğu için Allah'a şükretmektedir:

Göñüller şāh-ı 'ālemdir ṣafā çayını isterler
Şükür ḥamd ola Bārī'ye bugün şems-i ḍuḥā geldi

129/4

Gönül, Allah'ın kapısına açılınca, şemsten kalbimize nur doğar ve rahata ereriz:

[1] Cebecioğlu, age., s.456.
[2] Cebecioğlu, age., s.458.
[3] Mehmet ŞENER, *"Evvâbîn Namazı"*, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.11, İstanbul 1995, s.544-545.

Bāġ-ı Raḥmān'a açılup çünki bulunmaz bezim

Fāriġ-i gül olmasından şems-i ẕāt itdi ṭulū'

72/2

203.Şeri'at

Allah tarafından bildirilen hükümler, dinin şekil açısından(zâhirî) kurallarıdır. Tasavvufta dışa ait değil, içe ait kurallar vardır.[1] Aşağıdaki beyitte şeri'atın bu özelliğinden bahsedilmektedir:

Gel imdi sırr-ı Ḥaḳḳ'ı sen de añla

Dilüñ ẓāhir ü lāsıdır şerī'at

8/3

204.Şevk

Aşırı istek anlamındadır. Sevgiliden bahsedildiğinde kalpte meydana gelen hareketlenmedir.[2] Şair, dönerek gerçekleştirdikleri devranda Allah aşkıyla döndüklerini, yandıklarını, aşırı isteğin neşesiyle yetindiklerini ifade eder:

Mevlā 'ışḳına dönerler

Nār-ı 'ışḳ ile yanarlar

Neş'e-yi şevḳe ḳanarlar

Dönsün bizim devrānımız 65/5

Ramazan gecelerinde Hz.Peygamber'in sünnetleri yerine getirilir, sabaha kadar dua edilir, gönülden istekle Allah anılır:

Sünnet-i peyġamberi icrā eder

Giceler tā ṣubḥa dek iḥyā ider

Şevḳ ile tesbiḥ oḳuyup āh ider

Geldi yā Rabbe'ş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

89/2

[1] Cebecioğlu, age., s.461.
[2] Cebecioğlu, age., s.461.

Şairi bülbül gibi inleten ve çılgına döndüren Allah aşkı ve Allah'a duyduğu aşırı istektir:

Beni bülbül iden gūyā hemān 'ışḳuñla şevḳindir
Şeḥā Mecnūn iden cān[ı] hemān 'ışḳuñla şevḳindir
30/1

205.Şeyda

Tutkun, divâne, çılgınca seven âşık anlamı vardır. Allah aşkıyla kendinden geçenler için bu tabir kullanılır.[1] Aşağıdaki beyite göre bülbülü Allah aşkıyla çılgına döndüren, Allah'ın cemâlinin göz alıcı parlaklığıdır:

Bulup bu revnaḳı ġonca Cemālüñ 'arż ider dāʾim
Hezārānı anuñ 'ışḳıyla şeydā eyleyen kimdir
34/4

Şair , "Üzülme! Allah'ın iyiliği çoktur, Allah aşkı insanı çılgına döndürür. İnsanın ümidini tam istediği yerden verir." diyerek kendini teselli etmektedir:

Ḥazīn olma Ḫudā'nuñ lüṭf[ı] çoḳdur ol ider şeydā
Murādın ḳaṭ'-ı ümmīd itdügin yerden ider i'ṭā
3/1

206.Şeyh, Mürşit, Ârif, Pir

Tarikat öncülerine **şeyh** denir. Şeyh, kendisine başvuruda bulunup, tarikata giren müritlerini eğitip öğretmekle görevli kişidir. Şeyh, kulu Allah'a yaklaştırır, Allah'ı kula öğretir. Kendisi Hak yolunda kemale ermiştir. Bu nedenle kendisine bağlanan müritleri de kemale erdirir.

Mürşit kelimesi de bu manada kullanılır. Yalnız her mürşit kemale ermiş olmayabilir.[2]

[1] Cebecioğlu, age., s.462.
[2] Cebecioğlu, age., s.350,462.

Şair, yıkılmış gönlünün düzelmesi için mürşidinden onu eğitmesini dilemektedir:

Mürşidimden sālikim himmetle irşād isterim
Bu dil-i vīrānımı mā‘mūr [u] ābād isterim

88/1

Ârif: Allah'a kalp yoluyla ulaşan kişilere ârif denir. Ârifler, ilim almadan da Allah'a ulaşabilir. Bu nedenle âlimden farklıdırlar. Eğitim almış kişiler âlim olabilir ama ârif olamaz.[1] Şaire göre âriflerin yolu, Allah yoludur; dergâhları yalansızdır.

Ḥān-gāh-ı bī-riyādır menzili ‘āriflerin
Meslek-i rāh-ı Ḫudā'dır menzili ‘āriflerin

102/1

Pir: Mutasavvıf yetiştiren okulların kurucularına, şeyhe bu isim verilir.

Bu tavırları sakın inkâr edenlerin sırlarına sorma, irfana talip olan tek pirden sor:

Bu eṭvārı ṣaḳın esrār-ı münkirden suʾāl itme
Yegāne pīr-i perver ṭālib-i ‘irfān olandan ṣor

33/4

Şair, zamane insanları ile işi olmadığını, gerçekten ermiş olan pirlere teslim olduğunu ifade etmektedir:

Yoḳ baḫşımız ebnā-yı zamān ile Şerīfā
Taḥḳīḳe iren pīrlere teslīm-i rıżāyuz

59/5

207.Şikâyet

Yakınma, derdini söyleme, sızlanma anlamlarına gelir.

[1] Cebecioğlu, age., s.52.

Allah'tan gelen musibetler için yine Allah'a yakınılır, kula dert söylenmez:

Olanlar 'ārif-i āgāh ümīd itmez daḫı dil-ḫᵛāh
Şikāyet itmese bārī felekde nuṭḳ-ı mülzemde

22/5

Şair, şikâyetinin devirden değil sevdiğinden olduğunu söylemektedir:

Şikāyet rūzgārımdan degildir ol nigārımdan
Ẓuhūr itdi mezārımdan bu envār-ı hüveydadan

94/5

208.Şöhret

Meşhur olma, ünlü olma anlamındadır. Mutasavvıflar, insanın içinden en son çıkan nefsanî isteğin bu istek olduğunu söylemişlerdir.[1] Şaire göre dervişlerin şânı, övülmeye değerdir:

Münkir-i cāhile bir vechile olur mı ḳıyās
Da'va-yı şāyestedir şöhret[i] dervīşānuñ

105/3

209.Şükr

Allah'ın nimetlerine karşı teşekkür etmektir. Şükür üç şekilde yerine getirilir. Bunlar dil, kalp ve davranış ile yapılan şükürlerdir.[2] Şair, boş heveslerle ömrünün geçtiğini, nimetlere şükretmesi gerektiğini düşünmektedir:

'Ömrüñ güzerān eyledi bī-hūde hevesle
Şükr eyleyegör ni'met-i ḥāline göñlüm

85/3

[1] Cebecioğlu, age., s.464.
[2] Cebecioğlu, age., s.466.

210.Tabi'at

Yaradılıştan gelen temel özellik, huy anlamına gelir. Şair, "Dış özelliklere önem verenler, aşk meselesini davranışa geçiremediler, onların karakterleri keşfedici değildir." der:

Zāhidān mesʾele-i ʿışḳda ḥāl idemedi
Ders-i ʿirfān-ı ṭabīʿatları keşşāf degil

83/3

211. Tâc

Başa giyilen süslenmiş başlıktır. Tasavvuf önderleri değişik şekillerde başlıklar giyer. Başa giyilen başlığın şeklinden kişinin hangi tasavvuf yoluna bağlı olduğu anlaşılır. Kâdirî tacının üzerinde tarîkat işaretleri bulunur. Bunlardan en çok Bağdat veya Celâlî müjgânlısı denilen, kubbesi yüksek ve sivri olan taç bilinir. Tâcın başa geçen kısmında müjgân denilen tüylü bir kısım bulunur. Rûmiyye kolunun tâcı beyaza benzer bir çuhadan yapılır ve sekiz bölümlüdür. Tepesindeki on dokuz tığlı, besmeledeki on dokuz harfi temsil eder ve yedi renkli Kâdirî gülü esmâ-i seb'ayı temsil eder. Eşrefî tacıiseyedibölümlüdür. [1]

Şair, şeyhi Abdulkadir'in tacının onun önderliğine bir kanıt olduğunu, Mısrî'nin de onun bir müridi olduğunu ifade etmektedir:

Tāc-ı şerīfe nişān ḥüccet-i imżā hemān
Mıṣrī olur bī-gümān güli 'Abdü'l-ḳādir'in

97/3

212.Tâhir

Kirli olmayan, pâk anlamındadır. Hz. Peygamber, iç ve dış kirlerden arınmış olduğu için bu isimle anılmıştır. Allah'a asi olmaktan berî olan kimselerdir. Kötü düşüncelerden uzak olan kişi, içte tahirdir.[2] Şair, himmetle tertemiz olup şereflendiğini söyler:

[1] Azamat, age., s.131-136.
[2] Cebecioğlu, age., s.470.

Şerīfā ġarḳ-ı ṭāhirden şeref-yāb oldı himmetle
‘Aceb mi vāriṣ-i ma‘nā olursa feyżinüñ şānı
128/6

213.Taht

Yöneticilerin oturduğu makam, saltanat koltuğu anlamına gelir. Tarîkat şeyhlerinin oturduğu makama denir. Bu makamda da tarîkattaki diğer yerler gibi dua edilir.[1] Şaire göre, gönül tahtının hükümdarı, kişinin kendisidir:

Göñüllügüñde kurmuşlar ‘aceb divān-ı ‘uẓmā kim
Ki taḫt-ı dilde ḥükm iden benim ẕātımla şāḥımdır
24/2

214.Tarîk

Bir yerden bir yere varmak için üzerinde gidilen yer, yol anlamına gelir. Alevîlikte tarîk, kendine has özellikleri olan ve kutsal sayılan bir değnektir. Törende yere yatan iki sohbet arkadaşına bu değnek özel sözler söylenerek dede tarafından üç defa dokundurulur. Bu olaydan sonra ölü taklidi yapanlar öldükten sonra tekrar hayata dönmüş gibi kalkarlar ve dedenin ayağını öperler.[2] Şair, marifet yolundan giden, dünya dertlerinden uzak bir öğrenci olduğunu ifade etmektedir.

Geçenlerle geçüp āzāde olduḳ ḳayd-ı ‘ālemde
Sebük-bārı ṭarīḳ-i ma‘rifet kān-ı vefāyuz biz
56/4

215.Tarîkat

Usül, tarz anlamına gelen bu kelime tasavvuf yolunu ifade eder. Bir rehber önderliğinde, Allah yolunda gitmeye istekli kişilerin, Allah’a ulaşmak için yaptıkları Allah’ı anma, zikir, tefekkür gibi yol ve yönteme bu isim verilir. Tarîkatlar, kurucusunun adıyla anılır. Abdülkâdir Geylani’nin kurduğu tarîkat, Kâdirîyye; Hacı Bektaş Velî’nin kurduğu,

[1] Cebecioğlu, age., s.471.
[2] Cebecioğlu, age., s.473.

Bektaşîyye vd.[1] Şair, aşağıdaki beyitte Kâdirîlik tarîkatını atalarından itibaren kabul ettiğini , tarîkatın atadan kalma olduğunu ifade etmektedir:

Ṭarīḳ-i Ḳādirīden ced-be-ced aḫẕ eyledim zīrā
Bi-ḥamd'illah ṭarīḳat irṣile himmet nişānımdır

51/4

216.Tasavvuf

Kalbi dünya ile ilgili her şeyden uzak tutup Allah'a yönelmektir. İnsanın kendini eğiterek bazı manevî yollardan geçip Allah'a ulaşmasıdır.[2] Şaire göre, ilim, irfan sahibi olup da tasavvufu bilmeyen kişi ile gerçek olmayan ve beğenilmeyen söz bir işe yaramaz:

Taṣavvuf bilmeyen nādān[ı] vü 'irfān[ı] n'eylerler
Ḥaḳīḳat olmayan güfta[r] ü istiḥsān[ı] n'eylerler

36/1

217.Tecellî

Görünme, bilinme anlamına gelmektedir. Allah'ın zatının ve isimlerinin kulun gönlünde belirmesi, ortaya çıkmasıdır. Allah'ın her ismi farklı yerlerde ve şekillerde ortaya çıkar. Bu nedenle tecellîlerin farklı isimleri vardır.[3] Şairin şeyhi tecellîye erdiği için, şairi ulu deryaya ulaştırmıştır:

Tā ezelden çün bizi itdi ulu deryāya ġavṣ
Eyledi çünki tecellī sırrıma irdi bu ġavṣ

14/1

[1] Cebecioğlu, age., s.474.
[2] Cebecioğlu, age., s.475.
[3] Cebecioğlu, age., s.480.

Allah'ın tecellîleri şairde bulunmaktadır, bu nedenle tecellî şaire can verir:

Tecellī-i ḥayāt ḥayy-ı ḥayāt-ı cāvidānımdır
Anuñçün ism-i Rabbānī benim rūh-ı revānımdır

51/1

Kâdirîler, Allah'ın "Hayy" isminin tecellîsiyle olgunluğa ulaşmıştır:

İsm-i Ḥayy ile tecellīde kemāl-i Ḳādirī
Oldı iḥyā ehl-i 'irfāna maḳāl-i Ḳādirī

122/1

218.Tedbîr

Bir şeyin olmasını sağlayacak veya önleyecek yol, hareket, önlem anlamlarına gelir. Takdirin Allah'tan olduğunu bilerek tedbiri elden bırkmamak gerekir. Allah gerçek tedbir sahibidir, kul ise onun gölgesine sahiptir.[1] Şaire göre, insan bazen tedbir gereği tesellî nakışını bozar, bazen de teselli ile rahatlığa erer:

Gāh tedbīre uyup naḳş-ı tesellī[yi] bozar
Gāh olur semt-i tesellīde selām[et]de olur

40/3

Hasta gönüller iyilik ve şifa isterler, tedbir ile derde deva isterler:

Ḫaste diller keremüñ ile şifā isterler
Ḥüsn-i tedbīr ile ol derde devā isterler

38/1

219.Tefekkür

Fikretmek, düşünceyi harekete geçirmek demektir. Tefekkür, kişiyi Allah'a ulaştırmalıdır. Mutasavvıflara göre iki türlü tefekkür vardır. Her ikisinde de tasavvuf

[1] Cebecioğlu, age., s.483.

ehli, Allah'ın zatını değil, gücünü ve verdiği güzellikleri düşünür ve Allah'a ulaşır.[1] Şair, daima Allah'a dua ettiğini ve tefekkür ettiğini ifade etmektedir:

Ḫırḳaya çekmiş başın dāʾim niyāzdadır Şerīf
Ṣunʿ-ı Bāri'yi tefekkür eyleyüp ḥayrān dede

21/5

220. Tehlîl, Tesbîh

Tehlîl: İman esaslarının özünü anlatan "Allah'tan başka ilah yoktur." anlamına gelen "lâ ilâhe illallah" sözünü söylemeye tehlîl denir. Tasavvufta bu kelime-i tevhîd ile zikir yapmak önemli görülür, fazileti çoktur.[2] Eserdeki 114 numaralı şiir tehlîl örneğidir:

Ehl-i imānuñ sözi
Nur olur anuñ özi
Aġardır dāʾim yüzi
Lā ilāhe illā'llah

114/2

Tesbîh: "Allah, noksanlardan münezzehtir."anlamına gelen "sübhanallah" sözünü söylemektir.[3] Şair, ramazan gecelerinde Hz. Peygamber'in sünnetleri yerine getirilir, gece sabaha kadar Allah anılır, gönülden tesbih çekilir der:

Sünnet-i peyġamberi icrā eder
Giceler tā ṣubḥa dek iḥyā ider
Şevḳ ile tesbiḥ oḳuyup āh ider
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

89/2

Melekler gökte daima gösterişsiz olarak Allah'ı tesbih eder. O tesbihin sevabını Allah verir:

[1] Cebecioğlu, age., s.422. [1] Cebecioğlu, age., s.483.
[2] Cebecioğlu, age., s.485.
[3] Cebecioğlu, age., s.491.

Feleklerde melekler bī-riyā tesbīḥ ider dāʾim
O tesbīḥüñ ṣevabın bizlere iʿṭā iden kimdir

34/5

Sûfî, dosta benzetmelerle gideceğini düşünür. Şair ise tesbîh ve tehlîli aşk ile yapmaktadır:

Ṣūfi ẓann itdi bunı kim dosta teşbīḥle gider
Ben dirim tesbīḥ [ü] tehlīlim hemān mihmān-ı ʿışḳ

78/3

Elde tesbih ile gösteriş için saymak yerine, her zaman zikir ve fikri birleştirip sade bir gönülle Allah'ı anmak daha iyidir:

Elde tesbīḥ u riyā taʿdād ider bād-ı hevā
Ẕikr [ü] fikri dāʾimā cemʿ eyleyüp dil-sāde ol

82/6

221.Telkîn

Bir fikir ve düşünceyi anlatma, zihinde yer etmesi için çabalama anlamına gelir. Tasavvuf yoluna yeni giren sâliğe, mürşidin yapacaklarını öğretmesine de telkîn denir. Mevta gömüldükten sonra, onun yüzüne dönük olacak şekilde hocanın kabirde sorulacak soruları ve cevapları söylemesine de telkîn denir. Mevlevîlikte mürit tasavvuf yoluna girerken telkîn aldığı için, öldükten sonra telkîn verilmez, kabrin etrafında halka şeklinde zikir yapılır ve özel bir dua okunur.[1] Aşağıdaki beyitte şair, tarîkata girdiğinde aldığı telkînden sonra gönlünün ferahladığını söylemektedir:

Baña telḳīn idelden mürşid-i kāmil bu esrārı
Żiyā-baḫş-ı derūn oldı bu cānım içre cānımdır

51/3

222.Temaşa

[1] Cebecioğlu, age., s.487.

İbretle bakma, gözlem yapma anlamına gelir. Yeryüzündeki her şeyin Allah'ı anlattığını bilerek seyretmeye denir.[1] Şair, Allah'ın kendini bazen gizli, bazen de yüksekten gösterdiğini, bu durumun âriflere bile hayret verdiğini söylemektedir:

Virir āṣār-ı ḥikmet 'ārif-i dānāya da ḥayret
Temāşā gösterir gāhī ḫafādan gāhi bālādan
95/3

Şair, bütün dünyanın Allah'ı anlattığını, bundan ibret alması gerektiğini söylemektedir:

Şerīfā sen de 'ibret al temāşā eyleyüp ez-dil
Beyān eyler saña ḥālüñ bütün dünyāyı söyletsen
93/7

Şair, çölü temeşa ettiğinde, çölde pek çok şey yaşandığını, insanların konup göçtüğünü görür:

Neler geldi neler geçdi nāgehān ḳondı hem göçdi
Temāşālar beyān eyler eger ṣaḥrāyı söyletsen
93/5

223.Terk

Allah'a ulaşmak için mâ-sivâyı bırakmak, terk etmek anlamına gelir. Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hesti (varlık) , terk-i terk olmak üzere dört tür terk vardır.[2]

Şair, İbrâhim b. Edhem'e telmihte bulunarak, terk kavramının onda gerçek bir şekilde ortaya çıktığını ve onun dünyayı terk ettiğini[3] ifade etmektedir:

Fenāsın añlayup ez-dil meger terk ide dünyāyı
Ẓuḥūr itdi bu ḥālet fī'l-ḥaḳīḳa İbni Edhem'de

[1] Cebecioğlu, age., s.488.
[2] Cebecioğlu, age., s.490.
[3] Reşat Öngören, *"İbrâhim b.Edhem",* **TDV İslam Ansiklopedisi,** TDV Yayınları**,** C.21, İstanbul 2000, s.295-296.

22/2

Aşağıdaki beyitlerde şair, gönülden Allah'a ulaşmak isteyen kişinin canını ve başını terk etmesi gerektiğini ifade etmektedir:

Terk-i tecrīd eyleyüp ṭā'at olursa seyrine
Cümleden ḳaṭ'-ı naẓarla ḳaṭresi 'ummān olur

27/4

Ser fedādır 'ıyd-ı vaṣla başı cānı terk iden
İstemez neyl-i viṣāli başile cān isteyen

100/2

Cān[u] bāşı terk ider 'ışḳuñ yolunda bī-riyā
Bil Şerīf kim kān-ı ḫidmetden olur ser-māyesi

133/5

224.Teşne

Su içme isteği olan, susuz anlamına gelir. Tasavvufta Allah aşkına ve cemâline susamış kişi, bu kelimeyle ifade edilir.[1] Şair, ezelden beri muhabbet aşkına susadığını, Allah aşkından başka onun susuzluğunu giderecek bir şey olmadığını ifade etmektedir:

Teşneyim ben tā ezel feyż-i maḥabbet cāmına
Nesne yoḳdur ḳanduran cān ḳandırur 'ışḳuñ beni

136/3

225.Tevekkül

Kişinin elinden gelen görevini, sorumluluğunu yerine getirdikten sonra sonucunu Allah'a bırakmasına tevekkül denir. Tevekkülde Allah'a olan güvenle kalp endişesiz ve

[1] Cebecioğlu, age., s.492.

huzurludur. Huzurlu olmayan kalpte tevekkül olmaz.[1] Şair, dersinde gösterişsiz ve hilesiz olduğu için tevekkülde ün sahibi olduğunu ifade etmektedir:

Ḥamdü lillah oldı dil bāb-ı tevekkülde be-nām
Bendeñiz taḥṣīl-i ders-i bī-riyā olsam gerek

81/3

Şeyhin yaptığı sohbet, güvenilir bir yer olan tevekkül ülkesine bir davettir:

Tevekkül kişver-i ‘uşşāḳ emin-ābād olur zīrā
Rivāyetdir bu ma‘nā ṣoḥbet-i nuṭḳ-ı ekābirden

92/2

Dünya, tevekkül gibi bir güzeli uğursuz hâle getiren bir rüsvâdır; ona gönül vermek îman ehlinin hatası olur:

‘Acūz-ı dehre dil virmek ḫaṭādır ehl-i īmāna
Tevekkül dilberin menḥūs iden rüsvāyı n’eylersin

101/2

226.Tevfîk

Bir işin meydana gelmesinde Allah’ın kuluna yardım etmesidir. Allah’ın emir ve yasaklarına uygun olması için işlerde Allah’ın kuluna yaptığı yardımdır.[2] Şaire göre, rabıta ile bir şeyhe bağlanmış kişinin, tevfîk aracılığıyla gönlü irfanla dolar:

Ḫudāyā eyle tevfīḳ ‘āşıḳa sen
Ṭola ‘irfān ile gönl-i marābūṭ

70/3

227.Tûl-i Emel

[1] Cebecioğlu, age., s.494
[2] Cebecioğlu, age., s.494.

Dünyada çok uzun yıllar yaşayacakmış gibi uzun vadeli hedeflere sahip olmak ve bunun için sürekli çalışmaktır. Dünyalık şeylere doymamaktır.[1] Şair, yalnızlık köşesine çekilmenin yeterli olduğunu, dünyanın gereksiz olduğunu; kanaat etmek dururken uzun süreli sevdanın gereksiz olduğunu ifade etmektedi:

Saña gencīne-i ‘uzlet yeter dünyāyı n’eylersin
Ḳanā‘aṭ var iken ṭūl-ı emel sevdāyı n’eylersin

101/1

228.Tûr

Allah’ın Hz.Musa ile konuşmasının gerçekleştiği dağdır. Allah, Hz.Musa’nın nefsine seslenmiştir. Dağ Allah’ın tecellîsine dayanamayıp kül olmuştur. Nefis ortadan kalkmıştır. Allah zuhûr ettiğinde Allah’ın yarattıkları kaybolur. Sonradan yaratılanlar ortaya çıktığında ise Allah kişiden uzaklaşır, kaybolur.[2] Şair, Kâdirîlerin cemâlinin dağının kendisini tamamladığını, hayatının sonsuz olduğunu, Allah’a ulaştırdığını ifade etmektedir:

Bu Şerīfā’ya ḥayat-ı cāvidānīdir tamām
Eyledi iḥyā anı Ṭūr-ı cemāl-i Ḳādirī

122/7

229.Uyandırmak

Işık yaymaya yarayan kandil ve mum gibi maddelerin ateşlenerek yakılmasına uyandırmak, söndürülmesine ise dinlendirmek denir. Gönül uyandırmak, tasavvufî hizmette bulunmak anlamında kullanılır.[3] Aşağıdaki beyitte, kalp gözünün uyandırılarak her şeye o gözle bakılması gerektiği ifade edilmektedir:

Cān gözüñ cāndan uyandır eyle ol gözden naẓar
Sen seni gör anda farḳ eyle saña budur cevāb

5/4

[1] Cebecioğlu, age., s.497.
[2] Cebecioğlu, age., s.498
[3] Cebecioğlu, age., s.505.

230.Uzlet

İnsanlardan uzaklaşarak kendi hâlinde yaşamaya uzlet denir. Yalnızlık köşesine çekilmektir. Sâliğin izleyeceği yoldaki ilk aşama uzlettir. Uzlet, sadece fiziksel olarak yer değiştirmek değil; kalben yer değiştirmek, kötü huylardan uzaklaşmak ve insanlardan uzaklaşmaktır.[1] Şair, Kâdirîliğin tavırlarıyla uzlet ettiğini ve vahdete ulaştığını ifade etmektedir:

Biz Ḳādirī eṭvārına hem dost-ı viṣālüz
Gel sen de bizimle idelim ‘uzlet-i vaḥdet

11/5

Şair, daima Allah’tan vuslatı dileyerek yaşamaktadır. Kesretten el çekip, doğrulukla uzlete çekilmek istemektedir:

Cibāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ’dan niyāzım dāʾimā vuṣlat
Çeküp kesretden ez-dil el murādım bī-riyā ‘uzlet

13/1

Eğer dünyada bir zevk var ise yalnızlık köşesine çekilmekte olur. Yalansız, hilesiz neşe ve mutluluk tarîkat ehlinde olur :

Var ise zevḳ-i cihān ‘ālem-i ‘uzletde olur
Bī-riyā şevḳ [ü] ṣafā ehl-i ṭarīḳatde olur

43/1

231.Üftâde

Düşkün, fakir, zavallı, âşık, çaresiz anlamlarına gelir. Allah’a karşı olan görevlerin tam olarak yerine getirilememesine denir. Allah’ın celâlinin zuhûr etmesidir.[2] Şair, aşkı

[1] Cebecioğlu, age., s.505.
[2] Cebecioğlu, age., s.507.

ifade etmeye görüneni açıklamak yetmez, kalpteki sırrı açıklamaya Allah'ın celâlinin ortaya çıkması yeterlidir, der:

Ṣūret-i ẓāhirle olmaz rütbe-i ʻışḳı beyān
Bestedür üftādeler esrār-ı mā-fīʻl-bāline

116/5

Şair kendisine, "Ey gönül! Bu dünyada geçmişin derdiyle dertlenip gelecek kaygısına düşme." diye seslenmektedir:

Göñül efkār-ı māżī ḳaydına düşme bu dünyāda
Daḫı müstaḳbelüñ endīşesine olma üftāde

20/1

232.Ülfet

Alışkanlık, dostluk kurmak, görüşme, konuşma, kaynaşma anlamlarına gelir.[1] Şair, dervişlerin dostluk meclisinde her türlü kötülükten uzak kaldıklarını ifade eder:

Bunlaruñ ḥālüñ iderlerse Şerīfā'ya suʾāl
Bezm-i ülfetde olur ʻuzlet[i] dervīşānuñ

118/5

233.Ümmet

İnsan topluluğu, bir araya gelerek bir grup oluşturmuş insan demektir. Bir peygamberin davetini kabul edip ona uyan kavime ümmet-i icabet, peygambere inanmayan kavime ise ümmet-i davet denir.[2] Şair, ramazan ayının ümmetin ayı olduğunu, o ayda Allah'ın günahları affettiğini, gündüzlerin bayram, gecelerin nurlu olduğunu ifade etmektedir:

Şeḫr-i ümmetdir bu māh-ı pür-sürur
Maġfiret eyler bizi Rabbi Ġafūr
Gündüzi ʻıyd gice olmuş ḳadr-i nūr

[1] Cebecioğlu, age., s.508.
[2] Cebecioğlu, age., s.508.

Geldi yā Rabbe ʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

89/4

Hz.Muhammed (S.A.V.), mahşer gününde ümmetine şefaat eder, şair de bu şefaatten dilemektedir:

Şerīfā bendeye eyler şefā'at rūz-ı maḥşerde
Melāz-ı 'āṣiyān cümleye ümmet-i Muḥammed'dir

48/5

234.Vacip

Yapılması gerekli olan şey anlamına gelir. İslâmiyet'te yapılması zorunlu olan ibadetler kadar önem arz eden, sürekli terk etmenin günah sayıldığı ibadetlere vacip denir.[1] Aşağıdaki beyitte, müridin döneklikten uzak olmasının vacip kadar önemli olduğu belirtilmektedir:

Televvünden ḫalāṣ olmaḳ mürīde emr-i vācibdir
Ki ister şādına hem sāye olsun 'ayn-ı 'ummānı

134/3

235.Vahdet , Tevhit

Vahdet ve tevhit kelimeleri, Allah'ın varlığını ve biriliğini ifade eder. Kesret ise çokluk anlamındadır.[2] Şair görünüşte bir damla olsa da gerçekte vahdetin deryası olduğunu ifade eder:

Vech-i cānān özleyüp geldik vücūd iḳlīmine
Ḳaṭreyüz ṣūretde ammā vaḥdetüñ deryāsıyuz

64/2

Feyż-i seḥer-i ṣubḥ-ı diliñ aġı göründi
Baḥr-i eṣer-i vaḥdetiñ ırmaġı göründi

[1] Cebecioğlu, age., s.511.
[2] Cebecioğlu,age., s.512.

124/1

Kişi kesreti yok edip, hatasız olarak gönülden tevhit okursa, ilim sahibi olur ve vahdete erer.

Keşreti maḥv eyleyüp vaḥdete irse bir ḳadem
Bī-riyā tevḥīd[i] dilden oḳuyup ‘irfān olur

27/2

Şair gönlünün isteği olan tevhit sırrından feyz aldığını ifade eder:

Bu vaḥdet sırr-ı tevḥīdden alup feyż-i İlahīden
O zevḳi sırr-ı vaḥdetden alup ḳıldım anı dil-ḫˇāh

113/2

Şair, vahdet köşesinde kaldığını, ilerlemek için bir gayretinin olmadığını söylemektedir:

Genc-i vaḥdetde Şerīfā ḳaldı
Kendi yoḳ kendisine iḳdāmı yoḳ

79/6

Tevhit, duayı etkili kılar. Bu nedenle insanlar dua ederken tevhit ile dualarının etkili olmasını isterler:

Bu ṭarīk içre ḥaḳīḳatle mecāzı bir oḳur
Nuṭḳ-ı tevḥīd ile teʾsīr-i duʻā isterler

38/2

Tevhitle kalpler ayna gibi parlar. “yâ hû” diyerek, Allah’ı zikrederek, kalpteki prangalar sökülüp atılır:

Pāk idüp tevḥīdle āyīne-veş dil-ḥānesini
Ġıll-u ġīşı tā içerden sürelim yā hū diyü

107/3

Allah’a ulaşmayı engelleyen her türlü ilgiden (kesretten) el çekilirse ancak vahdetten tecelli ve lezzet alınır.

Göñül virme ‘alāyıḳdan kesil ġayri ḫalāyıḳdan

Tecellī ire vaḥdetden bulasın leẕẕet-i elfāẓ

71/3

Kâmillerin sözünde herkesin anlayamayacağı sözler bulunabilir. Zikredenlerin hep Allah'ı zikretmesi vahdet hâlidir.

Ẕākiri meẕkūr ulu bil ḥāl-i vaḥdet böyledir

Ṣoḥbet-i insān-ı kāmilde bulunur ıṣṭılāḥ

17/3

Şair Kâdirîlik tarikatına mensuptur. Kâdirîlik tarikatında farklı şekillerde zikir yapılır. Zikirde dervişler hilâl şeklinde bir halka oluşturur. Zikir oturarak başlar. Fâtiha okunduktan sonra salâvat getirilir ve tarikata özel bazı zikirler okunduktan sonra kelime-i tevhid zikri başlar. Zikir bu şekilde farklı dualar okunarak devam eder. Bu sırada dervişler bir halka şeklinde sağa doğru döner.[1] Şair aşağıdaki beyitte bu zikri özetlemiştir:

Biz Cenāb-ı Kibriyā'nuñ ẕākir-i esmāsıyuz

Ḫalḳa-yı tevḥīd-i ẕikrüñ velvele-ārāsıyuz

64/1

236.Vakt

Zaman anlamına gelen bu kelime tasavvufta kula Allah'tan gelen etkinin zamanıdır. Bu etki bazen hüzün gerektirir, kul hüzünlenir; bazen de sevindirir. Allah dostlarından olup bulunduğu zamanın gerektirdiği gibi davrananlara ibnü'l vakt (vaktin çocuğu) denir. İbnü'l vakt halindeki sûfinin içinde bulunduğu duruma en uygun şekilde davranması gerekir.[2]

Şair, yerinde davranışlar yapmak isterse bulunduğu vakte uyması gerektiğini ifade etmektedir:

Hemān sen ibn-i vaḳt ol eyle hem-ḥāl olub[en] her dem

Eger olmaḳ dilersen fikr-i nā-ber-cādan āzāde

[1]Azamat, age., s.131-136.
[2] Cebecioğlu, age., s.516.

20/2

Şair, ibn-i vakt olmak istemektedir:

Şerīfā ibni vaḳt olsun felekde rāḥat eylerse
Fenāya ʻārif-i āgāh olan fikri hemān çekmez

63/4

237.Varlık, Benlik

Dünyada sahip olduğu maddiyatı, eşyayı, bilgiyi kendi çabalarıyla elde ettiğini düşünüp Allah'ın verdiği güzellikler olduğunu unutan kişilere varlık sahibi denir.[1] Şair, Allah'ın kendi varlığından bir noktayla da olsa bir işaret vereceğini ifade etmektedir:

Virdi bir ḥarf ile varlıḳdan nişān sülūkına
Belki bir noḳtayla bildirdi hemān itdi belāġ

73/3

238.Vasf

Bir şeyin veya kişinin sahip olduğu hâl, özellik, sıfat anlamına gelir. Hz.Muhammed'i övmek için yazılan şiir olan "na'at" kelimesi ile vasf kelimesi aynı anlama gelir. Vasf, na'at kadar ayrıntılı değildir.[2] Aşağıdaki beyitte Hz. peygamberin Kur'an-ı Kerim'de övüldüğü anlatılmaktadır:

Yüzüñ āyīne-i Raḥmān seni vaṣf eyledi Ḳurʾān
Viṣālüñ derdime dermān şefāʻat yā Resūl'allah

110/3

239.Vâsıl, Vasl

Vâsıl: Gidilecek yere ulaşan, varan kişi anlamına gelir. Allah'ın istediği şekilde davranıp emirlerini yerine getirenler Allah tarafından vâsıl edilirler.[3] İstikamet üzere

[1] Cebecioğlu, age., s.517.
[2] Cebecioğlu, age., s.518.
[3] Cebecioğlu , age , s.518.

olup tevekkülü elden bırakmazsa şair, Allah tarafından maksadına ulaştırılacağını ifade etmektedir:

Tevekkül dāmenüñ elden bıraḳma istiḳāmetle
Şerīfā maḳṣada vāṣıl olur neylī Ḫudā-dāda

20/5

Vasl: Gidilecek yere ulaşmak, varmak anlamına gelir. Allah'a ulaşmak anlamında kullanılır. Şair, hakîkat şehrine ulaşanları ve kendisini gavsının ulaştırdığını ifade etmektedir:

Kim ki bu vaṣl-ı ḥaḳīḳat şehrine bula maḳām
Bu Şerīfā maḥremüñ ol şeh de anı itdi ġavṣ

14/5

240.Vech

Yüz, çehre, surat anlamlarna gelir. Allah'ın yarattığı her varlıkta bir yüzü vardır. Bu yüz, gözle görünen kısımda değil, varlığın görünmeyen kısmı olan ruhundadır.[1] Şair, dostun saçını görmeyen başka kapıya tutunmasın, dostun yüzünü görmeyen aşka düşmesin, der

Bilmeyen dost zülfini ol dāra ber-dār olmasun
Görmeyen dost vechini 'ışḳa giriftār olmasun

99/1

Aşk ile Allah'tan başka her şeyi yakalım, dostun yüzünü "yâ hû" diyerek görelim:

'Işḳ ile gel mā-sivāyı biz yaḳalım oda kim
Vech-i dostı 'āşıḳāne görelim yā hū diyü

107/2

Hasta gönüller kederlerle perişan olmuş, dertlerine Allah'ın bir sûreti ile derman bulamamıştır:

Kim ekdārile dil-haste-i perīşān olmuş
Bulmamış derdine bir vechile dermān ancaḳ

[1] Cebecioğlu, age., s.521.

77/4

Şair, sevgilinin yüzünü özleyip var olduğunu, görünüşte bir damla fakat Allah'ın birliğinde deniz olduğunu ifade etmektedir:

Vech-i cānān özleyüp geldik vücūd iḳlīmine
Ḳaṭreyüz ṣūretde ammā vaḥdetüñ deryāsıyuz

64/2

241.Vefâ

Kullar elest bezminde Allah'ın "Ben sizin Rabbiniz değil miyim ?" sorusuna "evet" cevabını vererek Allah'a bir söz vermişlerdir. Vefâ, kulların verdiği bu sözde durması, Allah'ın emir ve yasaklarına uyması demektir.[1] Şair, Allah'ın cemâlini görmenin neşesiyle vefa ve mutluluk bulduğunu, ruhların zevke ulaştığını, vefa bulduğunu ifade etmektedir:

Bugün şevḳ-i cemāliyle vefālarla ṣafā geldi
İrişüp zevḳ-i rūhānī ġazā ile vefā geldi

129/1

242.Velî, Evliya

Allah'a boyun eğen, O'nun emir ve yasaklarına uyarak devamlı ibadet hâlinde olan, Allah'a karşı gelmekten ve geçici heveslerden sakınan, Allah dostlarına velî denir. Bu gayretleriyle Allah'ın sevgisini kazanan velîler, ihtiyaç olduğunda kerâmet gösterebilirler.[2]

Şair, Allah aşkından sinesini yaralayan dervişte hicap olmaz, gözünü açık tut, her mekânda bir Allah dostu vardır fakat açıkça belli değildir, der:

Ṣafādan sīnesin çāk eyleyen 'abdālda 'ār olmaz
Gözüñ aç her mekānda bir velī var āşikār olmaz

[1] Cebecioğlu, age., s.521.
[2] Cebecioğlu, age., s.523.

61/1

Şair, şeyhi Abdulkadir'in Allah dostu olduğunu, müritlerinin onun ayağına yüz sürdüğünü, peygamberin oğlu dediklerini beyan etmektedir:

Ḥaḳḳ velīdir gördiler [hem]
Pāyine yüz sürdiler
İbni Resūl didiler
Şeyḫim 'Abdü'l-ḳādirī

123/2

Evliya : Velî kelimesinin çoğuludur. Allah dostlarına verilen isimdir. Hayatını Allah yoluna adayan, Allah'ın emir ve yasaklarına uyan ve nefsini terbiye eden kişilerdir. Allah'a olan sevgisinden dolayı dünyaya itibar etmeyen kimselerdir.[1] Şair, şeyhi Abdulkadir'in evliyanın reisi olduğunu, peygamberin ışığı olduğunu söylemektedir:

Evliyānuñ serveri
Pertev-i peyġamberī
Merd-i Ḫudā rehberi
Şeyḫim 'Abdü'l-ḳādirī

123/1

243.Vesile

Kulun Allah'a dua ederken Allah dostlarından birini aracı koymasına vesîle denir. Dua, vesîle edilen kişiye yapılmamalıdır. Ancak onun adı verilerek Allah'tan istenmelidir.[2] Şair, insanın nûr şehrinin keşfedilmesine vesîle olduğunu, onu ziyaret edip, tavaf etmesini önermektedir:

Kāşif-i nūr-ı velāyet maẓḥarına yol bulan
Ādem oldı çün vesīle it ziyāret ḳıl ṭavāf

[1] Cebecioğlu, age., s.153.
[2] Cebecioğlu, age., s.525.

74/4

244.Vicdan

Kalpteki hislerin aynası, bulmak anlamına gelir. İnsanın iyiyi kötüden ayırmasını sağlayan ve iyilikten hoşlanıp kötülükten mutsuz olan manevî duygudur.[1] Şaire göre, gönül, coşkusu uzak olmayan bir yerdir; edep rütbesinin dostluğu vicdanladır:

Bir dil ki ānuñ feyż-i derūnı ola nā-būd
Vicdāniledir rütbe-i ādāb ile ülfet

11/3

Muhabbet makamı vicdandır, içi sırla doludur, coşkusu sırları saklar:

Derūnı sırra hem-dem cezbesi esrāra maḥremdir
Tamamı bu maḳāmın ‘ayn-ı vicdānı maḥabbetdir

39/3

245.Virâne

Harap olmuş, yıkılmış anlamına gelir. Dünya, geçici olduğu için virânedir. Nefsini köreltmiş olan dervişler, dış görünüşlerine önem vermezler, Allah’a ulaştıracak olan manevî yönlerine dikkat ederler. Bu nedenle virâneyi andırırlar. Fakat bu harabe görünümünün altında manevî zenginlikler bulunur. Bu nedenle virânelere kötü gözle bakmayıp içlerinde hazine olacağı söylenir.[2] Şair, rabıta alan kişilerin sırları anlayacağını, himmete ulaşanların virânesi olduğunu belirtmektedir:

Maḳāmāt-ı merātible Şerīfā añla esrārı
Sezā-yı himmet olmuş erlerüñ vīrānesiyim ben

92/4

[1] Cebecioğlu, age., s.526.
[2] Cebecioğlu, age., s.526.

Şair, mertlerin çile çektiğini, kendisinin himmete ulaşan kişilerin virânesi olduğunu belirtmektedir:

Şerīfā çille-i merdāne çekdi niçe demlerdir
Senā-yı himmet olmuş erlerüñ vīrānesiyim ben
91/5

246.Vuslat, Visâl

Vuslat, istenilen şeye ulaşma, kavuşma demektir. Tasavvufta ise, Allah'a ulaşmak, yaklaşmak anlamındadır.[1] Şairin tarikattaki amacı peygambere kavuşmaktır, bunun için şeyhlerle dost olmuştur:

Saña vuṣlatdır ancaḳ maḳṣadım rāh-ı ṭarīḳatde
Meşāyıḫdan anıñçün ben munīsim yā Resūl'allah
112/2

Soyut âleme gitmek için vuslat olması gerekir. Allah'a kavuşmanın ilk yolu vuslattır:

Cā-be-cā semt-i mecāza meyl ider bil-iḳtiżā
Fi'l-ḥaḳīḳa meyl-i vuṣlatdan olur ser-māyesi
133/3

Şair, daima Allah'tan vuslatı dileyerek yaşamaktadır. Kesretten el çekip, doğrulukla uzlete çekilmek istemektedir:

Cibāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'dan niyāzım dāʾimā vuṣlat
Çeküp kesretden ez-dil el murādım bī-riyā 'uzlet
13/1

Ayrılığın kargaşasında gönülde sabır kalmaz, visâl için can atılır:

[1]Cebecioğlu , age. , s.528.

Göñülde ṣabra ṭāḳat ḳalmadı hengām-ı firḳatde
Viṣāle ārzū-mend olmanıñ āyā nesiyim ben

91/2

247.Vücût

Meydana gelmek, olmak, bulunmak anlamına gelir. Tasavvufta, müritte dünyevî sıfatların ortadan kalkarak Allah'ın hakîkatlerinin ortaya çıkmasıdır.[1] Şair, şiirlerinin gönlündeki hakikatler olduğunu ve ilâhî sözler olduğunu, nefsî duygulardan uzaklaşıp vücûd iklimine gelmesinin dosta giden yol olduğunu belirtmektedir:

Ḥaḳīḳat dilde eş'ārım benim kenz-i İlāhımdır
Vücūd iḳlīmine gelmek vīṣāl-i dosta rāhımdır

24/1

Şair, dünyada vücûdunun varlığı yok edilirse Allah'ın divanında yüksek makamların olacağını ifade etmektedir:

'Ālem-i ṣuġrāda maḥv eyle vücūduñ varlıġıñ
Dergeḥ-i Ḥaḳ'da Şerīfā sen de 'ālī cāh[ı] gör

29/5

248.Yâ Hû

"Ey, O!" anlamına gelen bir seslenme ifadesidir. Bu ifadedeki hû, Allah'tır. Allah dostları bazı zikirlerinde "yâ hû" diye zikrederler.[2] Aşağıdaki beyitte "yâ hû" diyerek yapılan bir zikirden bahsedilmiş, bu zikirde ruh kuşunun neşeleneceği belirtilmiştir:

Allah Allah hū didikçe murġ-ı rūḥ itsün ṣafā
Ḫalḳa ḫalḳa çarḥ-ı ẕikri ḳuralım yā hū diyü

107/4

Pîre ulaşmaktan ve "yâ hû" diye çekilen zikirlerden elde edilen kâr, Allah'a ulaşmaktır:

[1] Cebecioğlu, age., s.528.
[2] Cebecioğlu, age., s.531.

Olanlar pīrine vāṣıl

Edeble oldılar vāṣıl

Budur maḥṣūli ve'l-ḥāṣıl

Ṣalā yā hū edībāna

115/7

249.Yâr

Sevilen, ahbap, tanıdık anlamlarına gelir. Allah'ın mahlûkatı yaradan sıfatlarının tümüdür. Allah yoluna giren müridin durumunu bu sıfat karşılar.[1] Şaire göre âşıklar, Hak yolunda bütün varlıklarını bol bol saçarlar. Bu nedenle yâr olurlar:

Ṣalādır vārını meydān-ı Ḥaḳ'da bezl iden merde

Ki zīrā 'āşıḳānlar yār olurlar şöyle bār olmaz

61/2

Şair, yârin cefalarına her zaman katlanmayan âşıkların, aşkın kölesi olmalarını, yârin yâri olmamalarını istemektedir:

İtmeyen yār cevrine dā'im taḥammül 'āşıḳān

Bend-i 'ışḳ olup o yār kim yāre hem-yār olmasun

99/2

250.Zâhit

Dünya nimetlerinden elini eteğini çekip kendisini ahiret hayatına adayanlar için bu ifade kullanılır.[2] Şair, kendisinin zâhid gibi sohbet meclisinde yabancı sanılmamasını, gösterişsiz hilesiz sözlerle gerçekten sohbet ettiğini belirtmektedir:

Bizi zāhid kimi bī-gāne ṣanma bezm-i ṣoḥbetde

Kelām-ı bī-riyāya fil-ḥaḳīḳa hem-nevāyuz biz

[1] Cebecioğlu, age., s.533.
[2] Cebecioğlu, age., s.539.

56/2

Şair, zâhidin marifet sırrını bilip bilmediğinden emin değildir; marifetin bencil olandan değil, vahdet ile tek vücud olandan sorulması gerektiğini ifade etmektedir:

Bilür mi ben de bilmem mā'rifet esrārını zāhid
Geçüp ḫodbīnden vaḥdet ile yeksān olandan ṣor

33/3

251.Zahm

Cerîha, yara anlamına gelir.[1] Şair, sevgilinin bakışı ve gülüşünün ona cellat olduğunu, pek çok kişinin bu kavgada şehit olduğunu ifade eder:

Nigāhı ġamzesi cellād baña zaḥm[ı] ur ol bī-dād
Berāy-ı şarḳ-ı isti'dād şehīd oldı bu ġavġādan

94/4

252.Zat

Bir şeyi kendisi yapan ve onu başka varlıklardan ayıran özelliğidir. İki türlü varoluş vardır. Biri, Allah'ın zatıdır ki bu kendisine aittir, başka hiçbir şeyin onun zatında etkisi yoktur. Diğeri de Allah'ın mahlûkatta olan zatıdır.[2] Şair, kendisini olgunlaştıranın ancak Allah'ın zatının sırrı olan Hz.peygamber olduğunu söylemektedir:

Kemāl olan baña ancaḳ o ẕāt-ı sırr-ı Aḥmed'dir
Benim ḳalbim o sırrile şeref-yāb-ı penāhımdır

24/3

253. Zer

[1] Cebecioğlu, age., s.540.
[2] Cebecioğlu, age., s.541.

Altın anlamındaki bu kelime tasavvufta, nefsin isteklerine uymayıp dünyanın fani zevklerinden uzak durmak, nefsi yola getirmek için kırk gün süreyle bir yere kapanıp ibadetle meşgul olmak ve Allah yolunda savaşmayı anlatır.[1] Şair, tevhit halkası, gönül gibi açıldıkça, altından yapılmış gül durmadan Hakk'ı zikreder, der:

Dem-ā-dem ẕikr-i Ḥaḳdır cā-be-cā gül-miīḥ-i zerrīni
Göñül-āsā açıldıḳça mükerrer ḥalḳa-yı tevḥid

19/3

254.Zevk

Lezzet alma, beğenme, hoşlanma anlamına gelir. Manevî âlemde iman ile ulaşılan güzel duygulara ulaşmaktır. Zevk, kalp ile hissedilir; akıl ile algılanmaz.[2] Şair, gönlünün Allah yolunda her zaman ferahlık istediğini, ferahlık yolunun dünya zevklerinde bulunmadığını ifade etmektedir:

Rāh-ı Mevlā'da göñül ister dem-ā-dem inşirāḥ
Ẕevk-i dünyāyı neden bulsun dilüñ rāh-ı ferāḥ

17/1

255.Zikr, Ezkâr

Zikr: Anımsama, hatırlama anlamına gelir. Zikirde asıl olan Allah'ı anmak, O'ndan başkasını unutmaktır. Dil, kalp, sır zikri olmak üzere zikrin farklı türleri vardır. Tüm ibadetlerde zikir esastır. Kur'an-ı Kerim'de zikirden çokça bahsedilmiştir. Allah, "Beni zikrediniz ki ben de sizi zikredeyim..." (Bakara/152) demiştir.[3] Şair, recep ayının gecesinde Allah'ı zikretmenin âşıkları canlandırdığını, gönül aynasını cilaladığını ve parlattığını ifade etmektedir:

Gicesinde ẕikr-i Ḥaḳ 'uşşāḳı iḥyā eyledi
İtdi dil āyīnesini pür-cilā māh-ı Receb

4/5

[1] Cebecioğlu, age., s.544.
[2] Cebecioğlu, age., s.544.
[3] Cebecioğlu, age. ,s.546.

Ezkâr: Zikir kelimesinin çoğuludur.Şaire göre "lâ ilâhe illallah" kelimesi, âşıkların sırrı, kâmillerin zikridir:

‘Āşıḳlaruñ esrārı
Lā ilāhe illallah
Kāmillerüñ ezkārı
Lā ilāhe illā'llah

114/1

256.Ziyâ

Parlaklık, ışık anlamındadır. Allah'ın yarattığı varlıkların Allah'ın gözüyle ve Allah tarafından yaratılğının farkına varmak demektir.[1] Allah'ın "hû"ismi, şaire dost olur ve gözüne ışık olur:

Hem-demi esrār olup envār-ı hū
Ol żiyādır çeşmime eẓhār-ı hū

106/1

257.Zühd

Önem vermemek, farklı bir yöne yönelmek anlamındadır. Tasavvufta ise dünyadan yüz çevirmek, dünyaya önem vermemek anlamına gelir. Çünkü dünyadaki güzellikler, ahirettekilerin yanında çok azdır.[2] Şair, zühd yerine aşkı tercih edip ilim lezzeti aldığını ifade etmektedir:

Degişdim zühdi ben ‘ışḳa ma‘ārif lez̲z̲etim aldım
Göñül ‘ilm-i ledünn̄ide niçe biñ faṣl-ı bāb oldı

125/2

[1] Cebecioğlu, age., s.549.
[2] Cebecioğlu, age., s.550.

III. BÖLÜM

ŞERÎF ALİ KÂDİRÎ DİVÂNI ve HAZIRLANMASI

1.Eserin Nüsha Özellikleri

a. İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesinde bulunan, demirbaş numarası 430 olan "Mecmû'a-i Gazeliyat" isimli eser, bu ismi taşımakla birlikte bir Dîvân'dır. Dîvân 79 yapraktan oluşmaktadır. Kullanılan yazı türü nesih yazıdır. Şerîf Ali Kâdirî'ye ait olup müstensihi Derviş Râmiz Kâdirî'dir. Eserdeki tüm şiirler, şairi Şerîf Ali Kâdirî'ye aittir. Dîvânda 139 şiir yer almaktadır. Eserde gazel dışında murabba, muhammes ve kıt'a nazım şekillerinden şiirler bulunmaktadır.

b. Eserin başlangıç ve son kısımları şu şekildedir:

Baş

Haẕā Dīvān Güft-i Ḳuṭb u pīr serveri Ḫanyevi

Kerāmetlü Şeyḫ Ḳādirī Kaddesallahu sırruhu'l-'Azīz

Son:

Cān[a] minnetdir Şerīfā [ḫiz]met [it] ol ḫānede

Şeyḫim İsmā'il-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

c. Eserin zahriyesinde aşağıdaki bilgi yer almaktadır:

İşbu dīvān güft-i der-gāh-ı Ḳādirīhane-i Girid bānīi

Kerametlü Şeyh Şerīf Ali Sultanü'l-Ḳādirī kuddise sirruhu

Post-nişīni eş-şeyh Hüseyn Ḳāmī El-Ḳādirī muhibb-i bendesi

Eser-i hame-i sahib derviş Râmiz El-Kâdirî

Beyit

Bunı yazdım beyt-i yadigār olmaġıçün
Okıyanlar bir du'ā kılmaġıçün

8 Ramazan-ı Şerîf fî sene 1292

d. Eser bittikten sonra arkadaki boş sayfalarda aşağıdaki kayıtlar bulunmaktadır:

Derviş Râmiz'in âleme kadem basdığı
Tarihi biñ iki yüz yetmiş altı senesinde

Beyit

Oğlım Ali Rāmiz Efendi dünyada ḳadem basdı
Cenab-ı Ḥaḳ tūl-ı ömr ile mu'ammer eyleye āmīn

İstinsah Tarihi: 1292

80a numaralı sayfada eserin istinsah tarihi ve müstensih bilgisi tekrar verilmiştir.

Eserin müstensihi olan Derviş Râmiz Efendi, Girit'te Kâdirîliği temsil eden sûfî bir şairdir.[1] Derviş Râmiz Efendi'nin, Şerif Ali Kâdirî dîvânının şairi olduğu ifade edilse[2] de dîvândaki tüm şiirlerde "Şerîf " mahlası kullanıldığı için biz eserin şairi değil müstensihi olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca, eserin sonundaki bilgilerden Derviş Râmiz'in bu eseri duaya vesile olsun diye istinsah ettiği anlaşılmaktadır. Eserin istinsah tarihi 8 Ramazan 1292/ 8 Ekim 1875'tir. Eserden Derviş Râmiz Kâdirî'nin yaşadığı dönemde Kâdirî dergâhının şeyhi Hüseyn Kâmi olduğu ve müstensihin bu şeyhe bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

[1] Şimşek, age., s.194
[2] Şimşek, age., s.144-145.

2.Transkripsiyonlu Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yol

Şerîf Ali Kâdirî Dîvânı'nın transkripsiyonlu metni hazırlanırken kafiyelenişine göre tertipli olan şiirler numaralandırılmıştır. Şiirlerin nazım şekilleri belirlenmiş ve tablo hâlinde gösterilmiştir. Transkripsiyon yapılırken Osmanlı Türkçesinin özelliklerine dikkat edilmiştir.

Şiirlerin başında vezinleri, varsa, şair tarafından verilen başlıkları gösterilmiştir. Varak numaraları hangi beyitte değişiyorsa o beyitin üstünde gösterilmiştir.

Dipnotlarda, şiirlerde geçen ayet ve hadislerin mealleri kaynaklarıyla birlikte gösterilmiştir.

Şiirlerde okunamayan yerler (…) şeklinde gösterilmiştir. 107. sıradaki şiirin 1. beyitinin 2. mısraının başı silindiği için okunamamıştır. Şiirlerde vezne uyması için metin tamiri yapılmıştır. Metne tarafımızdan ilave edilen kısımlar [ ] köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Müstensih hatası olarak düşündüğümüz ve yazımı yanlış olan kelimelerde de tamir yapılmış, el yazmadaki hâli dipnotta verilmiştir. (Münker: münkîr gibi)

Tablo 6. Transkripsiyon Sistemi

ء ا	a,e	ش	ş
آ	ā,a	ص	ṣ
ب	b	ض	ż , ḍ
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	‘
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k , g , ñ
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v , u , ū , ü , o , ö
ژ	j	ه	h , a , e
س	s	ى	y , ı , i , ī

3.Şerîf Ali Ḳâdirî Dîvânı (Transkripsiyonlu Metin)

[1b]

Haẕā Dīvān Güft-i Ḳuṭb u pīr serveri Ḫanyevi
Kerāmetlü Şeyḫ Ḳādirī Kaddesallahu sırruhu'l-'Azīz

Ḫarfü'l-Elif

1: İlāhiyyü'l-Ḳādirī

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Gel ey tevḥīd[i] ef'ālile isbāt isteyen dānā
Vüṣli feyżile tevḥīd-[i]-ber-ẕāt isteyen dānā

2 Bu cer aḥvāl-i ḥikmetdir ki bilmez anı her insān
Sezā-vār olmadıḳça fikr[i] heyhāt isteyen dānā

3 Tecellīyāt ile ḥāk-pāy olan şems-i ḥaḳīḳatdir
Bu nūrı görmeden 'irfān-ı ẕerrāt isteyen dānā

4 Gel imdi sen de inṣāf it 'ibādetle dili ṣāf it
'Avān olmadan isbāt-ı şeḥādet isteyen dānā

[2a]

5 Şerīfā sen de gel diñle bu aṣvar-ı 'ayān ile
Ḳıyam itmedin ammā maḳāmāt isteyen dānā

2: İlāḥī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Tende cānān ister isen nüsḫa-yı kübrāya baḳ
Vāḳıf-ı ‘ilm-i ledünni sırr-ı Ḳur’ān’da ara

2 Gir ṣınıḳ göñüllere mir’āt-ı Ḥaḳḳ’ı anda bul
Her ne istersen yüri var cism ile cānda ara

3 Bir naẓar ḳıl ‘ibret ile baḳ ciḥānuñ yüzine
Bu fenānuñ inḳılābuñ devr-i ezmānda ara

4 Gel Şerīf’e ṣor devā-cūyende iseñ [ṭālibā]
Ḥikmet-i ḳānūn-ı ‘ışḳı ḳalb-i Loḳmān’da ara

[2b]

3: İlāḥī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ḥazīn olma Ḫudā’nuñ lüṭf[ı] çoḳdur ol ider şeydā
Murādın ḳaṭ‘-ı ümmīd itdügin yerden ider i‘ṭā

2 Niyāz etdim ḳabūl olmaz diyü sen sū-i ẓann itme[1]
Zamānı gelmedikce ẓāhir olmaz maḳṣad-ı dünyā

3 Bu yolda bī-riyā ṣabr-ı cemīli reh-nümā eyle
Olursun menzile vāṣıl murādından daḫı ‘a‘lā

[1] maḳṣad-ı : maḳsadı

4 Hemīşe fāl-i ḫayr eyle kelāmı ḫayr ile söyle
Ki istī‘cāl iden böyle ider ḥayretde vā-veylā

5 Olur āġūş-ı maḳṣūda ne şübḥe mīve-yi ümīd
Açılur ġonce-i zībā bahāristān ile gūyā

[3a]

6 Zamānı vaḳt[i] geldikde murāduñ dilber-i ḥāẓır[1]
Olur āġūşına hem-dem o maḥbūb-ı ṣafā-baḫşā

7 Şerīfā ṣabra ḥāl evvel sezā-yı nīl-i iḳbāl ol[2]
Enīs-i bezm-i āmāl ol bī-‘avn-i Ḫażreti Mevlā

Ḥarfü’l Bā

4: İlāḥī Medḥ-i Receb-i Şerīf

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Şeḥr-i mevlādır virir ḳalbe ṣafā māh-ı Receb[3]
Olmada müzdād ṭā‘at-ı Ḫudā māh-ı Receb

2 Ḥażreti peyġamberüñ mi’rācı şeḥridir bu māh[4]
Kim reġāyible müzeyyen pür-żiyā māh-ı Receb

3 Her mināre olmada ḳandīl ile şū‘le-feşān
Şehr-i Ḥaḳ’dır kim olur revnaḳ-fezā māh-ı Receb

[1] maḥbūb-ı : maḥbūbı
[2] sezā-yı : sezāyı ; enīs-i : enīsi
[3] ṭā‘at-ı: ṭā‘atı
[4] peyġamberüñ: peyġamberin

[3b]

4 Ṭā‘at-ı Mevlā ile her gicesi ḳadr-i sa‘īd[1]
Çün ṣafā virir derūna dā’imā māh-ı Receb

5 Gicesinde ẕikr-i Ḥaḳ ‘uṣṣāḳı iḥyā eyledi[2]
İtdi dil āyīnesini pür-cilā māh-ı Receb

6 Hem hilāl-i rūze vü Ṣa‘bān oldı müjde-res[3]
Ẕikr-i iḫyāda ‘aceb ḫālet-fezā māh-ı Receb

7 Ey Şerīfā gicelerde idelim iḥyā anı[4]
İtmede rūz [u] şebi luṭf [u] ‘aṭā māh-ı Receb

5: İlāḥī eyżan

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Olmaḳ isṭersen ṭarīḳ-i Ḳādirī’den feyż-yāb[5]
Gel ‘azīzīm intisāb eyle ṭarīḳa intisāb

[4a]

2 Āsitānı sidresinde cem‘ olan ‘āşıḳlara
Mülḫaḳ ol kim perde olmaz ‘āşıḳa bunda ḥicāb

3 Bende ol sulṭān ‘Abdu’l-ḳādir’e ez-cān [u] dil
Ola rūḥāniyyeti rehber saña feṭḥ ola bāb

[1] ṭā‘at-ı: ṭā‘atı ; ḳadr-i: ḳadri
[2] iḥyā: iḫyā
[3] hilāl-i: hilāli
[4] iḥyā: iḫyā
[5] ṭarīḳ-i: ṭarīḳi

4 Cān gözüñ cāndan uyandır eyle ol gözden naẓar
Sen seni gör anda farḳ eyle saña budur cevāb

5 Ḫalḳa-yı tevḥīd-i ẕikr'ullāha gel iḥlāṣ ile[1]
Ey Şerīfā sālik-i Ḥaḳḳ-a budur emr-i ṣevāb

6. İlāḥī

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Āteş-i 'ışḳ sīnemi yaḳmaḳdadır her rūz [u] şeb[2]
Varımı maḥv eyledi sūzān idüp bil-cümle hep

[4b]

2 Derdine dermān umar 'āşıḳlaruñ eyler niyāz
Diñlemez aṣlā niyāzım merḥamet itmez 'aceb

3 Bu ṭarīḳ-i Ḥaḳ'da olmaz iftiḫār ile ġurūr[3]
İtme bī-hūde ṣaḳın bu yolda da'vā-yı neseb

4 Pīr öñünde bī-vücūd olmaḳ[da]dır neyler kemāl
Ben felān oġlı felānım diyü sen itme ḥaseb

5 Bī-vücūd[u] 'ārif-i āgāh iseñ her vechile
Çekme 'ālemde Şerīfā iftiḫār ile te'ab

[1] sālik-i: sāliki; emr-i: emri
[2] āteş-i: āteşi; eyledi: oldı
[3] ṭarīḳ-i: ṭarīḳi

7. İlāhī

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 ['İnāyet] eyle ḥāṣıl luṭf [u] iḥsāna 'aṭā eyle
Sürme ḥayretde böyle mest [ü] ḥayrān eyleme yā Rab

2 Beni baña sipāriş eyleme cümle umūrumda
Senüñ tevfīḳin iḥsān eyle ḥarmān eyleme yā Rab

[5a]

3 Rizze yapılsun cümle esbāb-ı ḥuṣūl-efzā[1]
Niẓāmım bozma bülbül gibi nālān eyleme yā Rab

4 Şerīfā bendene senden olur emel-i rūḥānī[2]
Sezā-vār-ı ümīd eyle dīl-efgān eyleme yā Rab

Ḥarfü't-Tā

8. İlāhī[3]

Mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

1 Gelen bir ṭālebe Ḥaḳḳ'a delīlim
Ṭarīḳüñ ḫod-bināsıdır şerī'at

2 İden icrā anı dār-ı fenāda[4]
Ki mürşīdler ṣadāsıdır şerī'at

---

[1] Mısranın vezni bozuktur.
[2] sezā-vār-ı : sezā-var-ı
[3] İlāhī:İlāhī Ḳaṣīde
[4] dār-ı:dārı

3 Gel imdi sırr-ı Ḥaḳḳ'ı sen de añla
Dilüñ ẓāhir ü lāsıdır şerī‘at

4 Ḫaḳīḳat ‘ārifüñ ḳalbinde mektūm
Anuñ başı belāsıdır şerī‘at

5 ‘Ukāb der-hümāy bir seyf-i ḳāṭı‘
Anuñ başı belāsıdır şerī‘at

6 Ṣafā vir ḳalbe nūr-ı ṭā‘at ile[1]
Ṣālāt [u] ṣavm edāsıdır şerī‘at

7 Şerīf'e şer‘-i pāke ḳıl teşebbüṣ[2]
Kelām-ı Ḥaḳ nidāsıdır şerī‘at

[5b]

9. İlāhī

Mef ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Açılmayıcaḳ ‘ārife esrār-ı maḥabbet
Açılmaz o [nāy]-ı bülbüle gülzār-ı maḥabbet

2 Naḳd-i dile cānın da fedā eyledi ‘uşşāḳ
Başdan çıḳarır ādemi bāzār-ı maḥabbet

3 Çoḳ ehl-i dili yaḳdı kül itdi ḥaberim var
Cānuñ var ise eyle ḫıref nār-ı maḥabbet

[1] nūr-ı: nūrı
[2] kelām-ı: kelāmı

4 Da‘vācısı çoḳ ṣāḥibi yoḳ manṣıba beñzer[1]
Da‘vā-yı mücerrīdedür iḳrār-ı maḥabbet

5 Hergiz idemez rütbe-i esrārını tekmīl
Ġayrı işe beñzer mi ‘aceb kār-ı maḥabbet

6 ‘Ālemde Şerīfā’ya [eger] hem-dem olursa
Pür-şevḳ ider eṭvārını envār-ı maḥabbet

[6a]

10. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Bu maḥzūn gönlümi yā Rab meded lüṭfuñla şādān it
Yıḳıḳ vīrāneyim her ḥāl viṣālüñ ile ḫandān it

2 Kapuñdur cümleden aḳdem bu ḳara yüz ile geldim
‘Azīz it iki ‘ālemde beni cümleyle sul[ṭān] it

3 İşim her laḥẓa ‘iṣyāndır velīkin luṭfa ġāyet yoḳ
‘İnāyet sendedir cürm [ü] ḫaṭāmla ‘afv-ı Ġufrān it

4 Ḳabul it ey Kerem-kānı beni ḳıl ḳapuna bende
Şerīf’üñ cismine yeñi ḥayāt vir cāna cānān it

[1] iḳrār-ı : iḳrārı

11. İlāhī

Mef ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Erbāb-ı ṭarīḳatda olur kān-ı ḥaḳīḳat
Peyrevdür aña himmet-i pīrān ile vuṣlat

[6b]

2 Esmā-i Ḫudā rehber olur rāh-ı göñülde[1]
Dilden dile iẓhārına hem-sāye maḥabbet

3 Bir dil ki ānuñ feyż-i derūnı ola nā-būd
Vicdāniledir rütbe-i ādāb ile ülfet

4 İḫlaṣ ile gel tekye-i ‘irfānda muḳīm ol
Ḥāṣıl ola ta maḳṣad-ı meveddet

5 Biz Ḳādirī eṭvārına hem dost-ı viṣālüz
Gel sen de bizimle idelim ‘uzlet-i vaḥdet

6 Esrār-ı ṭarīḳ oldı vedī‘atle muḫaḳḳaḳ
Çün evvelidir himmetüñ iḫlāṣ ile ‘uzlet

7 İnṭāḳ iledir güfte-i şāyān-ı Şerīfā
Herkesde bulunmaz hele te’sīr-i ṣadāḳāt

[7a]

12. İlāhī Eyżan

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Cihānuñ devlet ü cāhına göñlüm eylemez raġbet

[1] rāh-ı : rāhı

Beḳāsı yoḳ netīce çünki fānīdir nedir devlet

2 Bu ʻālemde murād üzre sürerse ʻömrümüz bārī
Olur olmaz kederle çekemez idik maḥabbet

3 Eger ʻāḳil isen sen de derūnī iʻtibār itme
Sürūrı ḥüznine degmez viṣāli cümleten ḥayret

4 Baḳılsa bu nuḳūş-ı mā-sīvāya bir nümāyişdir
Vücūd ile ʻadem birdir hele ʻālemde ḥāṣiyyet

5 Şerīfā çekme ġam sen de hemīşe vaḳtini ḫoş gör
Ḫülāṣa dem bu dem derler bu demde ez-kerem niʻmet

13. İlaḥī

Mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Cibāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳ'dan niyāzım dāʾimā vuṣlat
Çeküp kesretden ez-dil el murādım bī-riyā ʻuzlet

[7b]

2 Cihānuñ dürlü eḳdārı perīşān itmese bārī
Ne iḳrārı [ne inkārı] virür bī-çāreye raḥat

3 Umūruñ Ḥaḳḳa taʻvīẓ it tesellī bul rıżāsında
Nedir bu infiʻāl sende nedir bu ḥüzn ile ḥayret

4 Taḥammül ṣabr u hem-sāye ola hem-dem ola pāye
[Na]ẓar ḳıl resm-i dünyāya fenā-ender-fenā ḥālet

5 Ḫudā dār-ı kerem var hem Şerīf'e cümleye her-dem
Anuñ muḥtācıdır ʻālem eger ʻizzet eger devlet

Ḥarf-i Ṣā

14. İlāhī

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Tā ezelden çün bizi itdi ulu deryāya ġavṣ
Eyledi çünki tecellī sırrıma irdi bu ġavṣ

2 Kim dilerse irmege bu vaḥdetüñ deryāsına
ʻĀḳıbet ḳuvvet bulur sırrında esrārı çü ġavṣ

[8a]

3 Bāʻiṣ-i rūz-ı ḳıyāmetde ola ḳalb-i selīm[1]
ʻĀḳıbet dār-ü's-selāma irgürür dānā-yı ġavṣ

4 Zāt-ı tevḥīd ile ġavvāṣ kim ere bu vaḥdete
Gösterüp aña kemālüñ ẕātına çün irdi ġavṣ

5 Kim ki bu vaṣl-ı ḥaḳīḳat şehrine bula maḳām
Bu Şerīfā maḥremüñ ol şeh de anı itdi ġavṣ

[1] rūz-ı : rūzı

Ḥarf-i Cīm

15. İlāḥī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Göñül gel Ḥaḳḳa kul ol ġayrı fikr-i mā-sīvādan geç[1]
Tevekkül bendini muḥkem ḳılup cümle ‘anādān geç

2 Bu fırsat ele girmez [bir]gün ‘Azrā’il olur ẓāhir
Yeter ṣarf itme bu ‘ömrüñ yazıḳ bāḳī hevādan geç

3 Saña zincīr ṭaḳmış boynına şeyṭān ḥaḳīḳatle[2]
Ḳul ol bir mürşide ḫidmetle bāb-ı evliyādan geç

[8b]

4 ‘İbādet itdügi Ḥaḳḳa degil hep ḫalḳ içün zīrā
Hīç aṣlā fā’ide virmez hemān reyb ü riyādan geç

5 Oḳu gel ḫˇāce-yi ‘ışḳdan ḥaḳīḳat ‘ilmini ögren
Derūnından ġubārı sil ḫulūs-ı ẕikr-i lādan geç

6 Şerīfā nefsini bildikde Ḥak ẓāhir olur sende
Ḳoma inṣāf[ı] elden böyle nā-puḫte edādan geç

[1] fikr-i : fikri
[2] bāb-ı : bābı

Ḥarfü'l-Ḥā

16. İlāhī

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Yā İlāhī şol seni sevenlere virgil ferāḥ
Müşkilātlar ḥall idüben ḥāllerin sen ḳıl ṣalāḥ

2 Tāze ter eyle göñüllerin maḥabbet ideler
Açıla göñülleri tā ol göñül ola ṣabāḥ

3 Sen Kerīm bir Pādişāh'sın bilürüm şāhım seni[1]
Maḥrem-i esrārına mālik olalar vir necāḥ

[9a]

4 İçürüp āb-ı zülālinden bular mestān olup[2]
Sidre-i 'arş-ı mu'āllāya uçup idüp seyāḥ

5 Şerīfā seniñ ḳuluñdır senden umar çoḳ kerem
Makbūl ola dergeh[üñ]de idesin dā'im feraḥ

17. İlāhī

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Rāh-ı Mevlā'da göñül ister dem-ā-dem inşirāḥ
Ẕevk-i dünyāyı neden bulsun dilüñ rāh-ı ferāḥ

---

[1] maḥrem-i: maḥremi

[2] bular: bunlar

"Kalp gördüğünü yalanlamadı. O'nun gördükleri hakkında onunla tartışıyor musunuz? Andolsun ki Cebrail'i bir başka inişte de görmüştü. Son sınır ağacı, sidretü'l-müntehâ yanında. O ağacın yanında Me'vâ cenneti vardır. Sidre'yi neler kaplamıştı neler! Ne gözü kaydı ne de belirlenen sınırı aştı. Andolsun ki Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü." Necm 53/11-18, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age.,s.525,

2 Cümleden āzāde ol ḳalbinde bul nev‘i-i sürūr[1]
Terk idüp ekdārını tā kim bula rāh-ı felāḥ

3 Ẕākiri meẕkūr ulu bil ḥāl-i vaḥdet böyledir
Ṣoḥbet-i insān-ı kāmilde bulunur ışṭılāḥ

4 Enfüsi āfāḳı gel gör cümleden evvel göñül
Çün ṣalātuñ evvelinde oldı tekbīr iftitāḥ

[9b]

5 *Manṭıḳu’ṭ-ṭayr-ı* ḥaḳāyıḳdır zebānım ey Şerīf [2]
Kim lisān-ı ḳuvvemi yazmaz Aḫterīyle Ṣaḥāḥ

Ḥarfü’l Ḫā

18. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ḳalbinüñ pāsını sil andan bize ṭutġıl ḳulaḫ[3]
Eydeyim saña bu ‘ışḳuñ ḥallerin tutġıl ḳulaḫ

2 Cān [u] göñülden çalış bir ‘ārifüñ gir ḳalbine
Ḥidmetüñde ḳulluḳ eyle ṭut bu sözime ḳulaḫ

3 Göstere saña cemālüñ ‘ilmine maẕhar ide
Rūḥ-ı ḳudsiye irüben bu sözime ṭut ḳulaḫ

---

[1] nev‘i-i : nev‘i ; rāh-ı : rāhı

[2] Süleyman, Dâvûd’a varis oldu ve “Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur” dedi. Neml 27/16, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age.,s.377.
lisān-ı : lisānı

[3] ‘ışḳuñ : ‘ışḳun ; ḥallerin : ḥallerüñ

4 Rūḥ-ı ḥayvān ʻaḳl-ı maʻāş [hem] bu yolda māt olur
Bunları hep terk idesin diñle baña ṭut ḳulaḫ

5 Rūh-ı ḳudsī ḫidmeti miʻrāc ider ḳudsīlere
Bu Şerīfüñ nuṭḳı kudsīdir sözine ṭut ḳulaḫ

[10a]

Harfü'd-Dal

19. İlāḥī

Mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Viṣāl-i cennete pākīze rehber ḥalḳa-yı tevḥīd[1]
Kemāl-i vuṣlata feyżile hem-ser ḥalḳa-yı tevḥīd

2 Fütūḥāt-ı İlāhī hem-demidir dāʾimā zīrā[2]
O dergāhile bulmış rāh[ı] erler ḥalḳa-yı tevḥid

3 Dem-ā-dem ẕikr-i Ḥaḳdır cā-be-cā gül-mīḫ-i zerrīni
Göñül-āsā açıldıḳça mükerrer ḥalḳa-yı tevḥid

4 O bir ḥavż-ı dil-ārādır ki vaḥdetden olur cārī[3]
Zülāl-i cennet-āsā rūh-perver ḥalḳa-yı tevḥid

5 Vücūduñ maḥv ider dervīş Şerīfā'nuñ ḥayāt-efzā
Olur cezbeyle esrārı beraber ḥalḳa-yı tevḥid

[1] kemāl-i : kemāli ; ḥalḳa-yı : hem-ser
[2] fütūḥāt-ı : fütūḥātı
[3] zülāl-i : zülāli

20. İlāhī Eyżan

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Göñül efkār-ı māżī ḳaydına düşme bu dünyāda
Daḫı müstaḳbelüñ endīşesine olma üftāde

[10b]

2 Hemān sen ibn-i vaḳt ol eyle hem-ḥāl olub[en] her dem
Eger olmaḳ dilersen fikr-i nā-ber-cādan āzāde

3 Hele māżī [vü] müstaḳbel ‘abeşle iştiġāl oldı[1]
Revā mı sālike bunlarla olmaḳ ibtilā-zāde

4 Ḫudā esbābını iḥsān ider gel itme sen inkār
Ẓuḥūr itmez sebebsiz bir murāduñ ḫārikᵘl-‘āde

5 Tevekkül dāmenüñ elden bıraḳma istiḳāmetle
Şerīfā maḳṣada vāṣıl olur neylī Ḫudā-dāda

21. İlāḥī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Mülk-i fāninüñ ġamın bilmezlenür sulṭān dede[2]
Taḫt-ı dil ḥükminüñ icrāsındadır bürhān dede

2 Geçmiş ammā şu ṣıfatdan kendini pāk eylemiş
Ḫavf [u] haşyetden ba‘īd olmuş bugün insān dede

[1] ‘abeşle : ‘abesle
[2] ġamın : ġamıñ

[11a]

3 Dost cemāli gösterilmiş meskeni olmuş beḳā
Bir iki gündür misāfir hū diyüp hemān dede

4 Bāġ-ı gülşenden alınmış būy-ı vuṣlat neşʾesi
Gülsitānda bülbül olmuş çaġırur seyrān dede

5 Ḫırḳaya çekmiş başın dāʾim niyāzdadır Şerīf
Ṣun‘-ı Bāri’yi tefekkür eyleyüp ḥayrān dede

22. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Göñül bāb-ı ḳanā‘at meslegin ṭut bezm-i ‘ālemde[1]
O bir ẕevḳ ü ṣafādır kim bulunmaz degme ādemde

2 Fenāsın añlayup ez-dil meger terk ide dünyāyı
Ẓuḥūr itdi bu ḥālet fī’l-ḥaḳīḳa İbni Edhem’de

3 Sürūrı ṣūretā peydā olur ḫāb-ı ḥayāl-āsā[2]
Zamān-ı şevḳide zīrā netīce buldı mātemde

[11b]

4 Murādın sa‘y iden her dem ne ḥikmet nā-murād oldı
Dil-i nā-şādīde baḳsın hele ālūdedir ġamda

5 Olanlar ‘ārif-i āgāh ümīd itmez daḫı dil-ḫᵛāh[3]
Şikāyet itmese bārī felekde nuṭḳ-ı mülzemde

---

[1] bāb-ı : bābı ; ẕevḳ ü : ẕevḳi
[2] ḫāb-ı : ḫābı
[3] ‘ārif-i : ‘ārifi

6 Şerīfā mübtelā olma cihanuñ naḳşına ez-dil[1]
Hemān bir māl-i hulyādır baḳılsa ẕevk-i ‘ālemde

Ḥarfü’ẕ-ẕāl

23. Güft-i İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 ‘İlm ile ‘āmil olanlar bildiler ‘ilmü’l-leẕīẕ
Zīra Ḳur’ān Ḥaḳ Cemālüñ gördüġiçündür leẕīẕ

2 *‘Alleme’l-esmā*yı ta‘līm eyleyen cānā biziz[2]
Bu rümūzı añlamaġa yoḳ rūḥa bundan leẕīẕ

3 Ādemüñ vü Ḥātem’üñ inṭāḳların añlayana[3]
Bu sebebden didiler kim rūḥa yoḳ andan leẕīẕ

4 Biz ş’ol ‘abdiz ‘ālī dergāhında secde ideriz
Ol ciḥetden didi ẕātım yoḳ bize bizden leẕīẕ

[12a]

5 Faḫri faḫrüñ remzini bildi ş’ol ‘āriflerindir
Didi Şerīf ṭatlı dildir yoḳ maḥabbetden leẕīẕ

[1] ẕevk-i : ẕevki
[2] “Allah, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, ‘Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin’ dedi.” Bakara 2/31, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age.,s.5.
[3] inṭāḳların : inṭāḳlarıñ ; rūḥa yoḳ : yoḳ rūḥa

Ḥarfü'r-Rā

24

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Ḥaḳīḳat dilde eş'ārım benim kenz-i İlāhımdır[1]
Vücūd iḳlīmine gelmek vīṣāl-i dosta rāhımdır

2 Göñüllügüñde kurmuşlar 'aceb divān-ı 'uẓmā kim[2]
Ki taḫt-ı dilde ḥükm iden benim ẕātımla şāḥımdır

3 Kemāl olan baña ancaḳ o ẕāt-ı sırr-ı Aḥmed'dir
Benim ḳalbim o sırrile şeref-yāb-ı penāhımdır

4 Bu ḥüccet kim ki baña şāndır ki insān cümleden ekrem[3]
Naẓar-gāh-ı Ḫudā ḳalbim benim de ḳıble-gāhımdır

5 Göñül mir'āt-ı ḥaḳḳānī ṭulū' iden bu vechimde
Baña iḥsān olan Ḥaḳdan benim sırr-ı penāhımdır

[12b]

6 Şerīfā sırr-ı ḥikmetde yüri baḫṣ itme ebsem ol[4]
Göñül sulṭān-ı 'ālemdir 'urūcum tende cānımdı

[1] kenz-i: kenzi ; vīṣāl-i: vīṣāli
[2] divān-ı:divānı
[3] naẓar-gāh-ı:naẓar-gāhı
[4] sırr-ı: esrār-ı

25. Güft

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ders-i vaḥdet bilmeyen nādānı gör ‘irfān arar
Kendi ‘aybuñ görmez aṣlā cümlede noḳṣān arar

2 Görmemiş ‘ışḳ-ı maḥabbet cür‘asından bir ḳadeḥ
Ẓāhiren ‘ilminde nāḳıṣ kendini insān arar

3 Olmamış çünki muvafıḳ mürşide aḥmaḳ dede
Bilmez ol menzil merātib kendini sulṭān arar

4 Ola mı Yūsuf menendi devr-i āḫir çün zamān[1]
Kendini mümtāz-ı ʿālem Yūsuf-ı Ken‘ān arar

[13a]

5 Dāʾimā çarḫ-ı felekle güleşür dünyā içün[2]
Ṭālibi meydān-ı ḥaḳda gör ki ol devrān arar

6 Dergeh-i Ḥaḳḳa teveccüh eyleyüp leyl ü nehār[3]
Kim Şerīf gibi dem-ā-dem derdine dermān arar

26. İlāhī Nuṭḳ

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Fenā gül-zārına cānā hele hīç raġbetim yoḳdur
Maḳām-ı devlet[e] lāyıḳ olur bir devletim yoḳdur

[1] Yūsuf-ı: Yūsufı
[2] ṭālibi: ṭālib-i
[3] dergeh-i: dergehi

2 Çekilen berzaḫuñ ‘āşık virir Mevlā[1]
Anuñ ḥaḳḳında me’cūram ne ġayra nisbetim yoḳdur

3 Ne bir ehl-i menāṣıb ne müderris ehl-i tüccārım
Fi-hāza‘l-vaḳtü vaḳtem ben cihāna mesnedim yoḳdur

[13b]

4 Ḫudā emrine rāżīyem iderim emri bi‘l-ma‘rūf
‘Avāya kendimüñ aṣla şükür hiç ruḫṣatım yoḳdur

5 Çekildim kūşe-i vīrāneye āḫir zamān oldı
Şerīfā bā‘iṯ-i kesret olur [bir] kesretim yoḳdur

27. Ġazel

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ılün

1 Sāḥa-yı dilde Ḫudā ẕikr[i] ile devrān olur
Ḳıl naẓar āyīne ‘aksin eyleyüp insān olur

2 Keṯreti maḥv eyleyüp vaḥdete irse bir ḳadem
Bī-riyā tevḥīd[i] dilden oḳuyup ‘irfān olur

3 Sırr idüp dil mülkini maḳṣūda eylerse vüṣūl[2]
Şüpḥesiz dīdār görüp ol Yūsuf-ı Ken‘ān olur

4 Terk-i tecrīd eyleyüp ṭā‘at olursa seyrine
Cümleden ḳaṭ‘-ı naẓarla ḳaṭresi ‘ummān olur

[1] berzaḫuñ: berzaḫın ; mükāfātın: mükāfātuñ
[2] Yūsuf-ı: Yūsufı

[14a]

5 Yād idüp Ḥayy ismini meydān içinde ey Şerīf[1]
Gör ḥayāt-ı cāvidānı sende çün mihmān olur

28[2]. *5'li Hece*

1 Dilde derdim var
Ḥālim nic'olur
Yā ne virdim var
Ḥālim nic'olur

2 Derdime dermān
Etmezse Raḥmān
Olmazsa iḥsān
Ḥālim nic'olur

3 Dil oda yandı
'Aşḳa boyandı
Ġam cānım aldı
Ḥālim nic'olur

4 Mū'minim Ḥaḳḳ'a
Şükrüm yoḳ aṣlā
Ey Ḥayy [u] Mevlā
Ḥālim nic'olur

[1] ḥayāt-ı: ḥayātı
[2] Başlık :ġazel

[14b]

5 Mevt irer elbet
Sā‘at bu sā‘at
Bende beṭālet
Ḥālim nic’olur

6 Nefsime uydum
Çoḳ günāh itdim
Mücrim ḳul oldum
Ḥālim nic’olur

7 Ḳabre girince[1]
Münker gelince
Suʾāl idince
Ḥālim nic’olur

8 Raḥmān Raḥīmsin[2]
Ġufrān Kerīmsin
Her ḥālde mu‘īnsin
Ḥālim nic’olur

9 Şerīf’e iḥsān
‘Afv eyle Ġufrān
Cürmüm firāvān
Ḥālim nic’olur

[1] münker:münkīr
[2] Raḥīmsin:Raḥīmimsin; Kerīmsin:Kerīmimsin ; Mu‘īnsin:Mu‘īnimsin

29

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Gel sivādan geç yürü var ol ulı dergāh[ı] gör
Cān gözüñden sil ġubārı yür[i] ẕikr’ullāh[ı] gör

[15a]

2 Açma sırr-ı vaḥdeti keşretde mektūm ol yüri[1]
Sırrı sırr ehli bilür var bir dil-i āgāhı gör

3 Mekr-i nefsüñ ḥīlesinden dāʾimā ġāfil mebāş
Geç yüri aldanma bunlar ile ṭoġrı rāhı gör

4 Niyyetüñde fāl-i ḫayr eyle olup ṣābit ḳadem
Her neye sa‘y eyler isen ḥāṣılı dil-ḫᵛāhı gör

5 ‘Ālem-i ṣuġrāda maḥv eyle vücūduñ varlıġıñ[2]
Dergeḥ-i Ḥaḳ’da Şerīfā sen de ‘ālī cāh[ı] gör

30. Ġazel

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Beni bülbül iden gūyā hemān ‘ışḳuñla şevḳindir
Şeḥā Mecnūn iden cān[ı] hemān ‘ışḳuñla şevḳindir

[15b]

2 Düşüren bāġ [u] bostana ḳul iden emr-i fermāna
Bu cān etmege ḳurbāna hemān ‘ışḳuñla şevḳindir

[1] sırr-ı:sırrı ; dil-i:dili
[2] dergeḥ-i:dergeḥi

3 Ne var dünyāya bir meylim bu şeb dost iledir ḥālim
Ġarāyib özge aḥvālim hemān ‘ışḳuñla şevḳindir

4 Dilim ẕikrüñle hep meẕkūr devām üzre olup meşkūr
Budur ilḥaḳ iden mehcūr hemān ‘ışḳuñla şevḳindir

5 Şerīf feryād ile aġlar firāḳ-ı yār ile iñler[1]
Bunı şām u seḥer söyler hemān ‘ışḳuñla şevḳindir

31

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Bu esrār-ı Ḫudā’yı bilmek istersen kemāl üzre
Hele mümkīn degil bir vechile bu ḳīl ü ḳāl üzre

[16a]

2 Ḳıyās itme beḳādır bu fenā-ender-fenādır bu[2]
Kelām-ı bī-riyādır bu beyān olmaz me‘āl üzre

3 Lisān-ı mürşidüñ ṣoḥbetine ir var işe sıdḳın[3]
Eger maṭlūb ise bilmek zebānı ehl-i ḥāl üzre

4 Çekilmez miḥnet-i dünyā zülāl olsa vü mā-fīhā[4]
O zehr-āb[ı] gidermez mā olur iksīr Celāl üzre

5 Şerīfā’ya meded senden Kerīm ü ez-Kerīm sensin
Celālüñ olsa da hem-dem ‘ināyetler Cemāl üzre

[1] firāḳ-ı: firāḳı
[2] kelām-ı:kelāmı
[3] lisān-ı: lisānı
[4] miḥnet-i: miḥneti

32

Mefā‘ī ün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Bize bu kenz-i *lā-yefna* ki ikṣīr-i ḳanā‘atdır[1]
Baḳılsa cevher-i yektā gibi ẕī-ḳadr-i ḳıymetdir

[16b]

2 *Tükenmez bir ḫazīne* fil-ḥaḳīḳa ehl-i ‘irfāna[2]
Bu yer feyż-i tecellīdir ‘aṭāyā-yı ‘ināyetdir

3 Baḳup eṭvār-ı eflāka döner ‘aksine ẓann itme[3]
Sezā-yı ehl-i ‘ibret[e] dolāb ‘ayn-ı ḥaḳīḳatdi

4 Muvaffaḳ olmayan ṣabra tesellī rütbesin bulmaz
Medārı ism-i Ḳudret’dir o bir esrār-ı ḥikmetdir

5 Şerīfā oldı āzāde olup ez-dil rıżā-dāde[4]
Viṣāl-i feyż-i ecdāda şerāfet ile vuṣlatdır

33. Na‘t

Mefā‘ī ün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ma‘ārif sırrını ‘irfān-ı ‘ışḳa kān olandan ṣor
Maḳām-ı ‘ışḳ[ı] bülbüller gibi nālān olandan ṣor

[17a]

2 Meḳādir bilmeyen nādāna ṣorma ḳadr-i ‘uṣṣāḳı
Ḥaḳīḳatde su’āl eyler iseñ insān olandan ṣor

---

[1] “El kanaatü kenzûn lâ yefnâ : Kanaat tükenmez hazinedir.” (Hadis-i Şerif) Beyhaki , Kitab’üz-Zühd,C.1 , s.335. cevher-i: cevheri

[2] “El kanaatü kenzûn lâ yefnâ : Kanaat tükenmez hazinedir.” (Hadis-i Şerif) Beyhaki , Kitab’üz-Zühd,C.1 , s.335.

[3] dolāb ʻayn-ı : ʻayn dolab ; sezā-yı: sezāyı

[4] viṣāl-i:viṣāli

3 Bilür mi ben de bilmem mā‘rifet esrārını zāhid
Geçüp ḫodbīnden vaḥdet ile yeksān olandan ṣor

4 Bu eṭvārı ṣaḳın esrār-ı münkirden suʾāl itme[1]
Yegāne pīr-i perver ṭālib-i ‘irfān olandan ṣor

5 Şerīfā maḳṣaduñ neyli cemāl olsun ḥaḳīḳatde
Viṣāli mürşid-i ḳāmil olan pīrān olandan ṣor

34. Na‘t

Me fā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Maḥabbet gülsitānuñ böyle zībā eyleyen kimdir[2]
Gül-i ṣad-bergi böyle vird-i ra‘nā eyleyen kimdir

[17b]

2 ‘Aceb kimdir bu dünyāyı bu resme eyleyen bünyād
Ne ḥācet söylemek ẓāhir ü peydā eyleyen kimdir

3 Gezer ṣaḥrāyı devr eyler devān olup aḳar dāʾim
Müferriḥ selsebīl-āsā dil-ārā eyleyen kimdir

4 Bulup bu revnaḳı ġonca Cemālüñ ‘arż ider dāʾim
Hezārānı anuñ ‘ışḳıyla şeydā eyleyen kimdir

5 Feleklerde melekler bī-riyā tesbīḥ ider dāʾim
O tesbīḥüñ ṣevabın bizlere i‘ṭā iden kimdir

[1] ṭālib-i:ṭālibi
[2] gül-i:güli

6 Ḫudā’dır Ḳādir ü muṭlaḳ yaratdı bunları el-ḥaḳ
Şerīfā dillere mülḥaḳ u gūyān eyleyen kimdir

35. Nuṭḳ

Me fā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Sezā-yı ‘ışḳ olaldan feyż [ü] himmetle zamān söyler[1]
Maḥabbet gülşeninde bülbül [ü] ṭūṭī lisān söyler

2 Tecellīyāt ile cümle meẓāhir hem-zebān olmuş[2]
Maḳām-ı ‘ışḳ[ı] zirā cümle eşyā rāyegān söyler

3 Ṣımāḫ-ı cānile diñle işit böyle beyān eyler[3]
Maḳām-ı naġme-i ‘ālem bu sırrı her zamān söyler

4 Hele insān-ı kāmildir bu ṣūretde olan yektā[4]
Ne söylerse ma‘ānī-yi ezelden bī-nişān söyler

5 Şerīfā nuṭḳıda hem-dem olaldan bī-riyā maḥrem
İşitsün dinlesün ‘ālem beyān ider beyān söyler

[18b]

36. Nuṭḳ

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Taṣavvuf bilmeyen nādān[ı] vü ‘irfān[ı] n’eylerler
Ḥaḳīḳat olmayan güfta[r] ü istiḥsān[ı] n’eylerler

[1] sezā-yı:sezāyı
[2] maḳām-ı: maḳāmı
[3] ṣımāḫ-ı: ṣımāḫı
[4] ma‘ānī-yi:ma‘ānīyi

2 Süḫândān olsa da bir şā‘ir-i nev-reste ‘ālemde
Belāġat-güne ta‘bīr olmayan elfāẓ[ı] n’eylerler

3 Muvaffaḳ olmayınca ḥüsn-i ta‘biri edībāne
Faḳat sāde zebān manẓūme-i evzānı n’eylerler

4 Le‘āl gibi zībā muntazam [u] pākīze olmazsa
Dizilmiş silk-i ta‘bīre tehī gūyānı n’eylerler

5 Ṣadāḳatdir ḥaḳīḳatde makām-ı kāmile lāyıḳ
Ṣadāḳat istiḳāmet bilmeyen nādān[ı] n’eylerler

[19a]

6 Libās-ı fāḫire ziynet virir maḥbūb-ı ra‘nāya
Leṭāfeṭsiz nezāketsiz olan ‘üryān[ı] n’eylerler

7 Şerīfā şeyḫ-i pendāne süḫāndāne olur şā‘ir
Faḳat elfāz[ı] var ma‘nāsı yoḳ bürhān[ı] n’eylerler

37. Ġazel

Mef‘ūlü mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün[1]

1 Daḫl eyleme devrāna anda seyrānlar vardır
Devrāne ile yapılmış ḳatı çoḳ cānlar vardır

2 Kimi söyler diñlemez kimisi hīç añlamaz
Kāmillerinde hele niçe bürhānlar vardır

[1] Şiirin vezni bozuktur.

[19b]

3 Münkire vaṣf olunmaz ta‘rīf[i] ḳatı güçdür
Bildigiñ inkār ider vāfir nādānlar vardır

4 Herkese sırr açılmaz yollar geçilmez
Bu menzillerde zīrā niçe ‘ummānlar vardır

5 Nuṭḳ-ı Şerīf’e serā eyledi ḥüsn ü edā
Neslimizde vāḳı‘a ḳān-ı ‘irfanlar vardır

38. Nuṭḳ

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Ḫaste diller keremüñ ile şifā isterler
Ḥüsn-i tedbīr ile ol derde devā isterler

2 Bu ṭarīk içre ḥaḳīḳatle mecāzı bir oḳur
Nuṭḳ-ı tevḥīd ile teʾsīr-i du‘ā isterler

[20a]

3 İstemezler idelim çeşm-i ḥaḳāretle naẓar
İki göz yerine ki cilve-nümā isterler

4 Sālikī ḥidmetini ḫora geçirmiş gördüm
‘Āḳıbet yine sezā feyż-i rıżā isterler

5 Yūsuf-ı Mıṣr’a sa‘ādet ise de ehl-i kemāl[1]
Naḳd-i ‘ömrini virüp bey‘ [ü] şirā isterler

[1] Yūsuf-ı: Yūsufı

6 İltizām üzre olup ehl-i hünerde yükdür
Naḳd-i vaḳtine göre ḥüsn-i bahā isterler

7 Bu Şerīfā daḫı şāyeste-i ʻirfān oldı
Pīr-i himmetde ki esrār-ı sezā isterler

[20b]

39. Naʻt

Mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Ṭarīḳātde kemāli ehl-i ʻirfānıñ maḥabbetdir
Ḥaḳīḳatde daḫı ādāb[ı] pīrānuñ maḥabbetdir

2 Maḥabbetsiz yapılmaz maẓharı feyż-i kemāl olmaz
Viṣāli bī-riyā erkān[ı] şeyḫānuñ maḥabbetdir

3 Derūnı sırra hem-dem cezbesi esrāra maḥremdir
Tamamı bu maḳāmın ʻayn-ı vicdānı maḥabbetdir

4 Maḥabbet rūḥ-ı ṣānīdir dimekde gerçi şāyeste
Ḫulūṣ-ı ḳalb ile ʻāşıḳ kemā-kānuñ maḥabbetdir

[21a]

5 Şerīfā ġayra baḳmaz kendüyi dāʾim ider tefrīş
İşitmiş ehl-i dilden kānı mīzānı maḥabbetdir

40

Feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

1 Gāh olur göñlümüz eṭvār-ı ḳanāʻatde olur
Gāh olur nefs-i ḥaṣīṣ ile şeḳāvetde olur

2 Gāh vaḥdetde bulup kendüyi rāḥat eyler
Gāh kesretde ẓuhūrāt ile miḫnetde olur

3 Gāh tedbīre uyup naḳş-ı tesellī[yi] bozar[1]
Gāh olur semt-i tesellīde selām[et]de olur

[21b]

4 Vaḳt olur āh [u] enīn ile niyāza başlar
Vaḳt olur fikr[i] diger-gūnda kesretde olur

5 Hele bir ḥāl ile āsūde degildir göñlüm
Gāh ta‘ayyüşde geḥī feyż-i beşāşetde olur

6 Gāh olur meyl-i Şerīfā’da ṣafālar görinü[r]
Bī-riyā ‘uzlet ile şevk-i ṭabī‘atde olur

41. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Kitāb-ı ḥüsn-i dilber nüsḫa-yı kübrā-yı ḳudretdir
Yazılmış dest-i ḳudret ile zīrā ders-i ḥikmetdir

[22a]

2 Elif bāsı elif yāya ‘aceb naḳş oldı ‘ālemde
Ki ma‘nāsında ebced-ḫān olan ehl-i fażīletdir

3 Maḥāretle bu fennin var[i]se üstād-ı yektāsı
Debistān-ı ma‘ārifde enīsi ‘ilm-i ḫayretdir

[1] naḳş-ı: naḳşı

4 O bir āyīne-i ‘ibret-nümādır vākı‘a herkes
Temāşāsında taḥṣīl itdigi bir ṣāde ṣūretdir

5 Ki herkes kendü resmüñ görür ol āyīnede zīrā
Kimi çeşm-i mecāzīdir kimi ‘ayn-ı ḥaḳīḳatdir

[22b

6 Şerīfā bir ġazel nuṭḳ eyledi ṭarz-ı dil-āzāde[1]
Bu naẓmuñ bir naẓīri var[i]se inṭāḳ-ı himmetdir

42. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ẕikr ile erbāb-ı ‘ışḳuñ işleri devrān olur
Dāʾimā dil-ḫ̆āhımızda vuṣlat-ı ‘irfān olur

2 Rūz [u] şeb yandıḳ yaḳıldıḳ ġurbet-i firḳatdeyüz[2]
Dildeki olan ḥarāret āteş-i sūzān olur

[23a]

3 İsm-i Ḥayy ile semā eyler özümde ‘āşıḳān
Söndürür āteşleri hū çeşme-i ḥayvān olur

4 Birbirine ittiḥād ile olurlar pür-ṣafā
Cümlesi birlikde gūyā bir ceset bir cān olur

5 Vaḳt-i feyżüñ ḳadrüñ añla bir daḫı girmez ele[3]
Bu devir devr-i felekde hem-demi yeksān olur

[1] ṭarz-ı: ṭarzı
[2] āteş-i:āteşi
[3] devr-i:devri

6 Ṣūret-i insānda çoḳ hayvān görmüşdür Şerīf[1]
Himmet-i pīrān ile kim bī-bedel insān olur

[23b]

43. Ġazel

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Var ise zevḳ-i cihān ‘ālem-i ‘uzletde olur[2]
Bī-riyā şevḳ [ü] ṣafā ehl-i ṭarīḳatde olur

2 Cā-be-cā ẕevḳ-i mecāzīde maḥabbet bulunur
Gel melā’ik şerefi bezm-i ḥaḳīḳatde olur

3 Vuṣlatı firḳati gāhīce mübeddel bulunur
Firḳatüñ ‘āḳıbeti ‘ālem-i vuṣlatda olur

4 Mürşidüñ himmetine lāzım imiş ‘ışḳ-ı İlāh
Himmet almaġa sebeb şeyḫine ḫidmetde olur

[24a]

5 Merd-i meydān-ı rıżā oldı Şerīfā bendene
Ma‘rifet kesb[i] hele sa‘yile ġayretde olur

44. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün

1 Maḥabbet ehl-i ‘ışḳuñ ḥānesidir
Ḫizāb olmuş göñül vīrānesidir

[1] himmet-i:himmeti
[2] ‘uzletde:uzletde

2 Yapılsun cizye-i ẕevḳi ṣafādan
Ṣafānuñ çünki dil kāşānesidir

3 Anuñ ʻāşıḳ ile maʻşūḳ[ı] birdir
Peder māder anuñ āyā nesidir

[24b]

4 Ḥaḳīḳat şād [u] ġam ikisi birdir
Baḳılsa anlaruñ bī-gānesidir

5 Şerīfā çekme ġam dünyāda zīrā
Bu ʻālem ehl-i ʻışḳuñ lānesidir

45. Güft

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻılün

1 Derd-i ʻışḳa mübtelāyım ibtilā bilmem nedir
Çün maḥabbet cāmını içdim hevā bilmem nedir

2 Terk idüp ʻārı bugün meydān içinde ser-te-ser
Cān fedā etdim bu yolda ben bahā bilmem nedir

3 Neylerim dünyāda ben cāh-ı menāṣıb ehlini[1]
Bu ciḥānuñ şāhlarından ben ricā bilmem nedir

[25a]

4 Aġlayup efġānile dost derdi içün her zamān[2]
Derdime dermāna dār-ı aġniyā bilmem nedir

[1] cāh-ı:cāhı
[2] dār-ı:dārı

5 Olmuşum Mecnūn gibi Leylā'ya 'āşıḳ ey Şerīf
Derd-i hicrāna atılsam çün devā bilmem nedir

6. Güft

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Şehīd-i tīġ-ı 'ışḳız nāle-i feryādımız yoḳdur[1]
Derūnī hem-demiz şevḳe dil-i nā-şādımız yoḳdur

2 Kemāl-i ṣadran-'an-ṣadrin tevellüd eyledik ez-dil
Ḳıyās itme bizi zāhid bizim üstādımız yoḳdur

3 Maḳām-ı ṣabr[ı] sermāye idelden bī-riyā dā'im
Göñülden hem şikāyet geçse istinādımız yoḳdur

[25b]

4 Ṭarīḳ-i sırrına beste bizüm ādābımızdandır
Şehirde ittiṣal itdik hele işḥādımız yoḳdur

5 Bi-ḥamd'illah Şerīf ibnü'ş-Şerīf āl-i 'abāyuz biz[2]
Bu ṣūretde yine da'vā ile īrādımız yoḳdur

47. Na'at

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Mecāz ile ḥaḳīḳat 'ārīfe nisb-i ṭarīḳatdir
Tamām eyler ise dersi ṭarīḳatde ḥaḳīḳatdir

[1] şehīd-i:şehīdi ; dil-i:dili
[2] āl-i:āli

2 Bu sırruñ her biri rātib merātibden yazar kātib[1]
Olursa rütbede sā'ib o ġarḳ-āb-ı maḥabbetdir

3 Semāvāta nigāh eyle dili bī-iştibāh eyle[2]
Makām-ı 'ışḳa rāh eyle anuñ encām[ı] vuṣlatdır

[26a]

4 Rivāyetdir 'avārifden bu aḥbār-ı ma'ārifden[3]
Alur el merd-i kāmilden bu da bir başḳa ḥāletdir

5 Bunı rūşen beyān eyle bu vaṣfı rāyegān eyle[4]
Şerīfā gel 'ayān eyle mezāya-yı belā'ġatdır

48

İlāhī Na't-ı Resūl 'A[leyhi's-selā]m

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Ḥaḳīḳat 'āleminde *cümleye raḥmet Muḥammed'dir*[5]
Ẓuhūrı mā-sivāya bā'iṯ-i ḫilḳat Muḥammed'dir

2 Ṭulū'ı enbiyānuñ evvellidir pertev-i nūrı[6]
Ḫülāṣa reh-nümā-yı nā'il-i cennet Muḥammed'dir

3 Medār-ı merḥametdir muḳteżā-yı cevher-i ẕātı[7]
Dü 'ālemde hele gencīne-i re'fet Muḥammed'dir

---

[1] ġarḳ-āb-ı:ġarḳ-ābı
[2] makām-ı:makāmı
[3] aḥbār-ı:aḥbārı
[4] mezāya-yı:mezāyayı
[5] "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ 21/107, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age.s.330.
[6] pertev-i:pertevi
[7] medār-ı:medārı ; cevher-i:cevheri

[26b]

4 Ṣalāt ile selāmı cān-ı ʻālem feyż-i ādemdir[1]
Cemāl-i Ḥaḳḳ'a zīrā rehber-i vuṣlat Muḥammed'dir

5 Şerīfā bendeye eyler şefāʻat rūz-ı maḥşerde[2]
Melāz-ı ʻāṣiyān cümleye ümmet-i Muḥammed'dir

49. Naʻt

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Ḳaṭre iken ceẕbesi ʻāşıḳlaruñ ʻummān olur
ʻĀrif-i billah olan bu ḥikmete ḥayrān olur

2 İʻtibār etmez hele dünyā vü mā-fīḥā nedir
Fil-ḥaḳīḳa baḥr-ı bī-pāyān ile yeksān olur

3 Söylemez ḥāmūş iken esrārını bir kimseye[3]
Dem-be-dem sāʻat-be-sāʻat maẓḥar-ı ʻirfān olur

[27a]

4 Maʻrifetle kām-yāb olan elem çekmez hele
Lāʾübālī meşrebi ʻirfān olan sulṭān olur

5 Bir nigāh-ı iltifāt itmez ricāl-i devlete[4]
İbni vaḳt olmaġla zīrā bende-i sulṭān olur

[1] rehber-i:rehberi
[2] melāz-ı:melāzı
[3] maẓḥar-ı:maẓḥarı
[4] nigāh-ı:nigāhı

6 Maḳṣad-ı aḳṣā-yı ʻālem maẓẖar-ı ṣabr-ı rıżа[1]
Ḥāk ile cevher yanında gūyiyā yeksān olur

7 Bu Şerīfüʾl-Ḳādirī dil-beste olmaz ʻizzete
Dāʾimā lāḳāyd olup sermāyesi iḥsān olur

50[2]

Mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Ṭarīḳatde ḥaḳīḳatde
Bize Ḳādīriler dirler
Ẓuhūrātı kerāmetde
Bize Ḳādīriler dirler

[27b]

2 Ṭarīḳ-i ceẕbenüñ ḳānı[3]
Bulup enfās-ı bürhānı
Kemālāt üzre ʻirfānı
Bize Ḳādīriler dirler

3 Olur ʻāşıḳları med-ḥūş[4]
Şarāb-ı ʻışḳ ile ser-ḫoş
Dem-ā-dem ceẕbede bī-hūş
Bize Ḳādīriler dirler

4 Kibārı evliyā Ḥaḳḳ'a[5]
İder ʻāşıḳların iḥyā

---

[1] maḳṣad-ı:maḳṣadı ; maẓẖar-ı:maẓẖarı ; ṣabr-ı:ṣabrı
[2] Başlık:ġazel
[3] enfās-ı:enfāsı
[4] şarāb-ı:şarābı
[5] ʻĀşıḳların :ʻışḳların

Ṭarīḳi pāk [ü] bī-hemtā
Bize Ḳādīriler dirler

Şerīfā bende-i irşād
Müyesser ola isti‘dād
Ża‘īf [ü] ‘ācizi evlād
Bize Ḳādīriler dirler

51. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

Tecellī-i ḥayāt ḥayy-ı ḥayāt-ı cāvidānımdır[1]
Anuñçün ism-i Rabbānī benim rūh-ı revānımdır

[28a]

Münevverdir benim ḳalbim bu esmā-yı İlāhīden[2]
Dem-ā-dem na‘ra-yı yā hū daḫı vird-i zebānımdır

Baña telḳīn idelden mürşid-i kāmil bu esrārı[3]
Żiyā-baḫş-ı derūn oldı bu cānım içre cānımdır

Ṭarīḳ-i Ḳādirīden ced-be-ced aḫẕ eyledim zīrā[4]
Bi-ḥamd’illah ṭarīḳat irşile himmet nişānımdır

Şerīfā pīr-i perver oldı ‘ankā-yı ‘ināyetden[5]
Bu demde bī-riyā ḳāf-ı ḳanā‘at āşiyānımdır

[1] rūh-ı:rūhı
[2] vird-i:virdi
[3] baḫş-ı:baḫşı
[4] ṭarīḳ-i:ṭarīḳi ; ḳāf-ı:ḳāfı
[5] ‘ankā-yı:‘ankāyı

52. Na‘t-ı Rasūl ‘A[leyhi’s-selā]m

Mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Cihānuñ aṣl-ı bünyādı
Ebu’l Ḳāsım Muḥammed’dir
Şefā‘at ẕāt-ı mu‘tādı
Ebu’l Ḳāsım Muḥammed’dir

[28b]

2 Ḥabīb-i Ḥażret-i Mevlā[1]
Nişīn eyvān-ı *ev-ednā*
Emīn-i Ka‘be-i ‘ulyā
Ebu’l-Ḳāsım Muḥammed’dir

3 Celīs-i mesned-i levlāk[2]
Enīs-i nūr-ı *erselnāk*
Medār-ı devre-i eflāk
Ebu’l Ḳāsım Muḥammed’dir

4 ‘Uṣāta luṭf-ı bī-minnet
İder mücrimlere şefḳat
Vücūdı āleme raḥmet
Ebu’l Ḳāsım Muḥammed’dir

5 Şerīfā rūyına ḥayrān
Ki maṭlūbı anuñ Ġufrān

[1] “Sonra (Muhammed’e yaklaştı, derken daha da yaklaştı.O kadar ki (birleştrilmiş) iki yay arası kadar,hatta daha da yakın oldu.” Necm 53/8-9, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.525.

[2]mesned-i: mesnedi ; enis-i: enīsi ; medār-ı: medārı
“Biz her peygamberi sırf, Allah’ın izni ile itaat edilmek üzere gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’tan günahlarının bağışlamasını dileseler ve Peygamber de onlara bağışlama dileseydi, elbette Allah’ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulacaklardı.”Nisa 4/64, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.87.

Çün anuñ derdine dermān

Ebu'l Ḳāsım Muḥammed'dir

53

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Sālik-i 'ışḳ-ı maḥabbet bī-riyā 'abdāl olur[1]

Gerçi ḥaḳḳında münāfıḳ nuṭḳı ḳīl u ḳāl olur

[29a]

2 'Āşıḳ u ṣādıḳ yazar iḫti[yā]rī imżāsına[2]

Ṣoḥbet-i 'irfān[ı] tafṣīl eylemez icmāl olur

3 Dā'imā 'ışḳ [u] maḥabbetden açarlar ṣoḥbeti

Ḥüsn-i ta'bīre sezā-vāra göñül meyyāl olur

4 Bī-zebāndır söylenir esrār-ı 'ışḳ-ı bī-riyā[3]

Bu maḳāmātuñ Şerīfā 'ayn-ı ehl-i ḥāl olur

Ḥarfü'z-Za

54. İlāhī

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Ṭarīḳat ehlinüñ ẕātında āsār-ı cünūn olmaz[4]

Ḥaḳīḳat-bīn olan bir vecḥile nefse zebūn olmaz

[1] 'ışḳ-ı:'ışḳı

[2] ṣoḥbet-i:ṣoḥbeti

[3] 'ışḳ-ı:'ışḳı

[4] āsār-ı:āsārı

[29b]

2 Rıżā-dāde ulaşdım ara iẓḥāra ẓuḥūrāta
O demde fikr-i ferd[i] eyleyüp miḥnet-nümūn olmaz

3 Tesellī bulmayan rāḥat bulur mı bezm-i ‘ālemde
Ḥadīṯ-i kāmilānuñ muḥtażırdır ẕū-bīçūn olmaz

4 Şerīfā ṣoḥbeti ‘āriflerüñ cümle ḥaḳāyıḳdır
Ne söyler ise taṣdīḳ eyle zirā ki zebūn olmaz

55. Eyżan

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Şarāb-ı ‘ışḳ[ı] her dā’im içenlere ḫumār olmaz
Ki vuṣlat rāhına maẓḥar olanlara ḳınar olmaz

2 Oḳuyan sırr-ı ma‘nāyı tecellī eylemiş Mevlā
Görünen ṣūretā insān velī ma‘nīde yār olmaz

[30a]

3 Cemāl-i pāke mi her yüzde ne ol sālik-i Ḥaḳḳ’a[1]
Ki anuñ çeşm-i cānında ene’l-Ḥak’dan ġubār olmaz

4 Metā‘-ı ma‘rifetden bī-ḫaberdir olsa da ‘ālem[2]
Terāzū-yı ḥaḳīḳatde o sālik kem-‘ayār olmaz

5 Sözüñ nā-ehl olan bilmez Şerīfā sen de ebsem ol[3]
Senüñ derd-i derūnuñ hīç bu ‘ālemde duyar olmaz

[1] cemāl-i:cemāli
[2] metā‘-ı:metā‘ı ; terāzū-yı:terāzūyı
[3] derd-i:derdi

56. Güft

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Maḳam-ı sırr-ı ‘ışḳa vāḳıf olduḳ āşināyuz biz
O şevḳin neş’esinden pertev aldıḳ rūşenāyuz biz

2 Bizi zāhid kimi bī-gāne ṣanma bezm-i ṣoḥbetde[1]
Kelām-ı bī-riyāya fil-ḥaḳīḳa hem-nevāyuz biz

[30b]

3 Ġamı bī-ḥūde çekeriz [bu] dünyāda ḥamāḳatle[2]
Bi-ḥamd’illah celīs-i kāmilüz ehl-i ṣafāyuz biz

4 Geçenlerle geçüp āzāde olduḳ ḳayd-ı ‘ālemde[3]
Sebük-bārı ṭarīḳ-i ma‘rifet kān-ı vefāyuz biz

5 Mecāzī köprüsünden geçmedikçe vādi-i ‘ışḳda[4]
Sülūkunda bilinmez seyrimiz feyż-nümāyüz biz

6 Şerīfā iftiḫār itsek n’ola nesl-i şerāfetle[5]
Fe-ḥamden ṣümme ḥamden bende-i āl-i ‘abāyuz biz

57. Na‘t

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Biz ki rüsvāy olmuşuz ‘ışḳ ile yoḳdur ‘ārımız
Ṣāḥib ile tā muḳaddem böyledir bāzārımız

[1] kelām-ı:kelāmı
[2] celīs-i:celīsi
[3] ṭarīḳ-i:ṭarīḳi ; kān-ı:kānı
[4] mecāzī:mecāzüñi
[5] nesl-i:nesli ; āl-i:āli

[31a]

2 Vaṣl [u] hicrān[ı] degişmiş ‘āşı[ḳı] de[giş]meden[1]
Āh [u] feryād-ı enīndir gice gündüz kārımız

3 Biz ene’l-Ḥaḳ sırrını Manṣūrleyin fāş itmeziz
Bendeni maḫfīdedir ẓāhirde yoḳdur dārımız

4 Sīnemizüñ yarasıyla böyle ṭoġduḳ anadan
Derd [ü] miḥnetdir enīsimiz dilā hem yārimiz

5 Ey Şerīf ‘Alī biz[e] keşf itme dilde sırrını[2]
‘Ārif-i āgāhlaruñ ma‘lūmları esrārımız

58. İlāhī

Fā‘i lā tün fā‘i lā tün fā‘i lā tün fā‘i lün

1 Ṣūretā faḳr-ı fenā ma‘nī yüzüñ sulṭānıyuz[3]
‘Ārif-i sırr-ı ḥaḳīḳat ma‘denüñ biz kānıyuz

[31b]

2 Kāmilüñ göñli evidir beyt-i ẓāhirdir mizān
Veche bāḳīyüz beḳāda keşretinde ḳāniyüz

3 Biz ene’l-Ḥaḳ sırrını ẓāhirde ifşā etmezüz
Emr-i Ḥaḳḳ’a cān virüp pīrān-ı vech ḫayrānıyuz

4 Gāh deryā-yı ḥaḳīḳatde temevvüc iderüz
Ḳa‘rı yoḳ deryā-yı ‘ışḳuñ biz anuñ ‘ummānıyuz

---

[1] feryād-ı:feryādı
[2] ‘ārif-i: ‘ārifi
[3] ‘ārif-i:‘ārifi ; sırr-ı:sırrı

5 Bu Şerīf her dem maḥabbet ṭālibānuñ bir eri
‘Ārifān u ‘āşıḳān meydānınuñ ḳurbānıyuz

[32a]

59. Nuṭḳ

Mef ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Zāhid bizi ṭa‘n eyleme kim ehl-i hevāyuz[1]
Şūrīde-dil-i me’āl-i pākize liḳāyuz

2 Her dīde bizi farḳ idemez ḥāletimizden
Biz mülk-i taṣarrufda şehiz gözde gedāyuz

3 Bu ‘ālem-i ‘unṣurda ḳarār eylemezüz bir dem[2]
Biz evc-i sa‘ādetde uçan murġ-ı hümāyuz

4 Ḫıżr oldı bize mekteb-i ‘irfānda sebaḳ-dāş
Bir ḥāzin-i gencīne-i esrār-ı Ḫudāyuz

[32b]

5 Yoḳ baḫşımız ebnā-yı zamān ile Şerīfā
Taḥḳīḳe iren pīrlere teslīm-i rıżāyuz

60

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Doymayanlar derd-i ‘ışḳa derde dermān istemez
İçmeyen ‘ışḳuñ şarābuñ mest [ü] mestān istemez

[1] dil-i:dili
[2] Mısranın vezni bozuktur.

2 ‘Āşıḳ-ı bī-çāreyim ben yanarım şām u seḥer
Cān viren cānān yolunda mest [ü] ḥayrān istemez

[33a]

3 Her seḥer feryād-ı nārım nāle-i hūdur benim
Bahr-ı ‘ışḳa ġark olan bir baḥr-ı ‘ummān istemez

4 ‘Āşıḳuñ gör ḥālini dā᾽im yanar ‘ışḳ odına
Eyler ol zārī enīni derde noḳṣān istemez

5 Ey Şerīfā dār-ı ‘uḳbā derd ile taḥṣ[ī]l olur
Derd-i ‘ışḳa yār olan ‘ālemde dermān istemez

61

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ṣafādan sīnesin çāk eyleyen ‘abdālda ‘ār olmaz
Gözüñ aç her mekānda bir velī var āşikār olmaz

[33b]

2 Ṣalādır vārını meydān-ı Ḥaḳ’da bezl iden merde
Ki zīrā ‘āşıḳānlar yār olurlar şöyle bār olmaz

3 Dem-ā-dem nār-ı ‘ışḳile ciger-sūzān-ı derd olsa
O bāġuñ vaṣl-ı ḥālinde aña leyl ü neḥār olmaz

4 Cemāl-i Ḥaḳḳ’a ‘āşıḳ bülbül-āsā eyledi feryād[1]
O gülşen-zār vaḥdetde aña hīç kimse yār olmaz

[1] cemāl-i:cemāli

5 Şerīfā keşreti vaḥdetde yeksān eylesin kendin[1]
Hücūm-ı ceyş-i ġamdan pes cihān başına dār olmaz

62

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Göñül ‘anḳāsı dilden ġayr-ı bezme lāne-sāz olmaz
Ḥaḳīḳat ḳāfıdır pervāzına ucı mecāz olmaz

[34a]

2 Ḫulāṣa ‘aḳl-ı ḳāṣır idemez reftār-ı dil-ḫˇāhı
Bu fennüñ maḥbesinde bī-meẕāḳa keşf-i rāz olmaz

3 Maḳām-ı ‘ışḳa meydān-ı māḥabbet ser-fedānuñdır[2]
Eger ṭālīb iseñ zīrā bu yolda iḫtirāz olmaz

4 Ḫilāfet ‘ilm-i esmā rütbesinüñ bir nigāhıdır[3]
Rumūz-ı ma‘ni-i ādemden özge imtiyāz olmaz

5 Şerīfā eşref-i ecdāda dil-beste olur evlād
Faḳaṭ resm-i neseble faḫr-ı ruḫṣatda cevāz olmaz

[34b]

63. Ġazel

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ḳanā‘at pīşe fikr-i ṣıḳleti var-ı cihān çekmez
Tevekkül bezminüñ āzādesidir imtinān çekmez

[1] kendin:kendüñ
[2] maḳām-ı:maḳāmı ; meydān-ı:meydānı
[3] rumūz-ı:rumūzı

2 Ẓuhūr eyler muḳadder her ne ḥükm eylerse ‘ālemde[1]
Göñül tedbīre dil-dāde olup bār-ı girān çekmez

3 Perīşān ḫāṭır eyler ādemi ṭūl-ı emel zīrā
Bu fikire düşmeyenler fikr-i ta‘dād-ı zamān çekmez

4 Şerīfā ibni vaḳt olsun felekde rāḥat eylerse
Fenāya ‘ārif-i āgāh olan fikri hemān çekmez

64

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Biz Cenāb-ı Kibriyā’nuñ ẕākir-i esmāsıyuz[2]
Ḫalḳa-yı tevḥīd-i ẕikrüñ velvele-ārāsıyuz

[35a]

2 Vech-i cānān özleyüp geldik vücūd iḳlīmine
Ḳatreyüz ṣūretde ammā vaḥdetüñ deryāsıyuz

3 ‘Arṣa-gāh-ı ma‘rifetde nūr-ı ẕikr’ullah ile[3]
Ṣāni‘-i ṣun‘-ı ḳadīmüñ nüsḫa-yı kübrāsıyuz

4 Pīrimiz sulṭān ‘Abdü‘l-ḳādir’üñ her demde biz
Māye-endāz-ı şeref ṣāḥib-nefes iḥyāsıyuz

5 Biz ḳanā‘at ḳāfınuñ lā[ne]-nişīniyüz Şerīf
Ḫān-gāh-ı Ḳādirī’nüñ ced-be-ced ‘anḳāsıyuz

[1] bār-ı:bārı
[2] ẕākir-i:ẕākiri
[3] ‘arṣa-gāh-ı:‘arṣa-gāhı

65. İlāhī Eyżan

4+4 : 8'li hece

1 Zāhidlere ḳarşu bu dem
Dönsün bizim devrānımız
Maḥşer yerinde ey dedem
Dönsün bizim devrānımız

[35b]

2 Meydāna girsün ʻāşıḳān
Devr eylesünler ṣādıḳān
Bāġ-ı cinān içre hemān
Dönsün bizim devrānımız

3 Menzile irdiler hele
Virdiler cānı bu yola
Çarḫ-ı felek ile bile
Dönsün bizim devrānımız

4 Allah Allah hū diyerek
Ẕikr-i Ḫudā eyleyerek
İnkār ehlin[i] dögerek
Dönsün bizim devrānımız

5 Mevlā ʻışḳına dönerler[1]
Nār-ı ʻışḳ ile yanarlar
Neşʾe-yi şevḳe ḳanarlar
Dönsün bizim devrānımız

[1] nār-ı : nārı

6 Melekler de ider devrān
Gökyüzünde cümle hemān
[36a]
Görsün beḳā-billāh[ı] cān
Dönsün bizim devrānımız

7 Pīrimizdendir bu devlet
Ced-be-ced eyleriz ḫiẕmet
‘Abdü’l-ḳādir ide himmet
Dönsün bizim devrānımız

8 Şerīf ider dāʾim devrān
İdüp luṭf [u] kerem Yezdān
Ḳıla himmet bize pīrān
Dönsün bizim devrānımız

66. İlāhi Ḥarfü’s-Sīn

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Cān [u] dilden ger idersen bu yola sen ẕevk [ü] heves
Ola erenler saña her bir deminde dest-res

2 Ḫidmet eyle sen yolunda ṣıdḳile hem ḳāʾim ol
Tā iresin vaṣl-ı yāre çalışagör it heves

3 ‘Aḳl-ı maʻāş ‘aḳl-ı maʻād duzaḫından ḳurtılup
‘Aḳl-ı ḳudsiyye iresin bilesin nidāʾ-i ses

[36b]

4 Sırruñ içre ʻilm-i Rabbānī saña taʻlīm idüp
Āşikāre olmaġa çalış dükenince nefes

5 Ṭut sözüm cānuñ gibi ṣaḳla bunı incü gibi
Rūḥ-ı ḳudsīden sebaḳ Şerīfā'dan al bir nefes

Ḥarf-i Şīn

67

Mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Şerīʻat nūr-ı Ḳurʻān'dır bilürsin bunı ey dervīş[1]
Ṭarīḳat ḳurb-ı Raḥmān'dır ara bul yolunu dervīş

2 Eger diler isen cennet ṭarīḳatda idüp ḫidmet
Cānına irişe rāḥat ara bul yolunu dervīş

3 Ḥaḳīḳat sırr-ı Sübḥān'dır ki sevḳü'l-maʻrifetdir bul
Ḳatı ulu şeḥirdir ol ara bul sende ey dervīş

[37a]

4 Bu şeḥrüñ ādemi cümle ḥaḳāyıḳ rāzı ehlidir[2]
İderler tevḥīd-i zātı buları sen de bil dervīş

5 Buları çünki serdi Ḥaḳ o şehre eyledi ilḥaḳ
Şerīfā'nuñ dilinden Ḥaḳ saña bildirdi ey dervīş

[1] nūr-ı:nūrı
[2] tevḥīd-i:tevḥīdi

Ḥarf-i Ṣād

68. İlāhī

Mef ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Ser-māye olur ṣāhibine cevher-i iḫlāṣ
Ma‘mūr ider erbāb-ı dili zīver-i iḫlāṣ

2 ‘İrfāna kemāl üzre medār oldu ẓuḥūru
‘Ārifler olur anuñ içün hem-ser-i iḫlāṣ

3 Pīş-i ḳademi zümre’-i aṣḥāb-ı ṭarīḳüñ[1]
Olsa n’ola seyyāh olana rehberi iḫlāṣ

4 ‘Uşşaḳı hele bülbül ider ceẕbe’-i ‘ışḳı
Murġ-i dili pervāza sezā-yı şeh-i iḫlāṣ

[37b]

5 Yaz nüsḫā-yı ‘irfāna Şerīfā bu makāli[2]
Hem-destin ola vuṣlatile dilber-i iḫlāṣ

Ḥarf-i Ḍād

69. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ḥaḳ te‘ālā ‘āşıḳına ider iḥsān-ı ‘ivāż[3]
Hem tecellī hem tesellī ider iḥsān-ı ‘ivāż

[1] pīş-i:pīşi
[2] dilber-i:dilberi
[3] iḥsān-ı:iḥsānı

2 Bin bir esmādan murād tesellīsidir ‘ālemin[1]
Her ḳuluna bir tecellī itdi iḥsān-ı ‘ivāż

3 İmdi her esmā bir ādem üzerinde ḳāi-maḳām[2]
Ḥüküm üzredir tesellī virir iḥsān-ı ‘ivāż

[38a]

4 Ḳul ḳula sebeb dediler bil müsebbib kendisi[3]
Fā‘il-i muḫtār durur kim itdi iḥsān-ı ‘ivāż

5 İtdi lüṭfundan ḳerem çoḳ bu Şerīfā bendeye
Ẕātına itdi tecellī buldı ‘irfān-ı ‘ivāż

Ḥarf-i Ṭā

70. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün

1 Ne güzeldir şu ādem ki marābūṭ
Ki ḳālüñ ḥāl ide işbu marābūṭ

2 Uyumaz uyanıḳdır gicelerde
Ṣafā-yābda olupdur bu marābūṭ

3 Ḫudāyā eyle tevfīḳ ‘āşıḳa sen[4]
Ṭola ‘irfān ile göñl-i marābūṭ

[1] iḥsān-ı:iḥsānı
[2] iḥsān-ı:iḥsānı
[3] iḥsān-ı:iḥsānı
[4] göñl-i:göñli

[38b]

4 İdüp himmet erenler saña yardım
Ṣaḳın aldanma aġyāra marābūṭ

5 Bilürsin ṣūretā aġyār [u] münkir
Nifāḳ ehli bulardır ey marābūṭ

6 Marābūṭ ḥaḳḳına bir ḫoş cevābdır
Ne bilsün bilmeyenler ey marābūṭ

7 Yaḳın ol Şerīfā eyle ḫizmet
İrüp dārü's-selāma ey marābūṭ

Ḥarf-i Ẓā

71. Güft

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Bu yolda cānile diñle bulasın cevher-i elfāẓ[1]
Oḳu 'ilm-i ledünnīden ḫaber al cevher-i elfāẓ

[39a]

2 Bu 'irfān yoluna ḳul ol eriş bir kāmile sen de[2]
Ki nuṭk-ı cāvidāndır hem sözündür şeker-i elfāẓ

3 Göñül virme 'alāyıḳdan kesil ġayri ḫalāyıḳdan
Tecellī ire vaḥdetden bulasın leẕẕet-i elfāẓ

[1] cevher-i:cevheri
[2] nuṭk-ı:nuṭkı

4 Bu cān göziyle ey nev-dem bize gel bu sözüm [diñle]
Bize yaḳın gelen cāna bulur sırr-ı ḫavās elfāẓ

5 Şerīfā didi kāmilden alan dersini ‘ārifden
Olur elbet ma‘ārifden dilinden aḥsen-i elfāẓ

Ḥarf-i ‘Ayn

72. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Her nefesde bir tecellī ẕātıma ider ṭulū‘
Her dem-ā-dem çoḳ tesellī göñlüme ider ṭulū‘

[39b]

2 Bāġ-ı Raḥmān’a açılup çünki bulunmaz bezim
Fāriġ-i gül olmasından şems-i ẕāt itdi ṭulū‘

3 Sırr-ı ẕātım vaṣf olunmaz ẕātıma maẓḥar benim
İnkişāf itdikce ḥüsni cismime ider ṭulū‘

4 Āh nidem ki kimse bilmez ‘āşıḳuñ aḥvālini
Remzile söyler dilinden ‘ışḳ yüzündendir ṭulū‘

5 Hem tecellī her ẓuhūrāt ‘ışḳ yüzündendir bilüñ
Şerīfā itdi tecellī nūr-ı ẕāt itdi ṭulū‘

Ḥarf-i Ġayn

73. İlāhī

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 İsterisen olasın sen Ḥaḳḳ ḳatında yüzüñ aġ

[40a]

Ara sen hem iste bul kim yoḳ aña ille'l-belāġ

2 Enbiyālar her ne söz kim söylediler bī-gümān

Geldi Ādem āşikāre eyledi itdi belāġ

3 Virdi bir ḥarf ile varlıḳdan nişān sülūkına

Belki bir noḳtayla bildirdi hemān itdi belāġ

4 Añla remzin Aḥmed'üñ ey ẕü-fünūn eyle ḳabūl[1]

Kim bizizdir aḫirūn *e'ṣ-ṣābiḳūn* itdi belāġ

5 Āb-ı kevṯerdir kelāmı bu Şerīf'üñ nūş it

Ta ḳılasın cāvidān ey zinde-dil itdi belāġ

Ḥarfü'l-Fā

74. İlāhī

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Ādeme sen egri baḳma her zamān eyle ṭavāf

Daḫı şeyṭān gibi olma eyle sen anı ṭavāf

[1] "(İman ve amelde) öne geçenler ise (Ahirette de) öne geçenlerdir. İşte onlar (Allah'a) yaklaştırılmış kimselerdir." Vakıa 56/10, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.533.

[40b]

2 *Beyt-i mā‘mūr* beyt-i Yezdān didiler ādemdedir[1]
Sen anı eyle ziyāret her zamānda ḳıl ṭavāf

3 Kim ki bildi ādemüñ hem ḫilḳatüñ esrārını
Bildi Ḥaḳḳuñ maẓẖarıdır ider anı ol ṭavāf

4 Kāşif-i nūr-ı velāyet maẓẖarına yol bulan[2]
Ādem oldı çün vesīle it ziyāret ḳıl ṭavāf

5 Ḳıble-i ‘ışḳa yöñeldim anda itdim ben niyāz
Didiler kim Şerīfā sen ādem isen ḳıl ṭavāf

Ḥarfü'l-Ḳāf

75

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Bülbül eyler ehl-i ‘ışḳı dā᾽imā gülzār-ı ‘ışḳ
Söyledir ṭūṭī-yi şekker gibi iẓẖār-ı ‘ışḳ

[41a]

2 Herkesi bir vechile irşād iden te᾽sīrdir
Böyledir ser-māye-i ḫāṣiyyet-i āṯār-ı ‘ışḳ

3 Nāra beñzer nūr olur māhiyyeti mestūr olur
Bā‘is-i şevḳ-i sürūr olsa n’ola envār-ı ‘ışḳ

---

[1] “Tûr’a, yayılmış ince deri sayfalara düzenle yazılmış kitaba, “Beyt-i Ma’mur”a, yükseltilmiş tavana (göğe), kabaran denize andolsun ki, şüphesiz Rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir.Ona engl olacak hiçbir şey yoktur.”Tûr 52/1-8, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.522.

[2] kāşif-i:kāşifī ; nūr-ı:nūrı

4 Söylenür dillerde ādemden berü meşḥūr olup[1]
Vāḳı‘ā kār-ı ḳadīm olsa n’ola eṭvār-ı ‘ışḳ
5 Bu Şerīfā ‘ışḳ-ı pāke bende olmuş bī-riyā
Söyledir ṣubḥ [u] mesā güftārile īsār-ı ‘ışḳ

76. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Gel içerden gizlice ḳalbindeki sulṭāna baḳ
Sen timār it derdine ezkār ile ‘irfāna baḳ

[41b]

2 Mekteb-i dilden oḳu gel *hel eta*dan bir sebaḳ[2]
Aç gözüñ mirʾat-ı dilde ḥüccet-i Ḳurʾāna baḳ

3 Cūşa gel ‘ışḳile Ḥaḳ’dan eyle ‘irfānı niyāz
Ḳaṭre-i ‘ummāndan iste dāʾimā ‘ummāna baḳ

4 Dīde-i cāndan temāşa it ḥaḳīḳat sırrını
Çeşm-i cāndan sil ġubārı dīdeden şāhāne baḳ

5 Destini ḳaldır niyāz it derd ile ṣubḥ u mesā
Ḫāliṣ ol bāb-ı recāda ey Şerīf dīvāna baḳ

---

[1] kār-ı:kārı

[2] mekteb-i:mektebi

“İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?.” İnsan 76/1, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.577.

[42a]

77. Ġazel

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 ‘Āḳıbet bezm-i cihānuñ ṣoñı vīrān ancaḳ
Her gelen naḳşına bir vecḥile seyrān ancaḳ

2 Kimisi devletini dāʾim [ü] bāḳīdir ṣanmış[1]
Kimi encām[ı] bilüp oldı perīşān ancaḳ

3 ‘Āşıḳ-ı ṣādıḳ olan vāḳıf-ı esrār oldı
Ki ḥaḳīḳatde ulu bende-i cānān ancaḳ

4 Kim ekdārile dil-haste-i perīşān olmuş
Bulmamış derdine bir vechile dermān ancaḳ

[42b]

5 Kimisi āline aldandı fenā dünyānuñ[2]
Añlamaz mı ötesin meşreb-i ḥayvān ancaḳ

6 Kimisi māl ile cāh ile niẓām-āver olup
Zu‘m ider kendüsini ‘āleme sulṭān ancaḳ

7 Bu Şerīfā’ya suʾāl eyler ise ‘ārifler
Evveli [yoḳ] āḫiri yoḳ miḥnet her an ancaḳ

[1] bāḳīdir:bāḳī
[2] meşreb-i:meşrebi

[43a]

78. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Şimdi dil mülkine ḳondı bir ‘aceb sulṭān-ı ‘ışḳ[1]
Menzil-i maḳṣūd[ı] buldı derd ile pinḥān-ı ‘ışḳ

2 Ḳalbde mesṭūr eylemişken eyledi iẓhār-ı dil
Żabṭ u rabṭ itdi bu ‘ālemde gi[bi] cānān-ı ‘ışḳ

[43b]

3 Ṣūfi ẓann itdi bunı kim dosta teşbīḥle gider
Ben dirim tesbīḥ [ü] tehlīlim hemān mihmān-ı ‘ışḳ

4 Ṣūretā kendü ḳatında eyledi inkār-ı mey
Bilmedi meyden mūrādım ẕikrile mestān-ı ‘ışḳ

[44a]

5 ‘Işḳ şarābuñ cür‘asın içmek[de]dir ‘āşıḳlara
Ey Şerīfā merkezī Ḥaḳḳ şübhesiz īm‘ān-ı ‘ışḳ

79. Ġazel

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 ‘Ālemüñ ismi gibi ‘ālemi yoḳ
Zevḳe şāyeste olur bir demi yoḳ

2 Ṣuretā ṣūret-i ādem ammā[2]
Hele ādem diyecek ādemi yoḳ

---

[1] menzil-i:menzili

[2] Mısranın vezni bozuktur.
ṣūret-i:ṣūreti

3 Müddeʿī ʿarẕ-ı muḥabbet eyler
Kimsenüñ kendü gibi hem-demi yoḳ

4 Devlet [ister] ise iḳbāle sezā
Göre māsī degil mükremi yoḳ

5 Kime keşf eyleyelim esrārı
Bāʿiṣ-i şevḳ olacaḳ elzemi yoḳ

6 Genc-i vaḥdetde Şerīfā ḳaldı
Kendi yoḳ kendisine iḳdāmı yoḳ

Ḥarfü'l-Kāf

[44b]

80. İlāhī

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ey göñül maʿmūr iken vīrāne olduḳ bilmedik[1]
Āteş-i ʿışḳa yanar pervāne olduḳ bilmedik

2 Bir zamān āyīne-i ḳalbinde dost vechin görüp
Vāṣıl-ı dīdār iken bī-gāne olduḳ bilmedik

3 Nūr-ı ẕātuñ şūʿlesiyle eyledik ḳalbini pāk
Maẓhar-ı esrār ile mestāne olduḳ bilmedik

[1] āteş-i:āteşi

4 Mest idik evvel şarāb-ı lā-yezālīden şehā[1]
Bir ayılmaz derd ile meyḫāne olduḳ bilmedik

5 Bu Şerīfā ceẕbe-i ‘ışḳile Mecnūn’a dönüp
Kendüsiyle söylenüp dīvāne olduḳ bilmedik

81. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Himmet-i pīrānile feyż-i āşinā olsam gerek[2]
Ḫidmetinde ḥażret-i pīrüñ dü-tā olsam gerek

[45a]

2 Bezl-i maḳdūr eyleyüp her vechile teslīmde[3]
Kām-yāb-ı maẓḥar-ı şevḳ-ı rıżā olsam gerek

3 Ḥamdü lillah oldı dil bāb-ı tevekkülde be-nām
Bendeñiz taḥṣīl-i ders-i bī-riyā olsam gerek

4 Himmet-i ‘ālī gerek ehl-i dilüñ birbirine[4]
Pertev-i iḫlāṣile himmet-sezā olsam gerek

5 Muḫliṣim ismim Şerīfā meslegimdir Ḳādirī
Kesb-i taḥṣīl-i ma‘ārif intimā olsam gerek

[1] şarāb-ı:şarābı
[2] himmet-i:himmeti
[3] maẓḥar-ı:maẓḥarı
[4] himmet-i:himmeti

82

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Gülşen-i vuṣlat dilersen bāb-ı istiġnāda ol
Leẕẕet-i vaḥdet dilersen cennet-i ma‘nāda ol

2 Kesb-i himmet eyleyüp pīrān ehl ʾullāh’dan
Bī-rīya dergāhda ḫidmet itmege icrāda ol

[45b]

3 ‘Işḳ ile kesb eyleyüp ādāb ḳıl sa‘y-i cemīl
Ḥālini ‘arż eyle pīrāna hemān inḥāda ol

4 Böyle ḥayretde ḳalup olma esīr-i infi‘āl[1]
Ṭoġrı gel ṭoġrı yürü fermānına āmāde ol

5 Ehl-i dil her vechile ḫidmet geçirmişdir ḫora
Eyleme aṣlā teġāfül ṣūretā seccāde ol

6 Elde tesbīḥ u riyā ta‘dād ider bād-ı hevā
Ẕikr [ü] fikri dāʾimā cem‘ eyleyüp dil-sāde ol

7 Bu Şerīfā bende[yi] feyż-i ṣafā ma‘mūr ide[2]
Sen daḫı ma‘mūr iseñ mürde dili iḥyāda ol

[1] esīr-i:esīri
[2] mürde:merdi

83. İlāhī

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Saña bir cevher-i yektā disem lāf degil[1]
Vāḳı‘ā diñlememek nuṭḳıma inṣāf degil

[46a]

2 Mā-sivā ḥubbı dil-i ṣāfa kudūret virdi
O cihetle bu göñül āyine-i ṣāf degil

3 Zāhidān mesʾele-i ‘ışḳda ḥāl idemedi
Ders-i ‘irfān-ı ṭabī‘atları keşşāf degil

4 Ḳaldıḳ esrār-ı ṭarīḳatde hele bī-beḥre
‘Ömri taḥṣīline ḫarc eyle ki isrāf degil

5 Hiç tehī ẓann eyleme nuṭḳ-ı Şerīfā zīrā
Sözleri nuṭḳ-ı müneccim gibi ‘arrāf degil

84. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ḳāf-ı ‘anḳā-yı maḥabbet āşiyānıdır göñül
Hem hümā-yı himmetinde ḫānümānıdır göñül

2 ‘Arş-ı a‘lādan daḫı her vecḥile olmuş bülend
Ḥāṣılı ‘ibret-nümā ḥikmet mekānıdır göñül

[1] 1.mısranın vezni bozuktur.

[46b]

3 Söyler ammā söylemez esrārını keşf eylemez[1]
Mürşid-i kāmil gibi rāz-ı nihānīdir göñül

4 Cümle a‘żanun hele sulṭān-ı ‘ālī-şānıdır[2]
Merd-i meydān-ı maḥabbet pehlevānıdır göñül

5 Ehl-i ‘ışḳa muṭṭali‘ ilhām olur zāt-ı Şerīf
Vuṣlat ‘ilm-i ledünnüñ hem-‘inānıdır göñül

Ḥarfü’l-Mīm

85. İlāhī

Mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Aldanma fenā mülkiniñ ‘āline göñlüm
Meyl eyleme bir vechile iḳbāline göñlüm

2 Bir ḥāl ile bāḳī degil ol ḫār bu virāne[3]
Düşme heves-i cāhına hem mālına göñlüm

3 ‘Ömrüñ güzerān eyledi bī-hūde hevesle
Şükr eyleyegör ni‘met-i ḥāline göñlüm

[47a]

4 Bu dār-ı fenā ‘āḳıbeti daḫı fenādır
Gel uyma ṣaḳın bu dil-i meyyāline göñlüm

[1] mürşid-i:mürşidi ; rāz-ı:rāzı
[2] a‘żanun:a‘ẓanuñ
[3] heves-i:hevesi

5 Tafṣīl-i Şerīfā yazılur oldı müdevven[1]
Baḳ añlayagör ṣoḥbet-i icmāline gönlüm

86. İlahi Eyżan

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Bir firāḳa düşmüşüm ki 'ışḳa giryān olmuşum
Derd-i 'ışḳile dem-ā-dem derde miḥmān olmuşum

2 Ḥālimi keşf eylesem maḥlūḳdan olmaz bu meded
Ben ki aḥvālim dimem ġayrı perīşān olmuşum

3 *Lī- ma'allah* ḫamrını ḳılmış ezel 'āşıḳlara[2]
Ḳaṭresin nūş eyleyüben cān-ı cānān olmuşum

[47b]

4 Yoḳ benim gönlüm gibi hīç kimsede ṣabr-ı cemīl[3]
Anuñ içün bendeñüz ṣabrile şükrān olmuşum

5 Bulmadım dār-ı miḥende çünki bir rāḥat yeri
Çāresiz ḳaldım 'aceb kendime ḥayrān olmuşum

6 Bir misāfir-ḫāne dünyādır Şerīf yoḳdur yerin
Ben de bildim bu diyārda ṣanki vīrān olmuşum

[1] ṣoḥbet-i:ṣoḥbeti
[2] "Allah ile beraber başka bir tanrı edinmeyin. Zira ben size O'nun tarafından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım." Zâriyât 51/51, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.521.
[3] ṣabr-ı:ṣabrı

87. Eyżan

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 ‘Āşıḳım gülzāra ḳarşu yana yana hū dirim
Derd ile dildāra ḳarşı yana yana hū dirim

2 Giceler tā ṣubḥa dek çeşmim yaşı oldı revān
Yanarım ben nāra ḳarşu yana yana hū dirim

[48a]

3 Mest olup cām-ı maḥabbet boşına geldim bugün
Hīç ayılmaz yāre ḳarşu yana yana hū dirim

4 Bülbülüm feryād [u] zārım heb güledir heb güle
Ġoncayım ben ḫāra ḳarşu yana yana hū dirim

5 Yükledüp bu derd metā‘ın didiler ‘āşıḳ baña
Ey Şerīf ol dāra ḳarşu yana yana hū dirim

88. Na‘t

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Mürşidimden sālikim himmetle irşād isterim[1]
Bu dil-i vīrānımı mā‘mūr [u] ābād isterim

2 *Men ‘arefden* feyż-yāb olmaḳ ümīdinden olup[2]
Noḳṭa-yı serbestimüñ ḥalline imdād isterim

[1] dil-i:dili

[2] “Men arefe nefsehû fekad arefe rabbehû” : Kendini bilen Rabbini bilir. (Hadis-i Şerīf)El-Acluni , Keşfu’l-Hafâ , C.2 , s.262.

[48b]

3 Ġonca-yı maḳṣūdum açsun bu gülistanda benim
Ma‘rifet taḥṣīline kesbimde üstād isterim

4 Ḫān-ḳāh-ı ḫizmetimde cān ile bel bağladım
Bir du‘ā-yı bī-riyā ile beni yād isterim

5 Yoḳdur isti‘dādım ‘ālemde Şerīfā rütbeye[1]
Mertebeyle bu dil-i maḥzūnumu şād isterim

89. Fī-Medḥ-i Ramażān-ı Şerīf

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Şeḥr-i Ġufrāndır bu māh ol şād-kām[2]
Geldi yā Rabbᵓ-şükür şeḥrüᵓṣ-ṣiyām
Eyledi ḳullarına luṭfuñ tamām
Geldi yā Rabbeᵓş-şükür şeḥrüᵓṣ-ṣiyām

[49a]

2 Sünnet-i peyġamberi icrā eder[3]
Giceler tā ṣubḥa dek iḥyā ider
Şevḳ ile tesbiḥ oḳuyup āh ider
Geldi yā Rabbeᵓş-şükür şeḥrüᵓṣ-ṣiyām

3 Ṣāᵓimīn ü ṣāᵓimāta ol Ḫudā
Dünye vü ‘uḳbāda luṭf eyler ‘aṭā
Şevḳ ile ṣāᵓim olandır dāᵓimā
Geldi yā Rabbeᵓş-şükür şeḥrüᵓṣ-ṣiyām

[1] dil-i:dili
[2] şehr-i : şehri
[3] sünnet-i : sünneti

4 Şeḥr-i ümmetdir bu māh-ı pür-sürur[1]
Maġfiret eyler bizi Rabbi Ġafūr
Gündüzi ʻıyd gice olmuş ḳadr-i nūr
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

[49b]

5 Giceler tervīḥa vü tesbīḥ ile[2]
Deger Mevlā idelim taṣriḥ ile
Bu dil-i nā-şādımız tefrīḥ ile
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

6 Evveli raḥmetleri iʻṭā ider
Evsaṭında maġfiret iḥyā ider
Iyḳ-ı nārı āḥiri inmā ider
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

7 Gel Şerīf sen ṭāʻat eyle ḳıl ʻamel[3]
Eyleme tesbīḥ [u] tehlīle kesel
Māh-ı Ġufrāndır bu şeḥr-i [bī]-bedel
Geldi yā Rabbeʾş-şükür şeḥrü'ṣ-ṣiyām

[50a]

90. Ġazel

Mefʻūlü mefāʻīlü mefāʻīlü feʻūlün

1 Dil-ḫaste olup cevr-i eṭibbādan uṣandım
Derde düşeli fikr-i müdāvādan uṣandım

[1] māh-ı : māhı
[2] dil-i : dili
[3] şehr-i : şehri

2 Endīşesi ṭūl-i emelüñ ġāyet uzatdı
Pek tūl [u] dırāz oldı o sevdādan uṣandım

3 Cevr-i felegin cānımıza geçdi ġumūmı
Ekdārımızı ġabrāya inhādan uṣandım

4 Bir mertebe sa‘y itdüñ ele girmedi maḳṣūd
Taḥṣīle düşüp ḫalḳ ile ġavġādan uṣandım

5 Cānından uṣandırdı Şerīfā ide ‘ālem
Menşūr degil naẓmile imlādan uṣandım

Harfü’n-Nūn

91. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Cünūn-ı feyż-i ‘ışḳuñ dā’imā dīvānesiyim ben[1]
Şarāb-ı cām-ı şevḳüñ bī-riyā mestānesiyim ben

2 Göñülde ṣabra ṭāḳat ḳalmadı hengām-ı firḳatde
Viṣāle ārzū-mend olmanıñ āyā nesiyim ben

3 Ḳalender meẕheb oldım ma‘nevī Bektāş[i] meşreble
Ṭarīḳ-i bezm-i ‘ışḳuñ ġālibā merdānesiyim ben

4 Şu rütbe baña te’sīr eyledi cām-ı maḥabbet kim
Baḳılsa ‘āşıḳānuñ bir ḳalender-ḫānesiyim ben

[1] cünūn-ı:cünūnı ; şarāb-ı:şarābı

5 Şerīfā çille-i merdāne çekdi niçe demlerdir
Senā-yı himmet olmuş erlerüñ vīrānesiyim ben

[51a]

92. Ġazel

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Geçilmez bezm-i dünyāda hele esbāb-ı ẓāhirden
Budur mefhūm olan im'ān idersen her müẓāhirden

2 Tevekkül kişver-i 'uşşāḳ emin-ābād olur zīrā[1]
Rivāyetdir bu ma'nā ṣoḥbet-i nuṭḳ-ı ekābirden

3 Ne vaṣfı ḥüsn-i ḳābildir ne ta'bīr eylemek mümkün
Bu nükte naḳl olundı nüṣḥa-yı ḫatṭ-ı mu'ammerden

[51b]

4 Maḳāmāt-ı merātible Şerīfā añla esrārı[2]
Sezā-yı himmet olmuş erlerüñ vīrānesiyim ben

93. İlāhī

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Ḥiḳāyāt-ı ġarīb eyler eger dünyāyı söyletsen
Ẕebān-ı ḥāl ile söyler bütün eşyā[yı] söyletsen

[52a]

2 Niẓām-ı devlet[i] cāh-ı māḳamı şehriyārında
Ḥayā olmuş yatur şöyle eger dārāyı söyletsen

[1] kişver-i:kişveri
[2] maḳāmāt-ı:maḳāmātı

3 Nedir efġānına bā‘iṣ bu rütbe āh [u] feryādı
Neler söyler idi bülbül sen ol şeydāyı söyletsen

4 Maḳām-ı firḳatin söyler o ‘ışḳile fiġān eyler
Tehī ẓann eyleme diñle ne söyler nāyı söyletsen

[52b]

5 Neler geldi neler geçdi nāgehān ḳondı hem göçdi
Temāşālar beyān eyler eger ṣaḥrāyı söyletsen

6 Açıldı gülleri zībā kimi dil-cū kimi ra‘nā
Ki her birisi müsteṣnā yaṭan mevtāyı söyletsen

7 Şerīfā sen de ‘ibret al temāşā eyleyüp ez-dil
Beyān eyler saña ḥālüñ bütün dünyāyı söyletsen

[53a]

94. Ġazel

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Yine dil feyż-yāb oldı maḳāmāt-ı tecellādan
Elüñ çekdi anıñçün bī-riyā iḳbāl-i dünyādan

2 Göñül meyḫānesin ma‘mūr idelden bāde-i ‘ışḳı
Ḥaḳīḳat neş’e-yāb oldı ṣafā-yı şevḳ-ı ṣaḥbādan

3 Yapıldı bāde-i dilden yıḳıldı mest olup mülden
Geçer mi bend-i kākülden bu demlerde o sevdādan

[53b]

4 Nigāhı ġamzesi cellād baña zaḥm[ı] ur ol bī-dād
Berāy-ı şarḳ-ı isti‘dād şehīd oldı bu ġavġādan

5 Şikāyet rūzgārımdan degildir ol nigārımdan[1]
Ẓuhūr itdi mezārımdan bu envār-ı hüveydadan

6 Şerīfā ber-kemāl olsun sezā-vār-ı viṣāl olsun[2]
Ḫulāṣa bī-melāl olsun yapılsun luṭf-ı Mevlādan

[54a]

95. Ġazel

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Bi-ḥamdʾillah bu şeb ma‘mūr olup göñlüm tecellādan
Şeref-yāb oldı ez-dil bī-riyā feyż-i tesellādan

2 Biribirüñ te‘ā‘ḳub eyledi ekdār-ı dünyānıñ
Ẓuhūrātı dem-ā-dem ḫiṣṣe-baḫşādır tevellādan

3 Virir āṯār-ı ḥikmet ‘ārif-i dānāya da ḥayret[3]
Temāşā gösterir gāhī ḫafādan gāhi bālādan

4 Baḳılsa çeşm-i ‘ibretle eger mirʾāt-ı dünyāya
Ne ṣūretler olur peydā o dem naḳḳāş-ı ma‘nādan

[1] envār-ı:envārı
[2] sezā-vār-ı:sezā-vārı
[3] ‘ārif-i:‘ārifi

5 Ḥaḳīḳat üzre diñlersen olur her ḥarf[i] bir ‘ibret
Naẓar eyle bu ma‘nāya bu dem nuṭḳ-ı Şerīfā’dan

[54b]

96. Eyżan

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Hevā-yı nefse uymaḳdan göñül ḥayfā uṣanmazsın
Bu rütbe irtikāb itdüñ ma‘āṣīden uṣanmazsın

2 Enīsüñ nefs-i emmāre hele fikriyle bir pāre
Gezersin böyle āvāre ġazābına inanmazsın

3 Bu bezm-i dār-ı miḥnetde [bu] firḳatde bu ġurbetde[1]
Ḳalup vādi-yi ḥayretde şarāb-ı bezme ḳanmazsın

4 Meger ki rūz-ı maḥşerde ‘aẕābuñ olmaya fermān
Ḥesāb olursa aḥvālin o dem nāra dayanmazsın

5 Şerīfā ḫāb-ı ġafletden yaṭursun böyle ḥayretde
Cihāndan ‘ibret almazsın bu ġafletden uyanmazsın

[55a]

97. Na‘t

14’lü Hece

1 Cümlesi ‘āşıḳlaruñ ḳulu ‘Abdü’l-ḳādir’in
Faḫr-ı cihāna çıḳar yolu ‘Abdü’l-ḳādir’in

[1] şarāb-ı:şarābı

2 Ehl-i ṭarīḳat eri ‘āşıḳ olur her biri
Cümlenüñ üstündedir eli ‘Abdü’l-ḳādir’in

3 Tāc-ı şerīfe nişān ḥüccet-i imżā hemān
Mıṣrī olur bī-gümān güli ‘Abdü’l-ḳādir’in

4 Cezbesi gelmez dile kāşif olur müşkile
Bülbül-i nālendedir dili ‘Abdü’l-ḳādir’in

5 İbni Resūl[e] ider zübde-i evlādıdır
Cümlenüñ irşādıdır ḥāl[i] ‘Abdü’l-ḳādir’in

[55b]

6 Didi Şerīfā meded himmetidi[r] mu‘ammed
Bendeye oldı sened şāl[ı] ‘Abdü’l-ḳādir’in

98. *7’li Hece*

1 Dili baḥr-ı ḥaḳīḳat
Sulṭān ‘Abdü’l-ḳādir’in
Eṭvārıdır şerī‘at
Sulṭān ‘Abdü’l-ḳādir’in

2 Ṣāḥib-i ṭabl-ı ‘ālem
Cümlesinden muḥterem
Dergāhı ḫuld-ı ni‘am
Sulṭān ‘Abdü’l-ḳādir’in

3 Seyyid-i vālā-neseb
Ol gül-i ālī-ḥaseb

Bendesi çekmez te‘ab
Sulṭān ‘Abdü’l-ḳādir’in

4 Şarḳda ise bir gedā
İtse teşebbüṣ aña
Luṭf[ı] olur dāʾimā
Sulṭān ‘Abdü’l-ḳādir’in

[56a]

5 Ḥubbı cānda ṭoludur
Cümlesinden uludur
İbnü’ş-Şerīf ḳuludur
Sulṭān ‘Abdü’l-ḳādir’in

99. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Bilmeyen dost zülfini ol dāra ber-dār olmasun
Görmeyen dost vechini ‘ışḳa giriftār olmasun

2 İtmeyen yār cevrine dāʾim taḥammül ‘āşıḳān
Bend-i ‘ışḳ olup o yār kim yāre hem-yār olmasun

3 Duymayan çünki ene’l-ḥaḳ ‘āleminden bir ṣafā
N’eylesün ‘āşıḳ anı kim āh ile zār olmasun

4 Bulmayan çü derd-i dostı neşʾe cāmın görmemiş
Derd arayup ehl-i zāhid derd[i] tekrār olmasun

5 Ḥaḳḳı bilmekse murāduñ ḳaṣdını kendinde bul[1]

Ey Şerīfā mesken-i vaḥdetde aġya[r] olmasun

[56b]

100. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 ‘Āşık olsun cān ile ‘ālemde ‘irfān isteyen

Ceẕbe-i feyż-i ḥaḳīḳat ile seyrān isteyen

2 Ser fedādır ‘ıyd-ı vaṣla başı cānı terk iden[2]

İstemez neyl-i viṣāli başile cān isteyen

3 Mevsim-i vaḳt-i baḥāra ‘āşıḳ-ı ṣādıḳlarıñ[3]

Maẓhar-ı feyż-i derūn olmaġa vicdān isteyen

4 Bu Şerīfā eyleyüp seyr [ü] sülūka iḳtidā

Maḳṣad-ı aḳṣāyı buldı luṭf-ı Yezdān isteyen

101

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Saña gencīne-i ‘uzlet yeter dünyāyı n’eylersin

Ḳanā‘aṭ var iken ṭūl-ı emel sevdāyı n’eylersin

[57a]

2 ‘Acūz-ı dehre dil virmek ḫaṭādır ehl-i īmāna[4]

Tevekkül dilberin menḥūs iden rüsvāyı n’eylersin

---

[1] mesken-i:meskeni

[2] neyl-i:neyli

[3] mevsim-i:mevsimi ; maẓhar-ı:maẓharı

[4] ‘acūz-ı:‘acūzı ; dilberin:dilberiñ

3 Yetişmez mi maḥabbet kesb iden ‘ışḳ-ı ḥaḳīḳatden[1]
Safāya vāṣıl ol ġayrı ḳuru ġavġāyı n’eylersin

4 Ḥayāt-ı cāvidānidir saña her demde ẕikr’ullah[2]
Hevā-yı nefsile mezmūm olan icrāyı n’eylersin

5 Şerīfā cümleden ednā bilür ẕātını ‘ārifler[3]
Ḫilāf-ı cinsile ülfetdeki da‘vāyı n’eylersin

102

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ılün

1 Ḥān-gāh-ı bī-riyādır menzili ‘āriflerin[4]
Meslek-i rāh-ı Ḫudā’dır menzili ‘āriflerin

[57b]

2 Ẓāhir ol bāṭın ḳatında zerre-i ḫardal degil
Ehl-i ‘irfāna sezādır menzili ‘āriflerin

3 Giceler tā ṣubḥa dekdir ẕikr ile ḥalvetleri[5]
Leyle-i ḳadr inne-mādır menzili ‘āriflerin

4 Derd-i ‘ışḳa dūş olup pervāne-veş yanmaḳdadır
‘Āşıḳāna ser-fedādır menzili ‘āriflerin

---

[1] ‘ışḳ-ı:‘ışḳı
[2] ḥayāt-ı:ḥayātı
[3] ḫilāf-ı:ḫilāfı
[4] ḥān-gāh-ı:ḥān-gāhı
[5] “Biz onu (Kur’an’ı) Kadir Gecesinde indirdik.”Kadr 97/1, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.598.

5 Sırr-ı ‘ışḳdan bī-ḫaberdir ey Şerīfā zāhidān
Ehl-i ‘ışḳa rū-nümādır menzili āriflerin

103. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Yatursun ḫāb-ı ġafletle seḥer-gāhı uyanmazsın
Bu ġafletle geçer ‘ömrüñ aceb uyḫuya ḳanmazsın

[58a]

2 Hevā-yı nefsine uyduñ ne uṣanduñ vü ne duyduñ[1]
Esīr-i mübtelā olduñ bu işlerden uṣanmazsın

3 Ḳıyāmetde ḥesābuñ var ma‘āẕ’allah ‘aẕābuñ var[2]
Ne fikr-i ictinābuñ var meger ḥaşre inanmazsın

4 Ża‘īf [ü] nā-tüvānsın sen taḥammül nice ḳābildür
Cehennem nārına bir dem a bī-çāre dayanmazsın

5 Şerīfā cidd-i sa‘y eyle ḳabūl it mürşidüñ pendin[3]
Hīç aṣla infi‘ālüñ yoḳ ki bir dürlü bulunmazsın

104. Ġazel

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 İlāhī feyż-i luṭfuñla derūnum kām-yāb olsun
Hemīşe bende-i ‘ışḳuñ sezā ‘izzet-meʾāb olsun

[1] hevā-yı:hevāyı ; esīr-i:esīri
[2] fikr-i:fikri
[3] pendin:pendüñ

[58b]

2 Görünsün revzen-i dilden cemāli vuṣlat-ı hüccet
Ḫulūṣum dāʾim ʻirfān-ı saʻādet intisāb olsun

3 Yapılsun ṣafḥaʾ-yı ḥāṭır ṣafā-yı feyż-i vaḳtile
Kudūrāt maḥv ola her dem ṣafā-yāb-ı ḥabāb olsun

4 Niyāzım feyż-i himmetle ola maḳbūl-i dergāhı
Duʻālar da ḳabūl olsun hemīşe fetḥ-i bāb olsun

5 Şerīfā bendeye yā Rabb ʻināyet eyle feyżüñle
O da dergāh-ı luṭfunda sezā-himmet nişāb olsun

105

Feʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

1 Hüccet-i ḳāṭıʻadur himmeti dervīşānuñ
Ḥikmet-i bāliġadur ṣoḥbet[i] dervīşānuñ

[59a]

2 Mürşidüñden uyanup kesb-i füyūżat iden
Ḥālet-i kāmiledir vuṣlat[ı] dervīşānuñ

3 Münkir-i cāhile bir vechile olur mı ḳıyās[1]
Daʻva-yı şāyestedir şöhret[i] dervīşānuñ

4 Ṣūreti sīreti her kişiye taʻrīf olmaz
ʻİlm-i digerde olur himmet[i] dervīşānuñ

[1] münkir-i:münkiri

5 Bunlaruñ ḥālüñ iderlerse Şerīfā'ya suʾāl
Bezm-i ülfetde olur ʻuzlet[i] dervīşānuñ

Ḥarfü'l-Vāv

106. İlāhī

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Hem-demi esrār olup envār-ı hū
Ol żiyādır çeşmime eẓhār-ı hū

[59b]

2 Gülşen-i ʻışḳ içre bülbüldür göñül[1]
Revnaḳ-efzādır aña gül-zārı hū

3 Hem-dem olsun her nefesde bī-riyā
Cān u dilden diyelim hem-vār-ı hū

4 Dāʾim olsun ẕikr[ü] fikrüñ dilde kim
Dilimiz ol şevḳile tekrārı hū

5 ʻĀşıḳ-ı ṣādıḳları maʻmūr ider[2]
Bu Şerīfā'nuñ daḥı eṭvārı hū

107. Ġazel

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Ḫalḳayı ẕikr içre ʻāşıḳ duralım yā hū diyü[3]
… gel idelim yā hū diyü

[1] gülşen-i:gülşeni
[2] ʻāşıḳ-ı:ʻāşıḳı
[3] 2.mısra silindiği için okunamamıştır.

[60a]

2 ‘Işḳ ile gel mā-sivāyı biz yaḳalım oda kim
Vech-i dostı ‘āşıḳāne görelim yā hū diyü

3 Pāk idüp tevḥīdle āyīne-veş dil-ḥānesini
Ġıll-u ġīşı tā içerden sürelim yā hū diyü

4 Allah Allah hū didikçe murġ-ı rūḥ itsün ṣafā
Ḫalḳa ḫalḳa çarḫ-ı zikri ḳuralım yā hū diyü

5 Varını maḥv it ḳamu heb ey Şerīf-i Ḳādirī[1]
Yoḳluġa biñ cānile cān virelim yā hū diyü

108

Mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Gel imdi diñle ey ṣūfī[2]
Ḳılasın ḳalbini ṣāfī
Bu pend olsun saña kāfī
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

[60b]

2 Açılup bāb-ı Sübḥānī
Dururs un Ḥaḳḳ’a mihmānı
Bulursun derde dermānı
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

3 Uyan ḳıl āh ile zārı
Sen iste derdile yārı

[1] Şerīf-i:Şerīfi
[2] vaḳt-i : vaḳti

Budur ‘āşıḳlaruñ kārı
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

4 Ne ġafletdir uyanmazsın
Viṣāl-i yāre yetmezsin
Hevādan hīç uṣanmazsın
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

5 Dükenmez dünye efkārı[1]
Virir ḳısmetini Bārī
Geçirdüñ nāzenīn ‘ömri
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

6 Seḥer vaḳti uyan yalvar
Murādın Ḥaḳ’dan iste var
Bu sözüm itme sen inkār
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

[61a]

7 Şerīf ẕikr eyle Mevlā’yı
N’idersin ġayrı ġavġāyı
Bulursun şevḳ ārāyı
Uyan vaḳt-i seḥerdir bu

[1] dünye : dünyā

109. İlahī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Nedir bu tā-be-key ġaflet uyan vaḳt-i seḥerdir bu[1]
Zamān-ı feyż-i himmet rāyegān vaḳt-i seḥerdir bu

2 Enīsüñ ola seccāde bulunmaz miṣl-i dünyāda[2]
Sezā-yı ehl-i ‘irfāna zamān vaḳt-i seḥerdir bu

3 Ṣafā-yı ḳalbe bādīdir cemāli vuṣlata ḥāvī[3]
Medārı pertevi rūḥ-ı revān vaḳt-i seḥerdir bu

4 Du‘ālar maẓhar-ı himmet ṣenālar şükr-i bī-minnet[4]
Ḳabūl-i raḥmet-i Raḥmān olan vaḳt-i seḥerdir bu

[61b]

5 Şerīfā ḥāriku’l-‘āde olagör ḥāẓır āmāde
Niyāzıñ bī-riyāya hem-zamān vaḳt-i seḥerdir bu

Ḥarfü’l-Hā

110. Na‘t

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ẓuhūruñ bā‘iṣ-i ‘izz ü sa‘ādet yā Resūl’allah
Vücūduñ cümleye ‘ayn-ı ‘ināyet yā Resūl’allah

[1] Tüm şiirde vaḳt-i:vaḳti
[2] sezā-yı:sezāyı
[3] ṣafā-yı:ṣafāyı
[4] maẓhar-ı:maẓharı ; ḳabūl-i:ḳabūli

2 Şereflendik bugün mevlūd-ı pāküñle olup iḥyā
Ḳudūmuñ kā'ināta baḥr-ı raḥmet yā Resūl'allah

3 Yüzüñ āyīne-i Raḥmān seni vaṣf eyledi Ḳur'ān
Viṣālüñ derdime dermān şefā'at yā Resūl'allah

4 Elüm al düşmüşüm ḳaldır viṣālüñle beni güldür
Yetīme bī-kese kāruñ 'adālet yā Resūl'allah

[62a]

5 Başında *tāc-ı mā-evha* seniñ şānındadır *Ṭāhā*[1]
Şerīf'e şefkatüñ ḥālā kerāmet yā Resūl'allah

111. Ġazel

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Füzūn oldı derūnī intiẓārım yā Resūl'allah
Ġubār-ı ḫāk-ı dergāhuñ ararum yā Resūl'allah

2 Beni erva' idüp feyż-i zülālüñ ile sulṭānım[2]
Bu yolda ḳalmadı ṣabr u ḳarārım yā Resūl'allah

3 Ṣabaḥu'l-ḥayr olunca nāle-i feryād olur kārım
O kuḥl[ı] gece gündüzde ararım yā Resūl'allah

[1] "Böylece Allah kuluna vahyedecegini vahyetti." Necm 53/10, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.525. "Tā Hā" Taha 20/1. "Kur'an sûrelerinin bazılarının başında "el-hurūf'u'l-mukattaa" denilen birtakım harfler vardır bunlar bulunduğu sûreden bir ayettir. Böyle manası açık olmayan ayetlere "müteşabih" denir.Müteşabih olan ayetin gerçek manasını ancak Allah bilir.Bazı âlimler ise onları "tevil" ederler.Bakara 2/5, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.1.

[2] ṣabr u:ṣabrı

4 ‘İnāyet eylemezsen rūz-ı maḥşerde bu nā-çāra
Tebāh olur iki ‘ālemde kārım yā Resūl’allah

[62b]

5 Şerīfā derd-mende luṭf [u] iḥsān eyle reʾfetle
Taḥammül itmege yoḳ iḳtidārım yā Resūl’allah

112. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Cemālüñ gülşeninde ‘andelībim yā Resūl’allah[1]
Firāḳuñ çekmede merd-i ġarībim yā Resūl’allah

2 Saña vuṣlatdır ancaḳ maḳṣadım rāh-ı ṭarīḳatde[2]
Meşāyıḫdan anıñçün ben munīsim yā Resūl’allah

3 Ṣalātile selāmuñ baña her demde ḥayāt-efzā
Bi-ḥamd’illah bu ḥāletle rebībem yā Resūl’allah

4 Cemālüñ intiẓārı cānıma kār itdi sulṭānım
[Baña] demdir ki andan bī-naṣībim yā Resūl’allah

[63a]

5 Günāhkārım cihānda cürm[ü] ‘işyānım ḳati çoḳdur
Ümit-vār-ı şefā‘atüñ ḥabībim yā Resūl’allah

6 Şerīfā derd-mendüñ bā‘iṣ-i ‘afv ola maḥşerde
Bi-ḥamd’illah ḥabīb[ü] hem nesībim yā Resūl’allah

[1] merd-i:merdi
[2] rāh-ı: rāhı

113. Ġazel

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 İçüp meyḫāne-i dilden mey-i ʿışḳı olup āgāh[1]
Vücūdum mülkine şāhım oluben ʿārif-i billāh

2 Bu vaḥdet sırr-ı tevḥīdden alup feyż-i İlahīden[2]
O zevḳi sırr-ı vaḥdetden alup ḳıldım anı dil-ḫᵛāh

3 Bu [bir] ʿışḳ-ı İlahīdir derūna girmeyen bilmez[3]
Mülāzımlar ḳapusında nidā eyler durup her gāh

[63b]

4 Bulanlar vech-i tecrīdi maḳām-ı feyż-i tevḥīdi[4]
Olur esrārına vāḳıf bulur envār-ı ẕikr'ullah

5 Şerīfā sırr[ı] setr eyle ṣaḳın nā-dāna fāş itme
Yüri mektūm-ı sırr eyle idesin seyr-i sırr'ullah

114. İlāhī (*7'li Hece*)

1 ʿĀşıḳlaruñ esrārı
Lā ilāhe illallah
Kāmillerüñ ezkārı
Lā ilāhe illā'llah

[1] ʿārif-i: ʿārifi
[2] feyż-i: feyẓ-i
[3] ʿışḳ-ı: ʿışḳı
[4] maḳām-ı: maḳāmı

2 Ehl-i imānuñ sözi
Nur olur anuñ özi
Aġardır dāʾim yüzi
Lā ilāhe illā'llah

3 Müʾminleruñ ṣalāḫı [1]
Her maḫlūḳuñ felāḥı
[64a]
Cennetiñ ḫod miftāḥı
Lā ilāhe illā'llah

4 Her sāliküñ reh-beri
Nūr-ı ḳalbüñ enveri
Ẕāt-ı ḥaḳḳuñ maẓḥarı
Lā ilāhe illā'llah

5 Maṭlūba v[ā]ṣıl ider
Maḳṣūd[ı] ḥāṣıl ider
Sālik-[i] kāmil ider
Lā ilāhe illā'llah

6 İtmām ider īmānı
Maṭrūd ider şeyṭānı
Esmālaruñ sulṭānı
Lā ilāhe illā'llah

[1] "Cennetin anahtarı lâ ilâhe illallahtır." (Hadis-i Şerif) Ahmed , Müsned , C.5 , s.242.

7 Gel Mevlāya şükr eyle
Dāʾim dilde fikr eyle
Şerīf Ḥaḳḳ'ı ẕikr eyle
Lā ilāhe illā'llah

[64b]

115[1]

Mefā'īlün mefā'īlün

1 Bu meydān-ı maḥabbetde[2]
Ṣalā yā hū edībāna
Olan cümle meveddetde
Ṣalā yā hū edībāna

2 İdenler şeyḫine ḫidmet
Yetişür kendüye devlet
Ki böyle buldılar rif'at
Ṣalā yā hū edibāna

3 Ḳulu ol ulu sulṭāna
İriş bir merd-i Geylān'a
Olursun bende ceylāna
Ṣalā yā hū edībāna

4 Giceler durma sen ġāfil
Olagör sözime ḳāʾil
Ebed olmaz saña ḥāʾil
Ṣalā yā hū edībāna

[1] Başlık : ġazel
[2] meydān-ı : meydānı

5 Gelenler ṭoġrı meydāna
Virirler cānı ḳurbāna
Aṭılmaz bunda yabana
Ṣalā yā hū edībāna

[65a]

6 Ḳulaḳ ṭut eyle bir mengūş[1]
Teḥī ẓan itme ḳılma boş
Bu sözüm sālike pek ḫoş
Ṣalā yā hū edībāna

7 Olanlar pīrine vāṣıl
Edeble oldılar vāṣıl
Budur maḥṣūli ve'l-ḥāṣıl
Ṣalā yā hū edībāna

8 Şerīf it ḫizmet-i pīrān
Kerem eyler saña Yezdān
Yeter lüṭfile bu iḥsān
Ṣalā yā hū edībāna

116. Ġazel

Fā'ılātün fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün

1 Baḳma ey dil sen gürūh-ı Ḳādirī'nüñ ḥāline[2]
Bu melāmet ḫırḳasıdır pes ber-ā-ber şālına

[1] mengūş : meknūş
[2] gürūh-ı: gürūhı

2 Nīk [ü] bed birdür ḥaḳīḳatde baḳılsa bī-riyā
Beñzemez esrār-ı iḳbāli anuñ aḥvāline

[65b]

3 Ṣūretā ednādır ammā ma‘nada bilsen anı[1]
Her biri sulṭān-ı ‘ālem feyż-i istiḳbāline

4 Zāhidā esrārını feḥm idemezsüñ añlaruñ
Bāri im‘ān-ı naẓar ḳıl ṣıḥḥatüñ icmāline

5 Ṣūret-i ẓāhirle olmaz rütbe-i ‘ışḳı beyān[2]
Bestedür üftādeler esrār-ı mā-fī‘l-bāline

6 Nükte-i ‘ilm-i ledünnī nuṭḳ ile olmaz beyān
Ḳāl ile olmaz Şerīfā vaṣf-ı istiḳbāline

[66a]

117. İlāhī

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1 Ḳalmaz eyyām-ı kudūret gider inşāʾallah[3]
İde teʾsīr du‘āmız eṣer inşāʾallah

2 Ḥaḳ te‘āla kereminden ide elṭāf-ı Ḫudā
Cümle maḳṣūdumuz iḥsān ider inşāʾallah

3 Mevsim-i vaḳt-i baḥār oldı açıldı güller[4]
Geliyor vaḳt-i seḥerden ḫaber inşāʾallah

[1] feyż-i:feyẓ-i
[2] ṣūret-i: ṣūreti
[3] gider : giderān
[4] mevsim-i:mevsimi

4 Tesliyet-baḫş olalı āb-ı zülāl-i himmet
Ḳalmadı sūz derūnumda şerer inşāʾallah

5 Bu Şerīfā'ya [yine] baḫş olalı feyż-i derūn
Vaḳt-i şevḳ oldı bu şām [u] seḥer inşāʾallah

Ḥarfü'l-Yā

[66b]

118. Na't

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1 Maẓhar-ı feyż-i Ḫudā'yuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī
Ehl-i 'ışḳa pīşvāyuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī

2 Çekmezüz ḳayd-ı sivāyı māsivādan 'āriyüz
Tārik-i her dü-sezāyuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī

3 Ḥażreti sulṭān 'Abdü'l-kādīr'e ḳul olmışuz
Himmetiyle pür-ṣafāyuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī

4 Ḳalbimiz āyīnesi buldı cilā envār ile
Rūşenā baḫş-ı rıżāyuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī

5 Ḳaṭreyüz ṣūretde ammā 'ālem-i ma'nādayuz
Baḥr-ı elṭaf-ı Ḫudā'yuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī

[67a]

6 Biz Şerīf ibnü'ş-Şerīf'iz āsitānuñ bekleriz[1]
Ḫadim ü faḳr-ı fenāyuz Ḳādirī'yüz Ḳādirī

[1] faḳr-ı: faḳrı

119. Ġazel

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ḥāmil-i sırr-ı ḫāḳīḳatdır gürūh-ı Ḳādirī[1]
Vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmetdir gürūh-ı Ḳādirī

2 Ā‘lem-i ‘ilm-i ledündür vāriṣ-i sırr-ı velī[2]
Sālik-i şāh-ı velāyetdir gürūh-ı Ḳādirī

3 İntisāb it dergeh-i sulṭān Abdü’l-ḳādir’e
Cāh-ı vālā-yı ‘ināyetdir gürūh-ı Ḳādirī

4 Baş egüp her bir velī dergāha oldı bendeler
Nā’il-i ‘izz ü sa‘ādetdir gürūh-ı Ḳādirī

[67b]

5 Cümle ecdāduñ Şerīfā sırrına maḥrem durur
Saña dāḫı ‘ayn-ı ‘izzetdir gürūh-ı Ḳādirī

120

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ravża-yı gülzār-ı Ḥaḳ’dır ‘ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī[3]
Maẓḥar-ı esrār-ı Ḥaḳ’dır ‘ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

2 Kenz-i *lā yefnāya* vāṣıl oldı ḳalb-i ‘āşıḳān[4]
Muṭṭali‘ envār-ı Ḥaḳ’dır ‘ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

[1] Tüm beyitlerde gürūh-ı:gürūhı ; sırr-ı: sırrı
[2] sālik-i: sālik-i ; sırr-ı: sırrı
[3] maẓḥar-ı: maẓḥarı
[4] “El kanaatü kenzûn lâ yefnâ : Kanaat tükenmez hazinedir.” (Hadis-i Şerif) Beyhaki , Kitab’üz-Zühd,C.1 , s.335.

3 Devr ider bu nüh felek ‘ışḳ-ı Ḫudā ile müdām[1]
Merkez-i devvār-ı Ḥaḳ’dır ‘ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

4 Ehl-i ‘ışḳuñ ḥāline vāḳıf degildir zāhidān[2]
Ḫilḳat-i ebrār-ı Ḥaḳ’dır ‘ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

[68a]

5 ‘Işḳ-ı Mevla iledir dārāt Şerīfā ṣubḥ [u] şām
Cezbe-i devvār-ı Ḥaḳ’dır ‘ışḳ-ı pāk-i Ḳādirī

121. Ġazel

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ılün

1 Bā‘iṣ-i kesb-i sa‘ādetdir maḳām-ı Ḳādirī[3]
Muṭṭali‘ nūr-ı hidāyetdir maḳām-ı Ḳādirī

2 Feyż-i ādābile Ḥaḳḳ’a ‘āşıḳı te‘dīb ider
Ekmel-i rāh-ı ṭarīḳatdir maḳām-ı Ḳādirī

3 Bundadır ‘āşıḳlaruñ sermāye-i ‘irfānı da[4]
Maḥrem-i rāz-ı ḥaḳīḳatdir maḳām-ı Ḳādirī

4 ‘Āşıḳ-ı ṣādıḳlaruñ ma‘mūr olur eṭvār ile
Menşe-i nūr-ı ‘ināyetdir maḳām-ı Ḳādirī

[1] ‘ışḳ-ı: ‘ışḳı
[2] ḫilḳat-i: ḫilḳati
[3] Tüm şiirde maḳām-ı:maḳāmı ; nūr-ı: nūrı
[4] rāz-ı: rāzı

5 Herkese olmaz müyesser maḥrem olmaḳ sırrına
Aṣl-ı kānī-i sa‘ādetdir maḳām-ı Ḳādirī

[68b]

6 Şavḳınuñ bir ẕerresi ḫūrşid-i ‘ālem-tāb olur[1]
Gün gibi evc-i kerāmetdir maḳām-ı Ḳādirī

7 Yümnile ‘āṣıḳların şād-āb-ı feyż-i ḥāl ider[2]
Maṣdar-ı sırr-ı velāyetdir maḳām-ı Ḳādirī

8 Bu Şerīfā Ḳādirī oldı şeref-yāb-ı kemāl
Hem-demi yümn-i mürüvvetdir maḳām-ı Ḳādirī

122. İlāhī

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ılün

1 İsm-i Ḥayy ile tecellīde kemāl-i Ḳādirī[3]
Oldı iḥyā ehl-i ‘irfāna maḳāl-i Ḳādirī

2 Sālikānuñ cümlesi dil-zindedir bu ism ile
Bendegānı eyledi arzū-yı lāl-i Ḳādirī

[69a]

3 Çün ‘abā‘-an-ced cüdā ulu nesli vü āṣlı kām-yāb[4]
Pür-kemāl olsa sezādır ittiṣāl-i Ḳādirī

4 ‘Āleme virdi şeref envār-ı ẕikr’ullah ile[5]
Himmet-i ‘uẓmāya maẓḥardır viṣāl-i Ḳādirī

[1] evc-i: evci
[2] ‘āşıḳların: ‘āşıḳlaruñ ; maṣdar-ı: maṣdarı
[3] kemāl-i: kemāli ; maḳāl-i: maḳāli
[4] ittiṣāl-i: ittiṣāli
[5] viṣāl-i: viṣāli

5 Ceẕbeʾi rūḥāniyye vü sāyesi enfās olur[1]
Dem-be-dem kān-ı ḥaḳīḳatdir ḥayāl-i Ḳādirī

6 Ceẕbe-i Saʻdiyye oldu muttaṣıl cünbişleri
Birbirinden farḳ olunmaz ehl-i ḥāl-i Ḳādirī

7 Bu Şerīfāʾya ḥayat-ı cāvidānīdir tamām[2]
Eyledi iḥyā anı Ṭūr-ı cemāl-i Ḳādirī

[69b]

123. Ġazel

Fāʻilātün fāʻilün

1 Evliyānuñ serveri[3]
Pertev-i peyġamberī
Merd-i Ḫudā rehberi
Şeyḫim ʻAbdüʾl-ḳādirī

2 Ḥaḳḳ velīdir gördiler [hem]
Pāyine yüz sürdiler
İbni Resūl didiler
Şeyḫim ʻAbdüʾl-ḳādirī

[1] kān-ı: kānı
[2] ḥayat-ı: ḥayatı ; Ṭūr-ı: Tūr-ı
[3] pertev-i:hem pertev-i

3 Bilmek dilersen anı
Fedā ḳıl cān u teni
Ma‘mūr ider ol seni
Şeyḫim ‘Abdü’l-ḳādirī

4 Rub‘-ı meskūnda tamām
Muḳtedā-yı ḫāṣṣ [ü] ‘ām
Ġavṯ-ı a‘ẓam ve’s-selām
Şeyḫim ‘Abdü’l-ḳādirī

5 Evliyāya reh-nümā
Ehl-i ‘ışḳa pīşvā
Seyf-i meslūl-ı Ḫudā
Şeyḫim ‘Abdü’l-ḳādirī

[70a]

6 Rāh-ı Ḥaḳḳ’uñ rāhıdır
Cümlenüñ penāhıdır
Şerīf’üñ dil-ḫˇāhıdır
Şeyḫim ‘Abdü’l-ḳādirī

124

Mef‘ūlü mefā‘īlü mefā‘īlü fe‘ūlün

1 Feyż-i seḥer-i ṣubḥ-ı diliñ aġı göründi[1]
Baḥr-i eṯer-i vaḥdetiñ ırmaġı göründi

2 Dil ḳayd-ı ta‘alluḳdan olup luṭf ile āzād
‘Uṣṣāḳa ṣafā baḫṣ olıcak çaġı göründi

[1] seḥer-i: seḥeri ; eṯer-i: eṯeri

3 Esrār-ı ma‘ānīden iderken dili hūşyār
Vaḥdet-i meyi[nü]ñ mest-i ayāġı göründi

4 Bir ṣāf dilüz eylemezüz ‘ışḳı ferāmūş
Her puhte[ye] olanımızıñ ṣaġı göründi

[70b]

5 Gülzār-ı ḥāḳīḳatde Şerīf olma ḥāmūş
Gülşende saña bülbül-i cān bāġı göründi

125. Na‘t

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Mey-i ‘ışḳ-ı İlāhīden bu göñlüm feyż-āb oldı[1]
Olup mestāne şevḳüñle derūnum neşe’e-yāb oldı

2 Degişdim zühdi ben ‘ışḳa ma‘ārif leẕẕetim aldım
Göñül ‘ilm-i ledünnīde niçe biñ faṣl-ı bāb oldı

3 Ḥaḳīḳat-bīn olan erler bulurlar sırr-ı tevḥīdi[2]
Oḳursan nūn ile ṣādı saña *ḥüsn-i me’āb* oldı

4 Ṭulū‘ itdi ḥaḳīḳatden baña bir ders-i ma‘nā kim
Derūnum kenz[i] içre ol müdevven bir kitāb oldı

[1] ‘ışḳ-ı: ‘ışḳı

[2] “İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.” Ra’d 13/29, **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age.,s.252.

[71a]

5 Göñül levḥinde naḳş oldı ‘ulūm-ı *‘alleme’l-esmā* [1]
Derūnumda Şerīfā ‘ilm-i ḥikmet feṭḥ-i bāb oldı

126. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Bu şeb sırr-ı ṭarīḳatde bi-ḥamd’illah nidā oldı[2]
Bu ḳālb-i miḥnet-ābādım o demde şād-gām oldı

2 Cilā mirʾāt-ı ḳalbe çün ẓuḥūr itdi bi-‘avn’illah
Daḫı maḳṣūdıma nāʾil olup bende tamām oldı

3 O şeb feryād [u] efġānım idüp ‘ālemleri bī-zār
Şükür yā Rabbi o leẕẕet dilimde ber-devām oldı

4 Açılup feṭḥ-i bāb oldı baña sırr-ı Ḥaḳḳ-ı muṭlaḳ[3]
Bu göñlüm dostını gördüm şeḥā dünyā ḥarām oldı

[71b]

5 İrişüp pīrime nā-gāh alup himmetini bī-şek
Velīler ‘arṣa-gāhında Şerīf bende imām oldı

[1] “Allah, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi. Bakara 2/31. **Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.5.

[2] sırr-ı: sırrı

[3] sırr-ı: sırrı ; Ḥaḳḳ-ı: Ḥaḳḳı

127

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 ‘Ārif-i āgāh olurduñ bī-riyā bilsen seni[1]
Ṣanmayup bī-gāne kendüñ āşinā bilsen seni

2 *Men ‘aref* esrār idi ‘ışḳ-ı İlahīden murād[2]
Ehl-i ‘ışḳuñ ḫāk-i pāyüñ ṭūṭiyā bilsen seni

3 Kend’özin kendinde bulmuş mürşid-i ehl-i kemāl
Maḥrem-i esrār olurduñ dā’imā bilsen seni

4 Böyle ḳalmazduñ yıḳılmış ez-ḳażā olmuş ḫarāb
Semt-i cisminden geçüp rūḥa ġıdā bilsen seni

[72a]

5 Himmet-i pīrān ile mā‘mur olurduñ ‘āḳıbet
Her zamān olmazsa bārī cā-be-cā bilsen seni

6 Sen Şerīfā kendini bilsen eger irşād ile
Şād[u] ḫandān olaraḳ kān-ı ṣafā bilsen seni

128. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Vücūduñ varlıġuñ maḥv it olagör kendiden fānī
Mecāzīden ol āzāde olup mevcūd-ı ḥaḳḳānī

[1] ‘ārif-i: ‘ārifi
[2] “Men arefe nefsehû fekad arefe rabbehû” : Kendini bilen Rabbini bilir. (Hadis-i Şerīf) El-Acluni , Keşfu’l-Hafā , C.2 , s.262.

2 Mevālīd-i ṣelāṣeyle vücūduñ çār-ender-çār
Bu ʻālemde olur çünki ẓuhūr esrārınuñ kānı

3 Ḫulāṣa eyleyüp Mevlā kerāmet eyledi aʻṭā
Ḫilāfetle idüp iḥyā netīce nevʻi insānı

[72b]

4 Ġazā-yı ekber-i ādem seferdir der-vaṭan her dem
Ola hem cūş der-i demdemde devām ẕikr ider cānı

5 Saña bir mürşid-i kāmil gerekdir reh-nümā olsun
Bu yolda sālike lāzım dimişler bī-riyā atı

6 Şerīfā ġarḳ-ı ṭāhirden şeref-yāb oldı himmetle
ʻAceb mi vāriṣ-i maʻnā olursa feyżinüñ şānı

129. Meded

Mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Bugün şevḳ-i cemāliyle vefālarla ṣafā geldi[1]
İrişüp zevḳ-i rūhānī ġazā ile vefā geldi

2 Dilerken vuṣlat-ı yāri irişdi müjdeler fīl-ḥāl[2]
Ḫayāl-i derd-i miḥnetden ki semʻe bir nidā geldi

[73a]

3 Beḳā-billāh[a] ʻazm idüp fenāya yoḳ imiş raġbet
Ṣafā vü ehl-i dost ile ıraḳdan bir ṣadā geldi

[1] şevḳ-i: şevḳi
[2] ḫayāl-i:ḫayāli

4 Göñüller şāh-ı ‘ālemdir ṣafā çayını isterler
Şükür ḥamd ola Bārī’ye bugün şems-i ḍuḥā geldi

5 Şerīfā sırr-ı vaḥdetden ṭulū‘ iden bu envārı
Ki görmez münkirān anı bu dünyāya ‘amā geldi

130. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Cihān-ı bī-beḳādır ‘āḳıbet ‘ālem olur fānī[1]
Serīr-i salṭanatda maḥv ider sulṭān-ı devrānı

2 Cihān-ı cāna dil-beste olanlar ehl-i ġafletdir[2]
Anı āl ile aldadır ṣonuñda mekr-i şeyṭānī

[73b]

3 Bu bir ṭarz-ı ṭavırdır kim baḳılsa çeşm-i ‘ibretle
Ki herkes nevbetüñ bekler bu da bir sırr-ı Sübḥānī

4 Eger ‘āḳil isen ey dil ferāġat mülkine ‘azm it
Tesellī bul ḥaḳīḳatde bıraḳ ‘ālemde ‘unvānı

5 Gel imdi ey Şerīf sen de camāl-i Ḥaḳḳ’a vāṣıl ol
Bedenden çıḳmadan cān rehberile ḳān-ı ‘irfānı

[1] cihān-ı:cihānı
[2] cihān-ı:cihānı

131. Ġazel

Fā‘ılātün fā‘ılātün fā‘ilātün fā‘ılün

1 Ehl-i ‘ışḳa yār olanlar görmedi bī-gāneyi
Dā’imā pür-şevḳ olanlar n’eylesün kāşāneyi

2 Ḳalb-i āyātda bulunca cāy-i dostı ol zamān
Baña ṭa‘n iden ne bilsün şübhesiz dīvāneyi

[74a]

3 Dil cemāl-i Ḥaḳḳ’uñ olmuş ‘āşıḳa āvāresi[1]
Neylerim rūy-ı zemīn üzre gezen dür-dāneyi

4 Cins ma‘al-cinsümle ülfetdir murādım ġayrı yoḳ
İstemez bī-mezheb olan meşrebim yābāneyi

5 Sāḳi-i bāḳī elinden bir ṭolu cām iç Şerīf[2]
‘Ārıż-ı keyfī olanlar bilmez ol mey-ḫāneyi

132. İlāhī

Mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün

1 İden ‘āşıḳlara luṭf[u] ‘ināyet
Tecellī eyle yā Rabbi teselli
Ḳoma bu dilde biñ dürlü kesāfet
Tecellī eyle yā Rabbi teselli

[1] cemāl-i:cemāli
[2] ‘ārıż-ı:‘ārızı

[74b]

2 İlāhī ey Ġanī Yezdān [u] Sübḥān
İden ‘āṣıḳlara biñ dürlü dermān
Ḫarāb olmuş idüp luṭfuñla iḥsān
Tecellī eyle yā Rabbi tesellī

3 Ḳapu[ña] geldim ey luṭf ıssı Allah[1]
Ümīdim sendedir yoḳ ġayra vallah
Didüñ *lā taḳneṭü* fermānuñ māniñ ey şāh
Tecellī eyle yā Rabbi tesellī

4 Şerīf dergāha itdi ‘arż-ı ḥāli
Ümīdi vaṣlınadır imtisāli
Yine senden olur luṭfuñ viṣāli
Tecellī eyle yā Rabbi tesellī

133

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Ehl-i ‘ışḳuñ feyż-i himmetden olur ser-māyesi
Kāmilānın da ḥaḳīḳatden olur ser-māyesi

[75a]

2 Dāʾimā taḥṣīl-i ādābile ma‘mūre olur
Bī-riyā bezm-i ṭarīkatden olur ser-māyesi

[1] De ki: "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bagışlayandır, çok merhamet edendir." Zümer 39/53, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, age., s.463.

3 Cā-be-cā semt-i mecāza meyl ider bil-iḳtiżā
Fi’l-ḥaḳīḳa meyl-i vuṣlatdan olur ser-māyesi

4 Mürşid-i kāmil rıżāsı reh-nümāsıdır anuñ[1]
Sālikin iḫlāṣ-ı niyyetden olur ser-māyesi

5 Cān[u] bāşı terk ider ‘ışḳuñ yolunda bī-riyā
Bil Şerīf kim kān-ı ḫidmetden olur ser-māyesi

[75b]

134. Na‘t

Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Eger bulmaḳ dilersen bī-riyā bir şevḳ-i rūḥānī[2]
Oḳu bir mürşid-i kāmil-edādan ders-i ‘irfānı

2 Mefāsidden derūnı ṣāf idüp āzāde dil ol kim[3]
Ẓuhūr ide o mirʾāt-ı ṣafā-yı vech-i vicdānī

3 Televvünden ḫalāṣ olmaḳ mürīde emr-i vācibdir
Ki ister şādına hem sāye olsun ‘ayn-ı ‘ummānı

4 Şerīfā ‘āşıḳ u ṣādıḳ olur emṣāline sābıḳ
Olaldan ‘ışḳ ile fāʾiḳ sezādır alsa meydānı

[76a]

135. Güft Fī-Medḥ-i Şa‘bān-ı Şerīf

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

[1] mürşid-i:mürşidi
[2] mürşid-i:mürşidi
[3] mefāsidden:mefāsitden

1 İrişüp şehr-i naʿīm geldi bu māh-ı Şaʿbān
Luṭf-ı Mevlā-yı Kerīm geldi bu māh-ı Şaʿbān

2 Şeḥr-i peyġamber-i ẕi-şān Ḥabīb'ullāh Raḥmān
Müjdeler ʿāleme kim geldi bu māh-ı Şaʿbān

3 İtdi tecdīd-i berātım kerem [ü] iḥsānı[1]
ʿAfv [u] ġufrān-ı cerāyim geldi bu māh-ı Şaʿbān

4 Ramażān müjdesi ile dilim iḥyā itdi
Ḥaḳ bu kim luṭf-ı ʿaẓīm geldi bu māh-ı Şaʿbān

5 Eylemiş cümle ḫaṭīʾāt[ı] Şerīfā maġfūr
Ḳalmadı zecr-i elīm geldi bu māh-ı Şaʿbān

[76b]

136. Naʿt

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Āh [u] efġān itmişim ben yandırur ʿışḳuñ beni
Cümleyi terk idüp uṣandırur ʿışḳuñ beni

2 Bir ḥayāl-āsā diyü dünyāyı teşbīh itdiler
Ḫāba varsam dāʾimā uyandırur ʿışḳuñ beni

3 Teşneyim ben tā ezel feyż-i maḥabbet cāmına
Nesne yoḳdur ḳanduran cān ḳandırur ʿışḳuñ beni

[1] 2.mısranın vezni bozuktur.

4 Bir ṣaçı Leylā'ya bend oldı göñül şimden gerü
Gide gide ʻāḳıbet uṣlandırur ʻışḳuñ beni

5 Bu Şerīf'i baġlamışdır zülfine ol māh-liḳā
Her bir eşyāya naẓarda andırur ʻışḳuñ beni

[77a]

137. İlāhī

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Bir gün ol ehl-i dilüñ maʻmūr olur vīrānesi[1]
Ber-bād iken ābād olur dil ḳaṣrınuñ kāşānesi

2 Maḳṣūd'irsem dir isen ṣabr eyle kim encām-ı kār[2]
Dil-ḫˇāh üzre devr ider çarḫ-ı felek dür-dānesi

3 Saʻy ile himmet olur ḫidmetle ber-ḫūdār olur[3]
ʻIşḳla olup āşinā kāmil olur bī-gānesi

4 Pīre hem-demdir Şerīf ümmīd ider ola redif[4]
Ẓāhir olup şevḳ laṭīf teşrīf ider cānānesi

[77b]

138. Ġazel

Mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün mefāʻīlün

1 Düşelden şevḳine göñlüm unutdum aġ u ḳarayı
ʻAceb mümkin midir bulmaḳ seni arayı arayı

[1] 2.mısranın vezni bozuktur.
[2] dil-ḫˇāh: dil-ḫˇāhuñ
[3] ile:eyleyüp
[4] pīre:pīrāna

2 Ne ẓāhirde ne maʻnāda ne deştinde ne ṣaḥrāda
Ne sāhilde ne deryāda gezersem cümle dünyāyı

3 Olaldan ʻışḳına beste göñül ḥayrān[u] dem-beste
Yatur ḥayretde dil-ḥaste bıraḳmaz sīne sevdāyı

4 Elifden yāya dek yazdım Şerīfā oḳudum gezdim
Sükūt-ı ʻācize ancaḳ beyān eyler bu inşāyı

Fī 8 Ramażān 1292
Temmet

[78b]

139. Medḫiyye-i Şeyḫ İsmāʻil-i Rūmī Ḥażretleri

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

1 Mürşid-i kāmil mükemmel sālikānuñ reh-beri[1]
Ġavṯ-ı aʻẓam ḳuṭb-i ekrem bu ṭarīḳüñ de eri
Ser-firāzı ʻaṣrınuñ mümtāzı şeyḫ-i ekberi
Fil-ḥaḳīḳa bī-muʻādil ol kerāmet maṣdarı
Şeyḫim İsmāʻil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

2 Bā-işāret Ruma teşrīfi iṣābet eyledi[2]
Kırk sekiz tekye binā iderek himmet eyledi
Ez-kerem üç yüz ḫalīfesine ḫizmet eyledi
Sālikān-ı bī-şimārı aña ḫizmet eyledi

[1] ṭarīḳüñ : ṭarīḳin ; şeyḫ-i : şeyḫi
[2] iderek : idüp ; sālikān-ı : sālikānı

[79a]

Şeyḫim İsmāʿil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

3 Aña iḥsān-ı kerāmet eylemişdi ẕüʾl-cemāl
Her ne nuṭḳ itse bi-iznʾillāh olur aña viṣāl
İşte ez-cümle delīl olmaz mı bu esrār-ı ḥāl
Kim ola nuṭḳa iṣābet eylese zīb-i maḳāl
Şeyḫim İsmāʿil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

4 Bī-riya saʿy-i belīʿ itdi bu işler de tamām
Yapdı tekmīl eyledi iḫlāṣile bunca maḳām
Hep kerāmetle tamām oldı maḳāma ihtimām
Ḥamdü-lillāh ḫāṣıl oldı bī-riyā neyle merām
Şeyḫim İsmāʿil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

[79b]

5 Türbesidir bur[da] taʿyīn oldı ol Topḫāne'de
Festeʿīnu sırr[ı] ẓāhir oldı ol kāşānede
Gūyiyā ʿanḳā-yı himmetdir yatur ol lānede
Cān[a] minnetdir Şerīfā [ḫiz]met [it] ol ḫānede
Şeyḫim İsmāʿil-i Rūmī meslegidir Ḳādirī

SONUÇ

Şerif Ali Kâdirî, 18. yüzyılda, İstanbul Tophane'de bulunan Kâdirî dergâhında yetişmiş, tarikatı burada öğrenmiş ve Kâdirîlik icazeti almıştır. Daha sonra doğduğu kent olan Girit'in Kandiye kentinde, Kâdirîlik tarikatının bir dergâhını kurmuş ve burada şeyhlik yapmıştır. Bu nedenle şiirleri, dinî-tasavvufî özellikler taşımaktadır. Şairin şimdiye kadar tespit edebildiğimiz tek eseri, dîvânıdır.

Çalışmamızda, el yazması olan Osmanlı Türkçesi eser, Latin alfabesine çevrilmiştir. Çeviride transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Eserde yer alan şiirler, nazım şekilleri, vezinleri, kafiye ve redifleri, muhtevası bakımından incelenmiştir. Şairin mahlası ve şiirlerin içerikleri hasebiyle eserdeki dinî-tasavvufî ögeler üzerinde durulmuştur.

Yapılan incelemeler sonucunda şairin, mutasavvıf şairler olan Yunus Emre ve Niyazi Mısrî'den etkilendiği görülmüştür. Eserdeki şiirlerde Yunus Emre'nin ve Niyazi Mısrî'nin kullandığı redifler ortaklık göstermektedir. Şiirlerin içeriklerinde de benzerliklere rastlanmıştır. Şair, mutasavvıf olması nedeniyle şiirlerinde dinî-tasavvufî unsurları ustalıkla ve yerinde kullanmıştır. Şiirlerinin tamamına yakınında dinî-tasavvufî unsurları kullandığı söylenebilir.

Yaşadığı yüzyılın da etkisiyle şair, halkın anlayacağı bir dil kullanmıştır. Arapça, Farsça tamlamaları Türkçe söyleyişe uygun olarak yazmıştır. Şairin tamlamalarda, Arapça'da yazılmayan terkip "î" sini yazdığı görülür. Şair, Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan "-gıl/-gil, -uban/-üben –dıkda/-dikde " eklerini kullanmıştır.

Şair, vezne uyum sağlaması için Arapça kelimeleri Türkçe söyleyişe uygun olarak kullanmıştır. "Şükr" kelimesini "şükür" olarak yazması bu durumu örneklendirir. Aynı şekilde vezne uyum sağlaması için Türkçe kelimeleri birleştirilerek söylemiştir. "N'idersin, nic'olur, n'ola" kelimeleri bu kullanımlardandır.

Eserdeki şiirler, nazım şekilleri, vezin ve kafiye açısından incelendiğinde birkaç yer dışında şairin bu konularda yetkin olduğu görülmektedir.

Yapılan bu çalışmanın sonucunda, Şerîf Ali Kâdirî'nin şahsiyeti ve eseri ile Türk Edebiyatı'na katkıda bulunduğu, söz konusu eserin Divan Edebiyatı'nın dinî-tasavvufî eserleri kapsamında değerlendirilebileceği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, A. (2005). *Bir İctihad Kaynak Olarak Kurân Kıssaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütü. Konya.

Aclûnî, İ. M. (1351). *Keşfu'l-Hafâ* , Beyrut , C.2.

Adıvar, A. vd.. (1977). *Kadiriyye.* İslam Ansiklopidesi. C. 6. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ağırakça, A. (2014). Kaynaklar Işığında İsra ve Miraç Olayı. *Artuklu Akademi Dergisi*, 1-2.

Ahmed b.Hanbel (2014). *Müsned*. C.5. Ocak Yayınları,

Askalani, H. & Şehabettin, A. *(1986). Fethu'l- Bârî şerhu Sahîhi'l- Buhârî. (v.852/1448).* I-XIII. Kahire.

Akkuş, M. (2001). İsmâil Rûmî. (C. 23. 120). İstanbul: TDV.

Aksu, H.(1998). Hurûfîlik. **(**C.18,408-412). İstanbul: TDV.

Aslan, M. (2018). 18. Yüzyıl Olaylarında Düşülmüş Tarihler. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 8, 144-187.

Ateş, S. (1998). Hazarât-ı Hams. (C.17,115-116). İstanbul: TDV

Aygün, A. (2016). Kur'ân Perspektifinden Ümmet Kardeşliği. *Diyanet İlmî Dergi,* C.52 , S.2.

Azamat, N. (2001). Kâdiriyye. (C. 24. 131-136). İstanbul: TDV.

Beyhaki. A. (2010). *Kitab'üz-Zühd*, C.1 , s.335.

Birışık, A. (2002).Kur'an. (C.26, 417-422). İstanbul: TDV

Cebecioğlu, E. (2014). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Otto.

Ceyhan, S. (2009). Semâ. (C. 36. 455-457). İstanbul: TDV.

Çolak, A. (2002). Melek İnancının Kur'ân Ve Hadis Temelleri. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C.1 , S.1.

Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Eraydın, S. (2017). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: İFAV Yayınları.

Erdem, V. & Turan S. (2019). Şerif Ali'nin Mecmua-i Gazeliyatı'nda Yer Alan Nutukları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 53-83.

Erdoğan , K. (2019). *Niyâzî-i Mısrî Divânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İpekten, H. (2016). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Karaman, H., Özek, A., Dönmez, İ.K., Çağrıcı M., Gümüş, S., & Turgut, A. (2009). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali* (2009). Ankara: TDV

Kocabaş, Ş. (2001) . *Kur'an ve Hadislerde Kıyamet Günü /Araştırma Notları* , Dîvân.

Müslim, E, H, M. (1413). *ei-Hacciic ei-Kuşeyrt Sahihu Müslim*. 1-V. İstanbul.

Önal. R. (2013). İslam Kelamı'nda Nübüvvetin Mahiyeti, Kapsamı ve Gerekliliği. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2, 2.

Öngören, R. & Albayrak, N. (2000). *İbrâhim b. Edhem*. (C. 21. 293-296). İstanbul: TDV

Öztürk, M. (2005). İblis'in Trajik Hikayesi -Allah, Şeytan, İnsan ve Kötülüğe Dair- .*Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 5.

Sami, Ş. (2009). *Kâmûs-ı Türkî.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sinanoğlu, M. (2002). Küfür. (C.26,533-536). İstanbul: TDV

Sönmez, V. (2017). İslam İnancında Günah Kavramı. *Journal Of İslamic Research,* C.28 , S.1.44.

Şimşek, A. (2006). *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. yy.da Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütü, Sakarya.

Şimşek, S. (2014). *Dünden Bugüne Girit'te Türk Tasavvuf Kültürü,* İstanbul: Doğu Kitabevi.

Tatcı, M. (1991). *Yunus Emre Divânı*. İstanbul: Akçağ Yayınları.

Turan, F. (2013).Elyazması Mecmualarda Gündelik Hayat, Güncel Sorunlar ve Günlük Dil: 18. Yüzyıl Osmanlı Edebiyatında Mahallileşmenin Kapsamı. *FSM İlmi Araştırmalar ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2.

Tunçbilek, H. (2006). İslâm Düşüncesinde Cehennemin ve Cehennem Azabının Ebediyeti ve Fenası Problemi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6,1.

Uludağ, S. (1989). Al-i Abâ. (C. 2, 306-307). İstanbul: TDV

Uludağ, S. (1995). Fark. (C.12, 171-172). İstanbul: TDV

Uludağ, S. & Çağrıcı M. (2001). İstikâmet. (C.23, 348-349). İstanbul: TDV

Uludağ, M. (1988). İstikâmet. (C.1, 234-239). İstanbul: TDV

Uzun, M.İ. (1994). Devriyye. (C.9, 251-253). İstanbul: TDV

Üzümcü, Ö. & Abay, A. (2018) . Mümin ve Münafık Açısından Emr-i Bi'l-Ma'ruf ve Nehy-i Ani'l-Münker. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31.

Yıldırım, Ali. (2018). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Ayfer TURAN DOLUEL

Doğum Yeri ve Tarihi :Amasya / 24.03.1987

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : İngilizce.

E-posta : turkceogretmen.05@gmail.com

Eğitim Durumu

İlkokul : Ülkü İlköğretim Okulu

Ortaokul : Mehmetpaşa İlköğretim Okulu

Lise : Merzifon Anadolu Lisesi

Lisans :Ondokuz Mayıs Üniversitesi Amasya Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü / 2009.

Yüksek Lisans: Kastamonu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı. 2020.

Mesleki Deneyim

Kars/Sarıkamış Çardakçatı Ortaokulu Türkçe Öğretmeni :2010-2013

Gümüşhacıköy Ülkü Ortaokulu :2013-2017

Merzifon Abidehatun Ortaokulu :2017-2020

Merzifon Atatürk Bilim ve Sanat Merkezi :2020 (halen)